Historia Apollonii Regis Tyri

יהוה
INSTITVTIO THEOLOGICA
ANDOVER FVNDATA MDCCCVII.
Ps. CXIX. 169.
כדברך הבינני
JOH. XVII. 17.
ὁ λογος ὁ σος αληθεια εστι
ΑΚΡΟΓΩΝΙ
ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

HISTORIA

APOLLONII REGIS TYRI.

RECENSUIT ET PRAEFATUS EST

ALEXANDER RIESE.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXI.

Recd. Aug. 28. 1879.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

I.

Historiam Apollonii regis Tyri e Graeco sermone in Latinum ab ignoto auctore uersam ut ederem, TYCHONIS MOMMSENI beneficio mihi contigit, qui, cum aenigmatis Symphosii in anthologia Latina edendis me ad illam fabulam memet uertisse quondam memorassem, totum apparatum criticum (ut uocabulo utar) a se conlectum usui meo perliberaliter concessit. Eius libelli codex longe princeps est

Laurentianus plutei LXVI num. 40 membranaceus in forma quadrata minore, saeculo nono uel decimo longobardicis litteris exaratus, qui post *Exordium regis Assyriorum* et *Exordia Amazonum et Scytharum* et *Excidium Troiae* Dareti tributum a Ioanne subdiacono scriptum aliaque in foliis 62 r.—70 u. (quo codex finitur) libellum nostrum continet. cf. Bandinius catalog. bibl. lat. Laurent. II p. 812 sqq. Ceterum fol. 70 u. Augustus Steitz a Mommseno (qui ne describeret tempore urgente olim impeditus erat), fol. 70 r. Andreas Spengel a me rogati officiose descripserunt. — Is codex, a reliquis bonis libris in plurimis locis ualde discrepans, ubique tamen, pusillis quibusdam exceptis, in quibus errare potuit uel exiguas lacunas admisit librarius, ita est et mendis fere liber et sententiis uerbisque optimus, ut hunc unicum mihi ducem sequendum proposuissem — si modo integer extaret. Sed lacunis post fol. 66 et 68 pag. ed. m. 14, 12—42, 4 et 47, 16—54, 7 et 60, 13 ad fin. interierunt. A

B'' Quare ad alterum quoque codicum genus,
quod et ipsum, quamquam praestantiam libri *A* haud-
quaquam assequitur, non fere est interpolatum, confu-
B giendum erat. Constat id primum fragmento Tegern-
seeensi saeculo X ineunte scripto, quod e Doceni u.
cl. bibliotheca circiter a. 1828 in regios codices Mona-
censes peruenit. Codicis qui olim 38 foliis constitisse
uidetur, quinque tantum folia (14, 18, 27, 31, 32; =
ed. meae p. 22, 22—24, 7. 28, 21—30, 13. 48, 12—49,
22. 53, 21—58, 9) supersunt. Ad eandem familiam
b pertinent codices inter se simillimi Vossianus form.
β quadr. 113 saeculi noni uel decimi, et Oxoniensis
collegii Magdalenaei 50 saeculi undecimi, quos ubi inter
B' se consentiunt littera *B'* significaui. Cum Tegernseeensi
(*B*) hi libri plerumque congruunt, paululum tamen *B*
a *B'* recedit et lectiones raro deteriores, saepius me-
liores praebet: quarum quae meliores sunt ad *A* fami-
liam partim uergunt. Continet Vossianus[1]) fol. 1—30 r.
librum Ethici philosophi, fol. 30 u.—38 u. *historiam
Apollonii regis Tyri* usque ad p. 43, 17; fol. 39 r.—
46 u. historiam Troianam Daretis Phrygii, sed initio cum
inscriptione deficiente; deinde christiana uaria, fol. 70 r.
—90 u. *de situ orbis* tractatus extat, quo codex finitur.
— Oxoniensis, qui foliis 88—108 opus nostrum con-
tinet, solus librorum meliorum totam historiam praebet,
neque ideo est spernendus, cum in parte, qua *b* quo-
que adest, illi simillimus, hic illic autem inferior, raro
B'' etiam uano emendandi conatu deprauatus sit. — Omnis
autem haec secunda codicum classis textum exhibet
ab *A* ita diuersum, ut, cum et narrationis progressus
et plerumque etiam singulae sententiae (nec tamen
omnes) cum *A* conspirent, uerbis ea saepe prorsus
aliis hic atque illic expressae sint. Cuius rei rationes
explicare infra p. XVI conabor; utut autem hae se ha-
bent, quaerenti mihi, quae ratio in edendo libro ad-
hibenda esset, cum fieri non posset ut solum *A* librum

1) p. 23, 7 *chresimon* nota in eo posita est χ.

utpote qui mancus esset sequerer, duae uiae iniri posse uidebantur, ut aut et *A* et *B''* totos iuxta ponerem, quo utriusque familiae quoad seruata est indoles plene eluceret, aut *A* pro fundamento haberem et librorum *Bbβ* discrepantiam adnotarem tantum, in eis autem partibus ubi ille deest, *B''* familiam sequerer. Quam rationem, licet aliquid inaequalitatis habeat, praetuli, cum breuitati consulerem et praeterea aliquantulum saltem auxilii ad lectionem familiae *A* recuperandam ubique in tertiae familiae codicibus, qui sunt interpolati, adsit.

Huius familiae, quae et ipsa nono uel decimo saeculo non recentior est (nam ad eam uersio Anglosaxonica pertinet) codices plurimi sunt, multosque eorum Mommsenus totos uel ex parte contulit. Eorum omnium hoc est proprium, ut in uniuersum quidem cum *B''* familia consentiant, passim autem ab illa discedentes tamquam in transitu congruant cum *A*, sed et permulta additamenta habeant ab *A* et *B''* pariter aliena quaeque ad antiquam fabulae originem non pertinere diligenter exploranti certissime constet. Eidem, cum libere uersentur, prout libet, sententias uel singula uerba omittunt uel similia pro illis ponunt; glossematum quoque uelut p. 28, 3 aperta indicia sunt; nec ipsos inter se ubique congruere consentaneum est. Eos ubique afferre taedio, non usui esset; id unum egi, ut in quibus partibus *A* deperditus est, in eis ex optimo eorum *γ* ea quidem plene enotarem, quae cum illo communia eum habere uel uerisimile uel probabile aut mihi uisum est aut alicui forsan uideri possit; praeterea, ut *γ* cum *A* comparare liceret, eum p. 42—47 exhibui, ubi *A* extat. Nec tamen usquam fere quae *γ* suppeditauit in contextum recipere in re incerta ausus sum: qui librum *A* et ubi *A* deest, *B''* familiam repraesentat. [1])

1) Tantum p. 25, 7 et 25, 21—26, 11 hanc familiam secutus sum, quamquam nescio num posteriore loco recte fecerim; prior tamen in *B'* ita comparatus est, ut inter paucas eius familiae interpolationes habendus sit, neque dubito quin *A* ibi cum *γ* olim consenserit. — Ceterum adnoto, obliquis

Neque aliquid in γ omissum esse ubique indicandum putaui: non enim sui ipsius causa, sed eam tantum ob rem, quod eis locis ubi γ a *B''* recedit cum *A* familia consentire potest, memorandus est; atque prorsus nil interest, utrum locum quempiam cum *B''* congruentem exhibeat an omnino eum amittat.

γ γ = codex Sloanianus 1619 musei Britannici saeculo XI exeunte scriptus; post *historiam Alexandri Magni* fol. 16 r.—27 r. de *Apollonio* fabulam, deinde *Daretem* Phrygium (quem saepius cum nostro descriptum esse uidemus) continet. Sunt loci, quibus cum *A* uel cum *B* uel cum β solis conspiret, a reliquis dissentiens.

δ Porro Bodleianus 247 (Laud. H. 39) saeculi XII uel XIII Apollonii historiam fol. 204—223 continet; praecedunt historiae Vandalorum, Langobardorum, Caroli Magni, Alexandri Magni, epistola eiusdem. In uniuersum cum γ consentit, sed aliquanto liberior ideoque peior est, nonnulla autem in illo mutata sunt quae δ non ita habet. Rarissime hunc librum attuli.

ε Versionem Anglosaxonicam (ed. Thorpe Londinii a. 1834 ex cod. membr. Cantabrigiensi colleg. Corp. Christi S. 18. 201) saeculo undecimo tribuere non ineptum, decimo multo probabilius est. Proxime congruit cum δ, multa tamen omittit, ut uel consulto breuiata uideri possit; inter quae multa sunt, in quibus *B''* ab *A* discrepat. Interiit a p. 26, 5 usque ad p. 62, 5. Rarissime latinis uerbis eam attuli.

Permulti praeterea extant Apollonii codices quos cum nouelli sint omnes accuratius non indagaui. Mommsenus (Pericles prince of Tyre, Oldenburg 1857, praef. p. XII) narrat, circiter duodecim in Britannia, septem Vindobonae, duos Vratislauiae, tres Monaci, nonnullos

---

litteris me ea distinxisse, quae in *A* desunt, in eis autem partibus in quibus *A* deficit ea, quae in *B''* desunt: quaedam uero, ut p. 5, 2. 9, 4. 10, 5, quamquam ab *A* omissa, non ita distinxi, quia non ab eius familia sed tantum mero librarii errore ab ipso illo codice ea abesse constat.

in Italia et Gallia [1]) codices extare Hauptiumque adeo circiter centum fabulae libros nosse. Mommseni collationes in manibus habui librorum Bodleiani 287 (s. XIII uel XIV) et 834 (s. XV), Arundeliani 292 (s. XIII) et 123 (post s. XII), Monacensis 215 (a. 1462 scripti), Cantabrigiensium colleg. Corp. Christi 318 et 451 et colleg. Sidn. Δ 3. 15, Cottonian. Vesp. A. XIII P. 106. plut. 23, G: sed nil boni fructus praebent. Etiam Bernensis 208 saec. XIII, quem Hagenus meus amicissime ultro mihi contulit, ad tertiam classem pertinet. —

Antiquissima libelli nostri commemoratio ea est, qua catalogus bibliothecae circiter a. 747 monasterio donatae in *Gestis abbatum Fontanellensium* seruatus '*Historiam Apollonii regis Tyri in codice uno*' exhibet, cf. Liebrechtius ad Dunlopii *Geschichte der Prosadichtungen* p. 545; Pertzii Monum. hist. Germ. II p. 287. Satis antiquo tempore fabula nostra in compendium redacta est, quod in Laurentiano plut. 65 n. 35 saec. X p. 129—131 extat (cf. Bandinii catal. II p. 758); alterum Vincentius Bellouacensis operi suo inseruisse dicitur. Gratissima quippe medio aeuo fabula Apollonii erat, *gesta cuius celebrem et late uulgatam habent historiam* teste Guilelmo Tyrio XIII 1. Proxime ad ipsam fabulam ea forma accedit quam *Gesta Romanorum* c. 153 praebent, quamquam ea quoque liberrime et hic illic satis barbare mutata est; multis deinde modis linguisque inde a saeculo XII uulgabatur, quae enumerare meum non est (cf. Graesse, *Litterärgeschichte* IV p. 457 sqq. Simrock, *Quellen des Shakespeare* II p. 163 sqq.): hoc tantum memoro, Graecis quoque uersibus in Creta anno 1500 fabulam redditam esse nostroque etiam aeuo in Asiae minoris ora in oppido Aiwali eam in uulgi sermonibus uersari (Hahn, *griechische und albanesische Märchen* II 250 sqq. Liebrecht ann. Heidelb. 1864 p. 217): id quod a militibus cruciferis originem trahere Mommsenus pro-

1) Catalogus bibl. Parisinae codices 4955, 6487, 7531, 8502, 8503 affert saeculoque XIV omnes tribuit.

babiliter coniecit. — Edita est fabula primo s. l. et a. circa a. 1471, deinde a Velsero Aug. Vindel. 1595 (cf. eius opera 1682 p. 681 sqq.) ex libro inter tertiam et secundam classem et *Gesta Rom.* ancipiti; postremo pessime ex codice nouello a Lapaumio (Scriptt. Erotici ed. Didot. Paris. 1856 p. 611).

II.

Iam de ipsius fabulae origine aetate forma breuiter sed ut ad liquidum tandem res perducatur disserendum est. In qua omnia ficta esse per se patet, quamquam rex Antiochus qui Antiochiam condidit (qui mortuus est ol. 129, 4) in eius initio occurrit. Videtur autem nonnulla ni fallor uerae historiae momenta poeta noster eorum obscure memor in suum usum libere mutasse. Nota sunt quae de Antiochi illius erga Stratonicen nouercam amore a Luciano qui fertur (de dea Syria c. 17. 18) aliisque narrantur: fabulosus autem Antiochus filiam suam adamauit. Erasistratus scitus medicus qui Suida bis testante[1]) illius amorem detexit, cum Chaeremone medico eiusque discipulo apud nostrum comparari possit; ad Antiochum clandestino amore aegrotantem cf. nostrae fabulae c. 18 (p. 22), adeoque *Ἀρχε-στράτιδος* nomen cum *Στρατο-νίκης* illo comparare liceat. Nec multo post illius aetatem *Apollonius* quidam *Tyrius* uixit philosophus qui *περὶ Ζήνωνος* scripsit (Zeno mortuus est ol. 132, 3) a Strabone Diogene Porphyrio memoratus.[2]) Sed ea omnia pro lusibus haberi facile patiar, praesertim cum ad aetatem fabulae definiendam nil ex eis efficiatur. Quam nescio num fabularum Milesiacarum numero adiungendam censeamus: suadet prolixa narrationis ubertas, dissuadetur eo quod Milesiae

---

1) sub u. *Ἐρασίστρατος* et *Σέλευκος*.

2) Lucianus narrationi suae *Λούκιος ἢ ὄνος* titulum propterea indidit, quod Lucium quendam Patrensem in eo imitatur: is uero festiue inludendi causa elegit.

fabulae quantum nouimus omnes, uelut Aristidis quique eum uertit Sisennae et posteriore aeuo Apulei [1]) — nec Petronium equidem segregarim — obscena pleraque uenantur, quae in nostra fabula non tam frequenter occurrunt. Cuius uniuersum argumentum prorsus simile est scriptis eroticis Graecorum adhuc seruatis, quae inde ab altero tertioue post Chr. saeculo usque ad Byzantinorum tempora composita sunt; quo quidem tempore etiam fabulae ad historiam se applicantes (praecipue de Alexandro Magno, sed alia quoque uelut de bello Troiano Daretis et Dictyis) apud Graecos Romanosque excultae sunt quoque Iulius Valerius fabulam de Alexandro quae personati Callisthenis dicitur e graeco in latinum sermonem libere uertit. Nostra autem fabula ex se ipsa tantummodo iudicanda est: quod ut fieri possit, primum componam quae in ea inueni ad disceptandam rem idonea, deinde quae ex illis efficiantur inuestigemus. Igitur sermo Christianis sententiis uerbisque refertus est; sed et ueteris religionis multa nec obscura uestigia accuratamque omnino antiquitatis rerum notitiam deprehendimus. Porro multa insunt quae e Graeco uersa esse appareat: insunt etiam quae tantummodo Latinae originis esse possunt; uocabula autem multa ultimis antiquitatis saeculis propria continet. Iam singula perlustremus.

1. Sententiae uocesque Christianae. Multa inest *dei* commemoratio (e. c. 27, 18. 37, 24. 43, 1. 47, 10); notabilia sunt: iusiurandum *per deum uiuum* (58, 18; cf. 40, 14), *per communem salutem* (17, 16), *per spem uitae meae* (30, 14), porro illa *uolente deo* (17, 3), *parcente fortuna et deo uolente* (15, 5), *gubernante deo* (32, 15), *fauente deo* (5, 6. 16, 11); *deum testari* (37, 8. 65, 13), *deo gratias agere* (12, 3. 37, 18); *de deo spera meliora* (18, 14); adde illum qui *angelico uultu* in somnio apparet (61, 21). Adde porro uotum barbam capillosque in luctu *non tondendi* Nasi-

1) cf. Capitolini uita Clod. Albini c. 12.

raeorum illud proprium (33, 8. 34, 18. 45, 4. 59, 18).[1]) Denique ni fallor sermonis sacrae scripturae imitationem in hisce deprehendere licet: *parabolae* pro aenigmatis (52, 15. cf. p. XIII), *laetare et gaude* (8, 13. 27, 5; 16), *mirantur et gaudent* (65, 5; cf. *miror et laetor* 26, 26), *salue et laetare* (50, 23), *allocutus est dicens* (47, 2. 60, 21. cf. 60, 11. 63, 17), *tolle et lege* (24, 20. cf. 23, 19); fortasse etiam in his: *tectum paupertatis suae* (16, 4); *sub iugo mortis stare* (37, 11); *benignitatem animae suae ostendere* (18, 10). cf. p. XII de *patria*.

2. Veterum deorum religionumque commemoratio. *Apollo* (20, 9), *Neptunus* (14, 16. 57, 5. preces ad eum 15, 9. Neptunalia 47, 11) cum *Tritone* (14, 17), et *Aeolo* (14, 8); *Diana* (32, 12. 61. 62. 63. 67) eiusque templum et sacrarium Ephesi, ubi Tharsia sacerdos fit; *Lucina* (28, 8), *Priapus* 'quem Lampsaceni colunt' (39, 15; 19), *Di Manes* in inscriptione (46, 14), *Tartarea domus* cum *inferis* (64, 26); adde illa *fortuna premente* (13, 15), *parcente fortuna* (15, 5); Tarsiorum ('*uestra*') *felicitate* (12, 16); *caelorum* (56, 18) et *templorum* (7, 15. 62, 2 sqq.) commemorationem moremque *uino et coronis sepulcra colendi* (36, 16) nec non *Chaldaeorum* mathesin (6, 5) et *genesin* astrologicam (46, 5), quae etiam in Pseudo-Callisthene c. 1 summi est momenti. cf. etiam 'tantus emanabat splendor, ut ipsa *dea* esse uideretur' (62, 13) cum p. 20, 9. — Itaque Christiana et antiqua religio omnino distinctae et secretae sunt nullumque 'syncretismi' quem dicunt signum apparet. Cf. etiam *rerum naturam* (1, 4) pro deo.

3. Antiquitatis rerum notitia: cf. quae leguntur de *talentis* (8, 19. 10, 15. 21, 2. 60, 16), de *aureis* (13, 1. 40, 7; 22. 41, 11. 42, 4. 47, 17. 48, 8 all.) et *aereis* (12, 19), de *libra auri* (40, 6. 41, 13) uel *pondo auri* (61, 6), de *sestertiis* (29, 6. 30, 8. 34, 11. 39, 5. 50,

---

1) cf. tamen etiam Ouidium Heroid. 13, 41 '*squalore* tuos imitata labores dicar' sqq.

19. 57, 5. 63, 5); de *thermis* (65, 18), *spectaculis* et *balneis* (7, 15), de *gymnasio* et *pilae lusu* et '*liquore Palladio*' i. e. oleo (16, 17 sqq.); de *gustatione* et *cena* (18, 4), de *triclinio* (18, 3. 20, 8); de *lyra* (19, 19. 20, 4. 43, 12) et *plectro* (20, 11. 43, 17), de *symphonia* (40, 9), de *organis* et *coronis* signis laetitiae (64, 3); de *foro* et *tribunali* (12, 11. 24, 6. 35, 4. 58, 28. 59, 16. 64, 14), de titulo *patris patriae* (64, 18); de *statuis* (38, 14, cf. et 40, 3) altera in *biga* (13, 7. 35, 4. 64, 20), altera in *prora* (61, 8) positis; de *inscriptionibus* (13, 10. 38, 14. cf. 40, 5. 46, 13. 61, 11. 64, 24); de *diademate* (27, 19. 59, 18); de more *auriculis reum comprehendendi* (59, 14); de *studiis liberalibus* (43, 12) et *schola*, in quam quinquennis iam Tharsia intrat (33, 15); de *cruribus frangendis* poena seruili (47, 19); de *cremandis cadaueribus* (30, 16 sqq.: sed in *loculis* ponuntur 29, 5. 34, 10).

4. Graecae originis fabulae uestigia. Primo loco ponendus est frequens participiorum praesentis temporis praeteritum tempus significantium usus, quem si ex graecis aoristi participiis uertendis ortum esse dicemus, non falsi erimus. Sic *dicens* est *εἰπών* (16, 15. 24, 4. 26, 18. 46, 3. 47, 2), pariter inuenimus *uale dicens* (11, 5. 13, 8. 21, 8), *ueniens* (11 adn.), *conuenientes* (38, 4. 59, 7), *exiens* (41, 22), *ascendens* (12, 11. 28, 5), *descendens* (52, 12. 62, 2), *uidens* (39, 1), *carpens* (16, 16), *dans* (42, 4), *induens* (59, 16), *deponens* (20, 14), *rogantes* (47, 10) pro *χαίρειν ἐάσας, ἐλθών, συνελθόντες, ἐξελθών, ἐπιβάς, καταβάς* rell. perperam ad uerbum expressa. *habens*, ut *ἔχων*, pro *μετά* uel *σύν* usurpatur 30, 8; cf. 6, 2. *dicens* superflue ut *λέγων* positum est (3, 16. 6, 7. cf. p. X 4). cf. etiam *stans* (pro *ἀναστᾶσα* 2, 9?) et *uolentes* (ut *βουλόμενοι* 65, 11). — Porro firmum argumentum graecae originis est illud *ciues Tarsis* 12, 12 et 12, 20 ab optimo libro exhibitum, graecam formam *Ταρσεῖς* repraesentans. *Tribunarium* (15, 17. 16, 5; 12. 17, 20. 66, 13) et *subsannium* (47, 3; 6. 48, 13.: an *subsanium*?) Romanis

ignota: sed *τριβωνάριον* habet Athenaeus p. 258 A, *σανίς* extat pro *κατάστρωμα* apud Eurip. Hel. 1556 et Lucianum et sic *σανίδωμα* apud posteriores.[1]) *Intellegens nobilem puellam* (39, 4) est *μαθὼν τὴν παῖδα εὐγενῆ οὖσαν*; sic *intellego te locupletem* (sc. *ὄντα* 20, 5); cf. 32, 9. *Habundantia litterarum* (4, 12) uel *studiorum* (24, 3. cf. 63, 22) est *πολυμαθία*, *amatrix studiorum* (21, 10) *φιλομαθής*, *prudentia litterarum* (4, 3) fortasse *λόγων ἐπιστήμη*. Memorabilem dictionem *princeps patriae* (4, 1; 11. 8, 8. 10, 5. 15, 21. 38, 4; 11; 13 all.) ex usu posteriorum, praecipue christianorum, Graecorum explicemus oportet, quo *πατριά* uel familiam uel gentem nationemue significat (*πατριαί· χῶραι, φυλαί, τοπαρχίαι* Suidas), ut idem sit atque *princeps ciuitatis* (39, 3. 48, 18. 49, 14). Ceterum *rex* quoque Apollonius appellatur (in titulo; 9, 12 in *A*, non in *B'*. 62, 16) et Athenagora *princeps* (40, 18. 44, 2). *Sortiti sunt* (47, 16): cf. *ἔλαχον*. Mare saepius quam plerique praeter poetas *pelagus* (*πέλαγος*) appellat noster (7, 8. 28, 19; 21. 36, 4. 37, 16 all.). *Classis nauium* (9, 6; 8): cf. fortasse *νεῶν στόλος*. *Regem magnum* (59, 9): cf. *τὸν μέγαν βασιλέα*? Adiectiua *infausto* et *beatissimi* (60, 18. 64, 15) optime intelleges, si *κακοδαίμονι* et *μακαριώτατοι* substitues. *Magnifice* allocutionem (48, 6) nescio an cum illa *ὦ σεβαστέ* contulerim. *Festinus ueni* (6, 15): adiectiuum pro aduerbio, usu graeco et poetarum. Nescio num etiam comparatiui *uade celerius* (17, 23), *gaudeo plenius* (25, 6; cf. 60, 9), *salubrioribus cibis* (32, 8) huc trahendi sint. Quid sibi uelit illud *scelere uehor* (5, 3) mihi quidem uel in aenigmate nimis obscurum uidetur. Proponam coniecturam, fuisse graece olim *ὀχεύομαι* i. e. coitum facio (quod hic optime locum habet); qui autem uerterit, eum uel in exemplari suo inuenisse uel sua neglegentia effecisse *ὀχέομαι* — id quod uertere poterat *uehor*. Denique *sed et* (7, 6) est *ἀλλὰ καί*,

---

1) *talantum* graeca forma habet cod. γ p. 60, 16.

sed nec (50, 3) ἀλλ' οὐδέ, *similiter* (40, 25. 43, 12. 42, 10?) ὁμοίως, *ne forte* (45, 8) μή πως, *ut quid* (45, 7) si recte se habet ὡς τί, *ac si* (44, 3. 50, 2) ὡσεί; *constanter* pro 'statim' (17, 11. 50, 22) est fortasse συνεχῶς, *tantum* in precibus adhibetur (48, 17. 52, 10) ut graece μόνον imperatiuo additum. Dignoscimus in his omnibus originem graecam inscitia eius qui uertit sermonisque latini imperitia uix uelatam.

5. Latinus sermo posteriorum p. Chr. saeculorum.[1]) *Aporiatus* (Vulgata. Ambros. *aporiatio* Tertull.) 37, 23. 41, 18. *acquiesco* pro oboediendo (17, 24. Cypr. Hieron.). *Briseida* (40, 4) casu nominatiuo (anthol. Lat.)? *ceroma, ae* (17, 11. Arnob.). *comes* sensu inde a Diocletiani fere aetate usitato (66, 15; 66, 21). *concupiscentia* (1, 10. Eccles.). *confundi* i. e. pudore affici (18, 1. 40, 18. 41, 17. cf. 50, 4. Cypr. Sulpicius Seu.). *de longe* (44, 9) et *de post tribunal* (65, 1): sic *de inter* in Cypriano adscriptis. *dedecus* i. e. corpus deformatum (35, 23. Apul. Iustin.). *disponere* pro statuendo (27, 14. Vlpian. Cypr.). *dilectio* (26, 22. Tertull.). *dum* c. coni. saepe pro *cum* c. coni. *honorati*: qui magistratibus functi sunt (35, 21. Lamprid.). *humiliare* (40, 15. Vulgata. Eccl.). *longus* pro longinquo 33, 12 (Iustin.). *maledico* c. accus. (46, 19. Petron. Cypr.). *medietas* pro dimidio (66, 2; 3. Pallad.); *medius* pro dimidio (29, 8. 40, 6: hoc Plautus Varroque habet, potestque ex Frontoniani aeui resuscitatione uetustorum remansisse). *paranymphus* (66, 10. Aug. Venant.). *parabola* pro narratione obscuriore quacumque (52, 15. Eccl.). *praesento* (60, 17. 63, 3. Apul. Aurelius Vict.). *pietas* pro misericordia (40, 18. 41, 1; 20. Cypr.). *quia* post uerba dicendi sentiendique adhibitum (6, 13. 10, 4. 22, 10. 26, 3. 39, 20. 40, 2. 46, 5. 49, 13; 21. cf. 33, 11 et 31, 23 adn.),

---

1) Auctores uocabulorum temporis angustiis impeditus tantum ex Forcellinii thesauro sumere potui, addito Cypriani indice ab Hartelio ed. Cypr. III 407 sqq. confecto.

[illegible] Cypr. et omnino inde a tertio saeculo fre- [illegible] 16, 18 Pallad.). *salutato-* [illegible] 32, 15 Luxor.). *scholasticus* pro uiro [illegible] cf. ad 22, 22. Trebell. Hieron.). [illegible] 26, 1 Ammian. Aur. Vict.). *sor-* [illegible] 47, 16 Vlp.). *turbulus* (53, 21. [illegible] 21, 18 Lamprid.). — Porro sunt, quae [illegible] rusticam linguam in litteras quoque [illegible] olent, uelut quod accu- [illegible] casus saepissime inter se commu- [illegible] in textum recipere rarius fortasse quam [illegible]: cf. *redit in studiis suis* 35, 14; *in* [illegible] 28, 21; *sedit in lectum* 40, 12; *descendit* [illegible] 32, 15; 37, 16; 31, 15; 39, 12; 47, 3; 6; 61, 10; 63, 15; 18 et multa alia. Porro *ille* articuli instar ponitur 24, 9. 25, 2. 27, 3. cf. 31, 13. 35, 13. 62, 5), *suus* adhibetur pro *eius* (7, 13. 41, 5. 64, 13); *habet annos quindecim ex quo* (36, 2) et *quid est hoc quod* (8, 5. 22, 4. 23, 1) Gallorum qui nunc est dicendi usui (il y a; qu'est-ce que) similia sunt. His adde illa *quomodo tecum* (41, 5)? *ad perfectionem* (31, 17), *populi* pro hominibus (59, 14), *constanter* pro statim (17, 11. 50, 22. sed u. supra), *inuicem* pro simul (63, 24), *alto uento* i. e. uehementi (28, 6), *sequi* c. dat. (64, 5). Sunt etiam quae non rustice sonantia solus noster exhibet: *tribunarium* et *subsannium* (u. supra), *libentiose* (48, 11. *libentia* extat ap. Plaut. et Gell.), *maiores ciuitatis* (12, 12. cf. 62, 5; ad 58, 28), *profectoria* (28, 3), *aspectus* pro latebris unde spectatur (42, 3), *sonat* i. e. fama fertur (63, 24), *testari pro aliqua re* (64, 20), *tua* uel *uestra pietas* pro 'tu' et 'uos' (46, 9. 65, 14; cf. 60, 21). Pauca quaedam cum Plautino dicendi genere communia habet, e. c. *decidere* pro moriendo (30, 11), quod Claudianus quoque resuscitauit; *cumulatus* c. genetiuo (20, 17), *dolet* c. dat. (24, 1), *definire* pro constituendo (52, 14); quae quidem altero p. Chr. n. saeculo usui dicendi reddita sunt. Plautino quodam siue dicam populari lepore conspicua

sunt: *rex longam habet manum* (9, 8 adn.); *plus dabis, plus plorabis* (41, 15); *non possum pro duobus aureis quattuor crura habere* (48, 20); cf. 41, 23 sq.; uerborum lusus (qui e graeco translati esse non possunt): *quaero* et *queror* (9, 8 adn.); *incidit* et *didicit* (20, 3); *miserorum misericors* (21, 9); cf. *fugere* et *effugere* (8, 15); 19, 19; 4, 14 adn.; adde quoddam finium in uerbis consonantium studium conspicuum p. 2, 1. 5, 3. 6, 8. 8, 16. 24, 18. 32, 5. 41, 15. 60, 22. Etiam Symphosii aenigmata (p. 52, 24 sqq.) et Vergiliana sententia (21, 21) e graeco sumpta esse non possunt. Sed etiam sunt quae contortam quandam elegantiam exhibent *sermonis conloquium* (3, 9. 19, 9), *regni uires* (8, 14. 22, 11), *uox clamoris* (20, 13), *nodus uirginitatis* (2, 8. 42, 16), *facundia sermonis* (43, 14), *exsequiae funeris* (34, 12), *clementiae indulgentia* (24, 8), *caligo tempestatis* (17, 3), cf. et *tectum paupertatis* (16, 4). Etiam hic illic uerba contorte posita sunt, ut 45, 5: cui rei frequentem temporis praesentis perfectique in narrando uicissitudinem adiungo (cf. 4, 13. 7, 8. 23, 13. 28, 11. 32, 15 all.). —

Exponendum iam est, quid ex his omnibus, quae inter se dissentire primo obtutu uidentur, efficiatur. Primum igitur Graecae originis manifesta deprehendimus uestigia, eamque recte primus suspicatus est Velserus, quem plerique secuti sunt. Fabulam ceteris Graecorum similem reddunt etiam nauigationes, tempestates, piratarum incursiones, somniorum imagines, urbes in quibus res agitur, pudicitia tot calamitatibus seruata, all. Speciosum sane est, quod Simrockius l. c. profert, piscatorem qui tribunarii dimidium Apollonio dedit (c. 12) cum sancto Martino, Tharsiam in lupanari integram (c. 34 sq.) cum sancta Agnete comparari posse: sed haud necesse est, cum ceterum ueteris religionis tot uestigia animaduertamus: quae faciunt, ut omnibus usque ad quintum p. Chr. saeculis fabula graeca tribui possit. Hanc in Latinum sermonem conuersam esse dico ab

homine Christiano nec erudito nimium nec facundo. Hic, ut fecit Iulius Valerius in uertendo Pseudo-Callisthene, quem uario modo cum nostro comparare licet, non conuertit modo, sed hic illic transformauit quoque, fortasse etiam breuiauit. 1) Hic autem est qui Symphosii aenigmata inseruit, quae Graecus nosse uix potuit; hic etiam, qui Christianae religionis uocabula supra posita addidit. Nam hoc omnibus persuasissimum erit, christiana illa et ethnica ab eodem homine prouenire non potuisse (ne enim quis de 'syncretismo' tunc solito cogitet, ipsa rei uerborumque ratio impedit); sed et hoc legentes perspicient, ethnica illa ad ipsam narrationem necessario pertinere, christiana leuiter tantum adsuta esse. 2) Symphosium uero cum Romanus ille adhibuerit, saeculum ei ante sextum p. Chr. n. assignari non licet, si quidem illum circa a. 500 uixisse recte olim docui (in annal. gymnas. Austr. 1868 p. 483 sqq. anthol. lat. I p. XXVI; cf. Hagenus Anecd. Heluet. p. 272 adn.). Multum tamen post illum annum nostrum detrudere nolim, cum a septimi praesertim saeculi barbarie eius dicendi genus laudabiliter abhorreat, multa autem cum priorum inde a tertio saeculorum dicendi genere communia habeat (neque tamen Afrum neque Nonianum genus redolet): neque, quod codex *A* saeculo nono uel decimo scriptus mendis fere caret, id alicui persuadebit, ut ei aeuo scriptorem ipsum magis appropinquet. Carolingica enim aetate litteris quidem floren-

1) Ab hoc profectam puto exilem illam et siccam loquentium inductionem his uerbis *Rex ait* uel *Apollonius ait* all. taediose iteratis: quae quidem cum reliquis ineruditi stili, quo Romanus ille usus est, signis faciunt, ut hic illic sermonis genus siue populare siue sacrae scripturae simplicitatem imitans euadere uideatur: sed uideatur tantum. Ultima historiae pars magis etiam quam priores breuiata mihi uidetur.

2) Luculentum exemplum u. p. 15, 5: *parcente fortuna* (φειδομένης τῆς τύχης) aderat; *et deo uolente* Christianus ille addendum putauit.

tibus graeci tamen sermonis peritia nulla erat; accedit quod circiter a. 747 libellus noster (cf. p. VII) iam extitit. Ceterum altera quoque recensio *B''* saeculo IX iam extitit: quae nescio an ipsa quoque ab eodem illo qui *A* ex graeco uertit, ante *A* nec tam perfecte conscripta sit. Sic Symphosius ipse duas aenigmatum suorum recensiones edidit (cf. l. c.). Sed illud uix conici poterit, a duobus hominibus, neutro alterius rationem habente, *A* et *B''* scriptas esse: quod si ita esset, miraremur profecto quod multis tamen in locis hae recensiones prorsus ad uerbum congruunt. Veri paulo similius est, per uiuidum narrandi sermonem aliamue ob causam tempore satis antiquo ex *A*, fabulae forma primaria, alteram illam uerbis saepe, rebus rarissime diuersam detortam esse. Sic Iulii Valerii, sic aliorum scriptorum duae recensiones factae sunt. Quam mox, exaequandi utramque studio excitante, tertia interpolatorum codicum classis secuta est. Neu quis opponat, *A* et *B''* non in minutis tantum rebus interse distare, iam dixi quam libere qui Graecam fabulam uertit in ea uersatus sit. Itaque quae christiana, quae popularia, quae rudiuscula [1]), quae uergenti Latinitati propria insunt, a Latino homine, — quae ad antiquos mores religionesque uere spectantia, quae elegantis et contorti etiam sermonis signa quaeque *ἑλληνίζοντα* insunt, ea a Graeco scriptore prouenerunt. Sic ni fallor optime et omnibus rationibus aptissime res tot dubia adeoque contraria in se habere uisa enucleata est. In fine prae-

1) In his uersus quoque ponendi sunt quos hic illic (cap. 11. 16. 18. 41) auctor operi suo exornandi causa ut Capella, Iulius Valerius, Boetius (de prioribus ut taceam) eroticique Graecorum scriptores inseruit, quique mendis prosodiacis scatent. Hos ad Graecum exemplar auctor finxisse uidetur, ut Iulius Valerius qui septem narrationi interposita carmina praeter I 42 et III 30 omnia ad personati Callisthenis imitationem fecit. Versuum Apollonianorum illi qui capiti 16 insunt, nulla distinctione a prosa oratione seiuncti sunt: id quod non tacendum puto.

fandi monendum puto, ne ab eis qui antiquarum litterarum historiam abhinc describent, libellus de Apollonio rege Tyri altissimo, ut adhuc factum est, silentio praetereatur.

Dabam Francofurti ad Moenum
m. Martio a. 1871.

Sigla codicum:

A = Laurentianus 66, 40
B = fragmentum Tegernseeense
b = Vossianus q. 113
β = Oxoniensis collegii Magdalenaei 50
B' = *b*β consentientes
B'' = *Bb*β consentientes
γ = Sloanianus (mus. Britann.) 1619
δ = Bodleianus 247
ε = uersio Anglosaxonica.

HISTORIA APOLLONII REGIS TYRI.

I. In ciuitate Antiochia rex fuit quidam nomine Antiochus, a quo ipsa ciuitas nomen accepit Antiochia. Hic habuit *ex amissa coniuge* unam filiam, uirginem speciosissimam, in qua nihil rerum natura exerrauerat, nisi quod mortalem statuerat. Quae dum ad nubilem peruenisset aetatem et species et formonsitas cresceret, multi eam in matrimonium petebant et cum magna dotis pollicitatione currebant. Et cum pater deliberaret, cui potentissimo filiam suam in matrimonium daret, cogente iniqua cupiditate flamma concupiscentiae incidit in amorem filiae suae et coepit eam aliter diligere quam pa-

Incipit Historia Apollonii regis Tyrie *A fol.* 62. Incipit (perpulcra et mirabilis *add.* β) historia Apollonii regis (regis *om.* β) Tyri (e uxoris et filiae *add.* β) *B'*. — *Nominum propriorum scripturas hasce semel adnotasse sufficit:* Anthiocus *et* Anthiocia *uel* Anthiochus *et* Anthiochia *A*; *recte B'*; Appollonius β, *recte rell.*; Tharsus (*urbs*) *A*β (Tarsus *b*): Tharsia (*puella*) *codd. omnes*; Stranguillio *uel* Stranguillius *A* Stranguilio *B''*; Diunisias *A* Dionisias *B''*; Hellenicus *A* Helanicus *b* Elanicus β; Taliarchus *A*, *sic uel* Thaliarcus β Talarcus *b*. *Notaui tantum, quae aliter inueni.*

1 In ciu. Ant. *om. B'* fuit quid. rex Ant. nom. *B'* 3 his *A* ex am. coni. *om. A* unam *om. B'* u. sp.] incredibili pulchritudine γ 4 nichil β rerum *om. b, post* natura *in* β ex *om. B'* 5 mortale *A* quae cum *B'* ubilem *A* 6 uenisset *B'* et specie pulchritudinis cresceret *B'* 7 in matrimonio postulabant *B'* 8 pollicicitatione *b*. quaerebant *puto* Et *A* Sed *B'* 9 potissimum *B'*, *recte?* in matrimonio *B'* cogitante β 10 cupidinis *B'* flamme β concupiscentiae *om. B'* in f. s. am. *ponunt B'* 11 cępit *A* aliter] plus *B'*

trem oportebat. Qui cum luctatur cum furore, pugnat cum pudore, uincitur amore: excidit illi pietas, oblitus est se esse patrem et induit coniugem. Et cum sui pectoris uulnus ferre non posset, quadam die prima luce uigilans inrumpit cubiculum filiae suae, famulos longe excedere iussit quasi cum filia *sua* secretum conloquium habiturus, et stimulante furore libidinis diu repugnanti filiae suae nodum uirginitatis eripuit, perfectoque scelere euasit cubiculum. Puella uero stans dum miratur scelesti patris impietatem, fluentem sanguinem cupit celare: sed guttae sanguinis in pauimentum ceciderunt.

II. Subito nutrix eius introiuit cubiculum. Ut vidit puellam flebili uultu, asperso pauimento sanguine, roseo rubore perfusam ait 'quid sibi uult iste turbatus animus?' Puella ait 'cara nutrix, modo hoc in cubiculo duo nobilia perierunt nomina.' Nutrix ignorans ait 'domina, quare hoc dicis?' Puella ait 'ante legitimam mearum nuptiarum diem saeuo scelere uiolatam uides.' Nutrix ut haec audiuit atque uidit, exhorruit atque ait

1 luctaretur β   pugna *A*   2 pudore *Gesta Rom.* dolore *AB′*   ab amore *B′*   excedit *b*   piaetas, *corr.*, *b*   et oblitus, *om.* est, *B′*   3 et *om.* *B′*   Sed cũ *AB′*   sui *A* seui *b* sęui β   4 efferre *b*   5 uigilat *B′*   inrupit *B′*   suę ·|· *A* suae *om.* *B′*   6 longius secedere *B′*   iubet β   qua////sicũ *A*   sua *om.* *AB′*   conloquiã *A ut uidetur* colloquium β   7 et *om.* *B′*   furoris libidine *b*   repugnante *AB′*   8 filia, *om.* sua, *B′*   erupit *b* disrupit β   perpetratoque *B′*   9 cubiculum. Scelesti (Sic scelestẽ *b*) patris impietatem puella mirans cupit celare, sed in pauimento (pauimentum *b*) certa uidentur. Cumque puella quid faceret cogitaret, nutrix subito introiit. Quam ut uidit *B′*   10 scelestis *A*   11 cępit *A*   pauimento *A*   13 Quam ut uidit, *om.* puellam, *B′*   14 aspersoque *B′*   sang. pau. *ponunt* *B′*   roseo rubore perfusa *A*, *om.* *B′*] corruit et *B′*   15 iste *om.* *B′*   t. animus tuus *B′*   16 hic *B′*   17 nubilia *A*   duo nobilium nomina perierunt *B′*   ignorans *om.* *B′*   18 dña *A*   legitimum nupt. m. *B′*   19 seuo *AB′*   uiolata sum *B′*   uides *A*, *om.* *B′*   20 Nutrix ait *b*   Ait nutrix β   ut—exhorruit atque *om.* *B′*   uidisset · exorruit *A*

'quis tanta fretus audacia uirginis reginae maculauit torum?' Puella ait 'impietas fecit scelus.' Nutrix ait 'cur ergo non indicas patri?' Puella ait 'et ubi est pater?' et ait 'cara nutrix, si intellegis quod factum est: periit in me nomen patris. Itaque ne hoc scelus genitoris mei patefaciam et haec macula gentibus innotescat, mortis remedium mihi placet.' Nutrix ut audiuit puellam mortis remedium quaerere, uix eam blando sermonis conloquio reuocat, ut a praepositae mortis immanitate excederet, et inuitam patris sui uoluntati satisfacere cohortatur.

III. Qui cum simulata mente ostendebat se ciuibus suis pium genitorem, intra domesticos uero parietes maritum se filiae gloriabatur. Et ut semper impio toro frueretur, ad expellendos nuptiarum petitores *nouum nequitiae genus excogitauit*. Quaestiones proponebat dicens 'quicumque uestrum quaestionis meae propositae solutionem inuenerit, accipiet filiam meam in matrimonium, qui autem non inuenerit, decollabitur.'

1 fretus *om. B'* regine *A* maculauit *om. B'* thorum *AB'* ausus est uiolare nec timuit regem? *B'* 3 Quare hoc non *B'* indicasti *β* 4 et ait — nutrix *om. B'* kara *A* intelligis *B'* sic intelleges *puto* quod — est *om. B'* 5 nomen patris periit (periit patris *β*) in me *B'* Itaque ne hoc scelus genitoris mei patefaciã mortis remediũ mihi placet. Horreat hęc macula gentib; innotescat *A* Itaque ne hoc gentibus pateat mei genitoris scelus et patris macula ciuibus inn(ign *β*)otescat, mortis remedium mihi (mihi remedium *b*) placet *B'* 7 utut uidit *A* puellam] eam *B'* 8 uix eam *om. B'* sermone *A* 9 conloqo *A* colloquio *β* reuocauit *B'* a] ad *A* ut a — excederet et *om. B'* iiimanitate excedere et inuita *A* 10 patrisque *B'* suae uoluptati *b* 11 t ortatur *b* hoc hortatur *β* 12 Inter haec rex imp(inp *β*)iissimus simulata mente *B'* 13 parietes *A* et priuatos *add. B'* 14 maritu *A* gloriabatur *A* laetabatur *B'* impiis thoris *B'* filia *add. B'* thoro fereuretur *A* 15 nuptiarum *om. B'* petitionis *β* nouum *b* nodos *β* nouum — excogitauit *om. A* 16 questiones *sic ubique A* dicens *A* dicendo *B'* 17 Si quis *B'* uĩm *AB'* questiones *A* propositae *om. B'* 18 accipiat *b* in matrimonio *B'* 19 autem *A* uero *B'*

Itaque plurimi undique reges, undique patriae principes propter incredibilem puellae speciem contempta morte properabant. Et si quis forte prudentia litterarum quaestionis solutionem inuenisset, quasi nihil dixisset, decollabatur et caput eius super portae fastigium suspendebatur, *ut aduenientes, imaginem mortis uidentes, conturbarentur, ne ad talem conditionem accederent.*

IV. Et cum has crudelitates rex Antiochus exerceret, *interposito breui temporis spatio* quidam adulescens locuples ualde genere Tyrius *patriae suae princeps* nomine Apollonius *fidus habundantia litterarum* nauigans attingit Antiochiam ingressusque ad regem ita eum salutauit 'haue, domine rex Antioche!' et *ait* 'quod pater pius *es*, ad uota tua festinus ueni; gener regio genere ortus, peto filiam tuam in matrimonium.' Rex ut audiuit quod audire nolebat, irato uultu respiciens iuuenem sic ait ad eum 'iuuenis, nosti nuptiarum

1 Et qa — 3 properabant *post* suspendebatur *in A posita sunt* Itaque *ego* Et qa *A* Quia *b* qꝛ *β* (Et *om. B'*) undique (plurimi) *β* reges ac principes patriae *B'* 2 speciem puellae *B'* cont. morte *om. b* 3 forte *om. B'* prudentię *A* 4 quaes solutionem *b* ~~dis~~ dixisset *A* 5 capud *B'* super *A* in *B'* fastigio *β* 6 ponebatur *B'* ut aduenientes — accederent *om. A* adinuenientes *b* 7 conditionis *b* 9 Et *om. B'* crudelitate *A* exerc. rex Ant. *B'* 10 interposito — spatio *om. A* aduliscens *A* adoliscens *b* adholescens *β* 11 Tyrius patriae suae princeps locuples (locuplex *b*) inmensus (immenso *β*) Ap. nomine *B'* patriae — princeps *om. A* 12 fidus — litterarum *om. A* 13 atti(n)git *A* (*m. pr.*) adtingit *b* attigit *β* que *om. b* ita eum salutauit *A*] ait *B'* 14 Habẽ dñe rex anthioche *A*] Have (ave *β*) rex *B'* et — gener *om. B'* (ait *et* es *addidi*), *quorum loco habent* Et ut uidit rex, quod uidere nolebat, ad iuuenem ait: salui sunt nupti (cuncti *β*) parentes tui? Iuuenis ait 'ultimum signauerunt diem.' Rex ait 'ultimum nomen reliquerunt.' Iuuenis ait 'regio *sqq. B'* 15 gener *delendum?* Regio sum genere ego ortus *β* 16 hortus *A* in m. (matrimonio *b*) f. t. peto *B'* 17 irato uultu *om. B'* 18 sic *et* ad eum *om. B'* iuuenis *om. B'*

condicionem?' At ille ait 'noui et ad portae fastigium uidi.' Indignatus rex ait 'audi ergo quaestionem: scelere uehor, maternam carnem uescor, quaero fratrem meum meae matris filium uxoris meae uirum nec inuenio.' Iuuenis accepta quaestione paululum discessit a rege; quam cum sapienter scrutaretur, fauente deo inuenit quaestionis solutionem ingressusque ad regem sic ait: 'domine rex, proposuisti mihi quaestionem; audi ergo solutionem. Quod dixisti: scelere uehor, non es mentitus: te respice. Et quod dixisti: maternam carnem uescor, nec et hoc mentitus es: filiam tuam intuere.'

V. Rex ut uidit iuuenem quaestionis solutionem inuenisse, *timens ne scelus suum patefieret, irato uultu eum respiciens* sic ait ad eum: '*Longe es*, iuuenis, *a quaestionis solutione*, erras, nihil uerum dicis. Decollari quidem mereris, sed habebis triginta dierum spatium: recogita tecum. Et dum reuersus fueris et quaestionis meae propositae solutionem inueneris, accipies filiam meam in matrimonium: *sin alias, legem agnosces.*'

1 conditionem *B'* Ad ille ait *A*] Iuuenis ait *β*, *om. b* ad portam uidi *B'* 2 Indignatus—ait *om. A* questionem *A* 3 ueor *b* ue^{h}or *β* materna carne *β* uescor *ex* uehor *corr. m. pr. A* utor *β* quęro *A* frēm *A* fratre meũ *b* 4 matris meae *B'* matris †uirũ *A* (*signa transponendum esse indicant*) meę †filium *A* nec *B'* non *A* 5 Puer *B'* secessit *B'* 6 quam—scrutaretur *A*] et dum docto pectore quaereret, dum scrutatur scientiam, luctatur cum sapientia *B'* dõ *A* 7 et reuersus ad regem ait *B* 8 Dñe *A* Bone *B'* proposisti *A* mihi *om. B'* 9 ergo *A* eius *B'* (ei *b*) Nam quod *B'* ueor *b* non est *A* 10 Et quod dix. *om. B'* materna carne *Aβ* 11 utor *β* nec—es *om. B'* et *delendum puto* intuere tuam *B'* 12 ut audiuit *B'* quest. sol. iuu. *B'* 13 exsoluisse *B'* inuenisset *A* timens—respiciens *om. A* patefaceret *β* iratu *b* 14 sic *et* ad eum *om. B'*. *Sqq. dedi ex B'* (a quaestionis solutione *ego* a quaestione *B'* nichil *β* uerum *om. B'*) Erras, iuuenis, nihil uerum dicis *nil amplius A* 16 quidem *om.* B' mereberis *A* merueras *B'* habes *A* XXX *b* spacium *b* 17 Et *om. B'* reu. dum *B'* 18 propositae *om. B'* 19 in matrimonio *B'* sin—agnosces *om. A* alias *b* autem *β* agnoscis *b* agnoscas *β*

iuuenis conturbatum habebat animum, paratamque habens nauem *accepto commeatu* ascendit, tendit ad patriam suam Tyrum et aperto scrinio codicum suorum inquirit omnes quaestiones actorum omniumque paene philosophorum disputationes omniumque etiam Chaldaeorum. Et dum aliud non inuenisset nisi quod cogitauerat, ad semet ipsum locutus est dicens 'quid agis, Apolloni? quaestionem regis soluisti, filiam eius non accepisti! ideo dilatatus es, ut neceris.'

VI. Et post dicessum adulescentis uocat ad se Antiochus rex dispensatorem suum fidelissimum nomine Thaliarchum et dicit ei: 'Thaliarche, secretorum meorum fidelissime minister, scias quia Tyrius Apollonius inuenit quaestionis meae solutionem. Ascende ergo confestim nauem ad persequendum iuuenem, et cum ueneris Tyrum in patriam eius, inquire inimicum eius, qui eum aut ferro aut ueneno interimat. *Reuersus cum fueris, libertatem accipies.*' Thaliarchus uero hoc audito adsumens pecuniam simulque uenenum nauem inuectus

1 conturbatu *ni fallor A* conturbatus *B′* habebat — habens *om. B′* habe[n]s *A m. pr.* 2 accepto commeatu (commeato *b*) nauem suam ascendit *B′* acc. comm. *et* tendit *om. A* ad] in *B′* 3 tyrum *A* tyro *b* tiron *β* et aperto — ut neceris *om. B′*, *sed uide paulo post* apto scriniū *A* 4 pene *A* 5 Chaldeorum *A* 6 *post* aliud *rasura in A* 10 Et *A* Sed *B′* p̂ *b* aduliscentis *A* adholescentis *β* uocauit *B′* ad — Ant. *om. B′* 11 fidelissimum — dicit ei *A*] cui ait *B′*, *rell. om.* 12 taliarchu *A* 14 sollutionem *β* 15 nauem confestim *A* cum *B′* dum *A* perueneris Tyro *B′* 16 in — eius *om. B′* inquires *A* quaere *B′* eius *A* ei · *B′* 17 eum ferro *B′* uenenū *A* perimat *B′* Reuersus — accipies *om. A* 18 Statim Thaliarcus assumens pecuniam *B′* 19 uenenum *om. B′* nauem — introiuit *A*] nauem petiit patriam innocentis. Apollonius uero prior attigit (attingit *β*) patriam suam, excipitur cum magna laude a ciuibus suis, sicut solent principes qui bene merentur; ducitur in domum suam cum laude et uocibus laetitiae, interius (interiorem *b* interi[q]//// *β*) petiit cubiculum. Continuo iussit afferri (adferre *b*) sibi scrinia (scrinea *b*) cum uoluminibus Graecis et Latinis uniuersarum quaestionum, ut ex

est. Peruenit innocens tandem Apollonius prior ad patriam suam et introiuit. *Continuo iussit sibi ut homo locuples nauem praeparari* atque ita onerari praecepit naues frumento. Ipse quoque Apollonius cum paucis comitantibus fidelissimis seruis nauem occulte ascendit deferens secum multum pondus auri atque argenti sed et uestem copiosissimam, et hora noctis silentissima tertia tradidit se alto pelago.

VII. Alia uero die in ciuitate sua quaeritur a ciuibus suis ad salutandum et non inuentus est. Fit tremor ingens, *quod princeps amatissimus nusquam comparet;* sonat planctus ingens per totam ciuitatem. Tantus namque amor ciuium suorum erga eum erat, ut per multa tempora tonsores priuarentur, publica spectacula tollerentur, balnea clauderentur, *non templa*

animo quaereret quaestionem illam, et non inuenit meritum (memoratum *vel* editum *conicio*) nisi quod inuenerat. Et cum aliud non inuenisset, secum cogitans ait 'Nisi fallor, Antiochus rex impio amore diligit filiam suam; et (et *om. b*) ideo uult istud (ista *β*) adferre (a͘fferre *β*). Quid agis, Apolloni? quaestionem regis (regis *om. b*) soluisti, filiam non accepisti, et ideo dilatus es ut neceris.' *Sic B′ hoc loco aptiore quidem quod ad narrationis filum pertinet; nec tamen ex eo loco quem in A haec obtinent* (p. 6, 1—9) *detrudere ausus sum, praesertim cum in verbis B′ insint quae recentioris originis suspicionem moveant.*

1 tandem] *puto* tamen 2 Continuo—praeparari *om. A* ut homo locuples iussit sibi *β* 3 locuplex *b* praeparare *B′* ita] ibi *puto* atque—Apollonius (honerari *A*) *A*] et in ea centum milia modios (modiorum *β*) frumenti honerare praecepit et multum pondus auri et argenti et uestem copiosam *B′* 4 cum *om. B′* 5 nauem—tertia *A*] hora noctis tertia nauem ascendit, *nil amplius*, *B′* 8 tradiditque se *b*, *om. β* pelago nauigat *β* 9 uero *om. B′* in ciu. sua *om. B′* a ciuibus nec inuenitur, *rell. om.*, *B′* 10 inuentum *A* 11 Meror ingens nascitur *B′* Fit tremor ingens *A* quod—comparet *om. A* amantissimus *b* 12 ingens per] in *B′* 13 namque *A* vero *b* enim *β* ciuium suorum *om. B′* suaŗum *A* erga *A* circa *B′* ciuium *post* eum *β* 14 per m. t.] multo tempore *B′* priv.] cessaret *b* cessarent *β* a publico *A* publica, *om.* a, *B′* 15 ualneę *A* non—ingrederetur *om. A*

neque tabernas quisquam ingrederetur. Et cum haec Tyri aguntur, superuenit Thaliarchus *dispensator,* qui a rege Antiocho missus fuerat ad necandum iuuenem. Qui ut uidit omnia clausa, ait cuidam puero 'indica mihi si ualeas, quae est haec causa, quod ciuitas ista in luctu moratur?' Cui puer ait 'o hominem inprobum *et stultum!* scit et interrogat! quis est enim qui nesciat, ideo hanc ciuitatem in luctu esse, quia princeps huius patriae nomine Apollonius reuersus ab Antiochia subito nusquam conparuit?' Tunc Thaliarchus dispensator regis hoc audito gaudio plenus rediit ad nauem et tertia nauigationis die attigit Antiochiam ingressusque ad regem ait 'domine rex, laetare et gaude, quia iuuenis ille Tyrius Apollonius timens regni tui uires subito nusquam conparuit.' Rex ait 'fugere quidem potest, sed effugere non potest.' Continuo huiusmodi edictum proposuit: 'quicumque mihi Tyrium Apollonium, contemptorem regni mei, uiuum exhibuerit, accipiet auri talenta quinquaginta, qui uero caput eius

1 taberna *b* tabernacula quisque *β* Et ut cum *A* Et dum *b* Et cum *β* 2 Tyro geruntur *B'* dispensator *om. A* qui ad necandum eum a rege fuerat missus *B'* 4 Qui ut uidit *A*] Et uidens *B'* Indica mihi *A*] Dic *B'* 5 quae est haec causa quod *A* qui causa *b* qua ex causa *β* ista] haec *B'* 6 o *om. B'* improbum *B'* 7 et stultum *om. A* scis et interrogas *β* quis — nesciat *et* nomine *et* subito *om. B'* 8 ciuitas haec (haec *om. β*) *B'* esse *A*] moratur *B'* qꝛ (*i. e.* quia?) *β* patriae huius princeps *B'* 9 ab Antiocho (anthiocho *b*) rege reuersus *B'* 10 comparuit *B'* Tunc — audito] Dispensator ut audiuit *B'* 11 rediit *A* dirigit iter (iter *om. b*) *B'* 12 tertia *cod. recens* certa *Ab* cepta nauigatione · die · III[a] *β* attingit *b* ingr.] peruenitque *B'* 13 ad regem *om. β* et ait *B'* Laetare, domine rex (*om.* et gaude) *B'* 14 quia — timens] Apollonius enim timens *B'* (enim *om. b*) 15 subito *om. B'* nūquam *b* quidem *om. B'* 17 ędictum *A* dictum *b* proposuit rex Antiochus dicens *B'* quicūq; *A* tyrum *b* tirium *β* Appollonium *B'* 18 cont. — mei *om. B'* exhibuerit *A* perduxerit *B'* 19 accipiet · L · talenta auri *B'* quinq.] centum *A* capud *b*

attulerit, accipiet centum.' Hoc edicto proposito non tantum eius inimici sed etiam amici eius cupiditate ducebantur et ad indagandum properabant. Quaeritur Apollonius per mare per terram per montes per siluas per uniuersas indagines, et non inueniebatur.

VIII. Tunc iussit rex classes nauium praeparari ad persequendum iuuenem. Sed moras facientibus his qui classes nauium praeparabant, deuenit Apollonius ciuitatem Tharsiam et deambulans iuxta litus uisus est a quodam Hellenico *nomine* ciue suo, qui *ibidem* superuenerat ipsa hora, et accedens ad eum Hellenicus ait 'haue, rex Apolloni.' At ille salutatus fecit quod potentes facere consuerunt: spreuit hominem plebeium. Tunc senex indignatus iterato salutauit eum Hellenicus

1 pertulerit centum accipiet *B'* accipiet ducenta *A* p̄posito *b* non solum *B'* 2 eius *om. B'* sed etiam inimici amici eius *β* sed etiam et *A* cup. seducti ad persequendum iuuenem properabant *B'* 4 Apollonium *A* per mare *om. A* per terras *B'* 5 diuersas *B'* inuenitur *B'* 6 Tunc *om. β* rex iussit *B'* classem *β* praeparare *b* 7 ad—iuuenem *om. B'* moras' *b* moras *om. β* his *om. B'* 8 praeparabant—litus uisus *A*] insistebant, iuuenis ille Tyrius Apollonius (tyrius tyrius appollonius *b*) iam ut medium umbilicum pelagi tenebat, respiciens ad eum gubernator sic ait 'domine Apolloni, num (numquid *β* qui *b*) de arte mea aliquid quereris (queris *b*)'? Apollonius ait 'ego quidem de arte tua nihil queror (quero *b*), sed a rege illo (illo *om. β*) Antiocho quaeror (queror *B'*). Interiora itaque (Interiorem itaque partem *b*) pelagi teneamus; rex enim longam habet manum; quod uoluerit facere, perficiet. Sed uerendum est, ne nos persequatur.' (Sed—persequatur *om. b.*) Gubernator ait 'ergo, domine, armamenta paranda sunt et aqua dulcis quaerenda est. Subiacet nobis litus Tarsiae (tharsie, *et sic ubique*, *β*).' Iuuenis ait 'petamus Tarsum, et erit nobis euentus.' Et ueniens Apollonius Tarsum (tharso *β*) euasit ratem et dum deambulabat ad litus maris (ad l. m. deambulat *β*) uisus *B'* 9 tharsiam *sic A* 10 nomine *om. A* suo ciue *b* ibidem *om. A* 11 ipsa hora *om. B'* El. ait ad eum *β* 12 Aue domine Apolloni *B'* potens *b* 13 consueuerat *b* consueuerunt *β* pleueium *A*, *om. B'* 14 Tunc—ait] Indignatus senex iterato ait (ait iterato *b*) *B'*

et ait 'haue, inquam, Apolloni, resaluta et noli despicere paupertatem nostram honestis moribus decoratam. Si enim scis, cauendum tibi est, si autem nescis, admonendus es. Audi, forsitan quod nescis: quia proscriptus es.' Apollonius ait 'patriae principem quis proscripsit?' Hellenicus ait 'rex Antiochus.' Apollonius ait 'qua ex causa?' Hellenicus ait 'quia quod pater est esse uoluisti.' Apollonius ait 'et quanti me proscripsit?' Hellenicus respondit: 'ut quicumque te uiuum exhibuerit, auri talenta accipiat quinquaginta; qui uero caput tuum absciderit, accipiet centum. Ideoque moneo te: fuge, praesidium manda.' Haec cum dixisset Hellenicus, discessit. Tunc iussit Apollonius reuocari ad se senem et ait ad eum: 'rem fecisti optimam, ut me instrueres.' Et iussit ei proferri centum talenta auri et ait 'accipe, gratissimi exempli pauperrime, quia mereris, et puta, te mihi caput a ceruicibus amputasse et gaudium regi pertulisse. Et ecce habes pretium

1 aue *AB'* inquid *b* inqui≡ *β* appolloni *A* 2 nostram *om. B'* honestis *A* honestatis *β* honestate *b* decorata *A* 3 siem̄ scis *A* si enim—admonendus es *om. B'* 4 Et audi *B'* quod] ꝗ *A* quia] qꝛ *β* 5 Apollonius—Antiochus *om. A* 6 Cui Apollonius *A* 7 quia—uoluisti *sic B'*] quia filiam eius in matrimonium petjstj (*ex glossemate ortum*) *A* 8 ait *om. β* quantum *A* 9 Hell. resp.] Senex ait *B'* te *A* ei te *b* te illi *β* uium *b* 10 quinquaginta *in A deesse uidetur* accipiet auri talenta, *omisso numero*, *b* accipiet · L · talenta (*om.* auri) *β* qui uero *A*] si *B'* 11 capud *b* obtulerit *B'* accipiet *om. B'* centum *B'* ducenta *A* Itaque *b* ꝗ *A* 12 fuge in praesidium. Mandans *b* Hec *A* Haec—discessit] Dixit et sine mora discessit *B'* 13 iussit *om. β* reuocari *A* rogari ad se proferri senem (senem ad se *β*) *B'* 14 et ait—instrueres *om. B'* 15 instrueres, pro qua re reputa et mihi caput a ceruicibus (amputasse *supplendum*) et gaudium regi pertulisse *inepta tautologia A* (*u. l.* 17) Et iussit ei *A* Cui (Qui *β*) protinus iussit *B'* proferri *om. B'* 16 auri auri adferri et ait cui ait *b* auri adferri et dari · cui ait *β* gratissime *B'*, *om. A*; *correxi.* accipe *post* pauperrime *B'* 17 puta te sicut paulo ante dixi caput, *om.* mihi, *A* capud *B'* caruicibus, *corr. m. 2*, *b* 18 et portasse gaudium regi *B'* Et *om. B'* praemium *B'* pretium *A*

centum talenta auri et puras manus a sanguine innocentis.' Cui Hellenicus ait 'absit, domine, ut ego huius rei causa praemium accipiam. Apud bonos enim homines amicitiae praemio non comparantur, *sed innocentia.*' Et uale dicens *ei* discessit.

IX. Post haec Apollonius dum deambularet in eodem loco supra litore, occurrit ei alius homo nomine Stranguillio. Accessit ad eum protinus et ait 'haue, mi carissime Stranguillio.' Et ille dixit 'haue, domine Apolloni. Quid itaque in his locis turbata mente uersaris?' Apollonius ait 'proscriptum uides.' Stranguillio ait 'et quis te proscripsit?' Apollonius ait 'rex Antiochus.' Stranguillio ait 'qua ex causa?' Apollonius ait 'quia filiam eius, *immo ut uerum dixerim coniugem* in matrimonium petiui. Sed si fieri potest, in patria uestra uolo latere.' Stranguillio ait 'domine Apolloni, ciuitas nostra paupera est et nobilitatem tuam ferre non potest. Praeterea duram famem saeuamque sterilitatem patimur annonae, nec est *iam* ulla spes ciuibus nostris

1 C *A* auri *om.* *B'* et manus puras *B'* et sanguinem innocentem β 2 Cui senex ait *B'* absi *A* ego *om.* *A* 4 amicitia *B'* amicitiam *A* pręcium *b* p̃tio β comparatur *B'* sed *recc.* et si *b* et β sed innocentia *om.* *A* 5 ei *om.* *A* 6 Post—Stranguillio] Et respiciens (Respiciens ergo β) Apollonius uidit contra se uenientem notum sibi hominem mixto (maesto *recc.*) uultu dolentem (hominem iuxta uultũ deferentẽ β) nomine Stranguillionem (Strangui·lionem β) *B'* 7 occurri *A* 8 Accessit—ait] Cui ait Apollonius *A* et ait—haue *erasa in* β Aue *b* Aue · mi k̅m̅e *A* mi carissime *om.* *B'* 9 Et ille dixit *A* Stranguilio ait *b* Et ait β aue *AB'* 10 appolloni *b* in *om.* *B'* 11 Et stranguillius ait *A* 12 et quis] quis *b* et quis —rex Ant. Str. ait *om.* β 13 quę ex *A* 14 immo—coniugem *om.* *A*. inmo ut uerius β 15 in matrimonio petii. Itaque si *B'* *incertum* ciuitate *an* patria *A* 16 latere uolo β 17 pauper *b* ÷ *A* tuam non potest sustinere *B'* 18 praetereã *A* pręter *b* propter β diram *B'* sterelitatem *A* 19 patitur (*ante* steril.) *b*, *om.* β annone *A* iam *om.* *A* spe *A* ciuibus spes ulla salutis *b* ciuibus ulla salus β nostris *om.* *B*

salutis, sed crudelissima mors potius ante oculos nostros uersatur.' Apollonius autem ad Stranguillionem ait 'age ergo deo gratias, quod me profugum finibus uestris applicuit. Dabo itaque ciuitati uestrae centum milia frumenti modiorum, si fugam meam celaueritis.' Stranguillio ut audiuit, prostrauit se pedibus Apollonii dicens 'domine Apolloni, si ciuitati esurienti subueneris, non solum fugam tuam celabunt, sed etiam si necesse fuerit pro salute tua dimicabunt.'

X. Cumque haec dixisset, perrexerunt in ciuitatem, et ascendens Apollonius tribunal in foro cunctis ciuibus et maioribus eiusdem ciuitatis dixit 'Ciues Tharsis, quos annonae penuria turbat et opprimit, ego Apollonius Tyrius releuabo. Credo enim uos huius beneficii memores fugam meam celaturos. Scitote enim, me legibus Antiochi regis esse fugatum; sed uestra felicitate faciente hucusque ad uos sum delatus. Dabo itaque uobis centum milia frumenti modiorum eo pretio, quo sum in patria mea eos mercatus: octo aereis singulos modios.' Ciues uero Tharsis, qui singulos modios

1 salutem *A in rasura* credulissima *b* potius *om. B'* 2 uersatur *A* est *B'* Apollonius — ait] Cui Apollonius ait 'Stranguilio k̃m̃e (*i. e.* carissime) mihi ($\overset{i}{m}$ *β*, *om. b*) *B'* 3 dõ gr͞as *A* 4 adplicuit *β* itaque *om. B'* 5 modiorum frumenti *B'* Stranguilio *etiam A* 6 pedibus eius et ait *B'* et dicens *A* 7 esurienti ciuitati *B'* 8 celabit *b* celab̃t *β* etiam *om. b* 9 dimicab̃t *β* 10 Cumque — et *om. B* 11 Ascendens itaque *B'* 12 et — ciuitatis *A*] praesentibus *B'* ait *β* tharsis *A* (*i. e. Ταρσεῖς*) tarsiae *b* tar[illegible]si *β* 13 penuria *A* caritas *b* inopia *β* turbat et *om. B'* obprimit *b* Tyrius Apollonius *A* 14 tyrus *b* reuelabo *b* relauabo *β* uos omnes huius *β* 15 ac fugam *β* me enim *β* 16 regis *om. b* uestra felicitas faciente *A* uestra felicitate fauente (faciente *b*) *B'* deo *add. uersio Anglosaxonica* 17 usque ad uos *om. B'* dilatus *A* itaque *Ab* inquit *β* 18 modiorum frumenti *b* precio *b* 19 in patriā meā eo mercatus *A* eos *ego; om. B'* singulos modios aeris octo (VIII *β*) *B'* ereis *A* 20 Hoc audito ciues Tarsiae (Tharsiae *β*) *B'* tharsis *A*

singulis aureis mercabantur, exhilarati facti adclamationibus gratias agebant certatim accipientes frumentum. Apollonius autem, ne deposita regia dignitate mercatoris uideretur adsumere nomen magis quam donatoris, pretium quod acceperat utilitati eiusdem ciuitatis redonauit. Ciues uero his tantis *eius* beneficiis cumulati optant ei statuam statuere ex aere et eam conlocauerunt in biga in foro stante, in dextra manu fruges tenentem, sinistro pede modium calcantem et in basi haec scripserunt: **TARSIA CIUITAS APOLLONIO TYRIO DONUM DEDIT EO QUOD STERILITATEM SUAM ET FAMEM SEDAUERAT.**

XI. Interpositis *deinde* mensibus [siue diebus] paucis, hortante Stranguillione et Dionysiade *coniuge eius* et premente fortuna ad Pentapolitanas Cyrenaeorum terras adfirmabatur nauigare, ut ibi latere posset. Deducitur itaque Apollonius cum ingenti honore ad nauem et uale dicens hominibus ascendit ratem. Qui dum

1 singulos aureos *Ab*; *recte β* exilarati *b* facti *A* faucium *b* faustis *β fort.* factis 2 agentes certatim frumenta portabant *B′* 3 Tunc Ap., *om.* autem, *B′* mercaturi *A* 4 magis quam donatoris nomen uideretur assumere *B′* 5 prętium *A* precium *b* acciperat, *corr. in* acciperet, *A* accepit *b* accep̃ *β* eiusdem ciuitatis (-ti *b*) utilitatibus *B′* 6 his—cumulati] ob tanta eius beneficia *B′* eius *om. A* 7 optant ei *ego* optani *A* optant—dextra] ex aere bigam ei in foro (in foro ei *β*) statuerunt, in qua stans dextera (dextrã *β*) *B′* et eas *A* 8 in uica *A* stantem *puto* tenentes *A* tenens *B′* 9 calcans *B′* uasę *A* basse *b* base *β* haec *om. B′* 10 tyro *Ab* 11 q̧ *A* sterelitatem *A* et famam sed habere et *A* sterilitatem—sedauerat] liberalitatẽ suã fame seclauserte *β* libertate sua famem sedauerit *b* 13 deinde *om. A* siue diebus *A*, *om. B′*

14 ortante *b* ͪortante *β* strangulione *hic b* diunisiadę *A* dionisii ad ae *b* dionisiade *β* coniuge eius *om. A* 15 et premente fortuna *om. B′* ad—posset] ad Pentapolim Cyrenam (cyrenem *b*, *corr. m. ead.*) nauigare proposuit (posuit *b*), ut illic lateret, eo quod ibi benignius agi (agi *om. b*) adfirmaretur *B′* uırȷneorum *A* 16 adßrmabatur *A* Deducitur—nauem] Cum ingenti igitur honore a ciuibus deductus ad mare *B′* 17 itaq̧ *A* 18 et *om. B′* omnibus *B′* conscendit *B′*

per aliquot dies totidemque noctes uentis prosperis nauigaret, *subito* intra duas horas diei mutata est pelagi fides, *in quo pacto litus Tharsium reliquit.*

Nam paucis horis perierunt *carbasa uentis.*
Concitat et totum *se effundit pontus* . .
. . . . . . rutilans inluminat orbem.
Et obscurato sereno lumine caeli
Aeolus imbriferis *spirans* turbata procellis
Corripit arua, Notus Libyco *pariterque mouetur*
. . . . caligine ratis
Scinditur omne latus pelagique uolumine †murmurat.
Grando nubes zephyri fretum et inmania nimbi
Flamina dant uenti, mugitu mors sedula terret
Ereptusque sibi remis non inuenit undas.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc horridus Africus instat.
Ipse tridente suo Neptunus spargit harenas.
Triton terribili cornu cantabat in undis.

Hinc ex γ potiora enotabo. 1 per—prosperis *om. Aγ* aliquod *b* noctibus *b* nauigat *B′γ* 2 subito *om. Aγ* intra—diei *om. B′* 3 in quo—reliquit *om. A.* in quo—uentis *om. γ* tarsum *b* tharsum *β* 4 fides certa. Non certis cecidere, *reliquis omissis A* pieř *β* peruenerunt carbassum *b* 5 Concitatur tempestas, *rell. omm., Aγ* Concitatus (-tis *β*) totum (totus *b*) se (*om. b*) effuderat populus (mare *β*) *sic B′* pontus *ego* et totum—hinc Notus *om. γ* 6 *om. B′* urbem *A* 7 *om. A* Et obscurato *β*] Et arrepto perita *b* caelo lum̃ *b* celi lumine *β* 8 Eulus inbrifero *A, om. B′* imbriferis *ego* spirans *om. A* turbata procellis *A* spirante certa procellis *b* piratę dira procella *β* 9 Corripit ar a · Nothus clĩpeo *A, rell. om.* arua *ego* Corripitur notus *b* corrũpuntur. Noth' *β* clypeum *b* clipeum *β* Libyco *ego* quae *b* mouet *β* 10 cal. ratis *A, om. B′* 11 *om. B′* Scindit oms latus pelagi se uolumine murmurat *A, cuius hinc magna pars periit.* que *ego* 12 Grand^i^us *β* zephiri *β* fretus et humana *b* 13 flamm^ui^a *β* dentur uenti *b* mugitum *B′* t̃ret *β* terret *om. b* 14 Erectisque *β* remis sibi *b* non] nauta ñ *β* Ipse—unda] et soluta est nauis *γ* 15 no^h^t *β* notus, inde *b* affricus *B′γ* 16 tridenti *b* arenas *b*

Arbor fracta ruit, antemnam corripit unda.
Tunc *sibi* quisque rapit tabulas mortemque moratur.

XII. In tali caligine tempestatis perierunt uniuersi. Apollonius solus beneficio tabulae in Pentapolitanorum litora gubernatus parcente fortuna et deo uolente proicitur fatigatus in Cyrenen regionem. Et dum euomit undas quas potauerat, intuens mare tranquillum, quod paulo ante turbidum senserat, respiciens fluctus sic ait 'o Neptune, praedator maris, fraudator hominum, innocentium deceptor, tabularum latro, Antiocho rege crudelior, utinam animam abstulisses meam! Cui me solum reliquisti egenum et miserum et impie naufragum? Facilius rex crudelissimus persequetur! Quo itaque pergam? quam partem petam? quis ignotus ignoto auxilium dabit?' Haec dum loquitur, animaduertit uenientem contra se quendam robustum senem arte piscatoris sordido tribunario coopertum. Cogente necessitate prostrauit se illi ad pedes et profusis lacrimis ait 'miserere, quicumque es! succurre nudo naufrago non humilibus genito. *Et* ut scias, cui miserearis: ego sum Tyrius Apollonius, patriae meae princeps. Audi nunc †trophaeum calamitatis meae, qui modo genibus

1 antymnam *b* 2 sibi *om.* *B'* quosque *β* tabulas *bγ* naufragium *β* minatur *B'γ* moratur *recc.* 4 tabulae beneficio *βγ* in pentapolim natorum *b* 5 litore‿gubernatur‿perientes *b* est littore pulsus (*sic γ*) gubernatore pereunte *β* parcente *ego* fortuna *om.* *β* et deo uolente *om.* *b* 6 fatigantes *b* cirenē *β* in litore cyrenen, *om.* regionem, *b* 7 quem p. a. *β* 8 fluctu *b* ad fluct' *β* 9 p̃dator *b* 11 utinam—naufragum] Propter hoc me reseruasti, ut egenum et inopem me dimitteres? *γ* abstulisses animam *β* 12 reliquisti solum *β* impio *b* Facilius—persequetur *om.* *β* *ut uidetur* persequatur *b* 13 r. Antiochus crud. *γ* pergam] ibo *γ* 14 aut quis *γ* ignotus *om.* *γ* 15 uite auxilium *γ* an.] uidit *γ* 17 habitu piscatorem tunica sordida coop. *γ* 18 ille *β* profusi *b* 19 es, senior! succ. *γ* 20 humilibus natalibus *γ* genitum *B'* Et *γ*, *om.* *B'* Vt autem *β* quia miseraris *b* cui miserearis *β* 21 tyrus *b* Audi—uitam *om.* *γ* 22 tropheæm *b* tropheũ *β* qui modo *b* q̃ modo *β*

tuis prouolutus deprecor uitam.' Piscator ut uidit prima specie iuuenem pedibus suis prostratum, misericordia motus leuauit eum et tenuit manum eius et duxit infra tectum paupertatis suae et posuit epulas quas potuit. Et ut plenius pietati suae satisfaceret, exuit se tribunario et in duas partes scidit aequales dedit*que* unam iuueni dicens 'tolle quod habeo et uade in ciuitatem; ibi forsitan inuenies, qui misereatur tibi; si non inueneris, huc reuertere. Paupertas quaecumque est sufficiet nobis; mecum piscaberis. Illud tamen admoneo, ut si quando deo fauente dignitati tuae redditus fueris, et tu respicias paupertatem tribunarii mei.' Apollonius ait 'nisi meminero, iterum naufragium patiar nec tui similem inueniam!'

XIII. Et haec dicens *per* demonstratam sibi uiam iter carpens portam ciuitatis intrauit. Et dum cogitat, unde auxilium uitae peteret, uidit puerum nudum per plateam currentem, oleo unctum, praecinctum sabano, ferentem lusus iuuenales ad gymnasium pertinentes, maxima uoce dicentem 'audite ciues, audite peregrini, liberi et ingenui: gymnasium patet.' Apollonius hoc audito exuit se tribunario et ingreditur lauacrum, utitur liquore palladio, et dum exercentes singulos intuetur,

1 prima sp. *om.* γ 2 specię *b* 3 et—et] eiusque manum apprehendens γ 4 paup. s.] suum γ quas posuit, *corr. m. sec.*, *b* quas habuit γ 5 ei pietatem exhiberet γ pietatis *b* pietati//// β exuit *corr. ex* exiuit *b* tribunalio *b* tribunarium γ 6 scindit β que γ, *om.* *B'* unam iuueni *b*] appolloni β 8 ciu. quae hic prope est γ ubi β qui *om.* *b* misereatur tibi *b*γ tui mis. β. X *signum in mg.* *b* 9 paupertatem *b* cumque *om.* β, mihi γ sufficiat βγ 10 nobis] tibi γ piscabis *b* piscatbis β diligenter adm. γ ammoneo *B'* 11 restitutus γ 12 respiens *b* 13 mem. tui, utinam n. γ 15 per γ, *om.* *B'* demonstratã sibi uiã *b*γ *et* (*lineolis erasis*) β 16 cogitaret γ 17 uitae auxilium β platea *b* 18 unctus *b* praecinctum *om.* β sabanum β 19 lusos *b* lusus β ludos iuueniles γ 20 peregrine, *ut uidetur*, *b* 21 petite β 22 exuens *b*γ lauachrõ β 23 licore *b* liqͦre β pallido β *m. pr.* *b* palladio β *m. sec.* γ. *liquor palladius est oleum cf. Ouid. metam. VIII* 275.

parem sibi quaerens non inuenit. Subito Archistrates rex totius illius regionis cum turba famulorum ingressus dum cum suis pilae lusum exerceret, uolente deo miscuit se Apollonius regi et decurrentem sustulit pilam et subtili uelocitate percussam ludenti regi remisit remissamque rursus uelocius repercussit nec cadere passus est. Notauit sibi rex uelocitatem iuuenis, et quia sciebat se in pilae lusu neminem parem habere, ad suos ait 'famuli, recedite; hic enim iuuenis ut suspicor mihi comparandus est.' Apollonius ut audiuit se laudari, constanter accessit ad regem et docta manu ceroma fricauit eum tanta subtilitate, ut de sene iuuenem redderet. Deinde in solio gratissime fouit et exeunti manum officiosam dedit et discessit.

XIV. Rex ad amicos post discessum iuuenis ait 'iuro uobis per communem salutem, melius me numquam lauasse quam hodie beneficio nescio cuius adolescentis' et respiciens unum de famulis ait 'iuuenis ille qui mihi officium fecit uide quis est.' Ille secutus iuuenem uidit eum tribunario sordido coopertum. Reuersus ad regem ait 'iuuenis ille naufragus est.' Rex ait 'unde scis?' Famulus ait 'illo tacente habitus indicat.' Rex ait 'uade celerius et dic illi: rogat te rex, ut uenias ad cenam.' Apollonius ut audiuit, adquieuit et ducente famulo peruenit ad regem. Famulus prior ingressus ait regi 'naufragus adest, sed abiecto habitu

1 quaerit *γ* et non *βγ* Archestrates *γ* 2 regionis *om. b* magna famulorum stipante caterua ingressus *γ* 3 ad p. l. exerceretur *γ* 4 immiscuit *γ* et dum currenti *γ* pilam *om. b* 5 percussit *γ* 7 Notuit rex sibi uelocit *β* pueri *γ* 8 in lusu parem non h. *γ* lusum *B'* 10 conparandus *b* 11 c≡erome *b* cheromate *β* 12 effriguit cum t. s. *γ* 13 in solio *b*] ≡oliͤo *β* (*om.* in) fouet *b* 14 officiosissime *γ* 17 lauisse *γ* quam *b* sič *β* (*i. e.* sicut) nescio cuiusdā *β* 19 off.] obsequium *γ* Famulus uero sec. *γ* 20 ut iuuenem *γ* 21 reūsusq; *β* 24 cęnam *β* eum *γ* ut uidit *γ* 25 et deducente *γ* Famulus — regi *om. β*

introire confunditur.' Statim rex iussit eum uestibus dignis indui et ingredi ad cenam. Ingressus Apollonius triclinium contra regem adsignato loco discubuit. Infertur gustatio, deinde cena regalis. Apollonius cunctis epulantibus non epulabatur, sed aurum argentum uestes *mensas* ministeria regalia dum flens cum dolore considerat, quidam senex inuidus iuxta regem discumbens uidit iuuenem curiose singula respicientem et ait regi 'bone rex, ecce homo cui tu benignitatem animae tuae ostendisti, fortunae tuae inuidet.' Rex ait 'male suspicaris; nam iuuenis iste *mihi* non inuidet, sed plura se perdidisse testatur.' Et hilari uultu respiciens Apollonium ait 'iuuenis, epulare nobiscum et meliora de deo spera!'

XV. Et dum hortatur iuuenem, subito introiuit filia regis, adulta uirgo, et dedit osculum patri, deinde discumbentibus amicis. Quae dum singulos osculatur, peruenit ad naufragum. Rediit ad patrem et ait 'bone rex et pater optime, quis est iste iuuenis, qui contra te honorabili loco discumbit et flebili uultu nescio quid dolet?' Rex ait 'nata dulcis, iuuenis ille naufragus est et in gymnasio mihi officium gratissimum fecit. Propterea ad cenam illum rogaui. Quis autem aut unde sit, nescio. Sed si scire uis, interroga illum; decet enim te omnia nosse. Forsitan dum cognoueris,

1 Statimque rex β   eum indui uestibus regalibus, et introiuit ad cęnam β   4 adsignato βγ designato *b*   cęna β   6 sed respiciens γ   argentum et aurum β   mensas γ, *om.* *B'*   mi^{ni}steria β   7 c.] intueretur γ   8 uidens, *om.* et, γ   curiosę *b*   9 bone rex *om.* β   10 animi tui ostendis γ   fortunate inuidet β   inuidetur *b* inuidet, cui *Bodleianus*   11 suspiraris β   mihi γ, *om.* *B'*   12 inuidet̃ *b*   hilarem, *corr. in* hilare, *b*   15 ^{h}ortat̃ β   16 uirgo] iam γ   17 Quae dum *om.* *b*   singulis *b*   18 rediit β redita *b* redit γ   ad regem γ   19 iste *b*, *om.* γ ille iuueniis β   20 discubuit γ   21 iste γ   22 gimnasio β   officio *b*   gratissime γ   23 uocaui γ   autem est aut *B'*   aut] uel γ   24 si uis scire β   dicet *b*   25 dum] cum γ

misereberis illi.' Hortante patre puella uenit ad iuuenem et uerecundo sermone ait 'licet taciturnitas tua sit tristior, generositas tamen nobilitatem ostendit. Si uero tibi molestum non est, indica mihi nomen et casus tuos.' Apollonius ait 'si necessitatis nomen quaeris: in mari perdidi; si nobilitatis: Tarso reliqui.' Puella ait 'apertius indica mihi, ut intellegam.'

XVI. Tunc ille uniuersos casus suos exposuit finitoque sermonis conloquio fundere lacrimas coepit. Quem ut uidit rex flentem, respiciens filiam ait 'nata dulcis, peccasti. Dum uis nomen et casus adolescentis scire, ueteres ei renouasti dolores. Peto itaque, domina, ut quicquid uis iuueni dones.' Puella ut uidit sibi a patre ultro permissum quod ipsa praestare uolebat, respiciens iuuenem ait 'Apolloni, noster es; depone maerorem; quia patris mei indulgentia permittit, locupletabo te.' Apollonius cum gemitu et uerecundia gratias egit. Rex gauisus tanta filiae suae benignitate ait 'nata dulcissima, salutem habeas. Defer lyram et aufer iuueni lacrimas *et* exhilara conuiuium.' Puella iussit sibi lyram adferri et, ubi accepit eam, nimia dulcedine chordarum miscuit sonum. Omnes laudare coeperunt et dicere 'non potest melius! non potest dulcius!' Apollonius tacebat. Rex ait 'Apolloni, foedam rem facis. Omnes

1 miserebitur illi *b* *rasura ante* uenit *b* 2 tua *om. b* 3 uere *b* ů tibi *β* sit *γ* 4 michi casus tuos et nomen *β* Si nomen quaeris, dicî; si opes, in pelago perdidi; si nobilitatem, Tharso reliqui *γ* 5 necessitas *β* in mare *b* 6 nobilitas *β* tarsum *b* tharso *β* 7 mihi *om. b* intelligam *B′γ* 8 ille] Apollonius *γ* 9 sermone et conloquio *β* 11 adholescentis *β* 12 Pete *b* domina *B′* dulcis filia *γ* 13 uelis *γ* ut audiuit *γ* 15 ait 'iam A. *γ* merorem et *B′* et *om. γ* 17 egit regi. Rex uero *γ* 18 tantam *b* benignitatem *b* ait ad eam *γ* 19 salutem *γ* saluum *B′* Iube tibi afferre liram et *γ* 20 et *post* lacr. *om. B′*, *add. m. sec. β*; *γ* Statimque puella *γ* 21 afferri *β* et] at *B′* dulc. uocis c. *γ*, *fort.* uoci *recte* cordarum *B′γ* 22 cęperunt *β* 23 Ap. uero t. ad quem r. ait *γ* 24 fędam *β*

filiam meam in arte musica laudant; tu solus tacendo uituperas.' Apollonius ait 'bone rex, si permittis, dicam quod sentio. Filia tua in artem musicam incidit, sed non didicit. Denique iube mihi tradi lyram, et scies quod nescis.' Rex Archistrates ait 'Apolloni, intellego te in omnibus locupletem.' Et iussit ei tradi lyram. Egressus foras Apollonius induit †statum, corona caput decorauit et accipiens lyram introiuit triclinium et ita stetit, ut omnes non Apollonium sed Apollinem aestimarent. Atque ita silentio facto

arripuit plectrum animumque accommodat arti;
cum chordis miscetur uox cantu modulata.

Discumbentes una cum rege magna uoce clamoris laudare coeperunt. Post haec deponens lyram induit statum comicum et inauditas actiones expressit, deinde tragicum: †nihilo minus mirabiliter placet.

XVII. Puella ut audiuit iuuenem omnium artium studiorumque cumulatum, incidit in amorem. Finito conuiuio puella respiciens patrem ait 'care genitor, permiseras mihi paulo ante, ut quicquid uoluissem de tuo, Apollonio darem.' Rex ait 'et permisi et permitto.'

1 musica *om.* β 2 *post* uituperas *signum interrogationis in* β ait] respondit γ 3 in arte musica *b*γ modo inc. γ sed *om.* βγ 4 nondum γ et scias quid nesciat β 5 nescit γ Arch. *om.* γ intelligo *B'*γ 6 ei] sibi β liram β 7 Regr. γ induit *om.* γ statim *b* statum β, *in cuius mg. alia manus* comicum *addidit.* se statum comicum γ coronã *b* capud *B'* 8 liram βγ 9 omnes] discumbentes una cum rege *add.* γ 10 ita *om.* γ 11 que *om.* β artis *b* atis, *corr. m. 2 in* arti, β 12 Miscetur uox cantu (cant$\overset{u}{\text{o}}$ β) modulata cum cordis *B'*γ ãτihıl β *in mg.* 13 *carminis finem deesse puto* maxima uoce β clamantes γ 14 cęperunt β liram β 15 comicum *om.* γ acciones *b* deinde] s γ deinde induit trahicum (tragicum *m. 2 in mg.*) β 16 et nichominus γ nihilominus: *num* in his omnibus? placuit γ 17 ut uidit βγ omn. studiorum arte γ 18 am. illius γ 19 puella *om.* γ 20 de tuo tamen *b* 21 Ap.] iuueni γ Rex—permitto] Cui r. a. 'Nata dulcis, quicquid tibi placet, trade illi.' γ

Puella intuens Apollonium ait 'Apolloni magister, accipe ex indulgentia patris mei auri talenta ducenta, argenti pondus quadraginta et uestem copiosam *et* seruos uiginti.' Et ait ad famulos 'adferte praesentibus amicis, quae Apollonio [magistro meo] promisi, et in triclinio ponite.' Iussu reginae inlata sunt omnia. Laudant omnes liberalitem puellae. Peracto conuiuio leuauerunt se omnes et uale dicentes regi et reginae discesserunt. Ipse quoque Apollonius ait 'bone rex miserorum misericors et tu regina amatrix studiorum, ualete.' Et respiciens famulos, quos sibi puella donauerat, ait 'tollite, famuli, haec quae mihi regina donauit, et eamus hospitalia*que* requiramus.' Puella timens ne amatum non uidens torqueretur, respiciens patrem ait 'bone rex et pater optime, placetne tibi ut Apollonius hodie a nobis ditatus abscedat, et quod illi donasti a malis hominibus rapiatur?' Rex ait 'bene dicis, domina' et confestim iubet ei adsignari zetam, ubi digne quiesceret.

XVIII. Sed puella Archistratis filia ab amore incensa inquietam habuit noctem:

†figit in pectore uulnus
uerborum cantusque memor.

1 int.] respiciens γ 2 tal. *et* pond. *om.* γ 3 pondo β ·XL· *B'* et γ, *om. B'* xx *b* $\overset{\text{ti}}{\text{xx}}$ β 4 afferte βγ; quae dicta sunt *add.* γ 5 mag. meo *delenda puto* triclinium γ 6 et laudauerunt γ 7 lib.] factum γ leu. se *et* et *om.* γ se *om.* β 8 et *om. b* discessiš *b* (*i. e.* discessi sunt) 9 Ipse —ait] Apollonius g̃ (*i. e.* igitur) ait β *et fere* γ 10 tu domina reg. γ ornatrix β 12 mihi *om.* γ 13 que γ, *om. B'* ne— torq.] ne datum perderet γ 14 non uidens β inuidens *b* 15 ne *om. b* hodię, *corr.*, *b* 16 locupletatus discedat γ et] ut γ donauimus γ 17 ei rap. γ dom.] filia γ 18 adsignatam β zetam] locum intra palacium γ quiesceret. Acceptaque itaque mansione Apollonius ingrediens egit gratias deo, qui ei non negauit regiam dignitatem atque consolationem. Sed γ zeta *b* 19 archistrates *b*, *om.* γ filia *om. b*γ 20 inquietem *b* noctem, memor eorum quae audierat ab Apollonio, et non sustinens *sqq.* γ 21 infigit pectore uultus *conicio, cf. Verg. Aen. IV* 4 'haerent infixi pectore uultus uerbaque'; *sed et IV* 67 'uiuit sub pectore uulnus.' 22 uerborum] uerba *B'* cantus *om.* β

Quaerit Apollonium et non sustinet amorem. Prima luce uigilat, inrumpit cubiculum patris, sedet super torum. Pater uidens filiam ait 'nata dulcis, quid est hoc quod praeter consuetudinem tuam mane uigilasti?' Puella ait 'hesterna studia me excitauerunt. Peto itaque, pater carissime, ut me hospiti nostro studiorum percipiendorum gratia tradas.' Rex gaudio plenus iussit ad se iuuenem uocari. Cui ait 'Apolloni, studiorum tuorum felicitatem filia mea a te discere concupiuit; itaque desiderio natae meae si parueris, iuro tibi per regni mei uires, quia tibi, quicquid tibi mare abstulit, ego in terris restituam.' Apollonius hoc audito docet puellam sicut ipse didicerat. Interposito pauci temporis spatio, cum non posset puella ulla ratione amoris sui uulnus tolerare, simulata infirmitate coepit iacere. Rex ut uidit filiam suam subitaneam ualetudinem incurrisse, sollicite adhibuit medicos. At illi temptant uenas, tangunt singulas partes corporis: aegritudinis nullam causam inueniunt.

XIX. Post paucos dies rex tenens manum Apollonii forum ciuitatis ingreditur et dum cum eo deambulabat, iuuenes nobilissimi tres, qui per longum tempus filiam eius in matrimonium petierunt, regem una uoce pariter salutauerunt. Quos ut uidit rex, subridens

2 dum uigilat β euig. γ irrupit *b*γ inrupit β sedit βγ 3 thorum *B*′γ eius *add.* γ nata *ego* cara *B*′γ dulcis] filia γ 4 tuam tam γ euig. γ 6 kmẽ *b*γ 7 gaudia (o *supra*) β 8 ad se reↄ iuuenem *b* rogari *b* rogari (u c *supra*) β *m. pr.* 9 tuorum *om.* *b* a te *B*′ arte γ cupit γ 10 itaque si *recc.* si *om.* *b* iuro te *b* 11 quia] q̃d β *utrumque* tibi *om.* *b*γ 13 Et interp. γ 14 possit *b* 15 tacere, *sed corr.*, *b* 17 solito *b* sollicite β sollicitus γ 18 singula membra c. γ nullas causas γ 21 foras ciuitatem egr. γ c. eo] simul γ deambulat β deambularent, ecce γ 22 tres pueri n. γ tres uiri scholastici nobilissimi δε gum tempus] *hoc loco incipit B* 23 in matrimonio *Bb* in matrimonium β petierant βγ regem *B*″ omnes γ 24 salutauerunt—pariter *om.* β subr. *om.* γ

ait 'quid est quod una uoce pariter salutastis?' Unus ex illis ait 'petentibus nobis filiam tuam in matrimonium, saepius differendo crucias. Propter quod hodie simul uenimus. Ciues tui sumus, locupletes, bonis natalibus geniti. Itaque de tribus elige unum, quem uis habere generum.' Rex ait 'non apto tempore interpellastis. Filia enim mea studio uacat et pro amore studiorum imbecillis iacet. Sed ne uidear uos saepius differre, scribite in codicellis nomina uestra et dotis quantitatem; mittam filiae meae, ut ipsa eligat, quem uoluerit.' Scripserunt illi nomina sua et dotis quantitatem. Rex accepit codicellos et anulo suo signauit et dat Apollonio dicens 'sine contumelia tua, hos codicellos perfer discipulae tuae: hic enim locus te desiderat.'

XX. Apollonius acceptis codicellis petiit domum regiam. Introiuit cubiculum. Puella ut uidit amores suos, ait 'quid est, magister, quod singularis cubiculum introisti?' Apollonius ait 'domina nondum mulier et mala, sume hos codicellos, quos tibi pater tuus misit, et lege.' Puella accepit et legit trium nomina petitorum, sed nomen *eius* non legit quem uolebat. Perlectis

1 paritẽr *B*; *om.* γ me *add. recc.* salutauerunt β *m. sec.* (*u. p.* 22, 24) 2 in matrimonio *Bb* 3 tu nos saepius γ cruciaris β 4 una simul γ simul hodie *b* diuites et nobilibus nat. g. γ 5 unum elige β 6 Rex uero ait γ me int. γ 7 *Ante* filia *et post* iacet ꝓ *in b* studiis γ uacat *m. sec. ex* uocat *corr.* β ꝓ *Bb* prae *recc.* 8 inbecillis (imb. *B*) *B*β inbellicis *b* ne *om. B* saepe *b* saepius βγ 9 in codicillis δ 10 mittite *B*β mitto *b* et transmittam ipsos codicellos f. m. γ et ipsa sibi el. γ 11 Scr.—quant.] Et fecerunt ita tres illi iuuenes. γ 12 Rex itaque acceptis codicellis an. γ suo *om. b* 13 deditque *recc.* dicens ei β 'tolle, magister Apolloni, sine γ hos c. *om.* γδ 14 praefer *B* hic—desiderat *om. B*ε 15 petit *B* pergit ad γ 16 intrauit *b* amores suos *B'*δ] quem diligebat *B*γ 17 est *et* quod *om.* γ singulare, *corr. m. sec.*, β 18 domina—mala *om. B* ñdum *b* nondum—mala *subpuncta sunt in* β et mala *om.* γ Domina non umquam mulier fuit mala *secundum* ε 19 hos *B* potius *B'* tuus *om. B* 21 sed—uolebat *om. B* eius *om. B'*γ, *habet* ε? quod γ, β *m. 2* Et perlectis *B*

codicellis respiciens Apollonium ait 'magister, tibi non dolet, quod ego nubo?' Apollonius ait 'immo gratulor, quod habundantia studiorum percepta me uolente nubis.' Puella ait 'si amares, doleres.' Haec dicens instante amoris audacia sui scripsit et signatos codicellos iuueni tradidit. Pertulit Apollonius in forum et tradidit regi. Scripserat autem sic 'Bone rex et pater optime, quoniam clementiae tuae indulgentia permittit mihi, ut dicam, quem uolo: illum uolo coniugem naufragum, a fortuna deceptum. Et si miraris, pater, quod pudica uirgo tam inpudenter scripserim: quia prae pudore indicare non potui, per ceram mandaui, quae ruborem non habet.'

XXI. Rex perlectis codicellis ignorans quem naufragum diceret, respiciens tres iuuenes ait 'quis uestrum naufragium fecit?' Vnus ex his Ardaleo nomine ait 'ego.' Alius ait 'tace, morbus te consumat! mecum litteras didicisti, portam ciuitatis numquam existi: quando naufragium fecisti?' Rex cum non inuenisset, quis eorum naufragium fecisset, respiciens Apollonium ait 'tolle codicellos et lege. Potest enim fieri ut, quod ego non intellego, tu intellegas qui interfuisti.' Apollonius acceptis codicellis uelociter percurrit et, ut sensit se

1 tibi *b* ita tibi *βγ* non *ante* tibi *B* 2 Qui respondit *γ* 3 hab. litterarum st. que praecepta patre uolente cui animus tuus desiderat nubis *γ* pcepta *B* perita *B'* nubis *Bγ* nubes *b* nub̄ *β* 4 si me *ε* magister, si am. *γ* 5 audatia *Bb* sui *B*, *om.* *b* sua *β* inst.—sui] tanta amoris captam *γ* rescr. *γ* signato//// *B* signauit *β* 6 iuueni *B'* apollonio *B* Pert//// lit *B* Pergens, *om.* et, *γ* in foro *B''* 7 Cumque aperuisset, scriptum inuenit 'bone *γ* sic *B'* haec *B* pate//// *B*: *hic prima fragmenti B particula desinit.*
8 q̃m *β* 9 michi *β* dicere *γ* quem uolo *om.* *bγ* uolo *βγ* uere *b* coniugem *om.* *b* 11 imprudenter *b* prae *b̨β* q̧ *γ* 12 iudicare *b* 15 illos tres i. *γ* ·III· *β* 16 ardelac *γ* ardalius *ε* 17 morbo te consumis *b* 18 portas *γ* quomodo *β* 19 Et cum rex *γ* 21 tolle, magister Apolloni, hos c. *γ* 22 intelligo *B'* intelligas *B'* 23 uel. perc.] aperuit et legit *γ*

amari, erubuit. Rex comprehendit Apollonii manum et paululum quidem ab illis iuuenibus secedens ait 'Apolloni, inuenisti naufragum?' Apollonius ait 'bone rex, si permittis, inueni.' Et his dictis uidens rex faciem eius roseo rubore perfusam intellexit dictum et ait 'gaudeo plenius, quod filia mea concupiuit te; et meum uotum est. *Nihil enim in huiusmodi negotio sine deo agi potest.*' Et respiciens *tres* iuuenes illos ait 'certe dixi uobis, cum nubendi tempus fuerit, mittam ad uos' et dimisit eos a se.

XXII. Ipse autem comprehendit manum iam non hospitis sed generi sui. Intrauit in domum regiam et relicto Apollonio intrauit rex solus ad filiam suam et ait 'nata dulcis, quem tibi coniugem elegisti?' Puella prostrauit se pedibus patris et ait 'pater piissime, quia cupis audire desiderium filiae tuae: amo naufragum a fortuna deceptum; sed ne teneam pietatem tuam ambiguitate sermonum: Apollonium Tyrium praeceptorem meum; cui si me non dederis, amisisti filiam.' Rex non sustinens filiae suae lacrimas motus pietate ait 'et ego, dulcis filia, amando factus sum pater.' *Et exiens foras respiciens Apollonium dixit 'magister Apolloni,*

1 amare *b* Rex uero apprehendens Ap. m. p. ab i. i. discedens *γ* manum appollonii pauculum, *omissis* et *et* quidem, *β* et *om. b* 2 ait illi *γ* Ap. *om. γ* 3 A. respondit *γ* 4 permittes, *corr. m. ead.*, *b* 6 Gaudeo plenius *b* Gaudio sum plenus *β* Gaude, gaude, Apolloni, quia quod *γδε* concupiuit te; et] cupit, et *γδ* cupit, id quod *ε* mecū *β* 7 Nihil—potest *γδε*] Peto (Permitto *b*) itaque ne fastidias nuptias natae meae *B'* 8 tres *om. B'* 9 uobis, quod non apto tempore me interpellastis; sed cum *γδ* (*cf. p.* 23, 6) eam nubendi cum *β* 11 c.] tenens *γ* 12 hospiti[s] *b* generis *B'* in d. *om. γ* 13 suam *om. β* suam dicens *γ* 15 patris sui *γ* 16 consilium *β* 17 ne tineat *γ* piaetatem *b* ambiguitatē *sed corr. β* 19 tradideris, amittis *γ* 20 lacrymas *B'* piaetate *b* motus—amando] erigit eam et alloquitur dicens 'nata dulcis, noli de aliqua re cogitare, quia talem cupisti, ad quem ego sentio tibi, quia et ego amando *γ* 21 Et exiens—Ad quem rex ait *om. bβ*; *dedi ex γ et fere δ.*

quia scrutaui filiam meam, quid eius animus desideret nuptiarum causa, cum lacrimis mihi adiurans ait "iuraueras magistro meo Apollonio, quia, si desideriis meis paruisset, dares ei quicquid mare abstulit. Modo enim quia paruit tuis obsequiis, abii post eum uoluntate et doctrina. Aurum argentum uestes mancipia aut possessiones non quaerit, nisi regnum quod se putauerat perdidisse tuo sacramento per meam coniunctionem ei tradas." peto ergo, ne nuptias filiae meae fastidio habeas.' Apollonius ait 'quod a deo est, si tua uoluntas est, impleatur.'

XXIII. *Ad quem rex ait* 'diem ergo nuptiarum sine mora statuam.' Postera die uocantur amici, uicinarum urbium potestates. Quibus considentibus ait 'amici, quare uos in unum conuocauerim, discite. Sciatis uelle filiam meam nubere Apollonio praeceptori suo. Peto ut omnium laetitia sit, quia filia mea uirum prudentem sortita est.' Et haec dicens diem nuptiarum indicit. Muneratur domus amplissima, conuiuia prolixa tenduntur, celebrantur nuptiae regia dignitate.

Ingens inter coniuges amor, mirus affectus, incomparabilis dilectio, inaudita laetitia.

XXIV. Interpositis autem diebus aliquot et mensibus, cum iam puella haberet uentriculum formatum, sexto mense aestiuo tempore dum exspatiantur in litore, uident nauem speciosissimam, et dum eam mirantur et laetantur, cognouit eam Apollonius esse de patria sua et conuersus ad gubernatorem ait 'dic si ualeas, unde uenis?' Gubernator ait 'a Tyro.' Apollonius ait 'pa-

7 se *om.* γ 8 me ei tradas γ 13 Post terciam diem γ amici *om.* γ 14 potentes βγδ 16 Ap. Tyrio γ apollonium praeceptorem suum *b* 17 omnibus γ 18 Et *om.* γ 19 Numerato *b* M. d.] Munera parantur γ conuiua *b* 23 autem *b* Γ β; *om.* γ aliquod *b*, *om.* γ 24 iam *om.* γ formatȣ *b* deformatum γ 25 expectantur *b* deambularent β spatiantur γδ littore *B'*γ 26 mirarentur, cogn. γ 27 luctantur β eam *om.* β 28 dic mihi si u. γ uales β 29 a Tyro *b*] a Tyro. ergo Tyrius es β

triam meam nominasti.' Gubernator ait 'ergo Tyrius es?' Apollonius ait 'ut dicis.' Gubernator ait 'noueras aliquem patriae *illius* principem Apollonium nomine?' Apollonius aït 'ac si me ipsum.' Gubernator ait 'sicubi illum uideris, dic illi laetetur et gaudeat. Rex enim Antiochus fulmine percussus arsit cum filia sua; opes autem et regnum Antiochiae Apollonio reseruantur.' Apollonius ut audiuit, gaudio plenus respiciens coniugem suam ait 'domina, quod aliquando naufrago credidisti, modo comproba. Peto itaque, cara coniunx, ut permittas mihi proficisci ad regnum accipiendum.' Puella ut audiuit, profusis lacrimis ait 'care coniunx, si in aliquo longo itinere esses, ad partum meum festinare deberes; nunc autem cum sis praesens, disponis me relinquere? sed si hoc iubes, pariter nauigemus!' Et ueniens ad patrem ait 'care genitor, laetare et gaude; rex enim saeuissimus Antiochus periit cum concumbente nata sua. Deus percussit eum fulmine, opes autem regiae et diadema coniugi meo reseruantur. Permitte mihi nauigare cum uiro meo. Et *ut* libentius mihi permittas: unam dimittis, recipies duas.'

XXV. Rex hilaratus iussit nauem produci in litore

2 ait] respondit γ, *ut saepius* dixit 'noueris γ 3 illius γ, *om.* B′ 4 si me *b*, β *m. sec.* sine β *m. pr.* ipsum noui γ si alicubi γ 5 gaudet *b* quia rex Ant. γ 6 dei fulmine perculsus γ percussus est et arsit β op' (*i. e.* opus) βγ 7 autem regiae et r. γ reseruatōr (v *supra*) *b* 8 haec audiens γ conuersus ad c. s. γ 9 suam et ait β q̶ (e *supra*) β naufragum B′ n. mihi γ 10 comꝓba//// (s *supra*) β conprobas *b* conproba γ *num* comprobat? coniux *b* 11 percipiendum βγ 12 audiuit β uidit *b* lacrymis *b* carae *b* coniux *b* 13 longinquo γ 14 debueras γ autem *om.* γ cum ipse sis β 15 si h̄ β 16 patrem suum γ et gaudere *b* 17 seuissimus B′ cum c.] concumbens cum β periit—fulm.] cum filia sua fulmine perculsus periit γ 18 eum *om.* *b* op' β 19 reg.] regni eius γ seruantur β Peto itaque, permitte γ 20 ut γ, *om.* B′ 21 m. p.] hoc facias γ dimittit, *corr.* *m. sec.*, *b* recipias *b*, β *m. pr.* recipies β *m. ead.* γ 22 hylaratus β nau.—lit.] naues parare γ littore B′

et omnibus bonis impleri, praeterea nutricem suam Lycoridem et obstetricem peritissimam propter partum eius simul nauigare praecepit. Et data profectoria deduxit eos ad litus, osculatur filiam et generum et uentum prosperum optat. Et ascendentes nauem cum multa familia multoque apparatu alto uento nauigant. Qui dum per aliquot dies uariis uentorum flatibus detinentur, septimo mense cogente Luc*ina* enixa est puellam, sed secundis sursum redeuntibus coagulato sanguine conclusoque spiritu defunctae repraesentauit effigiem. Subito exclamat familia, currit Apollonius et uidit coniugem suam exanimem iacentem. Abscindit a pectore uestes unguibus, primas adolescentiae genas discerpit et lacrimas fundens iactauit se super pectus et ait 'cara coniunx Archistratis et unica filia regis, quid respondebo regi patri tuo, qui me naufragum suscepit?' Et cum haec et his similia deflens diceret, introiuit ad eum gubernator et ait 'domine, tu quidem pie facis, sed nauis mortuum non feret. Iube ergo corpus in pelago mitti.' Apollonius indignatus ait 'quid narras, pessime hominum? Placet tibi, ut hoc corpus in pelago mittam, quod me suscepit naufragum et egenum?' Inter

1 implere *B'* eius γ nomine *add.* γ 2 ligoridem βγ 3 Et—prof.] datisque quae in itinere necessaria erant γ 4 littus βγ Rex itaque osc. γ 5 obtat β ascendens β in n. γ 6 filinilia (falinilia *m. sec.*) *b* f. et app. γ nauigat β flante uento nauigauerunt γ 7 aliquod *b* detinetur β -erentur γ 8 VII· β s. m. *om.* γ cogente luce (crepusculo *ex glossemate ortum add.* β) *B'* Lucina γ est puella puellam *B'* 9 scdis β oculis *m. rec. ib.* coagulato β coaculento *b* 10 sanguinę *post* conclusoque *repetit b* spũ *b* def.—eff.] defuncta est γ 11 exclamauit βγ ululatu magno cucurrit *recc.* uidit *B'*γ uidens δ 12 ascendit *b* scindit β scidit γ 13 primae γδ adhol. β 14 super corpus γδ, *fort. recte* 15 coniux *b* archistrates *b* archestrates γ *ut ubique* 16 Et—ait] Gubernator autem ueniens ad eum ait γ 17 et is *b* 18 piae *b* 19 fert β (ferre potest *m. sec.*) suffert γ 19. 21 *fort.* in pelagos? 21 Placet] *incipit B fol. alterum.* tibi *om.* γ 22 quod *B* qui *b* q̃ β et eg. *om.* γ

haec uocat fabros nauales, iubet coaptari tabulas et fieri loculum amplissimum et chartis plumbeis circumdari foramina et rimas omnes diligenter picari. Quo perfecto regalibus ornamentis decoratam puellam in loculo conposuit, cum fletu magno dedit osculum, et uiginti sestertios ad caput ipsius posuit et scripturam sic continentem 'Quicumque corpus istud inuenerit et humo tradiderit, medios sibi teneat, medios pro funere expendat' et misit in mare. Deinde iubet infantem diligenter nutriri, ut uel in malis haberet iocundum solacium uel ut pro filia neptem ostenderet regi.

XXVI. Tertia die eiciunt undae loculum in litore Ephesiorum non longe a praedio medici cuiusdam nomine Chaeremonis, qui die illa cum discipulis suis deambulans secus litus uidit loculum a fluctibus expulsum iacentem in litore et ait famulis suis 'tollite cum omni diligentia loculum istum et ad uillam perferte.' Et ita

1 uocauit *βγ* naualis *B m. pr., corr. m. ead.* iubet *B'* et iussit *Bγ* coaptari *B*] coagm̃tari *β*, coaugmentare *b*, secari et compaginari *γ* 2 locum *B* c///rtis *B* chartis *b* cartis *βγ* circumduci *bγ* et *add. γ* 3 remas *b* omn. *om. γ* diligenter picari (plicari *β*) *B'γ*] bituminari *B* praecepit *add. γ* 4 reg. orn. *om. B* in loculum misit *B* in loculũ cũposuit *β*; *dedi ex b.* 5 cum—osculum *om. B* in fletu *β* cum fl.—posuit *om. γ* & XX *Bβ* sestertia *b* [se]•st///tia *β* sextertios *B* 6 super capud *B'* imposuit *β* et scripturam—misit in mari (*sic*) *B*] et codicellos scriptos *γ*; *totum om. B'*: *cf. tamen p.* 30, 7. 9 infanticulum *γ* 10 diligere (*om.* nutriri) *B* nutrici *β* habeat *B* 11 solatium *Bγ* solacium *bβ* neptam *Bβ* neptem *b* uel—filia *B*] et (*om. β*) ut filiam uel *B'* et pro filia uel *γ* regi B] regi; et (sic *add. γ*) iussit in mare (mari *B'*) mitti loculum cum magno luctu, et conclamatum est a (a *om. b*) familia (et conc.—fam. *om. γ*) *B'γ* 12 inde *Bβ* unde *bγ* 13 praedio *βγ* praedia *B* presidio *b* medici *om. β* nomine *B*, *om. B'* 14 ceremonis *B''* *rell.* (Cheremonis *β infra*) suis *om. B* deambulabat *B* 15 secus litus maris *B* in litore, *om.* maris, *B'* uidit—litore *om. β* a fluctibus *B* ex fluctibus *b* 16 littore *b* et *om. B* omni *om. B* cum indulgentia *β* 17 istum *om. B* proferte *B'* portate *γ*

fecerunt. Tunc medicus leuiter aperuit et uidens puellam regalibus ornamentis decoratam speciosam nimis falsaque morte occupatam, obstipuit et ait 'quas putamus lacrimas hanc puellam parentibus reliquisse?' Et uidens sub capite eius pecuniam positam et codicellos scriptos ait 'uideamus quid desideret dolor.' Quos cum resignasset, inuenit scriptum 'quicumque hunc loculum inueneris habentem uiginti sestertios, peto ut dimidiam partem habeas, dimidiam uero funeri eroges. Hoc enim corpus multas reliquit lacrimas. Quodsi aliud feceris quam quod dolor desiderat, ultimum tuorum decidas nec qui corpus tuum sepulturae commendet inuenias.' Perlectis codicellis ad famulos ait 'praestemus corpori, quod dolor desiderat. Iuro autem per spem uitae meae, amplius in hoc funere me erogaturum' et iubet instrui rogum. Et dum sollicite rogus instruitur, superuenit discipulus medici, adspectu adolescens sed ingenio senex. Cum uidisset corpus speciosum super rogum positum, ait 'magister, unde hoc nouum funus?' Chaeremon ait 'bene uenisti; hac enim hora te expectaui. Tolle am-

1 factum est *B* fecerunt *B'γδ* Tunc *om. B'* leniter *Velserus* m. loculum diligenter aperiens uidit p. et r. o. d. et in falsa morte iacentem, et admirans ait *γ* 2 spec.—occupatam *B*] et falsa morte speciosam *B'* 3 obstupuit *β* et *om. B* quas—reliquisse] Ut uideo haec puella parentibus multas reliquit lacrimas *B* 4 haec puella *b* par. r. *om. γ* 5 eius] suo *γ* codicellum scritum *B* 6 desiderat *bγ* quod *γ* 7 designasset *B''γδ*, *corr. Velserus* 8 inueneris *βγ* -erit *Bb* habentem *B* habet *b* habebis *β* habes in eo *γ* XX *Bb* sextertios *B* uiginti *om. β* sestcia *β* sestertia *bγ* auri *add. γ* d. p] decem *γ* 9 habeas *B'* habeat *B* habes *γ* et decem *γ* uero pro funere *B* eroges *B'* eroget *B* 10 reliquid *b* aliter *γ* 11 q////am *b* quod *om. Bγ* ultimus *γ* ultimum *B''* tuum *b* tuarum *β* decidas *B'γ* incidas *B* et nec *B* nec sit qui, *omisso* inuenias, *B'γ* 12 Perlectis co: *desinit B fragm. alterum* 14 des.] imperat *γ* 15 et] itaque *γ* institui *β* 17 aspectu *om. β* adoliscens *b* adholescens *β* sed *β* et *b* 18 Hic cum *γ* rogo superpos. *γ* 19 nouum funus *b* unus corpus *β* Ceremon *b* Cheremon *β* 20 haec *B'γ*, *correxi.* lora *b* expectauit *B'*, *correxi.* expectabat *γ*

pullam unguenti et quod supremum est defunctae beneficium, superfunde sepulturae.' Peruenit iuuenis ad corpus puellae, detrahit a pectore uestem, fundit unguenti liquorem, per artifices officiosae manus tractus praecordia sensit, temptat tepidum corpus et obstipuit, palpat indicia uenarum, aures, nares; labia labiis probat, sensit spiramentum gracile, luctantem uitam cum morte, et ait famulis suis 'subponite faculas per quattuor angulos lecti.' Quibus subpositis, puella teporis nebula tacta, coagulatus sanguis liquefactus est.

XXVII. Quod ut uidit iuuenis, ait 'Chaeremon magister, peccasti. Nam quam putabas esse defunctam, uiuit. Et ut facilius mihi credas, ego illi adhibitis uiribus statim spiritum patefaciam.' Et his dictis pertulit puellam in cubiculum suum et posuit in lecto. Calefecit oleum, madefecit lanam, fudit super pectus puellae. Sanguis, qui ad perfectionem coagulatus erat, accepto tepore liquefactus est et coepit spiritus praeclusus per medullas descendere. Venis itaque patefactis aperuit oculos et recipiens spiritum, quem iam perdiderat, leni et balbutienti sermone ait 'rogo, ne me aliter contingatis, quam contingi oportet regis filiam et regis uxorem.' Iuuenis ut uidit, quod per artem fecerat

1 ungenti *b* 2 superfundae *b* Superuenit *β* Venit *γ* 3 detrait *b* uestes *β* ungenti licor *b* 4 officiosa *B'*, *correxi; om. γ* manu *b* manus *β* manum *γ* tractus *bγ* tact' *β* 5 praecordiam *b* corpus *B'* pectus *γδ* obstupuit *β* 6 narium *b* 7 gracilem *B'* uita *b* 8 ·IIII· *β* 9 lecti *ego* lentas *B'* lente *γ* temporis *sed corr. β* nebulae acta *b* nebula (a *in ras.*) tacta *βγ* 10 coaculatus *b* 11 ceremon *bγ* cheremon *β* 12 putas *β* 13 mihi *om. β* adibitis *b* uiris *m. sec. ex* uiribus *β* 14 spū *b* Et his—lecto *om. γ* (*habet δ*) protulit *β* 15 in cubiculo suo *B'* posita *β* in lectum *b* 16 made] cale *γ* puellae et posuit lanam. *γδ* 17 ad perf.] intus *γδ* coaculatus *b* fuerat *γ* 18 tepore, *olim* tēpore, *β* cępit *β* 20 iam *om. γ* tradiderat *β* 21 rogo, quisquis es, ne —contingas *γ* 23 quod per artem fecerat *γ* quae in arte uiderat *B'* quia arte uicerat *conicio*

quae magistrum fallebat, gaudio plenus uadit ad magistrum et dicit 'magister, accipe discipuli tui apodeixin.' Et introiuit cubiculum iuuenis et uidit puellam uiuam, quam putauerat mortuam. Et respiciens discipulum ait 'amo curam, probo prouidentiam, laudo diligentiam. Et audi, discipule: ne te artis beneficium aestimes perdidisse, accipe pecuniam. Haec enim puella mercedem contulit secum.' Et iussit puellam salubrioribus cibis et fomentis recreari. Et post paucos dies, ut cognouit eam regio genere ortam, adhibitis amicis adoptauit eam sibi filiam. Et rogante cum lacrimis, ne ab aliquo contingeretur, inter sacerdotes Dianae feminas †fulsit, ubi omni genere castitatis inuiolabiliter seruabatur.

XXVIIII. Interea Apollonius dum nauigat cum ingenti luctu, gubernante deo applicuit Tarso, descendit ratem, petit domum Stranguillionis et Dionysiadis; quos cum salutasset, casus suos omnes exposuit. At illi dolentes quantum in amissam coniugem deflent iuueni, tantum in reseruatam sibi filiam gratulantur. Apollonius intuens Stranguillionem et Dionysiadem ait 'sanctissimi hospites, quoniam post amissam coniugem caram mihi seruatum regnum accipere nolo neque ad socerum reuerti, cuius in mari perdidi filiam, sed potius opera

1 quae magistro falleret *b* fallebant *β* uendit *β* Veni, m., accipere *γ* 2 apodixin *b* apodixen *βγ* 3 int. magister c. cum iuuene et u. *γ* 5 amo artem, amo prudentiam, l. d. *γ* 6 discipulae *b* ne] nolo *γ* 7 p. istam *γ* pu. *om.* *γ* multam pecuniam *γ* 8 secum protulit *β* attulit *γ* Et haec dicens puellam salubribus c. et f. r. fecit *γ* 9 recreare *b* 11 Et rogantẽ eã *β* Et rogauit eum *γ* contaminaretur, exaudiuit eam et *γδ* 12 femina *b* esse iussit *puto* eam posuit *δ* collocauit *γ* ubi omnino castitas *γ* 14 Interea] *Initialis solito maior in bβ.* nauigauit *β* 15 tharso *B'* tarsum *γ* 16 petiit *βγ* relictaque naue *γ* donisiadis *b* 17 exp. illis dolenter quantumque *γ* 18 in amissa coniuge *βγ* flebat *γ* iuuenis *b*, *om.* *βγ* 19 in reseruata sibi filia *βγ* 21 ospites *b* qm̃ *B'* *γ* caram *om.* *γ* 22 seruatam *b* socrum *b* 23 in mare *b* cuius f. in m. perdidi *β* sed—merc. *om.* *γ* opera *β*, *om.* *b*

†mercaturus, commendo uobis filiam meam, ut cum filia uestra Philotimiade mihi nutriatur. Quam ut bono et simplici animo suscipiatis, patriae uestrae nomine cognominetis Tharsiam. Praeter eam nutricem uxoris meae Lycoridem, quae cura sua custodiat puellam, uobis relinquo.' Haec ut dixit, tradidit infantem, dedit aurum multum et argentum et uestes pretiosissimas et iurauit se barbam et capillos et ungues non dempturum, nisi filiam suam nuptam tradidisset. Et illi stupentes, quod tam graui iuramento se obligasset, cum magna fide *se* puellam educaturos promiserunt. Tunc Apollonius commendata filia nauem ascendit ignotus et longas petiit Aegypti regiones.

XXIX. Interea puella Tharsia facta est quinquennis, mittitur in scolam, deinde †studiis liberalibus. Cum ad ·XIIII· uenisset aetatem, reuersa de auditorio inuenit nutricem suam Lycoridem subitaneam aegritudinem incurrisse, et sedens iuxta eam super torum, casus infirmitatis exquirit. Cui nutrix ait 'audi, domina, morientis ancillae tuae uerba suprema et pectori commenda'

1 committo γ   2 filiotimiadi b filioci///adi β filothemiade γ   m̃ b, *om.* βγ   2 nutriat β   ut *om.* β   3 peto ut patriae γ et patriae β   nomine eam c. β   4 Tharsia b   Preteram b pretea β   5 licoridem b ligoridem β   qui b   custodiet b   6 infantem b filiam β   7 argentum] multum *add.* βγ   uestem γ   p̃ciosissimas b   et *om.* b   8 capillum β   iur. se neque b. neque c., *om.* et ungues, γ   direpturum b tonsurum γ   n β   9 prius *add.* γ   traderet nupto γ.   nuptum *puto*   quod tali iur. γ   10 magnā B'   se γ, *om.* B'   11 edocaturos b   promittunt γ   Ap. uero γ   commendatā filiā bγ   12 n. a. altumque pelagus petit γ   ignotus, *puto;* ignotas B'γ   et longinquas *add.* γ   petit β   petens γ   14 quinque annis b quinquennio facto traditur γ   15 scola bγ   d. traditur *puto*   cumque ad ·XIII· puenisset (mi ti anni *superscripta m. sec.*) β   16 adiutorio β, *corr. m. sec.*   17 lic(g β)oridem B'γ   aegr.] ualetudinem γ   18 s. tor. *om.* γ   thorum B'   causas *puto*   19 inquisiuit γδ   moriente b   20 subprema b   uerba ancillae tuae supprema β   manda γ

et dixit 'domina Tharsia, quem tibi patrem, quam matrem uel quam patriam putas?' Puella ait 'patriam Tarsum, Stranguillionem patrem, Dionysiadem matrem.' Nutrix ingemuit et ait 'audi, domina, natalium tuorum originem, ut scias, quid post mortem meam agere debeas. Est tibi †senelo patria, *Apollonius pater*, mater Archistratis, regis Archistratis filia, quae cum te enixa est, statim secundis sursum redeuntibus praeclusoque spiritu ultimum uitae finiuit diem. Quam pater tuus Apollonius effecto loculo *cum* ornamentis regalibus et uiginti sestertiis in mare misit, ut ubicumque fuisset elata, haberet in supremis exequias funeris sui. Quo itaque sit elata, ipsa sibi testis erit. Nam rex Apollonius pater tuus, amissam coniugem lugens, te in cunabulis posita, tui tantum solacio recreatus, adplicuit Tarso, commendauit te mecum cum magna pecunia et ueste copiosa Stranguillioni et Dionysiadi hospitibus suis, uotumque fecit †barbam, capillum neque ungues dempturum, nisi te prius nuptum tradidisset, et cum suis ascendit ratem et ad nubiles tuos annos ad uota persoluenda non remeabit. Sed †nec pater tuus, qui tanto tem-

1 quam tibi matrem uel patrem β aut matrem uel patriam γ 2 putas habuisti β patria tharso *b* 4 domina audi β 5 originē *bis, sed alterum deletum,* β post obitum meum γ 6 senelo *b* cirene solo β. Cyrenae *nomen inest.* patria pentapal' γ Apollonius pater *deesse puto* mater archistrates (*sic b* archestratis γ archistratetis β) regis archistrates (*sic b,* arch. *om.* βγ) filia *B'*γ 7 a te β dum . . fuisset γ 8 *a m. pr.* reclusoq; *b* 9 uitae *om.* γ Quam *om. b* 10 Ap. Tyrius γ effectum loculum *b* cum γ, *om. B'* XX *B'*γ 11 sestertia////s *b* auri *add.* γ fuerit *b* delata γ 12 suppremis β 13 delata βγ s. d.] deuenerit γ Ap. Tyrius γ 14 amissam — te *om.* β 15 positam *B'* tantumque γ solatio *B'*γ tharso *B'* tharsum et γ 16 uestē copiosā *B'* 17 dionisiade *b* 18 faciens *b* nec barbam nec capillum *puto* nunquam b. neque capillos tonsurum, nisi γ 19 nupto γ nuptam β tradidisset γ et cum — remeabit *om. b* consc. ratem abiit futurum ut ad n. t. ann. remearet γ 21 remeauit β nec *b* nec ipse β nescio γ nunc *puto*

pore moras in redeundo facit nec scripsit nec salutis suae nuntium misit, forsitan periit. Et ne casu hospites tui, quos tu parentes appellas, aliquam tibi iniuriam faciant, perueni ad forum: ibi inuenies statuam patris tui in biga. Ascende, statuam ipsius comprehende et casus tuos omnes expone. Ciues uero memores patris tui beneficiorum iniuriam tuam uindicabunt.'

XXX. Puella ait 'cara nutrix, si prius senectae tuae naturaliter accidisset quam haec mihi referres, ego originem natalium meorum nescissem!' Et dum haec dicit, nutrix in gremio puellae deposuit spiritum. Exclamauit uirgo, cucurrit familia. Corpus nutricis sepelitur et iubente Tharsia in litore illi monumentum fabricatum est. Et post paucos dies puella rediit in studiis suis, et reuersa de auditorio non prius cibum sumebat, nisi nutricis suae monumentum introiret et casus suos omnes exponeret et fleret.

XXXI. Dum haec aguntur, quodam die feriato Dionysias cum filia sua et cum Tharsia per publicum transibat. Videntes Tharsiae speciem et ornamentum ciues et omnes honorati dicebant 'felix pater, cuius filia es; ista autem quae haeret lateri tuo, turpis est et dedecus est.' Dionysias ut audiuit filiam suam uituperari,

1 moras — facit *om. bγ* nec *β* neces *b* 2 periit *b* uiuit *β* perierit *γ* Et nec *b* Sed nę *β*] Nunc ergo moneo te, ut post mortem meam ne *γ* hospitis *b* hospites *β* 3 tui quos *bis b* tu tibi *γ* 4 faciunt *b* fecerint *γ* in for. *γ* ubi inueniens *β* 5 in bigã *B'*] et stantem *γ* ips.] patris tui *γ* conpr. *bγ* 6 expone et dic te filiam eius esse *γ* 7 beneficia *b* 9 h. m. ad uicem referres *γ* 11 dicit] inuicem loquuntur *γ* emisit sp. *γ* 12 occurrit *β* concurrit *δ* Nutrix (*om.* corpus) *β* suae sepeliuit *γ* 13 et] tunc *γ* 14 in studiis suis *B'* redit cum collega sua [!] ad studia liberalia *γ* 15 et euersa *b* a[di]utorio *β* suum cibum edebat *β* 16 nisi] quam *γ* 17 et defleret *γ* 19 dionisiade *b* dionisiadis *β* f. s. filotemia *γ* 20 transiebat *b* 21 cyues *β* omnes *om. β* omnes ciues, *om.* honorati, *γ* laudabant eam uehementer dicentes *γ* c. f. Thasia est, illa uero *γ* 22 adest l. eius *γ* 23 Dionisiadis *β* Dionisiada *b* aud. Tharsiam laudatam et fil. *γ*

conuersa in furorem secum cogitans ait 'pater eius ex quo profectus est, habet annos quindecim, et non uenit ad recipiendam filiam. Credo, mortuus est aut in pelago periit. Et nutrix decessit. Aemulum nullum habeo. Tollam eam de medio et ornamentis eius filiam meam exornabo.' Et iussit uenire uilicum de suburbano, cui ait 'Theophile, si cupis libertatem, Tharsiam tolle de medio.' Vilicus ait 'quid enim peccauit innocens uirgo?' Scelerata dixit 'negare non potes; fac quod iubeo. Sin alias, senties me iratam. Interfice eam et mitte corpus eius in mare. Et cum nuntiaueris factum, praemium libertatem accipies.' Vilicus licet spe libertatis seductus tamen cum dolore discessit et pugionem acutissimum praeparauit et abiit post nutricis Tharsiae monumentum. Et puella rediens de studiis solito more tollit ampullam uini et coronam *et* uenit ad monumen-

1 furore *b* secum *B'* singularis *γ* 2 quo hinc pr. *γ* ·XV· *B'* ·XIIII· *γ*; quod numquam salutatorias direxit epistolas *add. γ* et non u. *om. γ* 3 Arbitror enim, quia mort. e. *γ* 4 discessit *B'* recessit *γ* neminem *βγ* habet *B'*; *recte γ rell.* 5 Aut ferro aut ueneno eam interimam. Quid faciam? Tollam *γ* hanc *βγ*; quam ad emulationem filie mee nutriui, et interficiam, filiamque meam orn. eius ornabo *γ*. 6 Et *om. β* uillicum (*sic β ubique*) suburbanum *β* 7 nomine Theophilum *γ* lib. cum praemio consequi *γ* Tarsiam *B'* 9 non *b*] mihi non *βγ* 10 aliter *γ* aliud *β* sentias *b* et *om. b* iratam. Vilicus ait 'et qualiter fieri potest?' Scelerata ait 'consuetudinem habet, rediens de scola non prius sumere cibum, quam nutricis sue monumentum introeat ferens ampulam uini et coronam; et cum pugione acutissimo paratus absconse ex occulto ueniens puellę crines apprehende et interfice eam et corpus proice. Dum ueneris et factum nuntiaueris *sqq. γ* 11 nunciau. *B'* actum *β* 12 libertatis *β* Vilicus spe libertatis illectus tulit pug. acut. et lateri suo celans intuitus caelum ait 'ergo, deus, ego non merui libertatem nisi per sanguinis effusionem innocentis uirginis?' Et licet promissam libertatem desiderans, suspirans tamen et flens ibat ad monumentum et ibi latebat. At puella *sqq. γ* 13 acutissimam *b* 14 nutricis] nutricē *b* 15 de schola *γ* 16 tulit *γ* uenit *B'* et *addo* ueniens *γ*

tum casus suos exponere. Vilicus impetu facto auersae puellae crines apprehendit et traxit ad litus. Et dum uellet interficere eam, puella ait 'Theophile, quid peccaui, ut tua manu moriar?' Vilicus ait 'tu nihil peccasti, sed pater tuus Apollonius, qui tecum magnam pecuniam et ornamenta dereliquit.' Puella cum lacrimis ait 'peto, domine, quia iam nulla spes est uitae meae, deum mihi testari permittas.' Vilicus ait 'testare. Et deus scit, coactum me hoc facturum scelus.'

XXXII. Et cum puella deum deprecaretur, subito piratae apparuerunt et uidentes puellam sub iugo mortis stare exclamauerunt 'crudelissime barbare, parce! tibi dicimus, qui ferrum tenes! Haec enim praeda nostra est, non tua uictima.' Vilicus uoce piratae territus fugit post monumentum. Piratae applicantes ad litus tulerunt uirginem et altum pelagus petierunt. Vilicus post moram exiit et uidens puellam raptam a morte egit deo gratias, quod non fecisset scelus, et reuersus ad sceleratam ait 'quod praecepisti, domina, factum est: comple quod promisisti.' Scelerata ait 'quid narras, latro ultime? Homicidium fecisti et libertatem petis? Repete ad uillam et opus tuum fac, ne iratum deum et dominum tuum sentias.' Vilicus aporiatus ibat et leuans manus suas ad Dominum dixit 'deus, tu scis,

1 ut c. s. exponeret β] nutricis sue manens (*lege* Manes) inuocabat γ Statimque u. γ aduersus puellam crines illi β 2 littus β 3 int. eam] percutere γ ait puella β 5 magna pecunia bγ magnā pecuniā βδ 6 ornamentis regalibus γ dereliquid b 7 quia b ut si βγ 8 me γ 9 et] quia γ me coactum βγ 12 astare γ clamauerunt βγ 13 dicimus γ, *om.* b dico β 14 pyrate b Vilicus ut audiuit uoces et uidit eos ad se uenientes, fugit latere p. m. γ 15 Pyrate b littus βγ 16 et alto pelago bβ et alta pelagi β *a m. sec.* Vil.—et *om.* γ 17 mortem β 18 fec̄ (*i. e.* fecit) βγ 19 ad dominam suam γ dixit β 20 sc. dixit β 21 latrone ultime γ hom. perpetrasti γ 22 *fort.* Reuerte? reuertere ad illam uillam γ facito γ ir. dominum tuum aut dominam tuam γ 23 et dominum *om.* β tuum et me β abiit et eleuans oculos cum manibus ad caelum γ 24 suas *om.* β ad dn̄m b ad dm̄ β

quod non feci scelus. Esto iudex.' Et reuersus *est* ad uillam. Postera die prima luce scelerata, ut admissum facinus insidiosa fraude celaret, famulos misit ad conuocandos amicos et patriae principes. Qui conuenientes consederunt. Tunc scelerata lugubres uestes induta, laniatis crinibus, nudo et liuido pectore adfirmans dolorem exiit de cubiculo. Fictas fundens lacrimas ait 'amici fideles, scitote Tharsiam Apollonii filiam hesterna die stomachi dolore subito in uilla suburbana esse defunctam meque eam honestissimo funere extulisse.' Patriae principes adfirmatione sermonis ex habitu lugubri fallacibus lacrimis seducti crediderunt. Postera die placuit uniuersis patriae principibus ob meritum Apollonii filiae eius in litore fieri monumentum ex aere conlato non longe a monumento Lycoridis inscriptum †in titulo 'THARSIAE VIRGINI APOLLONII FILIAE OB BENEFICIA EIUS EX AERE CONLATO DONUM DEDERUNT.'

·XXXIII. Interea piratae, qui Tharsiam rapuerunt, in ciuitate Mitylena deponunt et uenalem inter cetera

1 feti *b* non tantum perpetraui scelus γ esto *b* istud β inter nos *add.* γ reuersus, *om.* est, *b* rediit β abiit γ *Post uerba* ad uillam *in* γδ *uerbosissima narratio sed quae nihil omnino noui afferat sequitur, qua Dionysias uerbis fere in c.* 31 *adhibitis marito Tharsiae mortem narrat eumque ut lugubribus uestibus induatur admonet, ille uero territus deum innocentiae suae testem adhibet malaque multa mulieri imprecatur, Apollonii beneficiorum memor.* 2 dię *b* pr. luce *om.* γ sc. mulier ut γ 4 uenientes γ 5 Tunc Dionisias lugubribus ind. uestibus γ 6 liquido β 7 exiit *b*γ exiens β et fundens γ] fingens *B'* 8 Tarsiam *B'* esterna dię *b*, *om.* γ 9 subita egritudine et st. d. γ in uillam suburbanam *b* 10 me — ext.] quam digne sepelire facimus.' Tunc γ 11 adfirmationem γβ, *cui* uidentes *anteponam.* 12 et fall. γ 13 dię *b* p. pr. *om.* γ meritum et beneficium γ 14 littore β 15 conlatum β conlata *b* lic(g β)oridis *B'* inscr.] scribentibus β 16 in : *puto* illo. *addendum puto* D. M. ciues Tarsi *cf. p.* 46, 13. 17 eius] patris γ conlatũ βγ, *recte b.* don. ded.] factum est istud mo γ 19 pyratae *b* rapuer̃ β *num* rapuerant? 20 deuenerunt in c. M. γ militena β *m. sec.*, *b* mealenta β *m. pr.*

mancipia proponunt. Et uidens eam leno Ninus nomine cupidissimus et locupletissimus nec uir nec femina contendere coepit ut eam emeret. Et Athenagora princeps ciuitatis eiusdem intellegens nobilem et sapientem pulcherrimam puellam, obtulit decem sestertia. Leno ait 'ego XX dabo.' Athenagora obtulit XXX, leno XL. Athenagora obtulit LX, leno LXXX. Athenagora obtulit LXXXX, leno in praesenti dat C dicens 'si quis amplius dederit, ego decem sestertia superdabo.' Athenagora ait 'ego si cum lenone contendero, ut eam emam, plures uenditurus sum. Sed permittam eam emere, et cum in lupanar constituerit, ego intrabo prior et eripiam uirginitatem eius et erit ac si eam comparauerim.' Addicitur puella lenoni, numeratur pecunia, ducitur in domum. Ducitur in salutatorium, ubi Priapum aureum habebat et gemmis et unionibus *decoratum*, et ait ad Tharsiam 'adora numen praesentissimum.' Puella ait 'domine, numquid ciuis Lampsacenus es?' Leno ait 'quare?' Puella ait 'quia ciues Lampsaceni Priapum colunt.' Leno ait 'ignoras, misera, quia in domum incidisti lenonis auari.' Puella ut audiuit, toto corpore contremuit et prostrata pedibus eius dixit 'miserere, domine, succurre uirginitati meae! Et rogo, ut ne uelis hoc corpus sub

1 pro *om.* β eam] ãneloam β leno lenonius (leoninus γ) nomine βγ 2 et locupletissimus *om.* β 3 coepeř *b* cępit β Athanagora *b* Athenagora β 4 intelligens (-es *b*) *B'* γ 5 esse puellam γ ·X· β auri *add.* γ 6 ·XX· *B'* athenagoras *hic ut uidetur b* XXX γ XXV *B'* 7 XL, leno obtulit LXXX *b* 8 XC *b* p̃senti dad *b* C *om. b* 9 X *B'* 10 cum hoc lenone β eam] unam γ 11 uenditorus *b*] empturus γ eam *b* eum illam β ei γ 12 instituerit β ego *om. b*γ 13 eius uili precio γ et ero β quasi illam βγ 14 Adducitur *B' rell.* uirgo γ 15 domum — in *om.* β Introducitur γ salutorium β salutatorio *b* 16 et — un.] ex auro et gemmis γ ex gemmis β decoratum *add. Monacensis* ad Tharsiam β, *om. b* 17 adhora, *om.* numen, β Adorna mentum *b* praestantissimum γ, *recte?* 18 lapsacenus β quare — ait *om. b* 19 lapsaceni β Leno ait *om. b* 22 mis. mihi γ 23 ut *om.* β

tam turpi titulo prostituere.' Leno ait 'alleua te, misera. Nescis, quia apud tortorem et lenonem nec preces nec lacrimae ualent.' Et uocauit uilicum puellarum et ait 'Amiante, cella, ubi Briseis stat, exornetur diligenter, et titulus scribatur: Qui Tharsiam uiolare uoluerit, libram auri mediam dabit. Postea singulis aureis populo patebit.' Et fecit uilicus quod iusserat dominus eius.

XXXIV. Tertia die antecedente turba et symphonia ducitur ad lupanar. Athenagora prior adfuit et uelato capite lupanar ingreditur. Intrauit cellam et sedit in lectum puellae. Puella ex demonstrato ostium clausit et procidens ad pedes eius ait 'miserere, domine! per iuuentutem tuam et per deum te adiuro, ne uelis me sub hoc titulo humiliare. Contine inpudicam libidinem tuam et casus infelicissimae uirginis audi et natalium meorum originem.' Cui cum uniuersos casus suos exposuisset, princeps confusus et pietate plenus abstinuit et ait 'erige te. Scimus temporum uices. Homines sumus. Habeo et ego ex amissa coniuge filiam bimulam, de qua simili casu possum metuere.' Et dedit quadraginta aureos in manum uirginis dicens 'domina Tharsia, ecce habes amplius quam uirginitas tua uenalis proposita est. De aduenientibus age precibus similiter, quousque libereris.' Puella profusis lacrimis

1 turpido, *om.* titulo, β 2 et *om.* β 3 uillicum β puellaris *b.* 4 et *om.* β Amediante γ Bris.—diligenter *om. b* briseida γ bresi adstat β *intellego de statua Briseidis in cella stante.* 6 med.] dimidiam γ debet *b* Posteri *b* singulos aureos *B′* 7 uillicus β 9 cum magna populi turba γ simphonia *B′* simphoniacis γ 12 in lectulo γ ex industria γ hostium *B′*γ 13 ait *b*γ aeait β 15 uellis *b* humiliari *b* s. h. turpitudinis tit. uiolare γ 16 tuam *om.* βγ 18 princeps *om.* βγ piaetatę *b* 19 abst.] obstupuit βγ uehementer *add.* γ uices, cum γ 20 simus βγ abeo *b* 21 bimolam *B′* similem casum γ Et *om. b* 22 XL *B′*γ in manu *B′* 23 itas tua uen *om. b* 24 uenaliter γ De *B′* Dic γ Da δ et age *b* ṗcib; *b* 25 et—pr. *om.* γδ

ait 'ago, domine, pietati tuae gratias. Rogo, ne cui narres, quae a me audisti.' Athenagora ait 'si narrauero, filia mea cum ad tuam uenerit aetatem patiatur similem poenam.' Et cum lacrimis discessit. Occurrit illi discipulus suus et ait 'quomodo tecum?' Athenagora ait 'non potest melius; cum magno ergo effectu usque ad lacrimas.' Et secutus est eum ad uidendum eius exitum. Iuuenis ut intrauit, puella solito more ostium clausit. Cui iuuenis 'si ualeas, indica mihi, quantum tibi dedit iuuenis, qui ad te intrauit?' Puella ait 'quater denos aureos dedit mihi.' Iuuenis ait 'non illum puduit? homo diues est; quid grande fecerat, si libram auri tibi complesset? Et ut scias, me animo esse meliori, tolle libram auri integram.' Athenagora foris audiebat et dicebat 'plus dabis, plus plorabis!' Puella ut acceptis aureis prostrauit se ad pedes eius et similiter exposuit casus *suos*, confudit hominem et auertit libidinem. Et aporiatus iuuenis ait 'alleua te, domina! Et nos homines sumus. Casibus subiacemus.' Puella ait 'ago, domine, pietati tuae gratias et peto, ne cui narres, quae a me audisti.'

XXXV. Et exiens iuuenis inuenit Athenagoram ridentem et ait illi 'magnus homo es! non habuisti cui

1 piaetati *b* gracias *b* nec cui *b* ne alicui *β* 5 illi — suus] itaque illi cum discipulis suis *β* illi collega eius *γδ* tecum nouilia? *β* tecum notitia *γδ* 6 non *β* o si *b* $\overset{o}{\text{g}}$ (*i. e.* ergo) *β*, *om. b* affectu *β* cum — lacr. et] *δ*, *om. γ* 7 lacrimis *sed corr. b* Hac dicens *γ* Et *om. β* audiendum *γ* 8 eius exitum *β*] rei *bγ* ut *βγ* cum *b* 9 hostium *B'γ* uales *β*] salua sis *γ* 10 dedit tibi *β* 11 dedit *om. b* 12 homo locuples est *β* h. diues, *om.* est, *b*; quod homo tam diues tam paruum munus tibi dedit *γ* quid *βγ* quod *b* 13 si *βγ* sibi *b* 14 meliorem *β* auri integram *om. b* 15 foris] uero de foris *γδ* maioris *b*, *om. β* plus *secundum om. b* 16 ut *om. βγ* 17 casibus *b* suos *addidi* 18 a libidine *γ* adleua *b* dn̄a *β* 19 subiacentes *γ* 20 piaetati *b* maximas gr. *γ* rogo et peto *β* cuiquam *β* 22 iuuenis] foras *γδ* 23 hō *β*

lacrimas tuas propinares!' Et adiurati, ne cui proderent, tacentes aliorum coeperunt exitum expectare. Et insidiantibus illis per occultum aspectum, omnes qui intrabant | dantes singulos aureos plorantes abscedebant. Facta autem huius rei fine obtulit puella pecuniam lenoni dicens 'ecce pretium uirginitatis meae.' Et ait ad eam leno 'quantum melius est, hilarem te esse et non lugentem! Sic ergo age ut quotidie mibi latiores pecunias adferas.' Item ait ad eum altera die 'ecce pretium uirginitatis meae, quod similiter precibus et lacrimis collegi, et custodio uirginitatem meam.' Hoc audito iratus est leno eo quod uirginitatem suam seruaret, et uocat ad se uilicum puellarum et ait ad eum 'sic te tam neglegentem esse uideo, ut nescias Tharsiam uirginem esse? Si enim uirgo tantum adfert, quantum dabit mulier? Duc eam ad te et tu eripe nodum uirginitatis eius.' Statim eam uilicus duxit in suum cubiculum et ait ad eam 'uerum mihi dic, Tharsia, adhuc

tuas *om.* β ne cui β] nec *b* Et—tacentes] Quid ergo interrogas? scis enim quod non magis quam tu feci. Et tacentes γ 2 ceperunt β 3 insidiant *b* quotquot introibant γ 4 dantes: *hic iterum A incipit, fol.* 67. sing.—absc.] pecuniam flentes recedebant *B'*γ 5 facto β finem *A* infinita *b* infinitam β fine γ puella *om. B'* lenone *b* 6 ecce u. m. pr. *ponunt B'* precium *b* praemium γ ad eam *om. B'* 7 leon *b* hylarem β 8 lugentem et gementem γ ut cottidie *A* ut cotidie *b*γ cotidie ut β mihi lat.] ampliores *B'*γ 9 aff. *B'*γ prętium *A* Item—meam] Et cum puella de lupanari (lupanar *b*) reuersa diceret 'ecce quod potuit uirginitas (uirginitatis adquiri β)' *B'*γ 11 collegi] colligit *A* 12 iratus—ad se] leno uocauit, *rell. omm., B'*γ 13 uillicum βγ puellarum *A*γ puellarē β puellaris *b* ad eum sic te *A*] amiante *B'*δ amante γ 14 negligentem *A*, *recte B'* tam negligens es γ te esse non uides β, *om. b* 15 enim *om. B'*γ adferit *A* offert *B'* 16 dat *b* duͨ *A* ad te *A*] in cubiculum tuum (-o tuo *b*) *B'*γ tu *om. B'*γ eripe ei *B'*γ nudum *b m. pr.* 17 eius *om. B'*γ Cumque uilicus (uill. β) in cubiculum suum (-o suo *b*) duxisset, ait ad eam (dixit ei γ) *B'*γ 18 Tharsia γ, *om. B'*

uirgo es?' Tharsia puella ait 'quamdiu uult deus, uirgo sum.' Vilicus ait 'unde ergo his duobus diebus tantam pecuniam obtulisti?' Puella dixit 'lacrimis meis, exponens ad omnes uniuersos casus meos; et illi dolentes miserentur uirginitati meae' et prostrauit se ad pedes eius et ait 'miserere mei, domine, subueni captiuae regis filiae; *ne me uelis uiolare!' Et* cum ei uniuersos casus suos exposuisset, motus misericordia ait ad eam 'nimis auarus est iste leno; nescio si tu possis uirgo permanere.'

XXXVI. Puella respondit 'habeo auxilium studiorum liberalium, perfecte erudita sum; similiter et lyrae pulsu modulante † inlidor. Iube crastina in frequenti loco poni scamna, et facundia sermonis mei spectaculum praebebo; *et casus meos omnes exponam; quoscunque nodos quaestionum proposuerint exsoluam;* deinde plectro modulabor et hac arte ampliabo pecunias quotidie.' Quod cum fecisset uilicus, tanta populi adclamatio tantusque amor ciuitatis circa eam excrebuit, ut

1 Th. *om.* γ puella *om.* *B'* dixit *B'* respondit γ deus uoluerit *B'* uult *A*γ 2 Vilicus ait *om.* *B'* duobus *om.* *B'* tantas pecunias at(abs β)tulisti *B'*γ 3 dixit meae et *om.* *B'*γ 4 oms *A* casos *A* 6 pedibus *B'* eius *B'*γ ei *A* mei *om.* *B'*γ dne *A* 7 ne — uiolare *om.* *A* uellis *b* Et *om.* *A* ei *om.* β u. c. s.] casus suos omnes *B'* uniuersos *om.* γ 8 casos *A* motus miam ait *A* dixit, *om.* ad eam, *B'*γ 9 iste *om.* *B'*γ tu *om.* *B'*γ possit *b* uirgo] ita *B'* 10 perseuerare *B'*γ 11 Puella ait βγ, *om.* *b* Dabo operam (opera *b*) studiis liberalibus *B'*γ 12 perfectę *A*, *om.* *B'*γ eruditā *b* sum *om.* *B'*γ et *A*γ, *om.* *B'* pulsum *A* pulsu *b*γ pulsae lirae β 13 modulantes *A* modulanter *B'*γ inlidor *A* in *om.* βγ ludo *B'*γ Iube ergo γ crastino *B'* cras γ 14 scamna disponi *B'*γ et faciem β et facundi *b* sermonis *A* amoris *b* oris βγ mei populum ad γ spectaculum prębeo *A*γ] populum emerebor *b* populo (*om.* em.) β 15 et casus — exsoluam *B'*, *om.* *A* et casus — exponam *om.* γ omnes *om.* *b* 16 modos β questionem *b* questionis β exponam β deinde — modulabor *om.* *B'* et] in γ l. plectro m. γ soluam γ 17 pecuniam *b*: *hic desinit b.* cottidie *A*, *om.* βγ 18 Quos β tanta — excrebuit *A*] omnis aetas populi ad uiden-

et uiri et feminae quotidie ei multa conferrent. Athenagora autem princeps memoratam Tharsiam integrae uirginitatis et generositatis ita custodiebat ac si unicam suam filiam, ita ut uilico multa donaret et commendaret eam.

XXXVII. Et cum haec Mitylenae aguntur, uenit Apollonius post quattuordecim annos ad ciuitatem Tarsiam ad domum Stranguillionis et Dionysiadis. Quem uidens Stranguillio de longe perrexit cursu rapidissimo ad uxorem suam dicens ei 'certe dixeras Apollonium perisse naufragum.' *Illa respondit 'dixi certe.' Stranguillio ait 'crudelis exempli pessima mulier,* ecce uenit ad repetendam filiam. Quid dicturi sumus patri de filia, cuius nos fuimus parentes?' Scelerata mulier hoc audito toto corpore contremuit et ait 'miserere,' et dixit 'coniunx, tibi confiteor: dum nostram diligo, alienam perdidi filiam. Nunc ergo ad praesens indue

dam Tharsiam uirginem cucurreret. Puella ut uidit ingentem populum, introiit in facundam oris studiorumque habundantiam; ingenio quaestionis sibi promebat et soluebat. Et fit ingens clamor et tantus circa eum ciuium amor excreuit β *et fere* γ 1 cottidie *A* cotidie β infinitam conferrent pecuniam β *et fere* γ 2 aū *A*γ, *om.* β Tharsiam *om.* βγ integerrimae βγ 3 ita eam custodiebant hac si *A*] diligebat eam ac si βγ unicam *om.* β 4 filiam suam β uillico illi multa βγ 6 mutylena *A* haec — aguntur] cotidie uirgo misericordia populi tantas congerit pecunias in sinu lenonis β; *om.* γ 7 tharsiam *A* Appollonius uenit Tharso quartodecimo anno transacto, et operto capite, ne a quoquam ciuium deformis aspiceretur, ad domum pergebat Stranguilionis βγ 8 et diunisię *A*, *om.* βγ 9 ut uidit βγ de *A* a βγ curso *A* prior rap. cursu β ueloci cursu γ 10 ad — ei] et dixit dionisiadi uxori suae βγ 11 naufragio periisse βγ Illa — mulier βγ, *om. A* 12 pessimi *puto* cr. ex. femina et p. mulierum γ et ecce *A* 13 ad filiam recipiendam βγ dicemus β; *dedi ex A*γ 14 ea filia β filia *A* ea γ cui γ Scelerata βγ In scelera *A* mulier — et *om.* βγ 15 et dixit *ego* ut dixi *A*] mihi care βγ 16 coniux *A* tibi *om.* βγ dilexi β 17 fil. *om.* γ fil. perd. al. β Accipe itaque consilium *add.* βγ Nunc ergo *om.* βγ presens *A* induamus γ

uestes lugubres et fictas fundamus lacrimas, et dicamus eam subito dolore stomachi interisse. Qui cum nos tali habitu uiderit, credet.' Dum haec aguntur, intrat Apollonius domum Stranguillionis, *releuat caput*, a fronte comam aperit, hispidam ab ore remouit barbam. Ut uidit eos in lugubri ueste, ait 'hospites fidelissimi, si tamen in uobis hoc nomen permanet, ut quid in aduentu meo largas effunditis lacrimas? ne forte istae lacrimae non sint uestrae sed meae propriae?' Scelerata mulier ait cum lacrimis 'utinam quidem istum nuntium alius ad aures uestras referret, set non ego aut coniux meus! Nam scito Tharsiam filiam tuam a nobis subitaneo dolore stomachi fuisse defunctam.' Apollonius ut audiuit, tremebundus toto corpore expalluit diuque maestus constitit. Sed postquam recepit spiritum, intuens mulierem sic ait 'Dionysias, Tharsia filia mea

1 lug. uest. βγ   et *om.* β   finctas *A*   fundamus *A*] finge β   et *om.* β   et fictis lacrimis dicamus γ   lacri|mas: *fol.* 68 *A.*   2 subito *om.* β   stomachi dolore nuper defecisse βγ   et cum tali β et dum nos in tali γ   3 credit *A*   Et cum haec dicerent, intrauit βγ   4 Str. *om.* βγ   rel. capud β, *om. A* reuelatque caput γ   5 aperit *A*β aufert *ego*   hisp. ab ore remouet barbam, et aperit comam fronte, et uidit eos lugubres et maerentes. Dixit βγ, *nisi quod* lug. ueste indutos *et* ait γ   6 lucubre *A*   ospites *A*   7 hoc adhuc in uobis perm. nom. β   adhuc *et* γ   ut *A*, *om.* βγ   quid est quod γ   ut quid] *num* ecquid?   8 largas *om.* β   funditis βγ   *post* lacrimas: At dionisias instructa dolis uix lacrimas exprimens ait: numquid istae γ   ne forte *A*] aut β   iste *A*   9 non *om.* γ   sunt βγ   nostrae γ, *rell. om.*   propriae *om.* β   Scelerata cum in tormento esset ait expressit (*sic*) lacrimis β, *om.* γ   10 istud *A*   quidem istum] tale β, *om.* γ   11 ad aures tuas alius pertulisset βγ   ũras referreres et *A*   pertulisset et γ   set *om.* β   12 nec coniunx βγ   Nam Tharsia filia tua subitanee stomachi dolore defecit βγ   13 desumptam *puto*   14 hoc audito βγ   toto corp. trem. βγ   hac palluit *A* hoc palluit β   15 mestus *A*   que—ait *om.* β   que defixus constat; tandem resũpto spiritu γ   recipit *A*   16 malam m. γ   sic *om.* γ   o, inquit, Dionisia, filia mea ut fingitis ante paucos discessit dies β; γ *cum A facit.*   filiam meam *A*

ante paucos dies decessit; numquid aut pecunia aut ornamenta aut uestes perierunt?'

XXXVIII. Scelerata mulier haec eo dicente secundum pactum ferens atque reddens omnia sic ait 'crede nobis quia, si genesis permisisset, sicut haec omnia damus, ita et filiam tibi reddidissemus. Et ut scias nos non mentiri, habemus huius rei testimonium ciuium, qui memores beneficiorum tuorum ex aere collato filiae tuae monumentum fecerunt, quod potest tua pietas uidere.' Apollonius uero credens eam uere esse defunctam ait ad famulos suos 'tollite haec omnia et ferte ad nauem; ego enim uado ad filiae meae monumentum;' ad *quod* ubi uenit, titulum legit:

D. M.

CIUES TARSI THARSIAE UIRGINI APOLLONII TYRII FILIAE OB BENEFICIUM EIUS PIETATIS CAUSA EX AERE COLLATO FECERUNT.

Perlecto titulo stupenti mente constitit. Et dum miratur se lacrimas non posse fundere, maledixit oculos suos dicens 'o crudeles oculi, titulum natae meae cernitis et lacri-

1 discessit *Aγ* aut *et* aut *om. β* 2 ueste *A* uestes et orn. periere *βγ* 3 Scelerata — sic ait] Ex parte proferuntur omnia et dicunt *β* Illa h̄ audiens per placitum referens et reddens omnia ait *γ* 4 adq; *A* 5 si — ita et *om. βγ* filiam tuam cupiuimus incolumem resignare *βγ* (*qui* reconsignare) sicut haec omnia damus *add. γ* om̃a *A* 6 f. t. redd. *om. βγ* 7 rei huius *β* t.] testes nam *γ* ciuium qui *A* ciues *βγ* enim tharsenses, *om.* qui, *γ* 8 ere colato *A* conlato *β* in proximo litore *add. βγ* 9 quod p. — fecerunt *om. γ* potes *β* tua pietas *om. β* 10 Ap. uero *et* uere esse *om. β* 11 ad famulos ait *β* omnia *om. β* 12 enim *om. β* uadam *β* 13 ad *A* at *β* quod *addidi* peruenit, legit titulum *β* 15 diimanes *A* diis manibus *β* Tharsi *A*, *om. β* tyrii *β*] regis *A* 16 ob — causa *om. β* pi. eius causam *A* ex ere colato *A* 17 conlato *β* 18 stupente *β* Et dum se non flere maledicens oculos suos ait *β* 19 lacr. non fudit et mal. *γ*, *qui alia ut A* 20 cr.] crudelissimi *β*, *dedi ex Aγ* 20 potuistis tit. nat. m. cernere (legere *γ*), non potuistis lacrimas fundere *βγ* lacrymas *A ut uidetur*

mas fundere non potestis! O me miserum! Puto, filia mea uiuit.' Et haec dicens rediit ad nauem atque ita suos allocutus est dicens 'proicite me in subsannio nauis; cupio enim in undis efflare spiritum, quem in terris non licuit lumen habere.'

XXXIX. *Et* proiciens se in subsannio nauis sublatis ancoris altum pelagum petiit iam ad Tyrum reuersurus. Qui dum prosperis uentis nauigat, subito mutata est pelagi fides, per diuersa discrimina maris iactantur, omnibus deum rogantibus ad Mitylenam ciuitatem aduenerunt. Ibi Neptunalia festa celebrantur. Quod cum cognouisset Apollonius, ingemuit et ait 'ergo omnes diem festum celebrent praeter me.' *Et uocauit dispensatorem suum et ait* 'sed ne lugens et auarus uidear — sufficiat enim seruis meis poena, quod me tam infelicem sortiti sunt dominum, |— dona centum aureos pueris, et emant sibi quae uolunt et diem festum celebrent. Me autem ueto a quoquam appellari; quod si quis fecerit, crura illius frangere iubebo.' Dispensator emit quae necessaria erant, et dum epulantur,

1 potetis *A* Heu me *β* 2 Et—dicens] Et ueniens ad nauem ait ad suos *βγ* 3 subsann//////io *A* (*rasura trium litt.*) in sentinam nauis *βγ* 4 cupio—habere *om.* *γ* effluere *β* 5 lumen habere *om.* *β* 6 Et pr.—reuersurus *om.* *βγ* Et *addidi* 7 hanc horis alatum *A*, *correxi* 8 Et dum nau. pr. uentis tiro raeuersus *β* *et* (tyrum reuersurus) *γ* 9 fide (?) *A* per] rq̃ *γ* maris discr. iactatur *β* 10 omib, *A* deprecantibus *γ* mutilenam *A* militenam *β* mitilenam *γ* *ubique* deuenerunt *βγ* 11 ibique—ingemuit] Gubernator cum omnibus plausum dedit. Appollonius ait 'quis sonus hylaritatis aures meas percussit?' Gubernator ait 'gaude, domine, hodie Neptunalia esse.' Appollonius ingemuit *β*. *γ*=*A*. festa *om.* *γ* *num* celebrabantur? 12 ergo hodie praeter me omnes dies festos celebrent. *β* 13 festam *γ* Et—suum *β* *et fere* *γ*, *om.* *A* 14 ait *add.* *γ* Ne non lugens sed amarus esse uidear *β*; *γ*=*A*. 15 sufficicit *A* sufficiat, *om.* enim, *βγ* ad poenam *β* 16 dominum] *hic iterum desinit A.* dom. sort. sunt *β* X aureos *γ* 17 et eant emantque si q̃ u. *γ* 19 cruram *β* illi *γ* iubeo *β*, *recte* *γ* 20 erant et *β*] erant et rediit ad nauem et ornat nauigium et laeti discubuerunt et *γ*

Athenagora, qui Tharsiam ut filiam diligebat, deambulans et nauium celebritatem considerans, uidit nauem Apollonii ceteris nauibus pulchriorem et ornatiorem et ait 'amici, ecce illa mihi maxime placet, quam uideo esse separatam.' Nautae ut audierunt nauem suam laudari, dicunt 'inuitemus principem; magnifice, si digneris, descende ad nos.' Athenagora descendit, libenti animo discubuit et posuit decem aureos in mensa dicens 'ecce, ne me gratis inuitaueritis.' Omnes dixerunt 'bene nos accipies, domine.' Athenagora uidens eos unanimes discumbere ait 'quod omnes tam libentiose discumbitis, nauis dominus quis est?' Gubernator ait 'nauis dominus in luctu moratur iacet*que intus in* subsannio nauis in tenebris; mori destinat: in mari coniugem perdidit et in terris filiam amisit.' Athenagora ad unum de seruis nomine Ardalionem ait 'dabo tibi duos aureos, tantum descende et dic ei: Athenagora princeps huius ciuitatis rogat te, ut procedas de tenebris ad lucem.' Iuuenis ait 'domine, non possum pro duobus aureis quattuor crura habere. Tam utilem non inuenisti inter nos sicut me? Quaere alium, quia

1 ut] eius γ 2 in nauigium β deamb. in littore considerare coepit et uidit γ 3 et orn. *om.* γ 4 amicis γ 5 paratam γ ut β] uero et serui Apollonii γ 6 dicunt β] et salutauerunt eum dicentes 'inuitamus te, o princeps magnifice γ 7 desc. ad n. *om.* γ] At ille inuitatus a nautis nauem ascendit, et cum uideret eos unanimes discumbere, libenti *sqq.* γ 10 bene—dom. β] deus dignam tibi reddat retributionem γ 11 discumbere nec inter eos maiorem esse dixit ad eos 'cum o. licenter d. γ 12 discumbetis β Gubernator] *hic B fragm. tertium incipit.* dnminus. *sed corr.*, *B* 13 lustu β que intus in γ, *om. B*β subsanio *B* sub bisanio β, *recte* γ 14 et m. d. γ 15 et *B*γ, *om.* β amisit *B*β] luget uxorem luget filiam γ Ait Athenagora β 16 de seruis *B*γ desideriis β ardalio *B* ardulionem β ait *om.* β 17 tantum *B*, *om.* βγ 18 huius *om. B* rogat te *statim post* dic ei βγ ut *om.* β procede β 19 ad eum γ non] si γ pro *B* de βγ 20 ·IIII· β emere, pergam γ tam *om.* γ 21 inter nos β] pater *B* sicut *B*] nisi βγ. *an* praeter, *cuius* pater *corruptela? reliqua glossemata?*

iussit ut quicumque eum appellauerit, crura eius frangantur.' Athenagora ait 'hanc legem uobis statuit, non mihi quem ignorat. Ego ad eum descendam. Dicite quis uocatur.' Famuli dixerunt 'Apollonius.'

XL. Athenagora ut audiuit nomen, ait intra se 'et Tharsia patrem Apollonium uocabat.' Et demonstrantibus pueris peruenit ad eum. Quem ut uidit barba capiteque squalido in tenebris iacentem, submissa uoce ait 'Apolloni, haue.' Ille ut audiuit uocem eius, putans se ab aliquo seruo uocari, turbulento uultu respiciens uidit ignotum sibi hominem honesto cultu decoratum *et* furorem silentio texit. Athenagora ait 'scio te mirari, quod ignotus tuo nomine te salutaui. Disce quod princeps sum huius ciuitatis Athenagora nomine. Descendi in litore ad nauiculas conspiciendas, inter quas uidi nauem tuam diligenter ornatam et laudaui, nautis uero tuis inuitantibus libenti animo discubui. Inquisiui dominum nauis. Dixerunt in luctu morari, quod et uideo. Prosit ergo quod ueni. Procede de tenebris ad lucem, discumbe, epulare nobiscum. Spero enim de deo, quia pro ingenti luctu dabit tibi ampliorem laetitiam.' Apollonius uero luctu fatigatus leuauit

1 illum appellaret β illius β me? Melius est me promissis aureis carere quam crura mea perdere. Iussit enim γ 3 ascendam β Dic β 4 mihi, quomodo u. γ 5 ut — nomen *om.* β inter β et *om.* γ 6 nominabat β nominat γ 7 barba caput squalidum β barba squalida, capite horrido et sordido γ 8 submira *B* submissa β 9 Appollonius β aue *B*γ aue — eius *om.* β Ap. autem putans γ 10 seruo *B*γ suorum β contemplari β contempni γ horrido γ uultu *B*γ] cultu β 11 honesta forma decorum γ 12 et *om.* *B*βγ 13 ignotus] homo *add.* β salutauit β 14 huis *B* 15 Desc. — uidi] et dum in hoc littore deambularem, inter caeteras naues uidi γ descendens β littore β committendas β 16 quas *B* ceteras βγ nauim *B* decenter βγ laud. aspectum eius, et dum in eam intendo, inuitatus a n. t. ascendi et cum eis l. a. d. γ 18 dn̄m *B* dixere β te in γ 19 et *om.* β pr. e. tibi q. ad te v. γ 20 nobiscum *B*] paulisper β paululum γ 21 de dō *B* de deo, quia dabit tibi deus petitionem ingentem (deus post tam ing. luctum γ) et laetitiam ampliorem βγ 22 luctu] *hic fragm. tertium B desinit.*

caput et dixit 'quisquis es, domine, uade, epulare et discumbe cum meis ac si cum tuis. Ego autem afflictus calamitatibus grauibus non possum epulari, sed nec uiuere uolo.' Athenagora confusus ascendit in nauem et discumbens dixit 'non potui persuadere domino uestro, ut uel ad lucem rediret. Quid enim faciam ut eum reuocem a proposito mortis? Bene, mihi uenit in mentem! Uade, puer, ad Ninum lenonem et dic illi, ut mittat ad me Tharsiam. Est enim scholastica et sermo eius suauis, ac decore conspicua; potest eum ipsa exhortari, ne talis uir taliter moriatur.' Leno cum audisset, nolens dimisit eam. Et ueniente Tharsia dixit Athenagora 'domina, hic est ars studiorum tuorum necessaria. Consolans nauis huius dominum sedentem in tenebris, coniugem lugentem et filiam, exhorteris ad lucem exire. Haec est pars pietatis, causa per qua*m deu*s fit hominibus propitius. Accede ergo et suade ei exire ad lucem; forsitan per nos uult deus eum uiuere. Si enim hoc potueris facere, dabo tibi decem sestertia et XX aureos, et XXX dies te redimam a lenone, ut melius possis uirginitati tuae uacare.' Puella audiens haec constanter accessit ad hominem et submissa uoce salutauit eum dicens 'salue, quisquis es, iuuenis, salue et laetare. Non enim aliquo polluta ad te consolandum adueni, sed innocens uirgo, quae uirginitatem meam inter naufragia castitatis inuiolabiliter seruo.'

1 quis es γ 3 grauiter meis γ 4 athenagoras β *ut saepius* conf. abiit de subsannio nauis et asc. ad nautas et γ 6 exiret γ enim] nunc *puto; om.* γ 7 apposito β 8 ad leoninum lenonem βγ 9 scolastica β scolasticissima (!) γ 10 et nimio dec. γ eum *ego* enim β forsitan illum exhortari poterit γ 11 ne — mor. β] ut ab incepto luctu existat atque ad lucem procedeat. Nam et turpe et miserabile, ut talis dn̄s in tanto luctu permaneat γ. Cumque puer perrexisset ad lenonem illum, l. c. aud. et eum contempnere non posset, licet nolens misit eam γ 13 dn̄a thasia γ 14 ut consoleris γ 15 et horteris γ 16 pars *om.* γ quam deus γ quas β 19 ducenta β decem γ 20 diebus γ 23 quicumque es, *om.* iuu., γ 24 aliqua γ aliquo β

XLI. Et his carminibus modulata uoce cantare exorsa est:

'Per sordes gradior et sordis conscia non sum,
Sicut rosa in spinis nescit compungi mucrone.
Piratae me rapuere gladio ferientes iniqui.
Vendita lenoni numquam uiolaui pudorem.
Si fletus et lacrimae aut luctus de amissis inessent,
. . . .
Nulla me nobilior, pater si nosset ubi essem.
Regio sum genere, stirpe procreata prior*um*,
Et iubente deo †iubeor quandoque laetari.
Fige modum lacrimis, curas resolue doloris,
Redde caelo faciem, animos ad sidera tolle!
†Aderit deus, creator omnium et auctor,
Non sinet hos fletus casso labore relinqui.'

Ad haec Apollonius leuauit caput et uidens puellam ingemuit et ait 'audi me miserum. Contra pietatem quamdiu luctabor?' et erigens se resedit et ait ad eam 'ago prudentiae tuae et nobilitati tuae gratias et consolationi tuae hanc uicem rependo, ut †merear. Quandoque, si mihi laetari licuerit regni mei uiribus, releuabo et forsitan ut dicis te regiis ortam parentibus ac natalibus repraesentem. Nunc accipe ducentos aureos,

2 coepit γ *Hexametri rhythmici Commodiani normam sequuntur, ut anthol. lat. c.* 383. 481. 6a. 3 Pro sordes β et βγ sed δ 4 Sicut β Sicut rosa illesa in spinis, sic et ego deamnis mihi sordibus imminentibus impolluta permaneo γ 5 rapuerunt a gl. γ ferientis βγ nonquo γ 6 Vendita lenoni *recc.* Lenone (-ni γ) nunc uendita βγ sum, n. u. p. meum γ 7 et *om.* γ *post* 7 *fortasse uersus deest.* 9 essem; sed praestat dimitti, quod nullo potest fletu reuocari γ 10 et stirpe propagata γ prior β 11 Ut (*om.* γ) deo iubente βγ lectori β 12 Fide β dolorum γ 13 *num* polo? *sic* γ 14 Aderit βγ Ipse aderitque *scribi possit* Affueritque *uel* Aderit namque *recc.* hominum δ et auctor bonorum γ 15 Qui non sinit βγ 17 audi] heu γ 19 ago γ] ergo β maximas gratias γ 20 merear β] memor tui γ 22 releuem γ; *an recte?* reuolabo β orta β 23 nat. par., *om.* ac, γ

et ac si me in lucem perduceres, laeta discede. Nolo me ulterius appelles. Recenti enim luctu ac renouata crudelitate tabesco.' Et acceptis ducentis aureis abire cupiebat. Et ait ad eam Athenagora 'quo uadis, Tharsia? sine effectu laborasti? non potuimus facere misericordiam et subuenire homini se interficienti?' Et ait Tharsia 'omnia quae potui feci, et datis mihi ducentis aureis rogauit ut discederem, asserens se renouato dolore torqueri.' Et ait Athenagora 'ego tibi quadringentos aureos dabo, tantum descende et refunde ei hos ducentos quos tibi dedit, et dic ei: ego salutem tuam, non pecuniam quaero.' Et descendens Tharsia sedit iuxta eum et ait 'iam si in isto squalore permanere definisti, permitte me tecum uel in istis tenebris miscere sermonem. Si enim parabolarum mearum nodos absolueris, uadam; sin aliud, refundam tibi pecuniam tuam et abscedam.' Apollonius ne pecuniam repetere uideretur, et cupiens a prudenti puella audire *sermonem* ait 'licet in malis meis nulla mihi cura suppetat nisi flendi et lugendi, tamen (ut careat ornamento laetitiae) dic quod interrogatura es et abscede. Peto enim ut fletibus meis spatium tribuas.'

XLII. Et ait Tharsia

'Est domus, in terris clara quae uoce resultat.
Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes.
Ambo tamen currunt, hospes simul et domus una.'

Et ait ad eum: 'si rex es, ut asseris, in patria tua (rege enim nihil conuenit esse prudentius), solue mihi quaestionem, et uadam.' Apollonius caput agitans ait

1 et γ, *om.* β perduxeris γ et nolo ut me γ 2 enim β que γ uultu β 5 potuisti γ 8 aur. *om.* γ 11 duc. aureos γ 14 permiscere γ 16 alias γ refundo β 17 tuam *om.* γ recipere γ 18 sermonem *add.* γ, *om.* β 19 suppetit β, *recte* γ ni β 20 tamen ne orn. laet. derelinquam dic γ 24—26 *Symphosii aenigma XI* (*anthol. lat.* 286, 48 *sqq. ed. meae*) 24 refultans β 25 tacitus *Symphosius*, γ; *om.* β 29 capud agitans agit β

'ut scias me non esse mentitum, audi solutionem. Domus, quae in terris resonat, unda est; hospes huius domus tacitus, piscis est, qui cum domo sua currit.' Et ait Tharsia

'Longa feror uelox formosae filia siluae,
Innumeris pariter comitum stipata cateruis.
Curro uias multas, uestigia nulla relinquo.'

Apollonius ait 'o si laetum me esse liceret, ostenderem tibi quae ignoras. Tamen ne ideo tacere uidear, ut pecuniam recipiam, respondebo quaestioni tuae. Miror enim te tam tenerae aetatis huius esse prudentiae. Nam longa arbor est nauis formosae filia siluae, fertur uelox uento pellente, stipata cateruis, uias multas currit undarum, uestigia nulla relinquit.' Puella inflammata prudentia solutionum ait

'Per totas aedes innoxius introit ignis:
Circumdat flammis hinc inde †uallata nec uror.
Nuda domus, nudus*que huc omnis* conuenit hospes.'

Apollonius ait 'ego si luctum deponerem, innocentes intrarem in ignes. Intrarem enim in balneum, ubi hinc inde flammae per turbulos surgunt. Nuda domus est, quia nihil intus nisi sedile, ubi nudus hospes sudat.' Et ait iterum Tharsia

1 audi solutionem γ, *om.* β 3 simul cum γ 5—7 *Symphosii aenigma XIII* (*anth. l.* 286, 54 *sqq.*) 6 Innumeris *Symphosius*, γ Innumerum β 7 relinquens *Symph.* relinquo βγ, *cf. lin.* 14. 11 tenera aetate γ 12 nauis γδ, *om.* β 14 sed uest. γ 16—18 *Symphosii aenigma LXXXIX* (*anth. l.* 286, 282 *sqq.*) 16 innoxius *om.* β introit *Symph.* γδ intro per ignes β 17 cicumdata β, *correxi.* Hinc inde flammis nimium u. n. u. γ Est calor in medio magnus, quem nemo ueretur *Symph.* 18 que huc omnis γ] ibi β Non est nuda domus, sed nudus conuenit hospes *Symph.*, δ 19 innocens β 21 turbulos β cumulos γ tabulas δ gunt. Nuda] *hic incipit fragm. quartum B.* 22 ẽ *B, om.* βγ nudus] domus β sudabit βγ

'Ipsa grauis non sum, sed aquae mihi pondus adhaesit.
Viscera tota tument patulis diffusa cauernis.
Intus lympha latet, quae se non sponte profundit.'

Apollonius ait 's p o n g i a cum sit leuis, uisceribus tota tumet aqua grauata patulis diffusa cauernis, infra quas lympha latet, quae se non sponte profundit.'

XLIII. Et ait iterum Tharsia|

'Non sum *compta* comis, non sum nudata capillis.
Intus enim mihi crines sunt, quos non uidet ullus.
Meque manus mittunt, manibusque remittor in auras.'

Apollonius ait 'hanc ego *in* Pentapoli naufragus habui ducem, regi ut amicus efficerer. Nam s p h a e r a est, quae non est uincta comis et non est nudata capillis, quia intus plena est; haec manibus missa manibusque remittitur.' Iterum ait ad eum puella

'Nulla mihi certa est, nulla est peregrina figura.

1—3 *Symphosii aenigma LXIII* (*anth. l.* 286, 204 *sqq.*) 1 inhaeret *Symph.* adheret γδ 2 tota *om.* β caternis γ 3 Intus *B*βδ] Intra aquas γ limpha β quae] sed *Symph.* profudit β 4 cum *B*δ licet β 6 nimpha *B* limpha β profudit β 8—10 *Symphosii aenigma LVIIII* (*anth. l.* 286, 192 *sqq.*) 8 Non sum] *hic A fol.* 69 *incipit.* compta comis *A*, *cod. Salmas. Symphosii* cincta comis *Symphosius*, β uicta comes *B* non *B*] et non *A*β *Symph.* nudata *B* compta *A*β, *Symphosii recensio B et cod. Salm.* cincta *Symph. rec. D.* *fortasse* et non sum nuda 9 enim *om. B* mihi crines *AB*, *Symph. rec. B* crines mihi β, *Symph. rec. D* (mihi *om. cod. Salm.*) uidit *A*, *cod. Salm.* 10 manibus mittunt *A* manum mittunt *B* mittunt manus β rursumq · manu remittunt *B*, *qui* in auras *om.* remitor β 11 anc *B* in *om. A* in pentapolim β naufragus *om. B*β 12 ut fierem amicus regis *B* ut fierem regi amicus β spera *AB*β 13 est quae *om.* β quae non est *om. B* cincta β et non — plena est] et (sed β) intus plena capillis *B*β 14 haec *om. B*β manusq. remittunt *B* que] quoque *puto.* 15 Itē *A* Et ait (ait *om. B*) iterum Tharsia, *rell. omm.*, *B*β 16 — *p.* 55, 2 *Symphosii aenigma LXVIIII* (*anth. l.* 286, 222 *sqq.*) 16 *secundum* est *om. B*β

Fulgor inest intus radianti luce coruscus,
Qui nihil ostendit, nisi †quid uiderit ante.'

Respondens Apollonius ait 'nulla certa figura est speculo, quia mutatur aspectu; nulla peregrina figura, quia hoc ostendit, quod contra se habet.' Item ait puella ad eum

'Quattuor aequales currunt ex arte sorores
Sic quasi certantes, cum sit labor omnibus unus.
Cum prope sint pariter, non se pertingere possunt.'

Et ait ad eam Apollonius 'quattuor similes sorores forma et habitu rotae sunt quattuor, quae ex arte currunt quasi certantes; et cum sint sibi prope, nulla nullam potest contingere.' Item ait ad eum puella

'Nos sumus, ad caelum quae scandimus alta petentes,
Concordi fabrica quas unus conserit ordo.
Quicumque alta petunt, per nos comitantur ad auras.'

Et ait ad eam *Apollonius* 'per deum te obtestor, ne ulterius me ad laetandum prouoces, ne uidearis insul-

1 Fulgur *AB* choruscus *A*, *sic cod. Salmas. Symphosii* coruscans *Symphosius* rad. luce cor.] diuini sideris instar *B* radiata luce coruscans diuini sideris instar *β* 2 nichil *β* quid *A*, *om. B* quod *Symphosii recensio D*, quid *recensio B* nisi in se quod *β*. *Lacuna antiquitus inerat.* 3 Respondens *A*, *om. Bβ* figura *om. A* est speculo *A* speculo inest *β* instar speculi *B* 4 mutatur *A* r̃titur *B* mentitur *β* 5 quia quod contra se habuerit ostendit · Et ait iterum Tharsia *Bβ* 7—9 *Symphosii aenigma LXXVII* (*anth. l.* 286, 246 *sqq.*) 7 Quattuor—ad eum puella *om. Bβ* ex parte *Symphosii recensio B* 9 Et prope cum sint *A* Et prope sunt *Symph.* Cum pr. sint *scripsi* nec se contingere *Symph.* 10 quatuor *A*? 11 quatuor *A*? 14—16 *Symphosii aenigma LXXVIII* (*anth. l.* 286, 249 *sqq.*) 14 qui *Bβ* scandimus *Symphos. rec. B*, *cod. Salm.* scandit *A* tendimus *Bβ*, *Symphosii rec. D* 15 *sic A*, *Symphosius.* continet *Symphosius* Omnibus aequalis mansio, omnis unus conserit ordo *Bβ* 16 Alta quicumque *Bβ*, *dedi ex A.* Ut simul haerentes per nos comitentur ad auras *Symphosius* 17 Et (*omisso* Apollonius)—mortuis meis *A*] Apollonius ait *Bβ* dm̃ te obstentor *A* 18 uideas *A*

tare mortuis meis. Nam gradus s c a l a e alta petentes, aequales mansione manentes uno ordine conseruntur, et alta quicumque petunt, per eos comitantur ad auras.'

XLIV. Et his dictis ait 'ecce habes alios centum aureos, et secede a me, ut memoriam mortuorum meorum defleam.' At uero puella dolens *misit caput super Apollonium et strictis manibus complexa est eum dicens 'ut quid te tantis malis affligis? exaudi uocem meam et deprecantem respice uirginem. Quia* tantae prudentiae uirum mori uelle nefarium est. *Si coniugem desideras, deus restituet; si filiam, saluam et incolumem inuenies. Et praesta petenti, quod te precibus rogo.' Et* refundens aureos in sinum et adprehendens lugubrem uestem eius ad lucem conabatur trahere. At ille impellens eam conruere fecit. Quae cum cecidisset, de naribus eius sanguis coepit egredi, et sedens puella coepit flere et cum magno maerore dicere 'O ardua potestas caelorum, quae me pateris innocentem tantis calamitatibus ab ipsis cunabulis fatigari! Nam statim ut nata sum in mari inter fluctus et procellas, parturiens

1 Nam—petentes] Aulas adgrandes (Grandes adaules *β*) scalae gradus sunt *Bβ* 2 equales *A* aeq.—conseruntur] uno conserti ordine aequali mansione manent *Bβ* 3 et *om. Bβ* quaecunque *β* 4 ait ecce—dolens *om. Bβ* 6 Ad uero *A* misit—uirginem Quia *om. A* capud *β* 7 est eum dicens *B*] dixit *β* 8 ut *B*, *om. β fortasse* at *uel* o tu. 9 dep̃cantem *B* 10 uelle *A*, *om. B* ualde *β* nefas *B* Si—inuenies *om. A* Sicut iugem *β* 11 ds̃ *B* restituat *B* -et *β* 12 Et—rogo *om. AB* p̃ra *β* 13 Et *om. A* Et—eius] Et tenens lugubrem eius manum *Bβ* 14 eius et ad *A* ad lumen *Bβ* adtrahere *Bβ* At—fecit *A*] Tunc Apollonius in iracundia uersus surrexit et calce eam percussit et impulsa uirgo cecidit *Bβ* 15 consuere *A* Quae—egredi] Et de genu eius coepit (*ex* caepit *B*) sanguis effluere *Bβ* 16 cępit *A* 17 cępit *A* cum—maerore *om. Bβ* merore *A* 18 me patres *B* 19 ab ipsis me cunabulis *A* ab ipsis natiuitatis meae exordiis *B et, nisi quod* exortibus (*superscr.* exordiis), *β* 20 inter fluentes procellas *β* parturiens *om. Bβ*

me mater mea secundis ad stomachum redeuntibus coagulato sanguine mortua est, et sepultura ei terrae negata *est*. Quae tamen ornata a patre meo regalibus ornamentis et deposita in loculum cum uiginti sestertiis auri Neptuno est tradita. Et ego in cunabulis posita Stranguillioni impio et Dionysiadi eius coniugi a patre meo sum tradita cum ornamentis et uestibus regalibus; pro quibus usque ad necem ueni perfidia et iussa sum puniri a seruo uno infamiae nomine Theophilo. At ille dum uoluisset me occidere, eum deprecata sum, ut permitteret me testari dominum. Quem cum deprecor, piratae superueniunt, qui me ui auferunt et ad istam deferunt prouinciam. Atque lenoni impio sum uendita!'

XLV. Cumque haec et his similia puella flens diceret, in amplexum illius ruens Apollonius coepit flens prae gaudio ei dicere 'tu es filia mea Tharsia, tu es spes mea unica, tu es lumen oculorum meorum conscium, quam flens per quattuordecim annos *cum* matre

1 me *om.* β secundis—sanguine] algoribus constricta *B* 2 coagulato sanguine *om.* β est *A*β esse uisa est *B* ei *A* eius *B* e β 3 est *om. A*β. Quae tamen *om. B*β reg. orn. *om. B*β 4 et *om. B*β depositã in *A* dimissa est in *B*β loculo *B* XX *B*β 5 sextertius *A* sextertios *B* sesterciis β auri *om. B*β tradita est *B* Et ego *B*] Menãq; *A* Post haec ego β in c. pos. *om. B*β 6 impio *om. B*β diunisiadi *A* impiis *add. B*β eius coni. *et* meo sum *om. B*β 7 uestis *A* 8 regal. pro quibus *om. B*β ad necis *A* per inuidiam perueni *B* perfidiam *A* perfidia huius β et *A* nam *B*, *om.* β 9 missa β sum *om.* β seruo eius *B*β uno—deprecor *om. B*β theofilum *A* 10 Ad ille *A* 12 pyrates *A* uim *A* piratae—uendita *A*] Piratis superuenientibus rapta sum et in hac urbe lenoni sum tradita (et in hanc urbem lenone districta β) *B*β Deus, redde Tyrio Apollonio patri meo, qui cum (ut β) matrem meam lugeret, Stranguilioni et Dionisiadi impiis me dereliquit! *add. B*β 15 Cumque haec—mihi est reddita *A*] Apollonius haec signa audiens exclamauit cum lacrimis uoce magna (et ait *add. B*) *B*β 16 in amplexu *A* cępit *A* 17 gadio et dicere *A* 18 conscius quem *A* 19 annis mater tua *A*

tua lugeo. Iam laetus moriar, quia rediuiua spes mihi est reddita.' *Cucurrit et Athenagora ciuitatis illius princeps, et inuenit Apollonium super collum Tharsiae flentem et dicentem 'haec est filia mea Tharsia quam lugeo, cuius causa rediuiuas lacrimas et renouatum luctum assumpseram. Nam ego sum Tyrius Apollonius, qui te commendaui Stranguillioni. Dic mihi: quae dicta est nutrix tua?' Et illa dixit 'Lycoris.' Apollonius adhuc uehementius clamare coepit 'tu es filia mea!' Et illa dixit 'si Tharsiam quaeris, ego sum.' Tunc erigens se et proiectis uestibus lugubribus induit uestes mundissimas, et adprehensam eam osculabatur et flebat. Videns eos Athenagora utrosque in amplexu cum lacrimis inhaerentes, et ipse amarissime flebat et narrabat, qualiter sibi olim hoc ordine puella in lupanari posita uniuersa narrasset, et quantum temporis esset, quod a piratis abducta et distracta fuisset. Et mittens se Athenagora ad pedes Apollonii dixit 'per deum uiuum te adiuro, qui te patrem restituit filiae, ne alii uiro Tharsiam tradas! Nam ego sum princeps huius ciuitatis et mea ope permansit uirgo.' Apollonius ait 'ego huic tantae bonitati et pietati possum esse contrarius? immo opto, quia uotum feci, non depositurum me luctum, nisi filiam meam nuptui tradidero. Hoc uero restat, ut filia mea uindicetur de hoc lenone, quem sustinuit inimicum.'* Et dixit Apollonius 'pereat haec ciuitas!' At ubi auditum est ab Athenagora principe, in publico in foro in curia clamare coepit et dicere 'currite, ciues et

1 rediuiba *A* 2 Cucurrit et—sustinuit inimicum *om. A* *lin.* 2—6 *fort. spuria?* Currit β (*post* omnes serui) 3 super β supra *B* Tharsia *post* mea *om. B* 5 ob cuius causas *B* 6 Ap. Tyr. β 7 stranguilioni *B*β 8 ligoridis *B*β 9 *post* uehementius *desinit B* 15 in *om.* β 16 erat β 23 notum β 24 filiam—ut *om.* β, *dedi ex* δ 26 Et dixit—ista ciuitas *A*, *om.* β Ad ubi *A* 28 cępit *A*

His auditis Athenagora dicto citius (huius β) ad curiam mittit et conuocatis omnibus maiorum natiuitatis clamauit uoce magna dicens 'currite ciues piissimi . . . unum infantem (*sic*) β *post uerba* sustinuit inimicum; currite ciu. piiss.

nobiles, ne pereat ista ciuitas! *currite, ciues piissimi, subuenite ciuitati, ne pereat propter unum infamem!*"

XLVI. *At ubi dictum est, Athenagoram principem hac uoce in foro clamasse,* concursus magnus et ingens factus est, et tanta commotio fuit populi, ut nullus omnino domi remaneret, neque uir neque femina. Omnibus autem conuenientibus *magna uoce* dixit Athenagora 'ciues Mitylenae ciuitatis, sciatis Tyrium Apollonium *regem magnum* huc uenisse, et †exea classes nauium properantes cum multis armatis euersuras istam prouinciam causa lenonis *iniust*issimi, qui Tharsiam ipsius emit filiam et in prostibulo posuit. Vt ergo saluetur ista ciuitas, mittatur ad uindicem deum infamiae, ut non omnes periclitemur.' His auditis populi ab auriculis reum comprehenderunt. Ducitur leno ad forum uinctis a tergo manibus. Fit tribunal ingens in foro, et induens Apollonius regalem uestem deposito omni squalore luctuoso quod habuit atque detonso capite diadema

—infamem *om. A* Currite famuli, currite amici et anxianti patri finem imponite *Bβ post uerba* (*p.* 57 *ad* 15) uoce magna et ait; *sed ad hunc locum pertinet.* 3 At ubi—clamasse *β*, *om. A* 4 magnus et *om β* 5 populi uenit, ut domi nec uir nec femina remaneret *β* Qui audientes clamorem concurrerunt omnes (serui *add. β*) *Bβ post* finem imponite; *om. A. Ordo huius loci turbati in A: p.* 57, 15—58, 2. 58, 26—59, 1. 59, 4 *sqq.; in* (*B*) *β*: *ad* 57, 15; *ad* 59, 1. *ad* 59, 5. 58, 2—58, 26. *ad* 58, 28. 59, 3 *sqq.* 7 concurrentibus *β* magna uoce *om. A* Ath. *om. β* 8 mutilene *A* militem *β* ciuitatis *om. β* scitis *β* 9 regem magnum *om. A* ex ea *A*, *om. β*; *puto* eius 10 properantur (*sic A*)—armatis] exercitu proximante *β* euersurus *Aβ*, *correxi* istam *A* est *β* prouinciam *A* ciuitatem *β* 11 lenonis causa *β* iniustissimi *ego*; *om. β* //////tissimi *A* qui *β* ciui *A* tarsiam *A* ipsius—posuit] filiam suam constituit in lupanar *β* 13 ista *om. β* *num* ad uindicandam infamiam? deducatur ad eum leno et uindicet se de eo et non tota ciuitas pereat *β* 14 His auditis comprehensus est leno et iunctus a tergo manibus ad forum ab auriculis ducitur. Fit *sqq. β* 16 in foro *om. β* indutus *β* induentes apollonium *A* 17 regia ueste *β* om. sq. deposita *β* 18 luct. q. hab. *om. β* luctuosum *A. num* quo tabuit? tonsus *β* diadémate *A*

imposuit *et* cum filia sua Tharsia tribunal ascendit. Et tenens eam in complexu coram omni populo loqui lacrimis inpediebatur. Athenagora uix manu impetrat ad plebem ut taceant. Quibus silentibus ait Athenagora 'ciues Mitylenae, quos repentina pietas in unum congregauit, uidete Tharsiam a patre suo *hodie* esse cognitam, quam leno cupidissimus ad nos expoliandos usque in hodiernum diem depressit; quae uestra pietate uirgo permansit. Vt ergo plenius uestrae pietati gratias referam, eius procurate uindictam.' At uero una uoce omnes clamauerunt dicentes 'leno uiuus ardeat et bona omnia eius puellae addicantur!' Atque his dictis leno igni est traditus. | Vilicus eius cum uniuersis puellis et facultatibus Tharsiae traditur. Ait Tharsia uilico 'dono tibi uitam, quia beneficio tuo uirgo permansi.' Et donauit ei decem talenta *auri* et libertatem. Deinde cunctis puellis coram se praesentatis ait 'quicquid de corpore uestro illi contulistis infausto, uobis habete, *et* quia seruistis mecum, liberae estote.'

XLVII. Et erigens se Tyrius Apollonius alloquitur populum dicens 'gratias pietati uestrae refero, uenerandi et piissimi ciues, *quorum* longa fides pietatem praebuit, quietem tribuit, salutem exhibuit, gloriam educauit.

1 inposito β et *addidi* tarsia *A*, *om.* β 2 amplexu β omni *om.* β loqui—Athenagora β, *om. A* 3 manum *A* 4 *num* a plebe? imperat plebi β tacerent β Ath. *om.* β 5 mutilene *A* militem β quos pristina fides tenet et nunc repentina causa coagulauit in unum β 6 uidetis β tarsiam *A* cum *A*] a β hodie *om. A* esse *om.* β; *num* ecce? 7 cup. leno β usque hodie β 8 uestram pietatem *A* nostra pietate β 9 plenius uestrae felicitatis *A* pietati uestrae plenius β referat, natae eius β 10 Ad *A*, *om.* β uero *om.* β 11 omnes una uoce dixerunt β 12 omnia *om.* β adducantur β tradantur γ Atque — traditus] Addi(u γ)citur ignibus leno βγ 13 traditus: *explicit A fol.* 70. uillicus βγ *ubique* 14 Th.] puellae γ Et ait γ Redono γ 15 tuo et ciuium γ 16 decem β CC γ talanta γ auri γδ, *om.* β 17 se repr. γ 20 et γ, *om.* β Tyrius *om.* γ 22 piissimi β] optimi γ quorum γ, *om.* β praeb. qui. *et* glor. ed. *om.* γ

Vestrum est, quod rediuiuis uulneribus rediuiua uita successit; uestrum est, quod fraudulenta mors cum suo luctu deiecta est; uestrum est, quod uirginitas nulla bella sustinuit; uestrum est, quod paternis amplexibus unica restituta est filia. Pro hoc tanto beneficio uestro ad restituenda ciuitatis uestrae moenia aurum pondo quinquaginta dono.' Quod cum in praesenti *dare* fecisset, fuderunt ei statuam ingentem in prora nauis stantem et calcantem caput lenonis et filiam [*suam*] in dextro brachio sedentem, et in base *eius* scripserunt 'TYRIO APOLLONIO RESTAVRATORI AEDIVM NOSTRARVM ET THARSIAE SANCTISSIMAE VIRGINI FILIAE EIVS VNIVERSVS POPVLVS MITYLENAE OB NIMIVM AMOREM AETERNVM DECVS MEMORIAE DEDIT.' Et intra paucos dies *Apollonius* tradidit filiam suam in coniugio Athenagorae cum ingenti laetitia totius ciuitatis.

XLVIII. Et *nuptiis transactis* cum eo et cum filia *sua atque cum suis omnibus* uolens per Tarsum transeundo redire in patriam suam, uidit in somnis quendam angelico uultu sibi dicentem 'Apolloni, ad Ephesum dirige et intra templum Dianae cum filia et genero tuo *et* casus tuos omnes expone. Postea Tarso filiam tuam uindica innocentem.' Apollonius expergefactus indicat genero et filiae somnium, et illi dixerunt 'fac, domine, quod tibi uidetur.' Et iussit gubernatori

1 V. est q.] Gratiam uestram qua γ rediuiuus u. β 3 detecta γ uestrum — sustinuit *om.* γ 4 patriis γ 5 ben.] munere γ 6 maenia β pondo L β 7 condono auri pondo ducenta γ dare γ, *om.* β 8 fecerunt γ in — n.] iuxta nauim γ 9 et *om.* γ suam γ, *om.* β 10 d. eius br. γ eius γ, *om.* β 11 Tyrio γ, *om.* β 12 uirgini *om.* γ 13 militenae β mitilenorum γ 15 inter γ Apollonius *om.* βγ 16 in *om.* γ 18 nupt. tr. *om.* β cum genero et f. γ 19 sua *om.* β atq. — omn. *om.* β uolens — suam] nauigans in p. s. per Tharsum proficisci cupiebat. Sed nocte quadam cum in lecto iaceret, γ 20 in sompnis β, *om.* γ 21 habitu γ 23 et γ, *om.* β ibi per ordinem exp. γ. Postea ueniens Tharsum γ 25 so.] quod uiderat γ 26 Et β At γ

Ephesum petere. Felici cursu perueniunt Ephesum, et descendens cum suis Ephesium templum petit Dianae, ubi coniunx eius inter sacerdotes *feminas* principatum tenebat, et rogat sibi aperiri sacrarium, *ut in conspectu Dianae casus suos enarraret.* Dicitur illi maiori omnium sacerdotum, uenisse regem nescio quem cum filia et genero suo cum nimiis donis. Hoc audito gemmis regalibus caput ornauit et uestitu purpureo uenit uirginum constipata cateruis. Erat enim effigie decora et ob nimium castitatis amorem asserebant omnes nullam esse tam gratam Dianae. Quam uidens Apollonius cum filia et genero currunt ad pedes eius. Tantus enim pulchritudinis eius emanabat splendor, ut ipsa dea esse uideretur. Et aperto sacrario oblatisque muneribus *Apollonius* coepit dicere 'ego ab adolescentia mea rex, natus Tyro, Apollonius appellatus, tum, cum ad omnem scientiam peruenissem nec esset ars aliqua, quae a nobilibus et regibus exerceretur, quam ego nescirem, regis Antiochi quaestionem exsolui, ut filiam eius in matrimonium acciperem. Sed ille ei foedissima sorte sociatus, cui pater natura fuerat constitutus, per impietatem coniunx effectus est et me machinabatur occidere. Quem dum fugio, naufragus a Cyrenensi rege Archistrate eo usque gratissime susceptus sum, ut filiam

1 ut Eph. dirigeret γ Felici—Eph.] Quo felici cursu peruenientes Apollonius γ 2 Ephesium *ego* ephesum β 3 fem. γ, *om.* β 4 ut *om.* βγ in—enarraret γ, *om.* β 5 Dicitur β] Nuntiatis his γ matri β maiori γ 7 suo *om.* γ et cum magnis d. γ Hoc—cateruis (et] in) β] Quod cum illa regem nescio quem audiens regio se habitu gemmisque ornauit et ueste purpurea uirg. stipata cateruis processit γ 10 efferebant β asserebant γ 12 cucurrerunt γ 13 emanauit γ dea β diana γ 14 Et *om.* γ 15 Apollonius *om.* β in conspectu Diane effari et dicere γ 16 Tyro β] et rex γ tum γ] et β 17 nec esset ars γ] necessitas β 18 exerceretur q. e. nescirem γ] agebatur me attigit et β 19 regis antiqui Antiochi γ! 20 matrimonio caperem β ipsi γ fedissime associatus γ 21 cuius γ per naturam γ const. *om.* γ 22 mach.] conatus est γ 23 naufragiis β cirenensi β 24 sum β] effectus γ

eius mererer accipere. Quae, cum desiderassem properare ad patrium regnum *percipiendum*, hanc filiam meam, quam coram te, magna Diana, praesentare iussisti, posteaquam in naui peperit, emisit spiritum. Quam ego regio indui habitu et in loculo cum uiginti sestertiis dimisi in mare, ut inuenta digne sepeliretur; hanc uero famulam tuam filiam meam nutriendam nequissimis hominibus commendaui et *in* Aegypti partibus luxi quattuordecim annis uxorem. Vnde aduenienti, ut filiam meam repeterem, dixerunt esse defunctam. Et dum rediuiuo luctu inuoluerer, mori cupienti filiam meam reddidisti.'

XLIX. Cumque *haec* et his similia narraret, leuauit se Archistratis uxor ipsius et rapuit eum in amplexum. Apollonius *non credens esse* coniugem suam, repellit a se. At illa cum lacrimis uoce magna clamauit dicens 'ego sum coniunx tua Archistratis regis Archistratis filia!' et mittens se iterum in amplexum eius coepit dicere 'tu es Tyrius Apollonius, meus Apollonius, tu es magister meus qui me docuisti, tu es qui me a patre accepisti Archistrate, *tu es* quem naufragum adamaui non causa libidinis, sed sapientiae ducta! Vbi est filia mea?' Et ostendit *ei* Tharsiam dicens 'haec est.' Et flebant inuicem omnes. Sonat *in tota* Epheso, Ty-

1 eius acciperem coniugem γ Quam cum β Quae—spir.] Postea uero cum ad regnum meum perc. mecum pariter properans h. f. m. ut in n. p., em. sp. γ 2 regnum *bis* β percipiendum γ, *om.* β et hanc β 4 postea in naue periit et em. sp. β 5 indutum, *om.* et, γ in loculum XX sestercia dimisi β 6 ubi inu. fuisset γ 7 quam—iussisti (*u. lin.* 3) *post* meam γ nequissimis γ] iniquis β 8 et pergens in γ in γ, *om.* β 9 Vnde *om.* γ adueniens βγ 10 reciperem γ 13 haec γ, *om.* β narrat β 14 archistrates β *ubique* surgens archestratis u. eius rapuit γ amplexu βγ 15 dicens se esse uxorem ipsius *add.* γ non credens esse γ, *om.* β 16 reppulit γ Et illa γ 17 Archestrates γ 18 Archistrate filia β amplexu βγ e. c. d.] dicebat γ 19 cepit β m. A.] coniux meus γ 21 Arch.] in matrimonium γ tu es γ, *om.* β 22 ducem γ 23 ei γ, *om.* β 24 in tota γ, *om.* β Ephesum β

rium Apollonium regem uxorem suam Archistratem cognouisse, quam ipsi sacerdotem habebant. Fit laetitia ingens, coronatur ciuitas, organa disponuntur, fit Apollonio conuiuium a ciuibus, laetantur omnes. Ipsa uero constituit sacerdotem, quae sequens ei erat et casta caraque. Et cum Ephesiorum gaudio et lacrimis cum marito, filia et genero nauem ascendit.

L. Veniens igitur Apollonius Antiochiam regnum sibi reseruatum suscepit. Pergit inde Tyrum et constituit regem loco suo Athenagoram generum suum. Et cum eo et cum filia sua et coniuge sua et exercitu regio nauigans uenit Tarsum et iussit statim comprehendi Stranguillionem et Dionysiadem uxorem eius et sedenti sibi *pro tribunali in foro* adduci. Quibus adductis coram omnibus ciuibus dixit 'ciues beatissimi Tarsiae, numquid Apollonio Tyrio exstitit aliquis ingratus uestrum?' At illi omnes una uoce dixerunt 'te regem, te patriae patrem diximus; propter te et mori libenter optauimus, cuius ope periculum famis effugimus. Pro hoc et statua a nobis posita in biga testatur.' Et Apollonius ait 'commendaui filiam meam Stranguillioni et Dionysiadi uxori eius: hanc mihi reddere noluerunt.' Scelerata mulier ait 'bone domine, quid? tu ipse titulum legisti monumenti.' Apollonius exclamauit 'domina Tharsia, nata dulcis, si quid †tamen apud inferos habes, relinque Tartaream domum et genitoris

1 archestratem recogn. γ 2 inter s-es γ 3 fit magnum ab A. c. ciuibus γ 5 quae sequens ei erat β qui ei s. e. γ erat—cum] erat et (*lege* ex) regula cum omnium γ 6 Ephesorum βγ ergo *add.* γ 7 in n. a. et ualedicens omnibus discessit γ 8 Tyrius Ap. β ubi regnum, *om.* sibi, β Ant. Antiochi r. γ 9 inde β in γ 10 Et] Postea γ 11 et cum ex. β coniuge—et γ, *om.* β 13 suam β eius γ 14 sedens γ pro—foro γ, *om.* β 16 Tharsiae β, *om.* γ 18 patriae *om.* γ 19 optamus γ euasimus γ 20 Pro hoc β] Hic γ in biga β] tibi γ 22 nolunt γ 23 quid *om.* γ tu ipsum t. m. eius l. γ 25 nata *al. man. ex* grata β tamen] *puto* animae si quis tibi a. i. sensus est γ 26 thartater, *sed corr.*, β

tui uocem exaudi.' Puella de post tribunal regio habitu circumdata capite uelato processit et reuelata facie malae mulieri dixit 'Dionysias, *haue*: saluto te ego ab inferis reuocata.' Mulier scelerata ut uidit *eam*, toto corpore contremuit. Mirantur ciues et gaudent. Et iussit Tharsia *in conspectu* adduci Theophilum uilicum *Dionysiadis*, cui ait 'Theophile, ut possit tibi ignosci, clara uoce responde. Quis me interficiendam tibi obligauit?' Vilicus respondit 'Dionysias domina mea.' Tunc ciues omnes rapuerunt Stranguillionem et Dionysiadem extra ciuitatem *et* lapidauerunt, uolentes et Theophilum occidere; *sed* Tharsiae interuentu non tangitur. Et ait *Tharsia* 'nisi iste ad testandum deum *unius* horae mihi spatium tribuisset, modo uestra pietas me non defendisset.' Quem manumissum abire incolumem praecepit et † scelerate secum Tharsia tulit.

LI. Apollonius uero ad licentiam *populo* dedit munera. Restaurant*ur* ther*mae*, moenia, murorum turres. Moratus autem ibi sex mensibus nauigat cum suis ad Pentapolim ciuitatem Cyrenen. Ingreditur ad regem Archistratem [Coronatur ciuitas, ponuntur organa], gaudet in ultima senectute sua rex Archistrates: uidit neptem cum patre, filiam cum marito; regis nepotes, regis filios ueneratur et in †osculo Apollonii et filiae

1 de post tr. β] pro tribunali γ 2 releuata β reuoluta γ m. m.] dionisiadi γ 3 dionisiadis γ aue γ, *om.* β 4 eam γ, *om.* β 5 confremuit γ 6 in cons. add. γ, *om.* β uillicum uenire, *om.* Dionys., β 7 agnosci γ 9 Dionisia β 10 rapientes γ 11 et *om.* βγ et] simul cum eis γ 12 sed γ, *om.* β Tharsia interueniente γ Tharsia γ, *om.* β 13 horarum β unius horae γ 14 def.] uidisset γ 15 et scelerate β] filiam autem dionisiadis γ 17 ad l.] dat licentiam β, *om.* γ populo *om.* β 18 ut restaurarentur terme m. γ Restaurant ter menia β muri γ 19 nauigans inde γ 20 ciu. *om.* γ cirenem β cyreneii γ 21 coronatur —organa *ex* 64, 3 *perperam repetunt* βγ 22 in ultimo senectutis sue tempore γ 23 patre] coniuge γ regis n.] n. suos γ 24 et in osculo suscipit eos annum integrum postquam eos recepit uiuens. γ

integro anno perdurat. Post haec laetus moritur perfecta aetate in manibus eorum, medietatem regni sui Apollonio relinquens et medietatem filiae suae.

His omnibus peractis, dum deambulat Apollonius iuxta mare, uidit piscatorem illum, a quo fuerat naufragus susceptus, et iussit eum comprehendi *et ad palatium duci.* Vidit piscator se a militibus duci: occidendum se putabat. Et ingressus Apollonius coram coniuge sua iussit eum adduci et ait 'domina coniunx, hic est paranymphus meus, qui olim mihi spem naufrago dedit et ut ad te peruenirem ostendit itinera.' Et *intuens eum Apollonius* dixit 'benignissime uetule, ego sum Tyrius Apollonius, cui dimidium tribunarium tuum dedisti.' Et donauit ei ducenta sestertia *auri,* seruos, ancillas et uestes, et fecit eum comitem *suum,* usque dum uixit.

Hellenicus uero, qui ei de Antiocho nuntiauerat, Apollonio procedenti obtulit se et ait 'domine [mi] rex, memor esto Hellenici serui tui.' Et adprehendens manum eius Apollonius erexit eum et osculari coepit; fecit diuitem, ordinauit comitem. His expletis genuit de coniuge sua filium, quem in loco aui eius Archistratis constituit regem. Ipse autem cum coniuge sua benigne uixit annis septuaginta quattuor. Tenuit regnum Antiochiae, Tyri et Cyrenensium.

1 laetus *om.* γ 2 medi.—et *om.* γ 4 deambulabat γ 5 illum *om.* γ 6 iussitque famulis ut apprehenderent eum et ad palatium ducerent γ et—duci *om.* β 7 Vidit β Tunc uidens γ a famulis et militibus γ 8 Et ingr. *om.* γ 9 d. mea regina γ 10 paranimphus β paranimphius γ meus] mihi γ spem—dedit β opem tulit γ 11 uiam ost. γ 12 Et i. e. A. ait γ] Dixit ei β 13 Thirus β cui tu γ 14 donasti γ auri γ, *om.* β s. a. et u. *om.* γ 15 suum γ, *om.* β 17 Hellaracus γ 18 Ap. pr.] illi γ mi β, *om.* γ 21 et f. eum d. et ord. c. γ ordinat β His rebus exp. γ 22 in *om.* γ eius] sui γ 23 Archstrate β archestratis γ quoque β autem γ 25 tenens γ Tyri et *om.* γ thiri et cirenensium β. *l.* 22 *sq. et* 25 *inter se dissentiunt.*

Quietam uitam per omne tempus suum duxit. Casus suos suorumque ipse descripsit et duo uolumina fecit. Vnum Dianae in templo Ephesiorum, aliud *in* bibliotheca sua exposuit.

1 et quieta uita o. t. regni sui uixit γ 2 suor. *om.* γ 3 in *om.* βγ biblioteca β b-ae suae γ 4 exposuit. Explicit β

Corrigenda.

p. 1 *adn.* *l.* 10 *leg.* Taliarcus *b*
p. 9, 9. 12, 12; 20. 14, 3 *leg.* Tars.
p. 15, 6 *conicio* in litore Cyrenaeorum; cf. 13, 15.
p. 21, 18 *leg.* zaetam. *ib.* 19 *dele* filia.
p. 32, 1 *leg.* fallebant (*i. e.* ἃ ἔλαθεν).

Index nominum.

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM LATINORVM
RECENTIORIS AETATIS

EDIDIT

JOSEPHVS FREY

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MDCCCLXXV

ELOGIVM

TIBERII HEMSTERHVSII

AVCTORE

DAVIDE RVHNKENIO

EX EDITIONE ALTERA DESCRIPTVM ADDITA DISCREPANTIA EDITIONIS PRIORIS

LIPSIAE
IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI
MDCCCLXXV

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

PRAEFATIO.

Cum mihi magistratum academicum deponenti publice dicendum esset, perfectam Critici formam in Tiberio Hemsterhusio *spectandam exhibui*[1]). *Quod orationis argumentum omnibus tam jucundum accidit, ut me nunquam meminerim attentius audiri. Erant etiam, qui hanc orationem quam primum edi cuperent, ut, quam voluptatem illa audienda ceperant, eandem illa legenda iterum capere possent. Quorum voluntati me facilem praebui. Sed quoniam huiusmodi orationes, semel lectae, fere abiici solent, et in oblivionem abire, meae*[2]) *cavendum putavi*[3]) *forma ejus sic immutanda, ut non tam oratio, quam elogium esse videretur.* Elogium *hac significatione*[4]) *non satis Latinum esse scio. Sed temporum nostrorum consuetudini aliquid dandum fuit.*

1) *spectavi* 2) *nostrae* 3) *putavimus* 4) *hoc sensu*

ELOGIUM
TIBERII HEMSTERHUSII.

Nulla facile ars ac disciplina plus vel invidiae, vel infamiae suscepit, quam quae a primario, quod in judicando cernitur, munere Critica vocatur. Haec aliquando incidit in ingenia furiosa, quae nullo rationis tanquam freno coërcerentur[1]), aliquando in jejuna et angusta, quae non caperent tantae rei vim et auctoritatem. Duplex igitur, pro ingeniorum dissimilitudine[2]), inita est Critices exercendae ratio. Illi firma, nec ullo modo commovenda, temere convellebant[3]), et certa incertis conjecturis vexabant: hi nihil aliud, nisi materiam e libris manu scriptis comportabant, in rebus ipsis et sensibus scriptorum explicandis muti, in verbis et formulis ad grammaticam normam exigendis loquaces et rixosi. Utrique cum sibi Criticorum nomen arrogassent, et, facili plebe literaria, tenuissent, hominum vitia, ut fieri solet, ad ipsam artem traducta sunt, et Critica, modo temeritatis et audaciae mater, modo nugatoria syllabarum auceps, dici haberique coepit. Quam invidiam, non mirandum est, diutius in Critica, quam in ulla alia disciplina, cui per similem inquitatem labes adspersa esset, haesisse[4]). Etenim ceterae artes, magnam partem populares, et communi intelligentiae paten-

1) coerceri possent 2) diversitate 3) Illi, quae commoveri non possent, convellebant 4) Quae invidia diutius haesit in Critica, quam in — iniquitatem esset labes aliqua adspersa

tes, facile inveniunt, qui, caussa cognita, calumniam depellant. Critica, plures difficultate et rerum discendarum copia et varietate deterrens, quam delectatione aliqua alliciens ad se invitans, paucos omni tempore discipulos nacta est, paucos habuit patronos, qui caussam suam cognoscerent, innocentiam tuerentur, dignitatem et gloriam vindicarent.

Cogitanti vero mihi, quae tandem optima esset ratio tam praeclari studii commendandi, et injuria, qua premitur, liberandi, nulla commodior et efficacior occurrit, quam quae perfecti et omnibus numeris absoluti Critici
imaginem, ad vivum expressam, ob[1]) oculos ponat. 8
Sic enim spero, futurum[2]), ut, quicunque in hoc exemplar inspexerit, quam artem in contemtum vocare ausus sit, in ea liberalis doctrinae omnis fastigium esse fateatur.

Verum, ne cui videar Criticum, qualis nec fuerit unquam, nec esse possit, fingere, exemplar ejus ducam ab eorum aliquo[3]), quibus omnes omnia summa in hac facultate tribuerunt. Nec ille longe quaerendus. Adhuc animis, vel dicam, oculis nostris inhaeret TIBERIUS HEMSTERHUSIUS. Vix dum lacrimae, quas in ejus funere profudimus, exaruerunt.

Hic talis ac tantus vir in illis, quorum vix singuli singulis seculis in generis humani exemplum nascan-
tur, praecipuum locum tenet. Quo magis, ut mediocri[4]) 9
ingenio homines facile patimur cum libris suis occidere, sic[5]) Hemsterhusii memoria conservanda modis omnibus, et aeternitati aequanda est[6]). Quanquam vero ad laudem ejus magnificentius, et ad communem utilitatem uberius futurum esset[7]), si divina cum animi, et ingenii, tum doctrinae, et sapientiae bona, quibus[8]) cumulatus fuit, singulatim explicarentur, nobis tamen,

1) ante 2) speramus futurum 3) ab aliquo illorum
4) Hic t. a. t. vir praecipuum inter illos locum tenet, quorum — nascantur. Itaque, ut mediocri 5) sic contra
6) aequanda videtur 7) erat 8) si divinae animi, ingenii, doctrinae, sapientiae, virtutes, quibus

quod omnia persequi infinitum est, ex ea maxime
parte, qua gloriam suam inprimis fundavit, hoc est,
ex Critices scientia, spectandus videtur[1]).

Critica veterum scriptorum libros, tanquam mate-
riam, quam tractet, et in qua versetur, sibi subjectos
habet: nec angustis certorum scriptorum terminis
10 septa tenetur, sed per Poëtas, Oratores, Grammaticos,
Historicos, Philosophos longe lateque vagatur, ubique
judicium et censuram exercens. Quam provinciam tametsi
proprio[2]) quodam jure tenet, tamen[3]), si quando in
graviorum disciplinarum auxilium vocata sit, non du-
bitat illos fines transire[4]). Sane ex quo tempore
Erasmus et Beza eam[5]) in Theologiam, Cujacius, aliique
in Jurisprudentiam, saluberrimo instituto adsciverunt,
ferme tam frequens est in his disciplinis, quam in
regno suo. Censendi vero judicandique munere sic
fungitur, ut vera a falsis et supposititiis discernat, frau-
des suis vestigiis odoretur et demonstret, obscuris sive
rebus sive verbis lumen affundat, depravata corrigat,
laudet recta, reprehendat vitiosa. Has Critici partes,
11 tam difficiles, tam graves, qui recte sustinere et tueri
velit, duplici praesidio instructus ornatusque esse de-
bet, ingenio acerrimo, et eruditione prope immensa.

Ingenium in omnium artium, etiam leviorum, stu-
diis valet plurimum. Sed ut aliud aptius est Mathesi,
aliud Poëticae, aliud aliis artibus, sic Critica quoque
sibi deposcit proprium et peculiare. Ejus autem vis
omnis ex duabus animi facultatibus oritur, ex imagi-
num ante perceptarum celeri instauratione, et ex promta
ac parata judicandi subtilitate. Finge, Criticum, qua-
lem deformamus, impedito et corrupto scriptoris loco
remedium quaerere, et diligenter attende, quibus mentis
actionibus ad id, quod quaerit, perveniat. Altera animi

1) nos tamen, quibus omnia p. infinitum videtur, illum constituimus ex ea maxime — scientia spectare 2) praecipuo 3) tamen ejus fines egreditur 4) non — transire *absunt* 5) illam

facultas varias imagines ante haustas, quae ad talem 12
locum expediendum accommodatae videantur, ei celeri-
ter et in tempore offert: altera, quid res postulet, atque
adeo, quid ex pluribus simulacris animo simul obver-
santibus deligendum sit, eadem celeritate videt ac de-
cernit. Ergo critica vis maxime judicatur mentis
celeritate, quam Graeci ἀγχίνοιαν et εὐστοχίαν, Latini
sagacitatem, sollertiam, ingenii felicitatem vocant. Haec
autem sagacitas non in hominis potestate est, non
studio, labore, exercitatione comparatur, sed rarum et
singulare munus est unius naturae fautricis; licetque
adeo, quod Democritus de Poëta dixit, ad Criticum
transferre: *Criticus non fit, sed nascitur.* Tali ingenio
praediti cum perraro exoriantur, non mirum sit, ma-
gnam excellentium Criticorum et nunc esse, et sem-
per fuisse paucitatem[1]). Quod vero diximus, ingenium 13
hac in re plus valere, quam artem ac disciplinam,
hoc argumento intelligi potest. Multi, iique[2]) prae-
clarissimi viri, cum studiorum genere[3]), ad quod ab
ipsa natura deducerentur[4]), relicto, se ad Criticam con-
tulissent, eruditione sibi, quod natura negarat, parare
conati sunt[5]), ingeniique vicarium, artificium quoddam
assumserunt. Quorum conatus, noli quaerere, quam
infeliciter cesserit. Quanta eruditionis, de Graecis
fontibus ductae, copia fuerit in Jo. Meursio et Ez. Span-
hemio, nemo ignorat, nisi qui ipsam antiquitatem
Graecam ignoret. At illi ipsi, cum vim facere na-
turae, et Criticam exercere instituunt, quam sunt dissi-
miles sui! Duo praestantissimi viri, N. Heinsius, et P.
Burmannus, omne studium suum in Poëtis Latinis
expoliendis consumserunt, pari uterque eruditione, sed 14
dispari acute sentiendi et feliciter divinandi facultate.
Alter igitur Poëtarum Latinorum sospitator dictus est,
alter non potuit in tantae gloriae societatem venire.

1) exoriantur, quis miretur, magnam — paucitatem?
2) iique *om.* 3) genere eo 4) deducebantur 5) eruditione sibi parare c. sunt, quod n. negarat,

Haec vero Critici materies indolesque in Hemsterhusio tanta fuit, ut natura, quid in tali ingenio fingendo posset, in eo potissimum experta esse videatur. Omnes in illo talem oculorum aciem, qualis lyncibus et aquilis tribui solet, mirabantur. Sed profecto mentis acies multo miranda magis. Nihil tam abditum erat, tam nihil retrusum, quod ejus acumen falleret. Nihil tam depositum ac prope conclamatum, cui non vitam et salutem redderet. Nihil tam artificiose simulatum,
15 quin fraudem facile sentiret, et indiciis suis teneret. Talis tam felicis Critices illustre documentum dedit in Xenophonte Ephesio. Hic scriptor, aetate demum nostra, mendose et negligenter editus in Italia, nativa sua venustate Hemsterhusium invitarat, ut non solum quae quid vitii traxissent, emendaret, sed plurium etiam verborum lacunas de conjectura suppleret. Post Dorvillius V. C. eundem scriptorem iterum ad Codicem MS. exigi jussit. Quid quaeris? Nullus unquam vates Hemsterhusio repertus est verior. Nam vetus codex lectiones et lacunarum supplementa sic, ut ille divinando restituerat, plerisque locis repraesentabat[1]).

Etsi vero permagnum Critico praesidium est in mentis vi et sollertia, nemo tamen omnia in eo posita pu-
16 tet. Comparandum est alterum instrumentum, eruditio; quae ut parum aut nihil sine ingenio, sic sine eruditione ne perspicacissimum quidem ingenium quicquam effecerit. Recte Crates Mallotes, quem haec ipsa ars nobilitavit, apud Sextum Empiricum, in Critico requirit omnis liberalis doctrinae, quam Graeci *ἐγκυκλοπαιδείαν* vocant, scientiam. Si igitur ad[2]) Criticam adspirare velis, de[3]) Cratetis praecepto, ante Grammaticam[4]), non vulgarem istam, sed altiorem, percipias, habites in Poëtis et Oratoribus, peragres latissimum historiae campum, mente complectaris universam phi-

1) repraesentavit 2) Quamobrem si ad 3) ex
4) ante percipias Grammaticam

losophiam, et his omnibus adjungas Mathesin, maxime partes illas, quae mentem exacuunt ad verum cernendum. Ex tanta tot artium ac disciplinarum ubertate Critica demum efflorescit et redundat: tali instructu or- 17
natuque eam oportet esse comitatam.

Equidem[1]) vereor, ne hac rerum discendarum multitudine commemoranda restinguam potius juventutis studia, quam incendam. Sed quid faciam? Non alius ad pulcerrimam artem aditus patet, nec aliis gradibus Hemsterhusius ad id, quod in illa summum est, escendit. Juvat igitur, non modo quam praestans et inusitata ejus eruditio fuerit, sed etiam qua via et ratione ad illam pervenerit, explicare. Quod dum facimus, pars vitae Hemsterhusianae, ut ad cognoscendum jucundissimae, sic ad imitandum utilissimae, breviter attingenda erit.

Puerulus*) literarum initia cum[2]) ab idoneis ma- 18
gistris percepit, tum a patre, Francisco Hemsterhusio, qui salutarem artem[3]), quam profitebatur, cum politioribus literis conjunxerat, et peregrinandi studio ductus, omnem fere Europam lustrarat[4]). Vis ingenii sic ante annos in Hemsterhusio nostro eluxit, ut multi, quibus carus erat[5]), timerent, ne non vitalis puer esset, aut ingenium tam praecox[6]) ad frugem perveniret. Quam sollicitudinem vanam fuisse, eventus docuit[7]). Nam eundem mentis vigorem integrum et illibatum pertulit ad extremam usque senectutem, hoc est, ad aetatis annum octuagesimum secundum, qui vitae ulti- 19
mus fuit. Una memoria, quanquam raro, lababat, ubi proprium hominis nomen subito edendum esset.

Decimum quartum annum agens, qua aetate plerique in tirociniis haerent, jam versabatur inter cives

*) *Natus est Groningae* 1. *Febr*. 1685. *Ab a*. 1704. *Philosophiae et Matheseos Professor Amstelodami: ab a*. 1717 *Linguae Graecae, post etiam Historiae Patriae Professor Franequerae: ab a*. 1740. *ejusdem Linguae et Historiae Professor Leidae. Obiit* 7. *April*. 1766.

1) Equidem *om*. 2) tum 3) artem salutarem 4) peragrarat 5) quibus carus erat *om*. 6) aut tam praecox ingenium 7) Quae sollicitudo vana fuit.

Academiae Groninganae, et praestantissimos quosque bonarum artium magistros audiebat.

Socrates apud Platonem omnia praeclara de Isocrate adolescente auguratur, quod natura philosophia quaedam inesset in ejus mente. Simillimam Isocraticae indolem Joannes Bernoullius, Mathematicorum longe princeps, in Hemsterhusio adolescentulo, simul atque eum in disciplinam receperat[1]), sagacissime per-
20 spexit. Iccirco[2]) nihil antiquius habuit, quam ut philosophiae semina, quae in ejus mente laterent, proliceret, et recta cultura firmaret. Nec Hemsterhusius Bernoullii augurium fefellit. Nam tanta celeritate altiorem Geometriam percepit, et in intimos philosophiae recessus penetravit, ut magister fateretur, se, quem cum eo compararet, inter discipulos habere neminem. Atque haud scio, an multum fallamur, si altos illos et magnificos de rebus divinis humanisque sensus, qui postea se omnibus Hemsterhusii dictis factisque protulerunt, magnam partem a Bernoulliana disciplina repetamus. Ipse quidem, Bernoullium divino munere sibi praeceptorem obtigisse, cum gaudio, quod vultu et oculis proderetur, fateri solebat.

21 Ita cum aliquot annos exegisset in Academia patria[3]), Leidam venit, invitatus praecipue fama[4]) Jacobi Perizonii, qui cum ceteras humanitatis partes egregie, tum veterem historiam elegantius, quam quisquam ante eum, tradebat[5]). Leidae tum casu quodam disjecti erant publicae Bibliothecae Codices MSS. Horum in ordinem redigendorum cura ab Academiae Curatoribus demandatur Hemsterhusio. Quod Curatorum de tantulo adolescente judicium tam felix omen in posterum tempus faciebat, ut nemo unus dubitaret, quin is aliquando Jacobo Gronovio in Graecarum literarum Professione successurus esset. Verum, vacante illa

1) recepisset 2) Itaque 3) annos in A. p. exegisset 4) inclyta fama 5) egregie tradebat, tum v. historiam sic, nihil ut supra fieri posse videretur.

provincia, res secus cecidit, non Curatorum voluntate alienata, sed artibus eorum, qui, ne luminibus suis obstrueretur, metuebant[1]). Data est Professio Haver-
campo, si minus Academiae, at ipsorum rationibus ac- 22
commodato. Sed haec latere, melius est, quam cum auctorum ignominia et dedecore in lucem proferri. Leidae cum Hemsterhusius studiorum spatia decurrebat[2]), vix dum expleto decimo nono aetatis anno, Amstelodamum[3]), ut juventuti studiosae viam ad Mathesin et Philosophiam praeiret, honorifice invitatur[4]). Quis est, qui talem provinciam nactus, non totam studiorum rationem commutasset? non humaniores literas, veluti crepundia, abjecisset? Talis stultitia in alios, ab angustis doctrinae compendiis profectos, cadere poterat, in Hemsterhusium non poterat, qui praeclare sciret, quo societatis vinculo hae disciplinae inter se devinciantur. Ac reperit Amstelodami, quorum consuetudine elegantiorum literarum studium non medio-
criter aleret[5]). Ornabat tum illam urbem ingeniosus 23
Poëta, et disertus Poëtarum Latinorum interpres, Janus Broukhusius. In eadem tum aliquot annos degebant[6]) Stephanus Berglerus et Ludolphus Kusterus, ille veteris philosophiae scientia, hic critica facultate, uterque Graecis literis tam excellens, ut ambiguum posteris reliquerint, uter utri ea laude praestaret. Quorum[7]) amicitiam Hemsterhusius appetebat cupidissime, tenebatque eo constantius, quo magis ingenium talium virorum sermonibus ad omnis elegantiae sensum acuebatur. Hac tam felici velut[8]) contagione Broukhusius in eum transfudit Propertii, Kusterus Aristophanis amorem, salutarem[9]) deinceps utrique Poëtae futurum. Sed jam ante intervenerat, quod Hemsterhusium cum
Graecis Musis artius conjungeret. Destituerat vir doctus 24

1) timerent 2) decurreret 3) anno honorifice Amst. invitatur 4) honorifice invitatur *h. l. absunt* 5) studium vehementer aleretur 6) Broukhusius. Mox tempus aliquod ibidem degebant 7) Horum 8) velut *om.* 9) utilissimum

Julii Pollucis editionem, quae Amstelodami parabatur. Quaeritur, qui destitutas partes excipiat. Itur ad Hemsterhusium. Is, Graevii auctoritate impulsus, operis curam suscipit, et commentatione, juvenili illa quidem, veruntamen juvenis Hemsterhusii, eruditissimorum hominum oculos animosque in se convertit. Ipse auctor (quis enim tali aetate se ipsum contemnat?) de hoc opere satis bene sentiebat. Brevi post a Richardo Bentlejo, Britanniae Aristarcho, literas accipit, quibus quidem[1]) opera Polluci navata eximie laudabatur[2]). At[3]) eaedem literae Bentlejanas emendationes in Comicorum loca, quibus Pollux a se dictis fidem et aucto-
25 ritatem conciliasset[4]), complectebantur. In quibus locis restituendis Hemsterhusius quoque consumserat studii plurimum[5]), pulcre intelligens, summam rei in illis verti. Enimvero, lectis animadversionibus Bentlejanis, videt, inanem operam suam fuisse, alterum omnia divinitus expediisse. Quo tum animo Hemsterhusium fuisse putas? Ita conturbatus est, ita sibimet ipse displicuit, ut Graecas literas in perpetuum repudiare statueret. Nec, per mensem unum et item alterum, ausus est scriptorem Graecum attingere. Hoc si alteri evenisset, quam astute id dissimulasset, quam cautionem et diligentiam, ne in vulgus emanaret, adhibuisset[6])? At ille, o callidum hominem! id narrare discipulis, et crebris sermonibus usurpare solebat. Nescio, quid alii sentiant. Mihi nunquam major, quam cum haec de se
26 ingenue fatebatur, visus est Hemsterhusius. Nam acer animi morsus indicat, quos quam altos et veram gloriam expetentes spiritus[7]) pectore gesserit, erroris confessio, quantam maximarum rerum fiduciam haberet. Eleganter et vere Celsus de simili Hippocratis confessione ait: *Levia ingenia, quia nihil habent, nihil sibi detra-*

1) quidem *om.* 2) laudaretur 3) Sed 4) conciliat 5) In iisdem Comicorum versibus restituendis H. quoque multum studii consumserat 6) quantam caut. e. diligentiam adhibuisset, ne i. v. emanaret 7) altos et verae gloriae cupidos spiritus

hunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro, convenit simplex veri erroris confessio.

Mox tamen Hemsterhusius, cum dolori successisset cogitatio, quam inique se adolescentem cum Critico veterano, eodemque omnium principe comparasset, et secum in gratiam rediit, et cum literis Graecis. At Bentlejanae admonitionis haec vis fuit, ut apud animum constitueret, non ante se in hunc praecipitem locum 27
committere, quam artium omnium[1]) copiam mente et cogitatione comprehendisset, et, quoniam in hoc maxime reprehendebatur, Comicorum versus non ante tentare, quam varia metrorum genera, Comicis usitata, penitus percepisset[2]). Nec alium, nisi illum ipsum monitorem suum, sibi imitandum sumsit. Hunc enim mirabatur unum[3]), hunc in oculis ferebat, hunc omnibus memoriae nostrae Criticis anteponebat, ne dissimulans quidem offensionem, si quis talis viri magnitudinem, quam consequi nulla ratione posset, per invidiam allatraret.

Inito igitur eruditionis locupletandae consilio, veteres, inde ab ingeniorum fonte, Homero, scriptores nunquam remisso studio[4]) legit: legit? immo vero ex- 28
cerpsit, et in horrea sua congessit, ut, quicquid vel ad utriusque linguae rationem, vel ad historiam, vel ad ritus et mores gentium, vel ad priscam sapientiam pertineret, id paratum esset, ac[5]), si res postularet, inde continuo depromeretur[6]).

Quam vero consuetudinem ipse in legendo tenuerat, ut a veterrimo quoque scriptore gradum faceret ad eum, qui proximus esset aetate, eandem aliis etiam atque etiam commendabat. Nam primum, ut alias opportunitates omittam, si hac via[7]) progrediaris[8]), non verborum tantum, sed etiam significationum, sin-

3) paene infinitam *add.* 2) et, quoniam — percepisset *om.* 3) H. e. maxime admirabatur 4) scriptores pertinaci et indomito studio 5) et 6) inde statim depromi posset 7) ratione 8) progrediare

29 gulis verbis et formulis attributarum, tanquam tempora
certius constituas: cujus rei diligens observatio in
linguis omnibus valet plurimum. Deinde satis con-
stat, nihil vel bene cogitatum esse, vel bene dictum
ab antiquioribus illis, quorum libros velut recte cogi-
tandi scribendique legem et normam probamus[1]), quod
non sit variis modis imitata posteriorum sollertia.
Cujus imitationis venustatem nec sentias, nec intel-
ligas, nisi fontem, e quo profecta sit, cognoris. Thucy-
didis, ut hoc utar, reconditas exquisitasque sententias
Hemsterhusius ita tritas notatasque habebat, ut, quid
Polybius, quid Dionysius Halicarnassensis, quid Plu-
tarchus, quid alii inde ad imitationem traxissent, e ve-
stigio indicaret. Ex quo instituto quot quam prae-
clarae difficiliorum locorum et[2]) interpretationes natae
30 sint, et[3]) emendationes, vel me tacente, intelligitur[4]).

At qui tandem sunt illi scriptores, quos vir summus futuro Critico maxime necessarios, quos legendos, quos[5]) ediscendos putabat[6])? Quasi vero, dicet aliquis, nesciamus, Criticos in Poëtis, Oratoribus, Grammaticis et Historicis vitae velut tabernaculum collocare[7]).

Hic locus me admonet, ut justum meum, vel Hem-
sterhusii potius, dolorem et querelam effundam[8]). Veteres
hoc humanitatis studium sapientissimo consilio tam
late patere voluerunt, ut et mathematicas artes, et philo-
sophiam omnem complecteretur. Veterum auctoritatem
secuti sunt viri immortales, qui seculis decimo quinto
31 et decimo sexto, pulsa barbarie, pristinam bonis literis
dignitatem restituerunt. Verum brevi post exorti sunt
literatores, qui, finibus illis latioribus per summam
ignaviam contrahendis, sibi servarent Grammaticos,

1) ab ant. illis, qui recte cogitandi scribendique velut lex et norma probantur 2) vel 3) vel 4) emendationes, facile est ad existimandum 5) et 6) putarit 7) dicet aliquis, dubium sit, quin Critici in P. O. G. et Historicis commorentur 8) dolorem explicem [et querelam effundam *absunt*.]

Oratores, Poëtas, Historicos, valere juberent Mathematicos et Philosophos. Sic humanitatis disciplina, rebus magnam partem ex ea sublatis, prope tota facta est disciplina verborum. Ex eo tempore philosophi ejusmodi[1]) literatores cum arte sua contemserunt: literatores de humaniorum literarum contemtione ad ravim usque declamarunt, ne illud quidem intelligentes, sua[2]) culpa literarum dignitatem concidisse. Hos si ad majorum instituta revocare conemur, forsitan[3]) operam perdamus. Sed profecto, si rectis consiliis locum dare velint, una[4]) superest ratio, qua et literas et semet ipsos
a contemtu vindicare queant[5]). Revellant terminos 32
humanitatis, quos ignavia constituit, recipiant in artium chorum, quas inde ejecerunt, et, Hemsterhusii[6]) exemplo, literarum studium cum Mathesi et Philosophia conjungant.

Geometria animum a sensibus ad ea, quae mente contuemur, intelligenda traducit, acuitque in vero judicando. Et quisquam dubitabit, quin, qui hac disciplina ingenium subegerit, etiam in literis nostris, acutius cernat iis, qui nunquam attigerint pulverem eruditum? Hemsterhusio quid Geometria profuerit, sciunt, qui vel scripta ejus cognorint, vel sermones. Quicquid ex ore exibat[7]), quicquid literis mandabatur[8]), etiam in critico genere, facile prodebat ingenium ad-
suetum geometricae subtilitati[9]). Nihil sumebat te- 33
mere, sed a certo cognitis et perspicuis via et ratione progrediebatur ad ea, quae inde necessaria consecutione efficerentur.

Sed alia quoque Mathesis pars est, quam Critico dedecori sit ignorare. Haec est Astronomia, praesertim antiqua, sine cujus scientia nec Graeci, nec Latini Poëtae, qui inde multa carminibus suis ornamenta

1) tales 2) literarum contemtu e cathedris declamarunt, nec intelligere ullo modo potuerunt, sua [ad ravim usque *om.*] 3) fortasse 4) una tantum 5) possint 6) magni Hemsterhusii 7) Quicquid dicebat 8) mandabat 9) genere, planum omnibus faciebat, quam adsuetus esset geom. subtilitati.

petierunt, plane perfecteque intelligi possunt. Quo majus studium vir eximius ad eam cognoscendam attulit, nec, quamvis mitis et moderatus aliorum censor, sibi temperare poterat, quin suaviter rideret recentiores Poëtarum interpretes, qui, ubi quid ex hac doctrina explicandum sit[1]), vel turpiter haereant, vel in joculares errores labantur[2]).

34 Philosophiae studium eo flagrantius erat, quo ma-
gis ab ipsa natura ad illam impellebatur. Per ejus
vero partes omnes sic vagatus est, ut modo versare-
tur in sancto Pythagorae recessu, modo in Academia
Platonis, modo in Aristotelis Lyceo, modo in Zenonis
porticu, modo in hortis Epicuri, ubique cum admira-
tione quadam deprehendens permulta[3]), quae aetatis
nostrae vanitas audet ut recens inventa jactare. Pleri-
que veteris philosophiae studiosi vel partem ejus deli-
bant, vel in locis amoenioribus, maxime in eo de
moribus commorantur. At Hemsterhusius ingenii sui
magnitudini consentaneum judicabat, etiam[4]) partem
omnium difficillimam, quae Metaphysicam complecti-
tur, pervestigare. Nihil facile abstrusius reperias Pla-
tonis Parmenide, quo dialogo doctrina *de Ideis* expli-
35 catur. Ab ejus lectione vir magnus semel, iterum,
tertium idem abierat, qui venerat. Verum non prius
conquievit, quam quarta lectione instituenda abditos
philosophi sensus eruisset, ipsa difficultate non hebe-
tante, ut fieri solet, sed acuente studium intelligendi.
Nec satis habebat veteres cognosse, sed cum Platone
Leibnitium, cum Aristotele Lockium, cum aliis alios
conjungebat, ut, qui sermones cum illo de veteri phi-
losophia contulisset, nihil nisi veteres, qui de recen-
tiore[5]), nihil nisi recentiores, legisse putaret. Ceterum
in Metaphysica quae vera certaque[6]) sint, et in quibus
firme[7]) consistere possis, apud veteres se reperisse

1) est 2) vel joc. errores committant 3) quadam permulta observans 4) etiam *om.* 5) recentiori 6) certaque *om.* 7) certo

omnia dicebat. Novarum opinionum subtilitatem ut facile agnoscebat, sic earum[1]) levitatem et inconstantiam vel hoc argumento demonstrabat, quod, quotiescun- 36
que[2]) novus Metaphysicus existat, toties prior loco, quem tenuit[3]), pellatur.

In variis autem veterum philosophorum familiis, earumque decretis cognoscendis, vehementer dolebat sortem historiae philosophicae, quae[4]), tametsi Criticis uberrimam ingenii exercendi materiam praebeat, tamen ad nullam dum criticam severitatem exacta sit, involantibus fere in illam, quasi in vacuam et caducam possessionem, compilatoribus, qui nec ingenio valeant, et literarum adeo rudes sint, ut e vitiosis antiquorum philosophorum versionibus sapere, et inde summam cujusque disciplinae conficere cogantur[5]).

Quanquam ne gentium quidem historia, cujus usus 37
latius patet, meliore ipsi conditione esse videbatur. Haec quantum obscuritatis vel a vetustate, vel a scriptorum dissensione[6]), vel ab aliis caussis traxerit, quam corrupta sit per partium studium, fraudem, superstitionem, et sciunt omnes, et fatentur. Veruntamen quotus quisque Criticorum in hunc patentissimum campum excurrit? quotus quisque adhibet Criticam, quasi veri obrussam? Signum ad hanc rem capessendam sustulerat Josephus Scaliger in Opere *de Emendatione Temporum*, et altero *Eusebiano*, utroque aeterno, sed laudato magis, quam lecto. At[7]) perpaucos, qui per ejus vestigia ad eandem laudem contenderent, inventos scimus. Quo magis Hemsterhusius et ipse historiam critica ratione tractabat, et disciplinae suae alumnos ad eandem rationem amplectendam incendebat, exemplum, 38
ad quod studium dirigerent, iis proponens severissimum reliquorum historicorum censorem, Polybium,

1) illarum 2) quoties 3) quem tenuit *om.* 4) Cum autem varias veterum philosophorum familias, earumque decreta cognosceret, historiae philosophicae sortem dolebat, quae 5) sapere cogantur [et inde — conficere *om.*] 6) dissensu 7) At *om.*

cujus tanta admiratione captus erat, ut, si fieri posset, unum ejus librum deperditum plaustris homiliarum SS. Patrum redimere vellet.

Antiquitatis eruditae, hoc est, Graecae et Romanae, studium non solum[1]) ad veterum scriptorum historiaeque[2]) intelligentiam referebat, sed[3]) etiam eo, ut ingenium, contuendis antiquae artis miraculis, acueret ad sensum elegantiae et venustatis, quae talibus operibus inesset. Nec quicquam vel cupidius, vel intelligentius spectabat, quam veteres gemmas, numos, vasa, anaglypha, statuas: cujus rei facultatem ipsi[4]) dabat
39 soceri, Jacobi Wildii museum, non paucas ejus generis reliquias servans[5]). Hanc animo insidentem pulcri et recti speciem ubi ad recentiorum artificum opera transtulisset, non temere reperiebatur[6]), qui cum[7]) de pictura et statuaria nostrae aetatis, tum[8]) de architectura, aliisque ejusmodi artibus elegantius judicaret. Ac saepe mirabatur, oculos vulgo per pudendam negligentiam ad nullam rem erudiri, cum aliae corporis partes, quae minus sint praestabiles[9]), et minus oblectationis animo praebeant[10]), studiose[11]) excolantur, aures ad concentus musicos recte sentiendos, manus et pedes ad concinnum et liberalem[12]) motum edendum. Auctor igitur erat discipulis suis, ut lineari picturae, in qua artium, quas diximus, fundamenta sunt, mature operam darent.

40 Satis diximus de infinita[13]) rerum copia et varietate, quam mente complexus est Hemsterhusius. Verum ad rerum intelligentiam nullus aditus patet, nisi per exquisitissimam scientiam linguarum, Graecae praesertim et Latinae. Hic quid me attinet dicere, eum longa et accurata meditatione consecutum esse, ut Graecae linguae nativam indolem, proprietatem, et arcana omnia

1) modo 2) et historiae 3) verum 4) quotidie *add.* 5) museum, priscae artis reliquiis refertum 6) nemo rep. 7) non solum 8) sed etiam 9) quae minus praestantes sint 10) minus animo oblectamenti p. 11) diligenter 12) decentem 13) immensa

teneret? Notior res est et testatior, quam ut pluribus verbis explicanda esse videatur. Itaque complector brevi, et, non exaggerandae rei caussa, sed simpliciter et vere hoc dico, Hemsterhusium Graecarum scientia literarum omnino omnes, qui inde[1]) a renatis literis excellenter in iis versati sint, ipsum etiam Isaacum Casaubonum, cui doctorum hominum consensus primas deferre solet, longo post se intervallo reliquisse.

Quod si magna ingenia non nisi novarum rerum 41
inventione metiamur, talem quoque sui mensuram vir summus, in hoc ipso linguarum studio, praebuit, inveniendo verissima Originum Graecarum ratione, singulari linguae Graecae, adde et Latinae, praesidio et ornamento. Hujus analogiae tanquam filo ductus, simplicissimas verborum formas, quae binis trivusve[2]) literis constarent, et una cum iis natas significationes indagavit, formas omnes et flexiones ad certam rationem revocavit, ex primariis notionibus secundarias, et consequentes elicuit, earumque non solum cognationem, sed etiam migrationes ostendit, commentitias anomalias, quibus Grammatici omnia perturbassent, explosit, denique tenebras linguae per tot secula offusas ita discussit,
ut, qua lingua nulla est neque verbis, neque formis, 42
copiosior, eadem jam nulla reperiatur ad discendum facilior. Sed hujus rei subtiliorem et exemplis confirmandam explicationem non capit popularis scriptio. Gratulemur potius aetatis nostrae felicitati, quae, quod majores nostri optarunt magis, quam sperarunt, id non tantum in Graecis, verum etiam in Orientalibus, uno tempore et inchoatum et consummatum vidit. Etenim quod analogiae lumen Hemsterhusius linguae Graecae, id eodem tempore Orientalibus intulit Hemsterhusii civis, aequalis, condiscipulus, collega, amicus, unicus literarum, quas profitebatur, vindex, Albertus Schultensius.

Hic forsitan dicat aliquis[3]) eorum, qui nolunt

1) inde *om.* 2) vel tribus 3) At dicet aliquis

eundem hominem pluribus rebus excellere: sit sane
43 ita[1]): habuerit Hemsterhusius Graecarum literarum scientia parem neminem. At Latinarum certe regnum penes alios est[2]). Ego vero non dubitem contendere, eum Latine doctissimos non solum[3]) aequasse, sed, quod adjumenta quaedam haberet, nec cognita illis, nec usurpata, superasse. Recte vir magnus statuebat, Latinam linguam Graecae sic aptam et nexam esse, ut, qui alteram ab altera distrahat ac divellat, animi et corporis discidium inducere videatur. Quod cum sibi idoneis rationibus persuasisset, eandem Latinae, quam Graecae, operam dedit, atque adeo, quoniam ejus proprium erat, nihil mediocriter scire, talem Latinae, qualem Graecae, facultatem consecutus est. Dicam, quod sentio, et, ut arbitror, dicam vere. Latinae linguae origines nemo mortalium ante Hemsterhusium recte
44 cognovit. Viderant Varro et alii Romani, multa ex lingua Graeca in suam venisse. Aliquanto plura, quorum origo veteres fefellisset, ex eadem lingua repetierunt Scaliger et Salmasius. Sed adhuc dubia lux erat. Enimvero, inventa Hemsterhusii ingenio Graecae linguae analogia, simul etiam Latinae ratio diluxit, patuitque clarissime, quod pauci magis suspicati erant[4]), quam intellexerant[5]), totam fere Latinam linguam ab Aeolica fluxisse. Restat, fateor, pars quaedam, quae invecta aliunde videatur[6]). Verum aut fallor, aut exorietur aliquando vir doctus et ingeniosus, qui, Hemsterhusiana analogia adjutus, eam quoque partem ad Graecam originem revocet, planissimeque demonstret, omnem Latinam linguam pulcrae matris Graecae pulcram filiam esse.

45 Sed mittamus origines. Quantum Hemsterhusio praesidii esse debuit in Graecae linguae scientia ad

1) sint ista, sicut vis: 2) neminem. Sed quid de literis Latinis dicis? Earum certe — alios erit 3) non modo 4) quod erant pauci suspicati 5) quam intellexerant *om.* 6) quae per barbaras gentes invecta videatur

Latinos scriptores rectius intelligendos? Constat inter omnes, scriptores, quos diximus, maxime Poëtas, Graecam formam singulis prope verbis expressisse, et innumerabiles lepores veneresque ex Graecis fontibus nunc apertius, nunc occultius derivasse. Nec M. A. Muretus dicere dubitavit, *eos, qui Graeci sermonis expertes sint, ne Latine quidem scripta penitus percipere posse.* Jam si cogitatione tibi fingendus sit harum elegantiarum interpres, an doctiorem Hemsterhusio reperias[1])? Ipse vir summus sese[2]) in Latinis intelligendis sic[3]) a Graecis adjuvari sentiebat, ut interdum negaret, Poëtas eos, qui se totos ad Graecorum imitationem contulissent, nominatim Propertium et Ho- 46
ratium, Graece imperitis valde placere posse. Adeo multa, quae venustissima et exquisitissima sint, eorum sensum intelligentiamque fallere. Omnibus igitur modis bene[4]) a majoribus constitutam rationem, qua utriusque linguae studium conjungeretur, tuebatur[5]), ab eaque non semel descitum esse vehementer[6]) dolebat. Sub ipsa Academiae incunabula Leidae bonas literas docuit Justus Lipsius, perfectus literis Latinis, Graecarum mediocriter peritus[7]). Is dicere ausus est, Graecas literas homini erudito decoras esse, necessarias non item. Quod stultissimum dictum Isaaco etiam Casaubono*), quo non fuit lenioris naturae Criticus, vehementer bilem movit. Sed bonum factum, quod 47
tam perniciosa literis opinio nullas radices egit. Mox enim[8]) tanquam coelo missus Josephus Scaliger, cui Batavi prope omnem rectum[9]) ingenii cultum, quem ex eo tempore ceperint[10]), si grati esse velint, acceptum referre debent, Scaliger igitur cum ceteras ingenuas artes, tum Graecas literas, earumque cum La-

*) *Vide Casauboni Epistol.* 291. *et* 294. *et Lipsii Epist.* 356. *in Syllog. Burm. T. I. p.* 376.

1) reperire possis? 2) se 3) ita 4) tuebatur bene 5) tuebatur *h. l. abest* 6) vehementer *om.* 7) Lipsius, Latinae linguae imprimis peritus, Graece vix mediocriter doctus 8) Nam mox 9) rectum *om.* 10) ceperunt

tinis conjunctionem, in his regionibus fundavit. Scaligerana disciplina per Grotios, Heinsios, Gronovios, Graevios, et alios usque ad patrum nostrorum memoriam propagata est. Tum rursus plerique literatores, Graecis vel neglectis, vel leviter delibatis, in unis scriptoribus Latinis habitare coeperunt[1]). Altero igitur[2]) Scaligero opus erat, qui Musas Graecas fugam parantes sisteret, atque iterum cum Latinis artissimo foedere
48 consociaret. Is fuit Hemsterhusius, quo bonarum literarum tutelam suscipiente, brevi tanta rerum commutatio facta est, ut Athenae in Bataviam commigrasse viderentur, nec tamen quicquam de summo literarum studio remitteretur.

Sed Latine quam doctus fuerit Hemsterhusius, etiam scribendi genus declarat, purum, emendatum, luminibus frequens, bene vinctum, inprimisque proprietatis studio et verborum delectu commendandum. Una orationi facilitas deest, non comparanda illa, nisi saepe multumque scribendo: cujus rei facultatem raro dabat Graecarum literarum Professio. In juvene, velut in laetis herbis, se profundebat luxuries quaedam,
49 quam postea ratio et anni depaverunt.

Hactenus virum egregium vidimus Graeciae Latiique monumenta ita tractantem, ut nunquam illa de manibus deponeret. Quo studio quantas[3]) eruditionis opes sibi compararit, supervacuum sit dicere. Eas cum primum in animadversionibus ad Lucianum protulisset, homines eruditos in stuporem et admirationem rapuit, expressitque omnibus confessionem hanc, ut dicerent, nihil simile ullam aetatem in hoc genere vidisse: magnam quidem copiam in Salmasii libris esse; sed ibi temere sacco fundi, hic omnia cum acerbo delectu, prope in Mathematicorum modum, explicari.

Atque his cum ingenii, tum eruditionis fundamen-

1) delibatis, unos scriptores Latinos colere et exornare coeperunt 2) ergo 3) quam immensas

tis, tam firmis, tam alte positis, tandem Hemsterhusius verae et legitimae Critices velut aedificium super- 50
struxit. Sed critica disciplina quomodo usus sit, non alienum fuerit, eruditae juventuti, quae ejus vestigia persequi studeat[1]), paucis exponere.

Cum scriptori sive Graeco, sive Latino crisin suam impertire constituisset, primum justam cum eo familiaritatem contrahebat, hoc est, cum res ipsas, tum verba, similibus locis inter se comparatis, quanta maxima fieri poterat diligentia, cognoscebat, recte judicans, sui quemque scriptorem optimum interpretem esse, et, qui non saepius totum scriptorem uno tenore legisset, eum in emendando explicandoque turpissime labi[2]). Tali notitia contracta, omnia ad certam rerum, sermonisque normam exigebat, difficilis, suspicax, semper verens, ne quid sibi fallaciae vel a librario, vel 51
ab interpolatore strueretur. Tametsi quis poterat fallere illum sensum et natura sagacissimum, et multo literarum rerumque usu callidissimum? Tenebrio nobili scriptori foetum suum subjecerat? Statim fraudem certis vestigiis tenebat. Versificator magnorum Poëtarum versibus furtim interposuerat suos? Spurios obelo configebat. Librarius lectionem corruperat, vel sciolus corruptam fucarat? In promtu erant omnes veri indagandi viae.

Sed, quamvis summam ingenii fiduciam habere potuisset, tamen Codicum MSS. fide inprimis nitebatur, et, quod hujus disciplinae expertibus mirum videatur, ex eorum vel contaminatissima scriptura pulcerrimas lectiones eliciebat. Nosse modos permutandorum in libris priscis verborum, utile putabat: posse enim tar- 52
diora ingenia talibus adminiculis sublevari: sed nimiam in his diligentiam contemnebat, docens hoc etiam argumento, parum inde utilitatis redire, quod, ut quisque plurimum operae in librariorum aberrationibus

1) fuerit, in eorum gratiam, qui ejus vestigia persequenda putent 2) turpiter errare

notandis posuisset, iisque margines librorum opplevisset, ita nullam magnopere Critices laudem tulisset[1]). Vero Critico vim ipsius sententiae, et sermonis proprietatem bene perspectam[2]), facile id, quod res postulet, suppeditare. Hic etiam locum habere illud Asinii Pollionis: *Male eveniat verbis, nisi rem sequantur:* vel illud Horatii, ex Asiniano expressum:

Verbaque provisam rem non invita sequentur.

53 Sed duos inprimis scopulos, multorum naufragiis infames, et ipse fugiebat, et alios, ut fugerent, monebat[3]), temeritatem et superstitionem. Furorem judicabat, quod non intelligas, statim urere et secare; amentiam, aegri capitis somnia in contextum invehere, abolita veterum librorum scriptura. Nam, si hoc modo grassari liceret, brevi futurum, ut calamitas, quam Gothi et Vandali[4]) bonis libris importassent, prae hac levis et tolerabilis videatur. Iccirco[5]) in locis desperatis, ubi nulla ratio esset difficultatis expediendae, medicinam ab integrioribus libris exspectandam, et omnino nihil in contextu, nisi vetustarum membranarum auctoritate, movendum censebat, ne Bentlejo quidem veniam dans licentiae, quam sibi sumsit in Manilio recensendo[6]).

54 At vero, qui nullum audaciae locum daret[7]), non minus repudiabat anilem religionem, quae se imperitis modestiae nomine commendare audet, et semper vulgatae, quamvis futilis et absurdae, lectionis patrocinium profitetur. Sed quae, malum! est lectio, quam tantopere jactant, vulgata? Num ex vetustis et spectatae fidei libris profecta? Num certis emendandi legibus constituta? Minime. Illa est*), quam in suo quisque libro reperit: quae, ut aliquando veteres et bonos Codices auctores habeat, saepius tamen e libris vitiosis et interpolatis, immo ex Editorum conjecturis,

*) *Vide Cl. Ernesti Praef. ad Tacitum*

1) invenisset 2) sermonis genium bene perspectum 3) et alios fugere monebat 4) Saraceni 5) Quamobrem 6) sibi in M. rec. sumsit 7) dabat

fluxit. Adeo, quid defendant, non intelligunt homines inepti.

Sunt alii, faciliores illi quidem in lectionibus, 55
quae e membranis ducantur, admittendis, sed iidem in Criticorum emendationibus probandis difficiles et duri. Qui cum, periculo facto, senserint[1]), se non esse eos, qui in critica ratione excellere possint, in eam partem deferuntur, ut omnium locorum, qui[2]) ingenio tententur, se vindices ferant. Ac temerarios quidem confidentium ingeniorum impetus refutari, veterumque scriptorum monimenta sarta tecta conservari, quis, qui bonas literas amet, non vehementer gaudeat[3])? Verum in hoc tam salutari instituto frequentius obtrectatio, quam aequitas et veri studium, versatur. Nec obscurae sunt talis iniquitatis caussae. Nam, ut sumus homines, quanto praestabilior et magis expetenda 56
ingenii laus est, tanto impensius[4]) ei invidemus. Illi igitur, cum facile sentiant, sese[5]), si laus omnis ingenii felicitati[6]) tribuatur, jacere, et vix honestos esse posse, statim se parant ad Criticorum inventa ratiunculis quibusdam convellenda, moliuntur, sudant, misere se torquent, ut loco depravato potius qualemcunque sensum affingant, quam felix in vero reperiendo[7]) ingenium laudent. Ex qua obloquendi libidine, incredibile dictu est, quot quam durae et contortae vitiosorum locorum interpretationes manarint; si interpretationes dicendae sunt, quae scriptorem nescio quas ineptias dicere cogant[8]). Tales vindicias, tantum aberat, ut Hemsterhusius probaret, ut[9]) illis[10]) doctam aliorum audaciam praeferret. Sed longe optimum et tu- 57
tissimum consebat, medium sequi, quod tum a temeritate, tum a superstitione esset sejunctum.

Etsi vero vir magnus, usu sensuque edoctus, prae-

1) Qui ubi periculo faciundo deprehenderunt 2) ut omnium, quae 3) non gaudeat vehementerque laetetur? 4) vehementius 5) se 6) felicitati ingenii 7) inveniendo 8) cogunt 9) Talibus vindiciis Hemsterhusius ita offendebatur, ut 4) etiam *add.*

clare sciebat, Icaris non esse aptandas alas, hoc est, juvenes non temere ad Criticam adducendos esse, tamen sagacioris indolis adolescentes mature hujus artis veluti gustu quodam imbuebat. Quorum vires, ut erat acer et perspicax ingeniorum existimator, ante sic explorabat, primum, ut eos juberet cogitate meditateque legere illustrem aliquem veteris scriptoris locum, v. c. Livianam praefationem, vix imitanda arte conscriptam, et post, quid in tali loco maxime animum pepulisset[1]), quid maxime placuisset, sibi referre. Tum,
58 ubi linguae scientiam et pulcri sensum sibi probassent, in scriptore, ad talis aetatis captum accommodato, locum demonstrabat, qui vitium haberet nemini animadversum, idque investigare jubebat. Reperta corruptela, quam reperire interdum difficilius est, quam corruptis mederi, praesertim ubi mendosa scriptura tolerabilem, nec a re abhorrentem[2]) sensum efficiat; sed reperta corruptela[3]), lene et blandum ab ingenio remedium postulabat. In quo ut eos, qui nullum dum Critices usum haberent, sublevaret, ipse interdum vias quasdam, quae ferre ad verum inveniendum possent, indicabat. Si rem acu tetigisses, candide plaudebat sollertiae tuae, et acerrimum laudis stimulum adhibebat: sin minus, suam ipse emendationem promebat, ut quaerendi et conjectandi finis fieret. Hac ratione usur-
59 panda vir summus non solum discipulis suis facultatem dabat Critices cognoscendae, sed eosdem etiam consuefaciebat in legendo judicii severitatem adhibere, et semper animum, quid intelligat, quid minus, interrogare. Et miramur, ex ejus disciplina plures acutioresque Criticos, quam e cujusquam ante illum, prodiisse? Nolim singulos ambitiose commemorare. Facile, qui sint, velut propria quadam nota, intelligendi et judicandi subtilitate cognoscuntur. Unum tamen silentio praeterire non possum, germanum inprimis

1) affecisset 2) tolerabilem et a re non abh. 3) efficiat, reperta, inquam, cor.

Hemsterhusii discipulum, L. C. Valckenarium. Hic enim, quam a magistro accepit disciplinam, ante Franequerae, nunc Leidae, ita tuetur et propagat ingeniis feliciter formandis, ut, Hemsterhusio de vita sublato, nunquam defuturi sint, qui literas Hemsterhusiana ra- 60
tione colant. Hic utriusque linguae analogiam, quam vir immortalis impertiit quidem discipulis, sed literis mandare neglexit, ita quasi per manus tradit aliis, ut, etiam si nemo illam literis prodat, tamen ad seram posteritatem perventura videatur.

Quemadmodum vero aliis disciplina, sic aliis profuit salubri consilio suppeditando. Libenter et ingenue fateri solebat vir summus, P. Wesselingius, hunc sibi studiorum recte instituendorum auctorem fuisse. Is Hemsterhusio collega datus, non prius Franequeram, quam in intimam ejus amicitiam venit: quae ex illo tempore tam sancte et constanter culta est, vix ut aliud par amicorum conjunctius vixerit. Erat jam tum in Wesselingio magna et incredibili studio parta doctrinae 61
copia, sed aversus a critica ratione animus. Verum cum Hemsterhusius ei crebris sermonibus demonstrasset, nullam eruditionem, quamvis variam et copiosam, esse veram et accuratam sine critica disciplina posse, totam studiorum rationem commutavit, et post illa ipsa arte, quam ante oderat, nomen suum immortalitati commendavit.

Paullo ante de ea Critices parte, quae in depravatis corrigendis versatur, quantum satis est, disputavimus[1]. Sed ejusdem etiam artis est, veterum scriptorum obscuros sensus aperire: in quo, praeter vim judicandi, maxime cernitur illa nullis circumscripta terminis[2] eruditio. In hac autem[3] interpretandi ratione, quanquam alio modo, non minus vulgo, quam in illa emendandi, peccatur. Saepe et Hemster- 62
husii et aliorum querelas audivimus, cum dicerent, scri-

1) Paullo ante, quantum satis est, diximus de ea C. p., q. i. d. c. versatur. 2) terminis circumscripta 3) vero

ptorem[1]), quem quis interpretum enarrandum suscepisset, onerari iis, quae ad quemvis alium scriptorem[2]) scribi possent, explicari, quae nemo sibi explicari velit, in difficilioribus destitui lectores, res et sententias negligi, nihil nisi loquendi formulas enarrari, et ne illarum quidem notiones ad normam, quam perfectus Criticus, J. F. Gronovius dedisset, distincte et enucleate tradi, sed temere misceri et confundi. Hemsterhusius vero ipsum scriptoris argumentum amplexus, obscuriorum locorum tenebras modo ex historia et antiquitatis memoria, modo ex temporum ratione, modo ex interiore philosophia, modo ex aliis artibus dispellebat: fontes, unde quidque haustum esset, locos aliorum
63 auctorum, quos scriptor, quem tractaret, vel imitando expressisset, vel in transitu respexisset, demonstrabat: exquisitior verbi aut formulae vis si enarranda esset, non ille diversarum significationum, ut ita dicam, confinia confundebat, sed tenuissima[3]) et aliorum sensum fugientia discrimina tam perspicue accurateque[4]) definiebat, ut in his etiam geometricam elegantiam facile cognosceres.

Animadversiones, quas scripsit, habent[5]) beatam quandam et felicem rerum ubertatem. Nec tamen quicquam in illis alieni est, vel longius arcessiti. Omnia et apte et suo loco dicuntur; ut mirari subeat, tam longas animadversiones scribi potuisse. Sed talis copia facilis erat ei, qui omnes interiores Graeciae Latiique
64 recessus teneret. Ne multa: habent ejus commentarii in Aristophanem, Lucianum, Xenophontem Ephesium, Hesychium, Thomam Atticistam, alios, verissimam bene interpretandi disciplinam, qua non extat exemplum perfectius. Quo vehementius et justius dolemus, Coam Venerem, Lucianum dico, ab eo non esse absolutam, omninoque pauciora, quam exspectare par

1) auctorem 2) auctorem 3) tenuia 4) perspicua et certa ratione 5) Animadversiones ejus habent [quas scripsit *om.*]

erat, ex tam perenni[1]) et inexhausto doctrinae fonte ad communem utilitatem permanasse.

Hujus rei quae caussae fuerint, cum saepenumero quaeri soleat, videor mihi reperisse[2]) has duas. Primum vir summus tanto legendi meditandique studio tenebatur, vix ut inde avelli posset, et ad ea, quae per nimis multa, ut nobis quidem videtur, adversariorum volumina sparserat, digerenda traduci. Ne 65
ipse quidem diffitebatur, se ad labores, praesertim jussos, quibus sibi liquida illa meditandi voluptas eriperetur, paulo esse tardiorem. Deinde cum nihil, nisi quod omnibus numeris expletum esset, a se exire vellet, majorem posteritatis, quam aetatis suae, ducens rationem[3]), lapsus est, ut fere solent excellentissimi quique artifices, in quandam calumniam sui, ut, quantumcunque adhibuisset curae et studii, tamen nihil satis putaret. Ita, quod Plinius de Protogene, pictore, dicit, *in summa artis intentione minor erat fertilitas.* Huc accedebat, quod, quamcunque rem tractandam sumsisset, eam ita excutere, et cum pulvisculo exhaurire studeret[4]), ut, qui posthac idem agere institueret, omnem sibi materiam praereptam fateretur[5]). Qui- 66
bus de caussis[6]) memoriae suae, fidissimo ceteroquin omnium, quae semel legisset, audivissetve, custodi, irasci solebat, si vel leve quiddam, quod eodem pertineret, sibi post editum librum suppeditaret.

Fuerunt, quibus in Luciano ornando nimis cunctatus videretur: a quibus petimus et quaesumus, ut ejus cunctationem comparent cum alterius[7]), qui post ad eundem scriptorem edendum accedere ausus est[8]), festinatione. Reperient profecto, illum cunctando rem restituisse, hunc[9]) festinando perdidisse.

Ille autem tot vigiliarum et tot annorum fructus

1) e perenni [tam *om.*] 2) fuerint, saepe numero quaeri solet. Equidem mihi videor reperisse 3) majorem habens posteritatis, quam praesentis aetatis, rationem 4) studebat 5) inveniret 6) Quamobrem 7) aliorum 8) ausi sunt 9) hos

67 si minus publice apparuit, non tamen iccirco[1]) vel
exiguus esse, vel periisse existimandus est. Nam vix
ullus sive Graecus sive Latinus scriptor est, in cujus
margine non tales emendationes, quales a principe
Criticorum proficisci par erat[2]), notarit. Pleni sunt
castigationum, ut paucorum recensione defungar[3]), Ari-
stophanes, Oratores Attici, Theocritus, Apollonius
Rhodius, Harpocration: pleni ex poëtis Latinis, Pro-
pertius, Manilius, Valerius Flaccus. Hinc igitur prae-
sidia, hinc ornamenta editionibus a se curandis pe-
tant Critices studiosi. Neque verendum est, ne talis
thesaurus in dominos literarum rudes incidat, aut
dissipatus pereat. Adhuc illum integrum servat Fran-
ciscus Hemsterhusius, unus ex tribus filiis superstes,
68 paterni ingenii, animi, et oris imago, qui philosophiam
et mathematicas artes cum antiquitatis eruditae[4]) scien-
tia ita conjunxit, ut, qua laude magis excellat, diffi-
cile sit existimare. Sed idem inusitata liberalitate
totum illum thesaurum Bibliothecae publicae Leidensi,
post fata sua, donare constituit, jam nunc fidem suam
per me omnibus ita astringens, ut haec publica vo-
luntatis declaratio testamenti vim habere possit. Sic
facere decebat filium, qui nobis patrem cum aliis vir-
tutibus, tum animi magnitudine reddit.

Satis multa de Hemsterhusii ingenio et doctrina di-
ximus. Nunc animum contemplemur, utrique facultati
vel parem, vel superiorem. Nec alienum est, qui
69 Critici nostri animus et mores fuerint, quaerere, prae-
sertim cum de Criticorum moribus ea inveteraverit
opinio, ut nullum eruditorum genus ferocius, trucu-
lentius, magisque contentiosum habeatur. Equidem
negare non possum, tales et olim fuisse, et fortasse[5]) etiam
nunc esse. Addo etiam, ridiculas istorum pugnas de
verbis et parvi momenti rebus Criticam non leviter in-
famasse. Veruntamen quis tam iniquus judex est, ut

1) idcirco 2) proficisci debebant 3) ut paucos tantum nominem 4) eruditae antiquitatis 5) forte

hominum vitium ad artis contemtionem[1]) trahat? Nisi vero Jurisprudentia contemnenda est[2]), quod inter Jurisconsultos rabulae, aut Medicina, quod inter Medicos circulatores reperiuntur. Nolim hujus opinionis levitatem cum pari conjunctam iniquitate, pluribus[3]) verbis refellere. Sunt Hemsterhusii mores optima Criticorum apologia. Cujus enim famam et exi- 70
stimationem ille unquam scriptis suis laesit? Cujus dissensionem[4]), in tanto doctrinae fastigio, non facile ac leniter tulit? Ne tum quidem, cum res et locus postularent, superbiam maximis meritis quaesitam sumsit[5]). Quid? tantum abfuit[6]), ut aliorum errores exagitaret, ut stultos etiam patientius ferret, quam necesse videretur. Erat Theologus[7]), qui saepe in circulis, ipso praesente, Pindaros, Sophocles et Demosthenes, quos nunquam legerat, loqueretur, eosque velut in lance positos modo tolleret judicio suo, modo deprimeret, omninoque, ut in Latinorum proverbio est, spectante Roscio, gestum in scena ageret[8]). Cum Joannes Albertus, et[9]) ceteri, qui aderant, intentis in Hemsterhusium oculis[10]) exspectarent, ut hominis vanitatem et impudentiam comprimeret[11]), ille ne verbum 71
quidem. Cur enim, dicebat, hunc minus patiar ingenio suo frui, quam alios, coram me et Schultensio, in pari inscitia, de pulpitis jactantes Graecarum et Orientalium scientiam literarum[12])?

Sed non est, quod magnopere miremur aut aliorum intolerabilem fastum et superbiam, aut hujus amabilem humanitatem. Illi enim[13]) ex his studiis nullum, nisi eruditionis, fructum petunt: cujus vis quae potest esse in animum et mores? Hic non unam eruditionem, sed inprimis vitae et morum elegantiam, omni-

1) contemtum 2) contemni debet 3) levitatem et iniquitatem pluribus 4) dissensum 5) sumebat 6) aberat 7) Theologus *om.* 8) omninoque — in scena ageret *om.* 9) Ioannes Albertus, et *om.* 10) intentis in eum oculis 11) ut stolidam hominis vanitatem comprimeret 12) quam concionatores sacros, qui coram me — inscitia, iactant Gr. et Or. sc. literarum? 13) Nam illi

noque veram sapientiam inde sibi hauriendam duce-
bat. Ac morum quidem venustas non solum per ejus
72 libros fusa est, sed etiam in sermonibus, omnibusque
vitae actionibus ita lucebat, ut non tam sibi et Musis
vixisse, quam inter fortunatos beatosque[1]) homines
aetatem egisse videretur. Sermo familiaris etsi tam
accuratus et eruditus erat, ut meditatum diceres, tamen
nihil habebat affectationis molestae. Immo haec gra-
vitas temperabatur incredibili humanitatis festivitatis-
que condimento. Nam et ipse naturae vi abundabat sale
atque urbanitate[2]), et praeterea omnem leporum et face-
tiarum florem ex antiquis et novis scriptoribus libarat.
Itaque vix alium ex eruditorum ordine vidimus, cujus
consuetudo a principibus etiam viris impensius[3]) ex-
peteretur. Non habet patria proceres illustriores,
prudentiores, et bonis artibus ad omnem humanitatem
73 magis excultos, quam fratres, Guilielmum et Carolum
Bentinckios. Atqui illi fateri et prae se ferre non
dubitant, se nunquam, nisi meliores aliqua parte et
doctiores, ab Hemsterhusio discessisse. Ac nescio,
majorine gloriae sit Hemsterhusio, Bentinckiis pla-
cuisse, an Bentinckiis, Hemsterhusii virtutes intel-
lexisse.

Animus ejus erat, qualem esse oportebat[4]) tot sa-
pientum praeceptis conformatum[5]), unius verae et so-
lidae virtutis admirator, contemtor rerum fluxarum
et humilium. Roboris quantum in eo fuerit, hoc docu-
mento cognoscere licet. Venerant ad eum Frane-
queram nobilissimi e primaria gente Wassenaria ho-
74 spites, biduum hilare sumturi. Cum omnes accubuis-
sent, animis ad laetitiam remissis, ecce, literis fit
certior, filium summae spei, Jacobum, qui sibi decus
ex militia navali petebat, procul a patria morte im-
matura[6]) periisse. Quid ille? Vultu nihil mutato

1) et beatos 2) ipse sale atque urbanitate abundabat [naturae vi *om.*[3) vehementius 4) qualis esse debebat 5) conformatus 6) immatura morte

seponit literas, simulat hilaritatem, acerbissimumque dolorem per biduum pectore premit, quod jucunditatem, cui se hospites dederant[1]), muliebri et nihil profutura ejulatione contaminari nolebat. Tali constantia germanus ille Socraticae disciplinae alumnus, Xenophon, nuntiata[2]) inter sacrificandum filii Grylli morte, luctum distulit, dum solemne sacrificium peregisset.

Ostentationem et inanem pompam oderat cum in reliqua vita, tum in docendo; ut exteri, qui ad ejus lectiones venissent, vix crederent, hunc esse illum 75
Hemsterhusium, de quo tot ac tanta praedicari audivissent. Famae et magnae de se opinionis prope negligens erat, minime omnium curans plausum vulgi[3]), cui propterea[4]) paene ignotus vixit. At[5]) quo minus gloriam venabatur, eo magis ad eum sponte veniebat[6]). Quis enim nescit, omnes omnium gentium eruditos una voce, una sententia regnum in literis ad ipsum detulisse?

Prudentia, dubito, an unquam major et praestantior fuerit in ullo homine erudito. Credebat Epicharmo, nervos et artus prudentiae esse, non temere credere, tenebatque, si quis alius, artem difficillimam tacendi suo tempore, et loquendi. In consilio capiendo cautus, 76
consideratus, et si quaeris, lentus: quippe omnes in utramque partem rationes videbat, et magno judicio ponderabat: sed idem, ubi semel quid decrevisset, constans et firmus. Alienus a suspicionibus: sed idem latebrarum, quae in animis hominum sint[7]), sagacissimus explorator.

Sed prudentia, quae vitam privatam attingit, si in eo summa et singularis fuit, forsitan[8]) minus mirum videatur. Unde vero ille, qui nullam reipublicae partem attigisset, tantam hauserat rerum civilium scientiam? Nempe cum eam non experiundo sibi comparare

1) quod hospitum jucunditatem 2) nunciata 3) negligens erat, et minime omnium curabat laudem vulgi 4) idcirco 5) Sed 6) confluebat 7) sunt 8) fortasse

posset, usus et experientiae vicariam adscivit philosophiam, inprimisque omnis priscae et recentioris
77 aetatis historiam. Ex qua virtute Academia Batava uberrimum fructum tulit. Nactus enim amplissimum theatrum, in quo civilis illa prudentia spectaretur[1]), foederatorum Belgarum historiam nova et inusitata ratione tradere coepit. Indagabat veras caussas, ex quibus res gestae penderent, remotis simulationum involucris, quibus tegerentur; consilia principum et populorum cur bene, cur secus cecidissent, explicabat; quid expetendum, quid fugiendum esset, demonstrabat; efficiebatque adeo, ut disciplina sua prudentiae civilis magistra et esset et haberetur. Inprimis heroum Batavorum ingenia et mores tanto artificio pingebat, ut non literarum Professorem, sed Polybium aut Tacitum cathedrae impositum dixisses[2]).

78 Tali ingenio, doctrina et sapientia fuit Hemsterhusius, cujus similem Criticum nos haud vidimus; posteri ut videant, bonarum literarum caussa vehementer optamus.

FINIS.

---

1) spectari posset   2) putasses

ANTHIMI

DE OBSERVATIONE CIBORUM

EPISTULA

AD

THEUDERICUM REGEM FRANCORUM.

ITERUM EDIDIT

VALENTINUS ROSE.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI

MDCCCLXXVII.

LIPSIAE, TYPIS B. G. TEUBNERI.

De Anthimo medico Graeco Gothorum amico olim egi in Anecdotis Berolini editis (t. II. p. 43—62). scripsit is sermone latino quidem sed ad vulgarem usum declinante de diaeta libellum ad Francorum regem Theodoricum (511—534), magni Theodorici († 526) legatus ipse idemque medicus (ante Elpidium ultimosque regis annos, de quibus Procop. Goth. I, 4 cf. Sirmond. not. ad Ennod. ed. Par. 1611 p. 39—40) fere septuagenarius (c. a. 515 i. e. inter annos 511—526). quam epistulam multis inter Francos exemplaribus exaratam atque etiam Isidoro cognitam (20, 2, 29 et 31 ex Anth. ep. 34) barbarorumque librariorum ante Carolum usu perinde corruptam, postea autem neglectam, immo a saeculo inde duodecimo paucis quibusdam doctisque viris intervisam, attamen historiarum non minus quam linguarum amatori memorabilem, insigne scilicet aevi documentum, scriptorum codicum ope numero sex (collectorum collatorumque ab a. 1855 ad a. 1867) primus edidi anno 1870. quibus in hac altera editione iam septimus accedit codex S. Galli 878 a Gustavo Scherer monstratus in catalogo a. 1875 emisso (p. 308). in quo recensendi negotio id quidem difficillimum et nunc est fuitque olim eritque in posterum quomodo inter nativam auctoris barbariem fortuitamque scriptorum et adiectam recte dignoscatur. ceterum qui unus mecum me inscio hoc saeculo noverat Anthimum vir inter paucos memoriae venerabilis Mauricius Haupt, is licet in academia Berolinensi olim disputavisset, scripti tamen nihil de eo reliquisse dicitur.

Berolini d. 16. m. Junii 1877.

V. R.

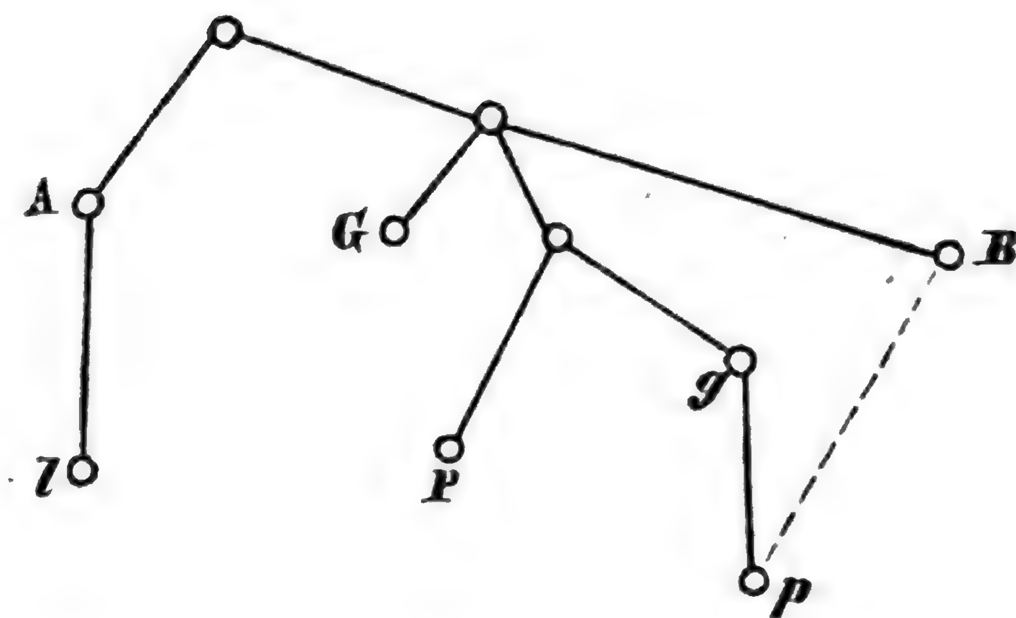

A = cod. Lond. Sloan. (Ayscough) 3107 (ch. saec. XVII ex codice nunc deperdito saeculi IX quam accuratissime exscriptus)
G = cod. S. Galli 762 (saec. IX).

B = cod. Bamberg. L. III. 8 (saec. IX in breviorem textum contractus).

---

g = cod. S. Galli 878 (saec. XI: p. 352 „Incipit epistola antimi medici viri inlustri ad titum imp. et ad teodericū regē francorū" — sicut in cod. *P* Anecd. II p. 60).
P = cod. Paris. ol. S. Victor. 608 (saec. XII).

---

l (ex *A*) = cod. Lond. Harl. 4986 (= 5294: saec. XI).
p (ex *g* et *B*) = cod. Prag. XIV. A. 12 (membr. saec. XIV/XV).

Series titulorum

sec. cod. S. Galli 762

(de reliquis v. Anecd. II, 51 et infra Adn. ad p. 18, 6).

De interpolatis in *G* (*B*) capitulis 2 72 73 aliisque additamentis vid. Anecd. II p. 51.

Incipit
epistula Anthimi viri inlustris comitis et legatarii ad gloriosissimum Theudericum regem Francorum de observatione ciborum.

Qualiter omnes cibi comedantur ut bene digerantur et sanitatem praestare debeant, nam non infirmitatem stomachi nec anxietatem humani cordis, rationem observationis vestrae pietati, secundum praecepta auctorum medicinalium, ut potui vobis exponere profuturam generaliter procuravi: quoniam prima sanitas hominum in cibis congruis constat, id est si bene adhibiti fuerint, bonam digestionem corporis faciunt, si autem non bene fuerint cocti, gravitatem stomacho et ventri faciunt, etiam et crudos humores generant et acedias carbunculos et ructus graves faciunt. exinde etiam fumus in capite ascendit, unde scotomaticis et caligines graves fieri solent. etiam et ventris corruptela ex ipsa indigerie fiet, aut certe desursum per os vomitus fit, quando stomachus cibos crudos conficere non potuerit. si autem bene praeparati fuerint cibi, digestio bona et dulcis fiet et humores boni nutriuntur. in hoc enim prima sanitas constat. ita et qui se taliter voluerint observare, aliis medicaminibus non indigebunt.

similiter et de potu tantum oportet adhibere quantum cum cibis concordat. ceterum si plus praesumptum fuerit et maxime frigidum, stomachus ipse infrigidatus nihil praevalet. unde etiam corruptela nascitur et illa quae superius diximus. unum tamen exemplum suggerimus: quomodo in

fabrica domus parietis si calcem et aquam quis tantum temperaverit quantum ratio poscit ut spissa sit ipsa mixtio, proficit in fabrica, et tenet, si autem satis aqua missa fuerit, nihil proficit, sic et in cibis vel potu ratio debet agnosci. ergo et sicut supra diximus prima sanitas ex cibis bene coctis et bene digestis constat.

nam si quis dicat: homo in expeditione positus vel iter agens longum quomodo potest se taliter observare? et ego suggero: ubi focus est vel vacat quae praedicta sunt fieri debent. nam si necessitas exegerit carnes vel alia crudiora manducare, non ad nimietatem sed parcius. sed quid plus, quoniam ab antiquis dictum est „omnia nimia nocent". nam et de potu, si quis caballicando et in labore festinando amplius potum praesumpserit, commovendo se in equo vexabitur, et in ventre peiora nascuntur quam de cibis.

sed forte dicitur mihi: quare gentes aliae crudiores carnes manducant et sanguinolentas, et sani sunt? et licet nec illi omnino sani sint, quia ipsi sibi medicinas faciunt — cum male sibi senserint, ustulant se foco in stomacho et ventre et per alia loca, quomodo caballi furiosi ustulantur — tamen et inde reddo rationem. illi unum cibum manducant, sicut lupi. nam non multos, quia non habent nisi carnes et lactes et ipsud quod habuerint manducant. et videntur esse sani de paucitate ciborum. nec non de potu est quando habent, est quando longo tempore non habent. et paucitas ipsa videtur ipsis sanitatem praestare. nam nos qui diversis cibis et diversis deliciis et diversis poculis nos angimus, necesse habemus nos gubernare taliter ut non pro nimietate adgravemur, sed magis parcius agentes sanitatem obtineamus. si quis vero delectatus fuerit cibum qualemcunque manducare, sed in primo bene factum cibum praesumat, et de aliis rebus parcius ita ut lucretur hoc quod primum accepit et bene digerat. propterea diligenter constat observare quae a nobis suggesta sunt auxilio divinae maiestatis et domini nostri Jesu Christi, a

cuius . . . . longiorem vitam et praecipuam sanitatem.

Rationem ergo diversorum ciborum quemadmodum uti
debeant secundum praecepta diversorum auctorum, ut potest
1 intellectus noster habere, suggerimus. in primis *panem*
nitidum bene fermentatum et non azimum sed bene coctum
comedendum et ubi locus fuerit cottidie calentem, quia
tales panes melius digeruntur. nam si non bene levatus
fuerit, satis gravat stomachum.

2 3 De *carnibus* vero vaccinis vaporatis factis et in sodinga coctis utendum. etiam et in iuscello, ut prius exbromatas una unda mittas, et sic in nitida aqua quantum ratio poscit coquantur ut non addatur aqua, et cum cocta fuerit caro, in vaso mittis acetum acerrimum quantum mediam buculam, et mittis capita porrorum et puleii modicum, apii radices vel feniculi, et coquatur in una hora, et sic addis mel quantum medietatem de aceto vel ⟨quam⟩ quis dulcedinem habere voluerit. et sic coquas lento foco agitando ipsam ollam frequenter manibus, ut bene ius cum carne ipsa temperetur. et sic teris piperis grana L, costum et spicam nardi per singula quantum medietatem solidi, et cariofili quantum pensat tremissis I. ista omnia simul trita bene in mortario fictili, addito vino modico et cum bene tribulatum fuerit, mittis in ollam et agitas bene, ita ut antequam tollatur de foco, modicum sentiat et remittat in ius virtutem suam. ubi tamen fuerit mel aut sapa vel caroenum, unum de ipsis sicut superius continetur mittatur, et in buculari non coquatur, sed in olla fictili: meliorem saporem facit.

4 vervecinae vero carnes et si frequenter utantur aptae sunt, et in iuscello simplici, et in assatura ut delonge a foco coquantur. nam si proxima fuerit foco, ardet caro deforis et deintus devenit cruda et potius nocet quam iuvat. sed ut dixi delonge et diutius. quomodo vaporata sic deveniat, et sales cum vino mixti quando assatur cum pinna diffundantur.

agnellinae vero carnes aut de haedis optimae sunt, qua- 5
liter volueris, aut vaporatas aut elixas in iuscello. etiam
et assae bonae sunt.

cervinae vero carnes elixae et vaporatae accipiuntur, 6
sed interdum utendae. assaturae vero si de novello fuerint
cervo, bonae sunt. nam si de vetusto cervo, graviores sunt.

carnes de hinnuleis vero et de capreolis et ipsae con- 7
gruae sunt. quando novellae fuerint, meliores sunt.

aprunae vero quanto recentiores fuerint, leviores sunt, 8
sed elixae utendae. et assaturae si fiunt, ut longe a foco
et diutius, quomodo de vervecinis indicavimus.

de porco domestico et elixae et assatae. quanto tamen 9
recentiores sunt, tanto leviores sunt, et aptae ad dige-
stionem. praeterea de lumbis porcellinas expedit assas
manducare, quia aptae sunt et bene conficiuntur, ita ut
sale in aqua soluto cum pinnis quando assantur tangantur.
et si duriores quando manducantur fuerint, melius est,
sic tamen ut in sale puro intingantur. nam liquamen ex
omni parte prohibemus. lactantes vero satis apti et con- 10
grui elixi, vel in iuscello, et assi in furno ut non grandis
sit vapor et ne satis ustulentur sed magis ut deveniant
quasi vaporati. et inde intingendo in oximelle simplici ad
horam facto ut duae partes de melle et una pars de aceto
adhibeatur, et sic coquantur in vaso fictili, et sic intin-
gantur carnes ipsae quando manducantur.

de bubus vero qui teneriores sunt sic apti sunt. caro 11
ipsa sumatur elixa vel vaporata. et si delectatus fuerit
quis, assas comedere potest, ut longius a foco assentur.
tamen non bene accipiuntur.

carnes vero vaccinae vel bubulinae insalatae non sunt 12
congruae, nisi necessitas exegerit ut sumantur, quia pin-
guedo de ipsis carnibus de sale defluit, et deveniunt sic-
cae ipsae carnes et non bene conficiuntur.

lepores vero si novelli fuerint et ipsi sumendi in dulci 13
piper habente, parum cariofili et gingiber, costum et spicam
nardi vel folium.

4 De larido vero, unde non est qualiter exire delicias Francorum, tamen qualiter melius comedatur ad horam expono. si assatum fuerit ad horam quomodo bradones, pinguamen ipsum defluit in foco et laridum devenit siccum et qui manducaverit laeditur, nam non iuvatur. etiam et malos humores generat et indigestionem facit. sed elixatum laridum et refrigeratum si manducatur melius iuvat et ventrem constrictum temperat, et bene digeritur. sed bene debet elixari. certe si de perna, plus debet coqui. de cute vero ipsa nihil praesumatur, quia non conficitur. frixum vero laridum penitus non praesumendum, quia satis nocet. pinguamen ipsius laridi quod in cibo aliquo supermissum fuerit vel super olera ubi oleum non fuerit, non nocet. nam illa frictura penitus non expedit.

de crudo vero larido quod solent ut audio Franci comedere, miror satis quis illis ostendit talem medicinam ut non opus habeant alia medicina. qui sic crudum illud manducant, quia beneficium grande est et pro antidoto sanitatem illis praestat, beneficio ipsius quia ita omnia viscera quomodo medicamento bono et si qua vitia sunt in visceribus vel intestinis per ipsum sanantur, et si lumbrici vel tineae adnatae fuerint, expellit hoc. nam et ventrem temperat, et quod illis melius est, per istum cibum saniores aliis sunt. nam ut exemplum magnum dicatur, ut credatur quod diximus, tota vulnera quae foris aut in corpore nata fuerint vel de plaga facta, laridum crassum adpositum adsidue et purgat putredinem vulneris illius et sanat. sic enim et ad interiora viscera poterit prodesse, sicut superius diximus. ecce quale beneficium in larido crudo, et quod medici cum medicamentis vel potionibus temptant sanare vel emplastris curare, de larido crudo Franci sanant.

15 Cervisa bibendo et medus vel aloxinum quam maxime omnibus congruum est ex toto. quia cervisa quae bene facta fuerit rationem habet et beneficium praestat sicut tisana quam nos facimus alio genere. similiter et de medo bene facto ut mel bene habeat, multum iuvat.

Renes de porco penitus non expedit manducare, nisi 16
latera ipsorum, quia ipsa sunt congrua et bene digeruntur.
nam renes de nullo animale manducentur.

de ventre vero bovis vel vervecis auctores iubent man- 17
ducare, praeter illa quae sunt spissa. sed elixa, nam non
assa.

vulva porcina et ipsa optima est, sed elixa. 18

sumen porcinum et ipsud bonum est et frixum et 19
elixum.

de vacca tenera venter elixus congruus est. laridum 20
vero in fartalia missum interdum permittimus comedere.

de ficato porcino frixo penitus non expedit nec sanis 21
nec infirmis. sani tamen si voluerint, sic manducent. inci-
sum bene in craticula ferrea quae habet latas virgas, un-
guatur aut de oleo aut de uncto, et sic in subtilibus
carbonibus assetur ita ut crudastrum sit, et calens ipsum
manducent cum oleo et sale et coriandro minutato desuper.

De avibus vero, hoc est fasianis pastis et anseribus, 22
quia pascuntur, pectus illorum congruum est tantum, quia
carnem albam habet. ipsa magis expedit. nam posteriora
ipsorum non praesumantur, quia gravant stomachum, quia
non est illa sagina naturalis sed adiecta.

gallinae vel pulli pinguiores, qui non tamen saginan- 23
tur, congrui sunt ita ut hiberno tempore ante biduum
occidantur, nam aestivis diebus ante seram tantum. qui
capriati facti melius comeduntur, maxime pectora ipsorum
et ascellae, quia ista meliores humores et sanguinem bo-
num nutriunt. nam posteriora omnium avium sanis qui-
dem hominibus apta sunt, et ista et omnia. nam auctores
ista ⟨quaerunt⟩ quae sunt praecipua membra inter diversa
genera ad viros deliciose viventes et diversa ciborum su-
mentes: pro ipsis exposita est ista ratio, praeterea illis
qui infirmiores sunt corpore. nam inter diversa bona
commixta in prandio si unus cibus non congruus et cru-
dior fuerit, illa alia bona dissipat et non bonam digestio-
nem permittit ventrem habere. supra scriptae vero aves

in iuscello bene coctae congruae sunt, et si vaporatae ad horam occisae, bene tamen coctae, aptae, etiam et assae ut delonge a foco cautius assentur.

4 de pavonibus vero si fuerint illi maxime qui sunt seniores, ante v aut vi dies occidantur, et caprientur bene qui tales carnes habent, et in vino missi aut singulatim in iuscello cocti sumantur, ita ut qui delectatur mel modicum et piper mittat in ipso iuscello, postea cum coctum fuerit. minores vero pavones vel teneriores ante unam diem aut biduum occidantur.

5 De agrestibus vero avibus turtures quidem qui saginantur in domo scitur ab omnibus graviores sunt, quia miseras carnes habent et melancholicum humorem generant, nisi forte pro desiderio aliquis interdum sumat. in campis vero qui nascuntur elleborum herbam quae latine dicitur veratrum, ipsud manducant et persecuntur, sicut auctores nostri dicunt. quod si quis adprehenderit agrestem turturem et de illa herba ipsum contigerit manducasse et aliquis de ipso comederit, grande periculum patitur, et usque proxime mortem hominem adducit ita ut ignoscens aliquis putet venenum se ab aliquo accepisse, in tantum ut et corruptela ventris nimia subsequatur, aut certe vomitus ita ut partem faciei constringat. istud et ego in tempore meo probavi in provincia mea. in villa duo rustici sic ad horam captum comederunt, et ita illis contigit, et unus illorum sanguinem deiusum produxit nimium et periclitatus est usque ad mortem. remedium ergo istius rei vinum vetus et oleum tepidum adsidue dare illis bibendum, ut possit illud venenum contemperari.
6 nam de sturnis adserunt auctores cicutam herbam plus amare et comedere quam alias herbas. unde contigit illis comestis ad gravitatem perducere.

7 carnes vero de gruibus interdum pro desiderio ⟨praesumantur⟩ quia et ipsae nigras carnes habent et melancholicum humorem generant.

8 perdices bonae sunt, maxime pectora ipsarum. coctae,

nam ⟨non⟩ assae. praeterea illis congruae sunt qui fluxum ventris patiuntur vel disentericis, ut elixae bene sint in aqua pura sine ulla conditura. et si potest fieri, nec sale mittendum nec oleum, nisi unum fasciculum de coriandro, et coquantur cum ipso. pectus tantum comedatur, si potuerit sine sale, sin vero, intingatur in sale.

columbi agrestes non sunt congrui. de domesticis vero 29
columbis pipiones ipsorum apti et boni et sanis et infirmis
et cocti et assati maxime. cum assantur, de salimuria
lene tangantur. de passeribus qui in parietibus nutriuntur, 30
pullos ipsorum bene assos aut elixos praesumere ⟨bonum
est⟩. ficetulae et ipsae bonae et aptae sunt. vel alia genera 31
aucellarum quae albas carnes habent praesumantur. anates 32
et ipsae teneriores sunt. interdum praesumatur pectus
illarum. avis quae dicitur tarda bona est, sed puto hic 33
non haberi.

Isicium vero quod de gallinis vel pullis fit, tenerius magis fiat quam durius, ut de ovo plus mittatur. nam si durius fuerit, non digeritur, sed corruptelam ventris generat. si autem tenerius fuerit, et bene conficitur et bonos humores generat.

Afrutum graece quod latine dicitur spumeum, quod de 34
pullo fit et de albumine de ovo. sed multum albumen ovorum mittatur, ita ut quomodo spuma sic deveniat opus ipsud afruti, quod desuper iuscello facto et oenogaro in gavata componatur quomodo monticulus. et sic gavata ponitur in carbones et sic vapore ipsius iuscelli coquatur ipsud afrutum. et sic ponitur in medio missorio gavata ipsa et superfunditur modicum merum et mel, et sic cum cocleari vel novella tenera manducatur. tamen solemus et de pisce bono in ipso opere admiscere aut certe de pectinibus marinis, quia et ipsi optimi sunt et satis apud nos abundant. et de ipsis puris pectinibus fient sferae niveae.

De ovis gallinarum quantum plus quis voluerit prae- 35
sumat, sorbilia tamen, et sale modicum mittendum. et si ieiunus quis accipiat quanta potuerit, ad virtutem proficit

corpori melius quam alter cibus et sanis hominibus et infirmis. ita tamen fiant ut in tepida aqua mittantur, vel maxime in frigida, et sic coquantur lento foco, aut in carbonibus paulatim calefiant. illa aqua sic penetrat intus. nam si in ferventi aqua missa fuerint, albumen coagulatur et mediolum illud tarde sentit et devenit intemperatum, et qui sic accēperit nocetur. nam sicut superius dixi si ita fuerint facta, bene conveniunt. et tamen semper cocus agitet cum spatula. tamen recentiora ova meliora sunt.

6 dura vero ova aut ex casu quomodo in inpensa ponuntur, mediolum tantum praesumatur. nam albumen durum factum non conficitur penitus, sed et corruptelam generat ventri, et non iuvat sed magis nocet. cavendum ergo omnino albumina ovorum dura facta: mediola ovorum etiam sorbilia facta plus congrua sunt corpori, sicut auctores docent.

7 anserina vera ova sani homines comedent, tamen et ipsa plus sorbilia. nam et ipsa si dura fuerint, illud albumen graviter nocet.

8 fasianina ova bona sunt, sed meliora gallinacia.

Omne genus boliti grave est et indigestum. mussiriones vero et tuferae meliores ab aliis bolitis sunt.

9 De piscium ratione qui in his partibus sunt, tructa et perca aptiores sunt ab aliis piscibus.

0 lucius piscis et ipse bonus. operi vero quod de ipso fit spumeo albumen de ovo sic misceatur ut modice tenerum sit quam durum, et comestum non nocet.

1 de esoce vero quando recens fuerit comedatur. si de pluribus diebus fuerit, gravat stomachum. praeterea si salsi sunt, graves sunt et malos humores nutriunt. cutis vero esocis ipsius quomodo frixus fuerit, penitus non manducetur, quia graviter nocet.

2 platenses vero vel soleae unum genus est. quae bonae et congruae sunt elixae in sale et oleo. quae etiam et infirmis satis conveniunt.

3 anguillae vero quae in glarea aspera vel in saxosis

nascuntur, meliores sunt quam illae quae in limosis locis
vel lutosis nascuntur. assae ita ut capellentur partes et
sic in brido assentur aptiores sunt quam elixae, ita ut
in salimuria tangantur dum assantur, ut magis durior fiat
caro ipsa.

trucanti illi minuti pisciunculi assi vel frixi apti sunt 44
pro fastidio.

tecones dicuntur esse filii esocum, tamen ipsi boni 45
sunt et sanis et infirmis elixi in sale et oleo.

de pisce cracatio caro fortior est. sani homines pos- 46
sunt manducare.

naupridas uero nec nominare nec sanis nec infirmis 47
hominibus, quia malam carnem habent et melancholicam,
ita et graves et malos humores et sanguinem nigrum
nutriunt et causas malas generant. omne vero genus pi-
scium comedatur recens. nam si oluerint, satis graviter
possunt nocere.

Pectinis optima caro elixi facti et assati in testa sua, 48
et opera inde fient. et congrui sunt et sanis et infirmis,
sed tamen et ipsi si recentes fuerint.

ostrea vero necesse habetur pro desiderio permittere 49
interdum quia frigida sunt et flegmatica. tamen si assata
fuerint quomodo sunt clausa in testa sua, aptiora sunt.
cruda vero qui comedet, vel spondulum purum manducet,
quod est callosum et illo quod in gyro pendet sublato.
ostrea vero si olent et quis manducaverit, altero veneno
opus non habet.

De oleribus malva beta porrus congrua sunt semper 50
et aestivo et hiberno, caules vero hiemis tempore. nam
aestivis diebus melancholici sunt.

lactucae uno more sunt, praeterea si ad horam col- 51
lectae manducantur. si autem fuerint biduo aut triduo,
si forte, pro desiderio accipiantur.

intuba vero bona sunt et cruda et elixa et sanis et infirmis, cruda vero una die exsiccentur ad solem et sic manducentur.

napi boni sunt. elixi in sale et oleo manducentur, sive cum carnibus vel larido cocti, ita ut acetum pro sapore in coctura mittatur.

53 pastinacae bonae sunt bene elixae et comestae. etiam urinas provocant. si enim frixae comeduntur, primum in calda praedurentur.

54 asparagi vero satis boni sunt et domestici et agrestes, et urinas provocant, si in calda illorum apii radice admixta vel feniculi radice, coriandri modico ad horam misso vel mentae, cum vino ipsa calda bibatur. et asparagi vero non debent nimium elixari. nam perdent virtutem et saporem, nisi fortiores sint. et in sale et oleo comedantur.

55 apium vero coriandrum et anetum vel porriones in omni ciborum coctura miscentur, ita ut porri modicum praedurentur.

56 cucurbitae vero rariter praesumendae, quia et ipsae frigidae sunt, nisi sanis hominibus. tamen apud nos et febricitantibus iugiter sine frigore offerimus. delicatae cucurbitae elixae bene in sale et oleo comestae ad contemperandas febres faciunt.

57 cucumeres enim etsi hic non sunt, tamen quando fuerint, cum semine illorum quod intus est manducetur. congruum est praeterea ad renium vitia, sicut et semen de cucumere in aliquibus confectionibus pro renium vitiis iusserunt auctores mitti.

58 melones vero si bene maturi fuerint, et ipsorum ab intus maxime cum semine quod est mixtum, melius est quam si purum manducetur. nam si pusca, ut alii faciunt, et puleio admixto sic comedantur, sanis convenit. nam qui vitia renium habent vel vessicae, non convenit pusca, quia inimicum est satis acetum crudum renibus et vessicae, et hepatico non expedit.

59 atriplices olera bona sunt et sanis et infirmis.

60 radices vero sanis vel flegmaticis aptae sunt, tamen ut V aut amplius dies collectae maturent. nam si ad horam collectae fuerint, gravare solent.

alium bonum est, et flegmaticis vel qui stomachum frigidum habent. et in via longa maxime bonum est. facit etiam ad aquas diversas. qui autem vitiosos renes habent, parcius utantur.

cepae humorosae sunt, ascaloniae vero meliores. 62 63

De leguminibus vero tisanas quae de hordeo fiunt qui 64
scit facere, bonae sunt et sanis et febricitantibus. fit etiam de hordeo opus bonum, quod nos graece dicimus alfita, latine vero polentam, Gothi vero barbarice fenea, magnum remedium cum vino calido temperatum. et de ipsa re coclear plenum et sic admixtum bene bibatur paulatim, et iuvat satis stomachum defectum et pascit. facit autem et ad disentericos mirifice cum vino puro calefacto, et sic admixtum coclear unum et bene mixtum ieiunus accipiat vel nocte post pullorum cantus vel quando delectatus fueri infirmus, ita ut cum hoc acceperit, alium cibum continuo non accipiat usque dum istud digerat. solemus dare de hoc ipso febricitantibus cum aqua pura tepida, non spissum sed rarum factum. convenit ergo et in tempore ieiuniorum in quadragesima accipere hoc primtus cum calda, quia et confortat stomachum et pascit.

faba vero integra cocta bene, et in iuscello, et oleo 65
condita vel sale, melius congrua est quam illa faba fresa, quia gravat stomachum.

cicer vero si bene coxeris ut omnino liquescat con- 66 (68)
ditum oleo et sale bonum est, etiam et renibus congruum. si autem crudivum fuerit, penitus nec sanis suadeo comedere, quia facit inflationes gravissimas et indigeries malas et corruptelam ventris.

lenticula vero et ipsa bona lavata et bene elixa in 67
aqua pura, ita ut illa prima calda fundatur, et alia calda missa cum ratione, non satis, et sic coquatur lente in carbonibus, ita ut cum cocta fuerit, acetum modicum mittatur pro sapore. et addatur ibi species illa quae dicitur rus syriacus, pulvere facto quantum coclear plenum, et spargatur super lenticulam dum in foco est, et commiscea-

tur bene. tollatur de foco et manducetur. tamen oportet pro sapore oleum gremiale, dum coquitur in secunda aqua, mitti, coclear bonum plenum, et coriandrum unum aut duo cum radicibus suis, non minutatum sed integrum, et modicum de sale pro sapore faciendo.

69 fasiolum bonum est, etiam siccum ut bene coquatur.

70 oriza enim et ipsa bene cocta facit: nam si crudior fuerit nocet. facit enim oriza et ad disentericos, ut bene coquatur et sic comedatur. etiam et elixa in pura aqua, ita ut quando incipit bene coqui, aqua illa excoletur, et sic mittantur lactes caprini, et ponatur olla in carbones, et coquatur lente ut unum corpus deveniat: ita ut sine sale et oleo comedatur calida, non frigida.

71 milium vero vel panicum ipsam rationem prope habent, quomodo et de oriza dictavimus, maxime ad disentericos. et milium in calda pura primo praeduretur, et quando incipit frangere granum, coquatur in aqua et sic lactes caprini mittantur, et sic coquantur lente, quomodo de oriza diximus.

74 reliqua legumina si coctiva fuerint quando necesse est comedes. nam si crudiva, satis gravissime nocent. nam faba fracta, ut superius diximus, gravat satis.

75 De **lactibus** vero, si disentericis, caprinos. qui fiunt cum petris rotundis candentibus in foco et sic missis in lacte, sine foco. cum bullierit, illis cotulis sublatis, de pane cocto candido et bene fermentato bucellas capulatas et minutas in ipso lacte missas in carbonibus lente coquas, in olla tamen, nam non aeramine. et sic cum bullierit, bucellas istas post⟨ea cum⟩ infuderint cum cocleari manducent. sic melius expedit, quia cibus iste pascit. nam si puri lactes ipsi bibiti fuerint, contra perexeunt et vix stant in corpore.

de lactibus vero sanis hominibus, si quis crudos lactes vult bibere, mel habeant admixtum vel vinum aut medum. et si non fuerit aliquid de istis poculis, sale mittatur modicum, et non coagulatur intus in hominibus. nam si purum acceptum fuerit, aliquibus coagulatur intus in epate

et in stomacho et solet graviter laedere. si tamen quomodo mulgetur, contra calidum bibitum fuerit, sic taliter non nocet. tamen et ipsum, si admixtum fuerit mel modicum aut vinum, melius accipitur. et si cautius vult quis facere, et in praesentia sua aut vacca aut capra aut ovis mulgeatur, ita ut vas illi fictile sit et bene excaldetur, ut quomodo mulgetur non refrigeretur sed calidum bibatur. praeterea et pthisicis sic expedit ita dum calet seu vaccinum seu caprinum lac si bibatur. et statim supinum se ponat ut diutius circa pulmones operetur cum melle mixtum et calefactum. sic melius iuvat.

similiter et de butiro recente si acceperit pthisicus. 77
sed butirum ipsum nec sale penitus non habeat. nam si habuerit sale, peius exterminat. si puro et recenti et mel modicum admixtum fuerit, sic lingat catamodicum et supinum se ponat. tamen de pthisicis diximus esse aptum quos non longo tempore obtinuerit causa. nam si vulneratus fuerit pulmo et purulenta excreant, nec illis congruum.

oxygala vero graece quod latine vocant melca <id 78
est lac> quod acetaverit, auctores dicunt sanis hominibus esse aptum, quia non coagulatur in ventre. tamen et ipsud aut melle admixto aut quando fuerit oleo gremiali.

caseum, quantum dicunt, non solum infirmos sed sanos 79
gravat, maxime epaticos vel renium vitia habentes et qui splenetici sunt, quia coagulatur in renibus et lapides exinde generantur.

caseum vero recens et dulce, quod non sit salsum, 80
sanis congruum est. tamen quod omnino recens fuerit,
in melle intingere bonum est. caseum vero assum vel 81
elixum qui manducaverit, altero veneno opus non habet, quia exsucata alia pinguedine lapides puri efficiuntur. sed nec elixum, quia amissa pinguedine similiter ut sales devenit. nam ut credat quis, elixet caseum et tollat et dimittat illud refrigerari, et omnino quomodo lapis aut sales

sic devenit. similiter et assatum intus ingressum quid potest prodesse nisi lapides puros ingenerare.

82 simila vero et ipsa gravis, etiam sanis. pro necessitate disenteriae qui sanguinem producunt utilis fiat ita ut in lactibus caprinis coquatur in carbonibus. quomodo butirum sic fiet.

83 De pomorum ratione citonia bona, et optima maxime disentericis qui longo tempore sanguinem deponunt. ita incisa in cruce elixentur bene in vaso fictili in aqua pura dulci, et sic manducentur. et aliter, assa si bene sub cinere diutius fuerint.

84 mela bene matura in arbore quae dulcia sunt bona sunt. nam illa acida non sunt congrua. nam dulcia sanis et infirmis. et pira dulcia et bene in arbore maturata bona sunt. nam dura et acida graviter nocent.

85 pruna et ipsa maturata bene et dulcia, et persica duracina omnino in arbore maturata, vel cerasia aut diversa alia genera pomorum si in arbore maturata fuerint congrua sunt. si autem collecta cruda et per dies aliquos admollierint, illud ad putredinem computamus, nam non ad maturitatem, quia dum manducantur putridos humores intus generant.

86 mora sive domestica sive silvatica maxime congrua sunt sanis et infirmis, et ipsa omnino matura in sua arbore vel in rubo.

87 ficus bonae sunt, sed et ipsae maturae omnino.

88 castaneae elixae bene aptae sunt vel assae. nam crudae non bene digeruntur.

89 avellanae gravant, si in aliqua confectione cum alia specie misceantur.

90 amigdalae bonae sunt. praeterea si amariores fuerint epaticis congruae sunt, sed in tepida missae. cortex ipsa purgetur et sic manducentur. item et tribulatae bene sine cute in melle optimo pthisicis congruae sunt, vel in catarro quando incipit maturare.

91 pistacia vero et ipsa bona et apta sunt.

dactuli et ipsi boni, sed non frequenter, quia solent 9
facere inflationem et capitis dolorem si satis comesti fuerint.

caricae bonae et aptae, praeterea ad catarrum incipien- 9
tem, ita ut diutius in ore masticentur. et quibus fauces exasperantur et qui raucam vocem habent, bonae sunt manducatae.

uva passa similiter ipso genere de uva dulci et alba. 9
omfacium de uva cruda fit.

Adnotanda

(*praeter commutata praesertim in declinantibus syllabis et derivantibus* o = u, e = i, us = os, us = is, is = es, o = ū, e = ē, a = ā *etc. cf. Anecd. II p. 58*).

pag.

7 *tit. ex cod. G* (*A — vid. Anecd.* II, 57. 59: theudoricum *G*, teoderico *A*, -cū *g*) — de obs. ciborum *add. codices Al*, de observationibus ciborum *perditi alii de quibus Anecd.* II, 62.

7,4—6 Qualiter — corporis *g* (*p*, Qualiter — debeant *etiam P*): *om. GAB (l)*.

4 cibos *g*.

6 h. cordis *ego:* h. corporis *g* (humano corpori *p*).
Ratio *(inc.) GAB* (Rationē *P*), ratio *g. cf. p. 9. 3.*

7 pietati *ego:* -tis *codd.*

8 profuturam *ego*: -ra *codd.*

13 acedias: acedibas *G*, -vas *g*, accidebas *A* (accidivas *l*).
graves: gravissimus *(sic) G solus.*

14 escotomaticus et *G* (et scotomus et *B*)*:* et stomachus vel *Ag* (scotomatici vel *P*).

16 indigerie (indieriae *G*) *GA* (indigestione *BP*), indigeries *g*.
fiet *G* (fit *BgP*): fiat *A*.

17 os (*Pl*, ora *p*): ore *GABg*.
fit quando *GA* (*B*): aliquando *g*, fit aliquando *P*.

19 fiet *GA* (fit *BgP*).
in hoc *GA* (*B*): et hoc *gP* (ex hoc *p*).

20 enim *ego:* etiam *codd.*
ita et *ego:* ita ut (. . . indigebunt [-bit *Pl*]) *GA* (*P et* — constituta ut *sic g, om. B*).

23 concordat *GA* (-det *BgP*).

8,2 temperavit *G solus.*

5 agnosci *A:* cognoſ. (*sic*) *G* (cognoscere *g*, cognosci *P*).
ex *GA*: in *gP*.

pag.

8,10 exierit *G* (-igerit *g*).

12 quid *gP*: quis (qui is *A*) *GA*.
quoniam *ego:* quam *G*, quod *A, om. gP.*

14 commovendo *Gg* (*P*): sed comedendo *A* (*unde l*: quam comedere ipse in equo v.).

17 dicitur *GAg* (*lp*, dicetur *P*).
alias *GAP* (alię *g*, alie *lp*).

19 sint (*p*): sunt *GAgB*.

21 furiosi (*l*): furias *GAP* (furies gP^{c}).

24 lactis *GAg* (lac *Plp*).
ipsud *GA* (ipsum *gPlp*).

25 nec non *P:* nam non *GAg* (*p*, nam et *l*).

29 nos angimus *ego*: nos agimus *G* (utimur *gPp*), nos inplemus *A* (*l*).

33 lucreṭur (*Pp*): lucret *G*, lucet *A* (*om. l*), lucret ut *g*.

34 et *gP*: *om. GA*.

36 acuius *GA* (*l*, augens *g*, augent *p*, agens *P*). *desunt verba quaedam* (largitate . . . habeamus *suppl. l*).

9,3 Ratio *GAg* (-ones *l*, -onem *p, om. P*).
ergo *GgP:* autem *A*.

4 debeant: debeantur *G* (debeamus *gP*), discantur *A*.

5 habere *GAP:* sapere *g*.

6 et *AgP*: *om. GB* (*p*).
bene coctum *GA*: *om. AgP.*

7 et — talis (-es *g*) panis (-es *g*) m. digeruntur (-rentur *A*, -ritur *Pl*) *AgP: om. GB.*

8 levatus (*Plp*): -tum (ū) *GABg*.

9 satis *AgP: om. GB.*
post stomachum *sequitur locus (ex margine) interpolatus in GB, de quo aliisque qui mox infra, vid. Anecd. II, 68. 69. 76 (in A p. 73).*

10 De carnibus v. vaccinis *G* (De *om. P*): De carnis (-es *g*) v. vaccinas *Ag*.
vaporatis factis . . . coctis (*P*): vaporatas (-te *A*) factas . . . coctas *GAg*.
sodinga *G* (setinga *gp*, seodinga *P*), saudinga *A* (haut igne *l*).

11 expromatas *G* (expromato *g*, exbrumato *P*), exbrumatas *A*.

12 mittas *g:* mittat *GAP*.

14 in vasa (*pro* vaso) *g* (in vase *P*, in vas *p*): *om. GA*.

15 media bucula *G* (mediǎ buccularium *g*, medio buculario *P*), media poculum *A* (medium poculi *l*).
pulei *A*: puledium *Gg* (puleium *Pl*).

16 feniculi *gP* (*cf.* c. 54): feniculum (-ū) *GA*.

pag.

9,16 coquatur (*l*, coquantur *P*): coquat *G*, coquoquat *A*, coquant *g* (coques *p*).

17 addis *GAg* (ut *supra* mittis *v.* 14. 15 *etc.*, addas *l*, addes *p*).
mel *GAg* (*l*, mellis *Pp*).
quantum medietatem (-tē) *GA* (-te *g*). *cf. ad v.* 21.
vel quam quis *ego*: vel quis *GAg* (vel qui *l*).

18 coquas: coquat *GA*, coquant *g* (coquantur *P*).

19 ipsa olla (ulla *A*) *GAg*.
ut *gP*: et *GA*.
bene ius cum *GA*: sucū *g* (suco *P*, sucus *p*).

20 carne ipsa *Ag* (caro ipsa *P*): carnibus *G*.
teri. (*sic ad finem versus*) *G* = teris *gP*: tere *A*.
piperis (*P*): piper *GAg*.

21 costo et spica narde *G*, costu et spicana radia *A*, costū spica nardi *g*, costo spica nardi *P*.
q. medietatē s. *GA* (quantum solidi *gP*).

22 cariofili (carioffiu *A*) *GA*: cariofilū *g*, -lo *P*.
tremissis *GA* (tremeses *g*, tremissus *P*).

23 trita (tritra *G*) *GAgP*.
vino modico (-cū *g*) *GgP*: vini modico *A* (modico vino *l*).

24 olla (ulla *A*) *GAgP*.

26 in ius *GA*: intus *gP*.

27 aut: et *G solus*.
unum (vinum *A*) *GA*: *om. gP*.

28 contenit *Gg* (-tinet g^c *Pl*, -netur *p*): continuit *A*.
bucculare *G*, buculare *A* (boculare *l*, buculario *gP*, buccularío g^c *p*).
coquatur (*Pl*): coquat *GA*, coquant *g*.

30 vervecine (*P*): verb(v *A*)icinas *GA*, berbecinas *Bg*, berbicinas *g*.

31 in assatura *GA*: assas *B*, assate *gP*. *cf. ad p.* 10, 5.

32 coquantur (*gPl*): coquat *GAB*.
foco *GAB*: de foco *gP*.

34 iuvat (*l*): iubet *GAg* (-vet G^c g^c *p*).
vaporatas . . . deveniant *gP*.

35 sales . . . mixti: salis . . . mixtus (mixtas *Ag*) *GAg* (sale . . . mixto *P*, sal . . . mixto *l*).

36 diffundantur: diffundatur *G*, perfundatur *A*, (assantur . . .) infundantur *gP*.

10,1 agnelline (*l*): agnelinas (angelinas *A*) *GA*, agnellinas *Bg*.
hedis *A* (*lp*): edis *GBgP*.

3 asse bone (*P*): assas bonas (-na *A*, -ne *B*) *GAB*.

4 accipiuntur *GBg*: -antur *A* (-atur *sc. caro P*).

pag.

10,5 utende (intende *A*) *GA* (*l*): edendi *g* (*ut* edantur *p solus p. 9, 30*).
assature *A*, asutore *g*: assa *G*, asse *B* (*p*, assate *l*).

7 hinnuleis: enocleis (*sic*, *non* enodeis) *G*, elnuleis *A* — *i. e.* enuleis *GA* (mulius *g*, mulis *p*, hinnulis *Pl*).
vero (*sic*) *G*: *om. AgP* (*transposuerunt lp*).
et (de c.) *GA*: vel *gP*.
capreolis (*lp*): capriolis (-las *A*) *GAgP*.

8 quando *A*: quantum *GgP* (-to *p*).

9 aprunae: Apru (i G^c) nis (*ex titulo repetito*) *G*, De aprunis *Bg* (aprine *Pp*), De caprinis *A* (*l*).
quanto (*p*): quantum *GABgP* (quando *l*).

10 a foco *gP* (*p*): de foco *GAB* (*l*).

11 de verb(v *A*)icinas (-nis G^c *p*), de berbicinas *g* (*et* de *om.* berbicina *B*, vervecina *P*, vervicinas *l*).

12 quanto . . . tanto *B* (*p*): quantū . . . tantū *GAgP* (*l*).

14 porcelinas (*sc.* carnes) *G*: porcellinis *ABgP*.
assos *G* (*pro*) assas *B*: assum *A* (*l*, *om. P*, expedita sunt *g*, expediti sunt *p*).

15 apte *G*: apti *ABgP* (*l*).

16 sale in aqua *ABgP*: in sale et aqua *G*.
soluto *gP*: -ta *GAB*.
cum pinnas *g solus*.

17 quando manducantur fuerint *AgP* (*lp*): fuerint quando manducantur *G*.

19 lactantis *GA* (-tes *BPl*): de lactentes *g* (*et* de *om. p*).

20 elixi *GA*: sunt et elexe *g* (*ubi* apti et congrui . . . elexe . . . asse — *at* sunt et elixi *p*).

21 et ne *G* (nec *gP*): ne *A*.

22 oximelli *G* (-le *gP*), hoc si melle *A* (hocimellis *l*).
adora *G*, ad hora *g* (ad horam *Pl*), ad ore *A*.

23 ut duas *GA*, et duas *g* (et II. *P*, ex duabus *p*).
de melle (*gPl*): de mel *GA*.

24 adhibeatur *om. gP*.
coquat *G*, -tur *Ag* (coquantur *Pp*).
vaso fictili *g* (vase fictili *Plp*): vas fictile *GA*.

26 bubus: bualibus *GBg* (*ex duabus conflata lectione* bu-alibus *i. e.* bubus *et* bubalis *pro* bubulis — bubalibus g^c, bubualibus *p*), bubolis *A* (bubulis *l*).
sic apti sunt *G*: sic apti (sicapti *g*, si capti *Blp*) fuerint (*scil.* bubali! *cf. Plin. 8, 38*) *ABg*.

28 assas *GA*: et assa *gP*.
longius a foco (*lp*, longe a foco *P*): longius foco *GABg*.

29 tamen — accipiuntur *GB*: *om. AgP*.

pag.

10,30 bualine *GB*, boalinę *g*, bubaline *A* (*lg*^{c} *p*, bovine *P*).

31 exierit *GA*, -igerit *Bg* (*l*, -egerit *Pp*).

34 leporis *GAB* (-res *l*), -rinas *g* (-rine *Pp*).
novelli *A* (*l*): -le *GBgP*.
ipsi *G* (*l*): ipse *ABgP*.
sumendi *GAB*: sumantur *gP*.

35 habente (*P*): habentem (-tē *Bg*) *GABg* (-tes *p*).
cariofili *G*: gariofilum *B*, cariofolum *Ag* (gariofili *lp*, cariofilo *P*).
et gingiber. costo *G*: et congrui *A* (et costi *l*), et costum *g*, costum *B*, *om. P.*
et spica nardi vel folio (-ū *Bg*) *GABgP*.

11,1 exire *GAg*: exigere *B* (*al. Ppl*).

2 (*et* 3) adhora *GABg*.

3 bradronis *G*, bradonis *A*, bradones *B* (*p*), pradones *g*, brado *P* (prado *l*).

4 laredus . . . siccus *G* (lardus . . . siccus *p*) ***solus***.
devenit: deveniat *G* (deveniet *l*).

5 et (ut *G* ***solus***) qui manducaverit *GB* (*l*): et quia manducavit *A*, et si manducatur *P*, et manducatur *g* (manducatusque *p*)
iuvatur *GA*: iuvat *gP* (*lp*).
etiam et *ABg*: et etiam *G*.

8—9 et bene — coqui *om. g* (*p*), ***non*** *P* (et bene — conficitur *om. B*).

10 de cute *GA*: decoctum *g*, de cocto *P*.

12 quod in cibo *GA*: quod frigitur (*scil. om.* si) in cibo (a. s. f.) *gP* (quod frigitur cibo alicui s. *p*).

13 non fuerit *GAB*: non est *gP*.

14 frictura *GAgP* (*p*): frixura *B* (*l*).

17 alia medicina (*p*): alias medicinas *GAgP* (alia medicamenta *B*).
qui (sic . . .) *GAB* (*p*): quia *gP* (*l*).

18 quia *Gg* (quod *l*): qui *AB*.
grande — beneficio *om. G* ***solus***.
grande est et (*l*): grandem est et *A*, grandē et *B*, grande et *g*.

20 vitia: viscera (***iterum errore***) *G* (***ut ante corr.*** *l*).

21 per ipsū sanantur *gP*: per ipso sanatur (-tus *A*) *GAB*.

22 expellit hoc *GABP*: expellet (*om.* hoc) *g*.

23 et (*ante* quod) *om. G* ***solus***.

25 credatur quod (*Pl*): credatur quae (q; *G*) *GABg* (credantur que *p*).
aut *ego*: et *GAP*, *om. Bg*.

pag.

11,26 plaga *GAB*: ferro *gP*.

27 et purgat *GBg*: purgat (*om.* et) *A* (*l*), expurgat *P* (*p*).
putre(i *GBg*)dinem (*sic*) *GABgP* (*lp*).
vulneris *om. A et* (*ubi* ipsius) *B* (*non l*).
et (*ante* sanat) *om. G solus.*

28 poterit: poterat *G solus.*
viscera *om. g* (*non p*) et (*ubi* posteriora) *P*.

30 et quod *Bg* (nam quod *P*): ut quod *G*, quod (*om.* et) *A*.
medici cum *ego*: medici in *GAg*, medicū *B*, medici *P* (*p*).

31 curare *G*: vulnera curare *ABP*, vulneribus curare *g* (in vulneribus curare *p*).
sanant (*p*): sanantur *GABgP*.

32 et medus vel *B* (et medonem et *l*): vel medus (metus *A*) et *GAg*, vel met et *P* (vel medo vel *p*).

33 ex toto *ABg*, et tota (quidem c. *etc.*) *P*: *om. G*.
quę *g*, que *P* (*lp*): qui *G*, quia *A*.

34 rationem habet et beneficium praestat *AgP*: beneficium prestat (prestet *G*) et rationem habet *GB*.

35 tisana: te(i *corr.*)sane *G*, ette sani *A*, etthesanę *B*, et tipsanas *P* (pthipsina *l*, et tysana *p*, *ubi* et tysse norū nos f. *g*).
quam (*p*): quae (que) *GABg* (quod *P*).
alio genere *AgP*: tamen generaliter frigida est (*interpol.*) *GB* (*p*).
de medo: de metus *G*, de medis *A*, de medus *Bg*, de mezo *P* (medum *l*, de medone *p*).

12,1 Renis (-nes *B*) *GAB*: ad renes (*et deinde iterum* De porco . . . renes) *gP* (renes. Renes *p*).

3 animale *GAB*, animal (*sic*) *g* (animali *Plp*).

4 vervices *G* (berbicis *g*), verbecis *A* (*l*, vervecis *Pp*).

5 preterea illa *GA* (preter illa *Pl*, preter — spissa *om. gp*).

8 De sumen. Sumen porcino *G*, De sumen porcino *AB*, De sumen vero porcina (*sic*) *g* (Sumen vero porcinum *Pl*).
ipsud (ipsut *G*) *GA*: ipsum *BgP* (*l*).

11 fartalia *G*, fertalia *A* (farta talia *sic l*), fartalio *g* (*p*).

12 ficato *G*, fecado *A* (figato *g*, fecato *P*, fegedo *l*).

13 volunt *G* (*l*), voluit (*sic pro* volu*i*t) *A et g* (*ubi* sanitas ınuulner& *pro* sani tam̄ si voluerit), voluerint *B* (*p*), -runt *P*.

14 craticula (*Plp*): graticula *GABg*.
unguatur *B* (ungatur *P*): ungat *GA* (unguat *l*), unguet *g*.

15 aut *om. G* (*et l ex A*, *ubi* ungata ut *pro* ungat aut).

pag.

12,15 uncto *GAB* (*l*, laredo *g*, lardo *Pp*).
in subtilibus carbonibus (*p*, subpositis carbonibus *P*): in sub(p*g*)tiles (-is *G*) carbones (-is *G*) *GAg* (*l*).
16 assetur (assentur *Al*) *AP*: asset (-ent *G*) *Gg*.
ita ut *GgP*: aut *A* (ut *l*).
crudastrum sit (*l*, pene sit crudus *P*): crudas trosint *G*, crudas tersint *A*, crudas transit *g* (*unde* cruditas transeat *p*).
calens ipsum: calentes ipso *G* (calentes ipsas *g*), calentis ipsius *A*.
18 de avibus vero hoc est *GAgP*: *om. B* (*ubi* Fasianus vero et pastas vel ansaris . . .)
fasianis pastis (*P*): fasianus (fassianus *Gl*, phasianus *g*) pastas *GAg*.
anseribus (*P*): ansaris *G*, anseris *A* (-res *l*), anseras *g*.
19 quia pascuntur *GAB*: qui per aquas nascuntur *g* (. . . anseris que per aquas pascitur *p*).
tantum quia *BP* (*om. g usque ad v.* expedit, tamen que *l*, quia *p*): tamen qui tantum (*ex dupl. lect.*) *GA*.
20 habet (*p*): habent *GABP*.
expedit: expediunt *GAP* (uti oportet *Bp*).
21 presumantur (*BPlp*): -matur *GAg*.
gravant (*BPlp*): gravat *GAg*.
quia — adiecta *GA* (*Pl*): *om. g* (et non . . . adiecta *Bp*).
23 galline vel pulli (*Plp*): galline vel pullus *G*, gallina vel pullus *A*, gallinas vel pullos *Bg*.
25 nam stivis (nāstivis) *G*, nam si vis *A*, nam estivis *B*: nam non estivis *g solus*.
ante sera *GAg* (ante seu *sic B*, ante sero *P*).
qui *ego*: quia *GABgP* (*lp*).
26 capriati: *sic GABg*.
27 ascelle (*Pp*): ascellas *GABg* (*l*).
quia ista *GA*: *om. BgP* (*deinde* meliores enim *g*).
28 sanis: bonis *G solus*.
29 et ista et omnia *BP* (et ista omnia *gp*): et omnia *GA* (*l*).
30 quaerunt (*ante* quae sunt) *addidi*.
31 ad viros (adveros *G*) *GB*: adversus *AgP*.
diversa ciborum *AgP*: diversa cibora *G*, diversos cibos *B*.
34 con(m)mixta *GABg* (*lp*): comesta *P* (*recte fort.*).
unū (*sic*) cibus *G solus*.
36 scriptae (*Plp*): scriptas (. . . cocte) *GABg*.
13,2 adora *GAg* (adhora g^c).
3 delonge a foco (*B*): longe infoco *GP*, (unde) longe ad focum *B*, longe a foco *g* (*p*), delonge in foco *A* (*l*).

pag.

13,4 *sequitur hic cap. 25—26 (ante c. 24) in A (l) — vid. Anecd. II p. 77.*
maxime *GA*: maximi *gP*.

5 et *GAP*: ut *Bg* (*p*).
caprientur (*gp*): caprient *GAB* (*l*).

6 qui *ego*: quia *omnes*.
et in vino missi (?) *ego*: aut in muno misso *G*, inmuno mosso *A* (in conmuno misso *l*), in monomissa *B*, in bono misso *g* (inmono mismo *p*, bonas sic missas *P*)

7 qui delectatur *ego* (quem delectat *Pp*): cui delectat *GABg* (*l*).

8 postea cum *G*: postea (*om.* cum) *A* (postea quam *lP* postea — fuerit *om. Bgp*).

9 ante (*l*, aut *A*) una [hora *errore prius scriptum non delevit G*] die aut (vel *BgP*) biduo (-um *B*) *GA*.

11 De agrestes vero aves *g solus*.
turtures (turtoris *G*) *GAB* (*lp*): *om. gP* (*non p*).
quidem qui: quidem quia *GA* (*l*), quia quidem *g*, qui (*om.* quidem) *B*, que quidem *P*.

12 graviores sunt: *sic GAgP* (esse graviores *Bp*, quia graviores sunt *l*).

15 que latine dicitur sitri *GA* (*l*, quem latini dicuntur sitri *g*, quam latini dicunt varatrum *sic P*): *om. Bp*.

16 ipsud (ipsup *sic G*) *GA*: ipsi *g* (ipsam *l*, *om. Bp*).

17 adprehenderit *Gg* (comprehenderit *Bl*): preserit *A*, prehenderit *P*.

18 ipsum: ipsam *GB* (*l*), ipsā ipsū (*ex dupl. lect.*) *A*, ipsa die *gP* (*p*).

19 aliquis (-qui *B*): aliquid *G solus* (de ipsa aliquis *sic Al*).
de ipso: de ipsa *GABP* (*lp*, de ipse *g*).

21 ignoscens *A* (ignorans *l*): agnoscens *GgP*.

22 subsequatur: obsequatur *G solus*.

23 partem facies *GAB* (p. faciei *l*, partim faciem *p*).
istud: ita ut (*iterum*) *G solus*.
et ego *GB* (*p*): *om. A* (*l*), Ego (aut — istud et *om.*) *g* (Studens ergo *pro* Istud et ego *P*).

24 in tempore meo *B* (*lp*): in tempora mea *GA* (in tempore ea *g*, in tempore *P*).

25 duo rustici: deorustici *G solus*.
sic *GB* (*l*): *om. AP*, hic *g* (hunc *p*).
ad horam (*Pl*): adora *GA* (adira *B*), adhora *g*.

26 deiusum: deiuso *GABg* (deiosum *P*, deorsum *l*).

28 adsiduae *B*: assidue *GA*, -duę *g*.

29 dare *GB* (*p*): dari *A* (l^c, datum *l*, da *g*, oportet dare *P*).

pag.

13,29 illud (*Plp*): illum *GAB*.
contemperari: (possit . . .) contemperare *GAB* (*lp et ubi* possint *P*).

30 nam *AP*: *om. GB* (sturnos vero . . . *p*). *in g absunt haec omnia a v.* ut possit *p.* 13,29 — congrui *p.* 14,7 (*item in P a v.* carnes *p.* 13,33—14,7 *et in Bp p.* 14, 2—6).
adserunt *B* (asserunt *Pl*): adserent *GA*.

32 comestis (*p*): cum istis (cũistis *G*) *GA* (*l*, quod et istis *P*), commixtis *B*.
(contigit . . .) perducere: *sic GAB* (*lp*).

33 de gruibus (*l*): de gruis (-es *A*) *GAB*.
praesumantur *addidi* (comeduntur *add. p*).

36 bone *GA* (*l*): boni *B* (*p*).
ipsarum . coctae: ipsorum coctas *GA* (ipsorum cocta *l*), eorum elixa *B* (*p*).

14,1 nam non assae *ego*: nam assas *GAB* (nam assa *l*, nam assati *p*).
congruae: congrua *GAB* (*l*, congrui *p*).

2 desentericis *GA*, disintericis *B*.
ut (*scil.* ita ut) . . . sint: *sic GA* (vel elixe bone sunt *l*), *om.* (ut elixa — *v.* 6 sale) *Bp*.

3 sale *GA* (sal *l*).

4 unum fasciculum: *sic GA* (*l*).

5 coquantur: coquat *G*, cocat *A* (coquatur *l*).

6 sin vero: sin̄ vero *G*, si non vero *A* (si vero non *l*).
intingatur: intingat *GA* (-guat *l*).

7 columbi *A et* (columbi carnes) *B*: columbe *G* (*l*).
congrui *G* (congrua *B*): congrue *A* (*l*).

8 ipsorum: *sic GABgP* (*l, om. p*).

9 assantur (*l*): assant *GAgP*.
de sale moriale ne tangantur (n&angantur *G*) *GA* (de sale mixto lene tangantur *l*), de salmoria bene tangantur *P*, bene tangantur de sale moira (*sic*) *g*.

10 de passeribus *ego* (De passaris *rubr. G*): passaris *G*, passeris *A*, -res *BgP*.
nutriuntur (*P*): nutriunt (-ant *A*) *GABg*.

11 ipsorum: *sic GABgP* (*l, om. — ubi* passerum . . . pullos — *p*).
aut *A* (*l*): et *BgP*, *om.* (assos elisos) *G*.
post presumere *soli B* (*p*) (*ex coniectura*) *addunt* bonum est (bona est *B*), *om. GA* (*l*) *g et* (*ubi* presumantur) *P*.

12 ficetule (*P*, ficedule pl^c): ficitulas (fictulas *A*, *unde* fatulas *l*) *GA*, fecidolas *B*, facidolas *g*.

pag.

14,12 ipse bone et apte (*Pp*): ipsas bonas et apti (apta *A*, aptas *gl*) *GAg*, ipsa bona et apta *B*.
vel alia *GBgP* (*p*): vel inta *A* (*unde* si velint *l*).

13 aucellarum *A*: aucellorum *GBgP*.
que (*gPlp*): qui (quia ab is carnis h. *A*) *GAB*.
praesumantur (*P*): vel alias aves (avis *A*) teneras presumantur (prusumantur *G*, presumentes *B*) *GAB* (*l*), vel alias carnes genera presumantur *g*. *quae ex glossa addita omisi cum scriptore codicis P*.
anates (*P*): anetis (*cum rubr.* De anetis) *G*, anatis *AB*, *om. g*.

14 ipsi *GA* (ipsę *g*, *diff. BP*).
presumantur (prusumentur *G*) pectus illorum *G* (sumatur pectus illorum *l*), presumantur pectora ipsorum (earum *p*) *BgP* (*p*).

15 avis que dicitur tarda *GP*: avis que dicitur avetarda *A*, (ovis avetarda *l*), aves qui dicitur ave tarta *g*, avetarda aves *B* (avetarta avis *p*).
sed *om. G solus*.

16 haberi (*lp*): habere *GAB* (habetur *gP*).

17 isicium (*B*, ysicium *p*): sicium *G*, et sicium *A* (essicium *l*), ericium *g*, hisicium *P*.
de gallinis vel pullis (*Plp*): de gallinas vel pullos *GABg*.
tenerius . . . durius: tenerior (-ores *g*) . . . durior *GABg* (*l*, tenerum . . . durum *P*, tenerius . . . durum *p*).

18 durius: durior *GABg* (*l*, durum *Pp*).

19 corruptelam (*Plp*, -tellam *B*): corruptilla (*sic*) *GA*, -tela *g*.

20 tenerius (*p*): tenerior *GABg* (*l*, tenerum *P*).
et (*ante* bene) *GA* (*l*): *om. BgP* (*p*).
bene *om. G solus*.

22 afrutum: afratus *GA* (*l*), afrato *g*, affatus *B*, afra *P* (afratos *p*).
grece quod *GAB* (*l*): quod grece *gP* (etiam grece *p*).

23 de albumen deova *GA*, de albumine (albū *g*) ovorum (ovarum *B*) *BgP*.

24 ovarum *GA* (-orum *gP*, *om. B*).
ita ut *GBgP* (*p*): aut *A* (et *l*).

25 ipsud (ipsut *G*) *Gg* (ipsi *B*, ipsum *Plp*): istud *A*.
afruti: afratu *G* (afrato *g*, afrum *P*), afratei *A* (-ti *l*).
iuscello facto et megroario (et in egro ario *A*, et inegruario *g*) *GAg* (in iuscello facto et in egrario *l*, in iusello factum in egroario *P*). *haec a. v.* afratu — (*v.* 30) manducatur *om. B* (*p*). *scripsi* et (aut ?) oenogaro (?).

26 gavata *G* (givida *g*, gaveta *P*), gravata *A* (grabata *l*).

pag.

14,26 monticulus: monticlos *G* (monticolosos *g*, manticolis *P*), montiglos (*sc.* montiglose sic gr. *etc.*) *A* (*l*).
gavata *G* (gibida *g*, gaveta *P*), gravata *A* (grabata *l*).
27 in carbonis *GA* (-nes *gl*, in carbonibus *P*).
coquatur (*P*): coquat *G*, coquet *A* (*l*), coquit *g*.
28 ipsut *G*, ipsed *A* (ipsum *Plp*), de ipso *g*.
afratu *GA* (afrato *g*, afrati *l*, afrum *P*).
missorio *Gg* (missuriū *l*, missurio *P*): messurio *A*.
gravata *GA* (grabata *l*), caveda *g*, gaveta *P*.
29 modicū mero et mel *GA* (modicum de mero et de melle *l*), modicū (-co *P*) mellis *gP*.
30 cocleari (cocloar *G*, coclari *A*) *GA* (cocleare *l*): coclea- rio *gP*.
novola manducatur tenera *G*, novella tenera manducantur (-catur *l*, -cetur *l*c) *A*, napula (nopula *ante corr.*) tenent et manducantur *g*, nepula tenera manducetur *P*.
31 ipso opere: ipsa opera *GAB* (*lp*, ipsa olla *g*, ipsa hora *P*).
de pectenis (-nes *A*) *GA*, de pectinis (-nes *g*) *gP* (*deinde* marinos *solus g*).
32 quia: que (q;) *solus G*.
33 de ipsos puros pectinis (-nes *Ag*) *GAg*, *om.* (*cum v.* et — niveae) *BP* (*p*).
fient sferę niveae *G*: frictis ferro neucae *A* (finis fere neuce *l*), fiunt fer nive *g*.
34 De ova gallinarum (*rubr.*). Ova g. *G*, de ova g. *A*, de ovas g. *g* (de ovis g. *Plp*).
35 sale modicum: *sic GABg* (sal modicum *l*, modico sale *p*, modicum salis *P*).
36 quanta *GA*: quantum *gP* (*lp*).
15, 1 corpori (*lp*): corporis *GAgP* (*diff. B*).
1—2 *sic habet g* ita ut frigida et sic coquant lento foco — *item P (unde p)* ita ut in (in *om. p*) frigida aqua co- quantur lento foco.
coquantur (*Pp*): coquant *GAg* (*l*).
3 in carbonis *GA* (-nes *gl*, -nibus *Pp*).
4 calefiat *A* (-ant *Plp*): caleficiat *G*, calefaciat *g*.
illa aqua sic *G* (illa aqua qui sic *g*, illa aqua que sic *P*): illa qua sic (penetrant) *A* (illa quasi *l*).
5 in ferventi (-te *Bg*) aqua *GABgP* (*l*): in ferventem aquam *p*.
missa (misi *A*) fuerint: misserint (*sic*) *G*.
coagulatur (*p*): coacolat *G*, -culat *A*, -gulat *BP* -golat *g* (-gulant *l*).
6 et (*ante* med.) *GB*: *om. AGP*.

pag.
15,6 illud (illut *G*) *GA: om. BgP.*
et (*ante* dev.) (*lp*): *om. GABgP.*
7 qui sic *GgP*: quis *AB* (sic quis *l*).
nocetur (*p*): nocet *GABgP* (*l*).
si (*Pl* et *alio loco* — si autem sicut — *p*): *om. GAg.*
8 cocus: coctas *G solus.*
agitet (aget et *A*) *AgP*: agitat *G.*
10 aut ex casu (-so *g*) *GAg* (*l*, ut caseus *P*).
quo modo *GAB* (*l*): cū modo *g* (cum *transpos. p*: *diff. P*).
in enpisa *GA*, in pisa *B*, inpensa *g* (in mensa *l*), in inpinsa *P* (in impis apponuntur *l*).
11 tantum (*p*): tamen (tam̄ *G*) *GAB* (*l*), *om.* (med. — pres.) *gP.*
12 sed et (*G?*) *A* (*l*): s<ed> *in ras.* G^c, sed *gP.*
corruptelam (G^c g^c *Plp*): -tilla (*sic*) *A*, -tillā *Gg.*
13 ventris *AP* (*l*): ventri *Gg* (*p*).
cavendum (-do *Ag et ante corr. G*) ... albumina: *sic GAgP* (*sed* albumen *gp*, -mine *P*).
14 ovarum *AG et mox iterum A*(*G*)*g* (dura — ovarum *om. G*).
15 corpori *A*: corporis *g et ante corr. G* (corporib; G^c *P*).
16 docent *GA:* dicunt *gP.*
17 comedent *A* (*Bgl*, -ant *P*): comedunt *G.*
18 plus sorbilia *GA:* plus sorbilia facta *B*, plus sorbilia facta plus congrua sunt *gP.*
illud: illū *Gg.*
20 fasianina *GgP* (*p*): fasiana *AB* (*l*).
sed meliora gallinacia (-tia *G*) *GAB:* meliora agallinatia *g*, meliora gallinarum *P* (*om.* sed *gPp*).
21 Omne — sunt: *haec soli praebent gP* (*sic:* Om̄ genus polluti graves sunt et indigesti *g*, Omne genus boleti grave est et indigestum *P*).
mussiriones *P:* musariones *g.*
22 tuferae: tufaras *g*, tuferas *P.*
ab *g: om. P.*
politis *g*, boletis *P.*
23 qui (*Pp*): quę (quae *B*) *GBAg* (*l*).
25 operi *ego:* opera *GABgP* (*et, ubi* fiunt, G^c *lp*).
quod: qui *GA* (que *BgP*G^c *lp*).
26 spumeo *Gg:* spum̄ *A* (*l*), spum& *B*, spumeum *P.*
de ovo: de ova (ava *B*) *GABg* (de ovis *Plp*).
misceatur (commisceatur *P*, misceantur *p*): miscat *GA* (miscet *l*, miscant *g*).
27 quam: *sic GA* (*l*), sed quam *g* (*p*), sed *P* (*om. B*). *fort. scr.* nam non.

pag.

15,27 comestum (*Pp*): cummixtum *G*, commixtum *A* (*l*), -to *g*.
28 esoce: aesece *G*, essoce *A* (*l*), isoci *g* (esoce *p*), esocus *P*.
de pluribus diebus (*Plp Gc*): de plures dies *GABg*.
30 (salsi) sunt *GA* (*l*): fuerint *BP* (-rit *gp*).
nutriunt *GA*: generant *gP* (*lp*).
cutis — nocet: *haec in codd. statim post prius illud* nocet *(v. 27) subiciuntur suo loco a me nunc restituta post* nutriunt *ad finem cap. de esoce.*
cutis (*Pp*): cutem (-tē) *GABg* (*l*).
31 esocis: isicii *GB*, sicci *A* (*l*) isice *g*, esoce *P* (*om. p, ubi* cutis vero ipsius).
ipsius *GAB* (*lp*): ipsi *g*, ipsae *P*.
quomodo *GABg*: quando *Pp* (si *l*).
frixus (*Pp*): frixum *GABg* (frixa *l*).
33 platensis *G*, placentis *A*, platinsis *B* (*g*, *ubi* De platinsi *ex rubr. quam servavit G* = De platensi *p*), platensi *P*.
soleae: solere *GABP* (*l*), solire *g* (solea *p*).
quae: quos *GAB* (*l*), quia *g* (*p*), qui *P*.
34 sunt *om. G solus.*
36 in (saxosis) *om. G solus.*
16,1 ille que (*Plp*): illi qui *GAB* (illę qui *Gc*, illi quę *g*).
2 ut *om. A* (*l*).
ca(p *G*)pellentur *GA*: capu(o *g*)lentur *BgP* (*p*, aperientur *l*).
3 bridos (*sic*) *G*, brido *A* (*l*): bredo *B* (*p*), breto *g*, bredu *P*.
4 in *G*: *om. AGP* (*lp*).
salemoria *G*, sale moria *Ag*, salmoria *P* (sale mixto *l*, sale et muria *p*).
assantur *gP* (*lp*): assant *GA*.
magis durior *AgP* (*lp*): maior durior *G*.
5 caro ipsa (ipsarum *P*) *AgP* (*l*): ipsa caro *G* (*p*).
6 trucanti (truncanti *A*, -cati *l*) *GA*: tracanti *B* (*p*), troganti *gP*.
illi *GAB* (*lp*): vero illi *g*, vel illi *P*.
pisciunculi (pisciū coli *B*) *GB*: pisciculi *AgP*.
8 tecunis *G*, teccuris *A*, teccones *B*, teaones *g* (beaones *p*), teones *P*.
filii esocum *GAP* (*p*), filiae socum *B*: viri isocum *g*.
ipsi *GA*: et ipsi *BgP* (*p*).
10 cracatiu (cacratiu *A*, *unde* cacraucio *l*) *GA* *i. e.* cracatio *g*: creatius *P*.
possunt *gP* (*l*): possent *G*, possint *A*.
12 naupridas *GA*, naupredas *BGP* (lampidas *l*, lamprede *p*).
nominare (*sic simpl.*) *omnes.*
13 melancoliam *GAB* (-liamque *p*), -licum (*sic*) *gP* (*l*).

pag.

16,14 ita et *ego*: ita ut *GAB* (*l*), aut *gP* (et *p*).
15 nutriunt (nutriant l^c) . . . generant *omnes*.
16 recens (*Pp*): recente *GBg*, -tes *A* (*l*).
olueriut *GAB* (*p*, voluerint *l*): vetito (*sic*) *g*, fetent *P*.
18 in testa sua (*Pp*): in testo suo *GAg*, in testi suo *B* (in teste suo *l*).
19 inde *GAg* (*l*): quae (que) inde *BP* (*p*).
fient (*l*, fiunt *p*. *cf*. *p*. *14,33*): fiat *G*, fiet *AP*, fit *Bg*.
et congrui (congra | uis *G*) sunt *GA* (et congrua sunt *l*): congrua sunt (*om*. et) *g* (*p*), congrua est *BP*.
20 sed tamen et ipse si recentis f. *G*: si tamen et ipsi recentes (-tis *A*) f. *AB* (*l*, tamen et si ipsi r. f. *P*), *om*. *g* (*p*).
21 necesse habetur: n. habet *GABg* (n. habent *l*, si n. habet *p*, necesse est ut . . . promittantur *P*).
23 quomodo *GBgP* (*p*): quodam modo *A* (*l*).
in testa sua (suo *B*) *AB*: in tecta sua *Gg* (in testis suis *P*, in teste sua *l*).
24 comedet: -dent *GABgP* (-derit *l*, comedere voluerint *p*).
vel: *sic GAg*, *om*. *BP*.
expondolo puro (poru *G*, poro G^c) *Gg* (ex spondolo puro *P*, ex spondilo puro *p*), expondulům (-lům *l*) purū (-ro *l*) *A*, spondolum suum *B*.
manducet *GAB*: -cent *gP*.
25 illo (*p*): illud *GABgP* (*et ubi* sublatum sit *l*).
gyro (*gp*): giro *GABP* (*l*).
pendet sublato (*Pp*): pendit (-tur *g*) sublatū *GABg*.
26 si olent et quis *G* (et qui *g*, ei qui *B*, qui *P*): solent quis *A* (si olentem quis *l*).
27 habet *Bg*: habent *GAP*.
28 De oleribus vero *B* (*p*): *om*. *GP* (*ubi rubr*. de oleribus) *et* (*sine rubr*.) *Ag*.
29 et stibo et hiberno *G*, et estivo et iberno *A*: aestate et hieme *B* (estivo *gP*, *ubi* et hiberno caulis vero *om*.).
hiemis (-me *Bg*) tempore *A*: maelantemporie *G*.
30 stivis *GA*.
31 uno more *GBgP* (*p*): une mores *A* (humorosi *l*).
adhora Gg^c, ad ora *Ag*, ad horam *BP* (*lp*).
32 fuerint *ABP* (*lp*): -rit *Gg*.
33 si forte *GA*: forte (*om*. si) *B*, nisi forte *g et* (*ubi* non accip.) *P* (nocent nisi forte *p*).
34 et cruda *GABP* (*l*): cruda *g* (*p*).
et sanis *GgP*: sanis *AB* (*lp*).
35 exsiccentur (*l*): exsucent *G*, exucent *g*, exiccent *A*, exsiccent *B* (siccentur *P*).

pag.

17,1 napi: navi *G* (napis *A*, napes *l*, *ex rubr.* De napis *G*). — napi: napi vero *gP* (napi etiam *p*).

2 carnibus *AB* (*Plp*): carbonibus *Gg*.
vel *GAB*: et *gP* (sive cum *l*).
ita ut *GB*: aut *Ag* (*l*), *om. P*.

3 coctura *GAP*: coptoria *A*, cocturia *g* (coctorium *l*).
mittatur *GBP*: intacte (*sic*) *A* (mittantur *l*), mittitur *g* (mittetur *p*).

4 pasta(to *B*, te *g*, ti *Pp*)nace *GA* (*l*).
comestae (commeste *p*): commixte *G* (*l*), commixta *A*, commixtim *g* (cocte *P*).

5 primum in cal(i *l*)dum *A*, primo in cal(i *B*)da *GB*, primis in cal(l)idis *g* (*p*), primis in calida aqua *P*.

6 predurentur *g* (*p*): predurent *B*, perdurent *GAP* (perdurant *l*, *sed al. m. supra scr.* mollientur).

7 satis *om. gP* (*p*).

8 et (*ante* urinas) *om. gP* (*p*).

9 feniculi radice (-cem *B*) *gB*: fenucula radices *G*, finiculi radicis *A* (feniculi radices *l*, f. radix *P*).
cor(*lA*)iandri modicum (ū) *ABP*, coriandro modicam (*sic*) *G* (coriandrum modicum *l*), modicū coliandrū *g* (modico coriandri *p*).
ad horam (*Pp*): adora *Gg*, ad orem *A*, ad hora *Bg*[c].

10 mente (*p*): menta *GABgP* (*l*).
ipsa *GgP* (*l*): ipso *AB* (*om. p*).
et asparagi vero *GA*: et asp. (*om.* vero) *gP* (*l*).

11 elixari (*Plp*): elixare *GAg*.

13 et cor(*l g*)iandrum vel anetum *gP*.
porrioni(e)s: *sic GABg* (*p*, porriculi *P*, porri *l*).

14 miscentur (*p*): miscuntur *GA*, miscantur *g* (misceantur *Pl*).

15 predurentur (*lp*): p̄durent *G*, perducerentur *A*, perdurentur *gP*.

16 cu(o *g*)curbite *gP* (*lp*): co(u *A*)curbitas *GA* (-ta *B*).
praesumendae (p̄sumendas *G*, presumentes *A*): praesumantur *Bg* (*lp*).
quia *om. G solus*.

18 iugiter *GAB* (*lp*): IIII. & ter (*sic* !) *g*, IIII. vel III. *P*.
de(i *B*)lic(g *Gg*)atas cucurbitas elixas (-xe *G*) . . . con(co-*B*)mixtas (commiscis *g*) *GAgB* (*l*). ***nominativos*** (. . . comeste) *scr. p et (al. m.) P*.
cu(o *G*)curbitas *GA* (*l*): cu(o *g*)curbitellas *Bg* (-telle *p*, delectis cucurbitellis *P*).

19 bene et sal et oleo *A* (bene sale et oleo *l*) ***soli***.
ad contemperandum (-das *cett.*) febris *A*.

pag.

17,21 enim *GAB*: vero *gP* (*l*, autem *p*).

22 cum semine *ego* (*cf. v. 27 et 23*): semen (sem̄) *omnes*.

23 renium *Gg*: renum *ABP* (*lp*). *sed v. 24* renium *GAg* (*l*): renum *B* (*p*) *et v. 30* renium *Gg*: renuū *A*, renum *BP* (*l*).

de cucumeres *g sol.* (*unde* cucumeribus *p*).

24 pro . . . vit(c *A*)ia *GAB* (*et om.* pro *gP*, *unde* ad . . . vitia *p*, viciis *l*).

27 maxime *ego*: maxime interiora *codd.* (*delevi explicationem* = abintus: *cf. Galen. VI, 566* τὸ τῆς σαρκὸς ἔνδον ἐν ᾧ τὸ σπέρμα). *nisi forte lateat* ἐντεριώνη.

melius est: melior est *Gg*, meliora *A* (*l*), meliora est *B* (meliora sunt *P*, meliores sunt *p*).

29 puleium (-eiu *G*, -edium *g*) admixtum *GABgP*.

31 satis aceto crudo *GA* (satisto crudo *sic l*), satis acidū crudū *g*, (quia inimicu ausacitum crudum *B*).

32 ępati non petit (*sic*) *G*, epati (epate *B*, eparis *P*) non expedit *gBP*, epatingo (epatico *l*) expedit *A* (*l*).

34 radices: rafani *P solus*.

fleu(eo *g*)maticis *AGB*. *item p. 18,1*.

tamen — maturent: *om. G solus*, tamen ut V (et *add. l*, vel *P*, aut *Bg*) amplius dies collecti (*BP*, -te *l*, *om. g*) maturant (maturient *g*, morirent *B*, marcuerint *P*) *A*.

35 ad hora *G* (-ram *BgP*), adhora *A*.

18,1 et *GAB* (*l*) *om. gP* (*p*).

vel *GAgP*: et *B*.

2 facit etiam (facile dū *A*) ad aquas diversas *GAB* (*p*, *om. l*): facit etiam quiacuarte versas *g*, facit etiam uvę curas diversas *P*.

5 ascalonia *G*, aschalomnia *A*, scalonias *B*, ascalone *g*, -nie *Pp*, -nū *l*).

meliores *gP* (*p*): meliora *GAB* (melior *l*).

6 *hic seq. c.* 69 de fasiolo *in A rel. praeter G. vid. Anecd. p. 51 (ubi quod ad ord. capp. seqq. addendum est convenire g codicem cum AP* — 69. 64. 65. 68. 70. 71. 75. 67. 74. 76). Incipit de leguminibus. LXIIII de tisane. Tesinas que *G*, De legumina vero tesinas (tisenas *g*) quae *Ag* (*l*). *hic rubricam* de leg. *om. BP* (*p*).

8 q. nos grece (-ci *AG*) dicimus *GAB* (*l*): q. grece dicitur *gP* (*p*).

9 alfita *GAB*: alfila *g*, alfeta *P* (alfitas *l*, alseta *p*).

latine *GABP* (*lp*): latini *g*.

gothi *GAB* (*lp*): goti *g*, gutta *P*.

fenea *G* (femea *g*, feneam *Bp*), fenee *A* (*l*, frumenti *P*). *fort. corr.* ſemea (*germ.* seim, *unde* seimig).

pag.

18,11 coclear *G* (*lp*), cocliar *Ag*, coclearium *P*.
12 iuvat: ieiunet *G solus* (*propter v.* 15).
13 desentericus (-os *A*) *GA*, disinterecus *g*.
14 coclear — mixtum *om. G et l.*
cocliar (-ae *A*) *A*, coclear *g* (*p*), coclearium *P*.
16 alium cibum *gP* (*lp*): aliut cibo *G*, alio cibo *A*.
17 istut digerat *G* = ista addigerat *A* (ista digerat *l*): istum digerat (-ret *g*) *gP* (*p*).
18 ipso (*Pl*): ipsut *G*, ipsud *A* (*pro* ipsū, -so). *om. g* (*p*).
22 et oleo *AB* (*p*): et in oleo *Gg* (*l*, et cum oleo *P*).
23 condita vel sale (cum oleo et sale condita *P*): conditura vel sale *GAg* (*l*), cum conditura sale *B*.
est *om. G solus.*
quam (illa) *BgP*: quia *GA*.
fresa *GAgP* (*l*): frixa *B* (*p*).
24 quia gravat *GBg*: que adgravat (aggravat *P*) *AP* (*l*).
25 cicerus bene *A*, cicer si bene G^2*gP* (cicerum si bene *l*), pisum vero si bene G^1*B* (*p*), *in quibus* de piso *inscribitur capitulum hoc*, *mox inseruntur aliena* de cicere. *insuper in solo G* (G^2) *post c. de lenticula* (67) *quae hic de piso* (66), *repetuntur eadem* de cicere (68): *vid. Anecd. II, 89 cf. 91 et 51.*
coxeris (*p*): coxerit *GAgB* (*l*, coctum fuerit *P*).
26 oleo $G^{1.2}$*Bg*: de oleo *A* (*l*, cum oleo *P*).
27 crudivum G^2*A* (*l*): crudum G^1*BgP*.
28 gravissimas G^2*A* (*l*): gravis *G*, graves *BP* (*p*), grandes *g*.
29 corruptilla (*sic*) $G^{1.2}$*A*, -tillam *B*.
30 bona *ego*: bene *GB*, *om. AgP* (*l*).
lavata *GABg*: lota *Pp*, lauta *l*.
31 illa: illi *G solus.*
32 non satis *ABgP* (*l*): satis *G* (*om. p*).
coquatur (*Pp*): coquat *GAgB* (*l*).
in carbonibus (*Pl*): in carbonis (-nes *g*) *GAg*, *om. B* (*p*).
33 cum *om. G solus.*
fuerit *BgP* (*l*): fuerint *GA*.
35 rus syriacus: rusiriacu (-co *G*) *GA* (rusiracii *l*), rorus siriacus *g*, ros siriaci *B*, ros siriacum *P*.
pulvere facto (-ta *l*): pulveris factos *G*, pullveres factas *A*, pulveris facti *B* (pulverati *p*), pulvis factus *g* (-ta *P*).
cocliar *GAg*, cocliare *B*, coclear *P* (*p*, cocleare *l*).
36 spargatur (*p*): spargat *GA*, spargit *B* (*l*), spargis *g*, aspergis *P*.
lenticula *GgP*, -cola *B*, -cla *A* (-culam *lp*).
commisceatur (*p*): comixcat *G*, cūmiscat *A*, comiscat *B*,

pag.

commiscat *g* (-ceat *l*, -ceas *P*).

19,1 tollatur: tollet *G*, tollat *AgP* (*l*).

manducetur (*p*): manducet *GAgP*.

2 oleum mittere gremiale (. . . mitti) *G solus.*

coquitur (*p*): coquet *GA*, coquit *BgP* (*l*).

3 cocliar *GAg*, coclear *P*, cocleare *l*.

4 duo: duos *GAgP* (*lp*).

6 fasiolum *GA* (*l*, fasiola vero *B*, fasiolum viridē *g* (*p*), faselum viride *P*).

etiam *GA*: etiam et *gP*, nam et *B*.

siccum (sicum *B*) ut bene *BgP*: sic cum bene *A* (siccum bene *l*), sucus ut bene *G*.

Post coquatur *haec addit P* nisi pro desiderio manducetur quia satis indigestum semen est. si cum aceto comedatur. *eadem plenius g sic:* Delauricus nisi pro desiderio ⟨ū *add. inter lin.*⟩ manducetur quia satis indigestissimi sunt (ſ). & cū aceto comedantur.

7 oriza (*l*): De oriza (origa *B*) enim *GAB*, diore. Oregia (et ad desint.) *g*, oriza — enim (oriza . . .) *om. gP* (*p*).

8 addesentericus *G*, addis sintericis *A* (-cos *l*), ad disintericos *B*, ad desintericos *g*.

10 ut (*post* ita): *om. GP* (*non ABg*).

bene coqui (*P*): bene coquere *ABg* (*l*), coque bene *G*.

exculetur *GA*, excoletur *gP* (*l*): excolatur *B* (*p*).

11 mittantur lactis capruni *Gg*, m. lactis caprinis (-ni *B*) *AB* (mittatur lac caprinum *Pp*, committetur lacte caprino *l*).

olla: illa *G solus*.

carbones: carbonis *A*, -nes *g* (*p*), -nibus *GP* (*l*).

12 coquatur (*Pp*): coquat *GAg* (*l*).

ut (*post* lente) *om. A solus* (*qui deinde* deveniet, *ut ante corr. et l*).

sine *GP*: si *A* (cum *l*), in *g* (*p*).

13 et (*ante* non fr.) *add. G solus*.

14 vero *om. G solus*.

panicum *ABg* (*p*): panicium *GP* (*l*).

15 quomodo et *GAB* (*lp*): sicut *gP*.

desintericos (-cus *G*) *GAg*, disentericus G^c, disintericos *B*.

16 preduretur *GAB* (*lp*): perduretur *gP*.

17 lactis (lac G^c) caprini *G*, lactis caprunis *A*, lactis caprunus *g* (lac caprinum *Plp*).

18 mittantur *GA*: mittatur G^c *gP* (*lp*).

pag.

19,18 coquantur (*Bp*, coquatur *P*): coquant *GA*, coquat *g* (*l*).
20 reliqua l. *G* (*l*): de reliqua legumina (*ex rubr.*) *ABg* (de reliquis leguminibus *Pp*).
si coctiua *G* (*l*), sic uociua *A*, sicocqua *B*, si cocta *gP* (*p*).
21 comđ (comedis) *G*: *om. ABg* (*l*, bona sunt *suppl. P*, comeduntur *al. loco p*).
crudiva *GAB* (*l*): cruda (*om.* si) *gP* (*p*).
nocent *Ag* (*lp*): nocit *G*, nocet *BP*.
nam fava — satis *AgP* (*lp*): *om. GB*.
22 fracta *A*: frisata *g*, fresata *P* (frixa *p*, *om. l*).
diximus *g* (*p*): dixi *AP* (*l*).
23 De lactis *GA* (De lacte *l*), De lactibus *B*: Lactis *g* (Lac *Pp*).
desentericus *G*, des(dis- *B*)intericis *ABg*.
caprunus *Gg*, caprunis *A* (caprino *l*), caprinus *B*.
cum petris rotundis candentibus (*Pp*, cum petris rotundi candentes *sic l*): cum petras rotundas scandentis (-tes *A*, candentes *Bg*) *GABg*.
24 (foco) et — foco *om. gP*, sic — foco *om. B* (*p*).
missis: missas *G*, misclas *A* (missos *l*).
25 cum bullierit (*Plp*): cumbullierin (*sic*) *G* (cum bullirent *g*), conbullierit *A*.
cotulis (*p*): quotalis *G* (cotalis *gP*), coctualis *B*, collatis *A* (colatis *l*).
26 bucellas *ABg*: buccellas *G* (*lp*), bucellis *P*.
capulatas *A* (*lp*): capolatas *g*, cappulas *B*, capulatis *P*, capellatas *G*.
27 in ipso lacte *omnes* (*praeter p* in ipsum lac).
misclas *iterum A* (*solus*), missis *P*.
in carbonibus (= ἐπ' ἀνθράκων *Plp*): in carbones (-nis *A*) *GAg*.
lente *GA* (*lp*): lene *g*, leniter *P*.
coquas: coquat *GAg* (*l*, coquatur *P*, coques *p*).
28 nam non eram̄ *G* (non in eram̄ *g*, -mine *P*, -mento *p*), namno quia in eram̄ *A*.
29 istas: illas *G solus*.
post infu(n *G*)derint (-rit *l*) *GA*, postea infundis et *g*, postea effundes et *p* — bucelle iste postea infundantur *P*. *scripsi* postea cum inf. *ut c. 24*.
cocleari (*p*): coclear *G*, cocliar (clodiar *A*) *Ag* (cocleare *l*, -rio *P*).
manducent (manducet *g*, -cabis *p*): manducentur *GAP* (*l*).
sic: et sic *G solus*.

pag.

19,30 puri lactis ipsi *G*, puri lac ipsi *A*: puro lacte ipsę *g* (*p*), purum lac *P* (*l*).

31 perexeunt (perexunt *G*) *Gg* (exit *P*, pereunt *p*): perrexer̄ *A* (pergit *l*).

32 crudos lactes *Bg*: crudis lactis *GA* (crudum lac *Plp*).

33 medum *A* (*l*): medus *GBg* (mez *P*, medonem *p*).

34 fuerit aliquid de istis poculis (de ista pocula *B*) *GAB* (*lp*): fuerint aliqui ex istis paucum (de sale mittatur) *g*, fuerint hec pocula alicui (salis mittatur modicum) *P*.
sale: *sic GAB* (salis *Pp*, sal *p* — paucum de sale *g*).

35 (*item 36*) coagulatur (*p*): coacolat *G*, coagulat (agulat *A v. 36*) *ABP* (*l*).
in epate et in stomacho (*p*): in epar (aepar *A*) et in stomacū (-chum *A*, -cho *BPg*) *GABPg*.

20,1 et (*ante* solet) *om. G solus*.

2 mulgetur *A* (*lp*, mungetur *P*): mulgitur *GBg*.
sic taliter: si taliter *GAg* (*et al. ord. P*), *om. B* (*lp*).

4 si cautius: si aut in ius *G*, si aucius *A* (si aut ius *l*), saucius *g*, si caute *P*, cautius *om.* si *p*).

5 et *G* (*solus*): ut *Ag* (*l*), *om. P* (*et cum sqq. Bp*).
aut vacca *AgP* (*l*): *om. G*.

6 mulgeatur (*l*), mulgatur *GAg* (mungatur *P*).
illi: ille *G*, illud *AgP* (*l*).
excaldetur: scaldetur *GAgP* (caldetur *l*).

7 mulgetur (*l*, mungetur *P*): mulgitur *GABg*.
refrigeretur *g*: refrigerit *GA* (-ret *l*, frigescat *P*).
et (*ante* tisicis) *om. gP*.

8 ptisicis (*p*): tisicus *G*, tissicis *Ag*, tisicis *BP*.
sic *om. gP*.

9 caprunum *GA*: caprinum (-no *P*) *gP* (*lp*).
lac (*l*): lacte *GAg*.
si *ego*: sic *GA* (*l*, ut *P*).
supinum (*l*): supinus *GgP*, suppine *A* (supinus iaceat *Bp*).

10 ut — iuvat *GA* (ut — operetur *l*, *qui om. rel.*): aut diutius miscas aut melle cūvino mixtū melius iub(v g^c)at *g*, ut diutius misceas vinum cum melle mixtum. et calefactum sic melius iuvat *P*, *om. B* (*p*).
cum mel *G*, cō mel *A*.

12 butiro *gP* (*l*, butyro *p*): butero *GA*.
recente *AgP* (*l*), -tem *G*: recenti *p*.
si: sic *A solus*.

13 buter ipsum *G*, buter ipse *B*, buterum et ipsum *A* (butyrum ipsum *l*): in butiro *gP*.
nec sale penitus non h.: sale nec penitus non h. *GA*

pag.

(salem penitus n. h. *l*), penitus sale non h. *g*, penitus sal non h. *P* (sine sale esse debet *B*, penitus sine sale esse debet *p*). — *mox it.* sale *GAg* (sal *Pl*, salem *p*).

20,14 puro et recenti: purum et recentem (-tum *A*) *GAg* (*l*, purus et recens *P*, purum et recens sit *p*).

15 lingat (linguat *G*) *GA* (*l*): accipiat *gP*.
catamodicum *GA*: ///// modicum (*sic cum ras.*) *g* (modicum *l*, paulatim *P*).
supinum *g* (*lp*), supinu *A*: supinus· *GP*.

16 detyssecus *G*, de tisecus *A*, de tissicis *g* (de tisicis *l*, tisicis *P et* ptisicis *p om.* de).

17 quos *GgP*: quod *A* (*l*).

18 nec illis: *sic GAg* (*lp*, illis c. non est *P*).

20 oxi(y *in rubr.*)gala *G*, oxy galla *A* (oxigalla *l*): oxi(y *p*)-lacra *g* (*p*), oxiragra *P*, onlaga *B*.
grece *GP*: greci *ABg* (*lp*).
vocant: appellant *gP* (*p*).
melca (mel ca *A*) *GABg* (*l*, melica *P*, melea *p*).
id est lac *addidi.*

22 aptum *G*: aptas *A* (*l*), apta *BgP* (congruere *p*).
coagulatur: coac(*g l*)ulantur *A* (*l*), coacolant *G*, coagulant *B*, coacolat *g*, coagulat *P* (-letur *p*).

23 ipsud *GAg*: ipsum *B* (in ipsum *l*, ipsi *p*, *diff. P*).
melle admixto (*p*): mel admixtum (ū) *GABg* (*l*).
oleo gremiali (*p*): oleum gremiale (-lē *G*, -lem *A*) *GABg* (gremile *l*, grimale *P*).

24 caseum *GA* (*l*): caseus *P* (*p*, De casio *B et* casio *g ex rubr.*)
q. dicunt *B* (*lp*): q. dicent *GA* (q. dicit *g et* q. decet *P sed ante novam rubr. uterque post v.* gremiale).
infirmos sed sanos g.: infirmus (-mis *G*) et sanus g. *GA*, infirmis etiam et sanis g. *B*, infirmis sed etiam sanis nocet *g*, infirmis nocet sed etiam sanos gravat *P*.

25 renium *Gg* (*l*): renum *ABP* (*p*).

26 splenetici *GP* (*gc pl*): -nitici *ABg*.
quia *gP* (*p*): qui *AB* (*l*), et qui *G*.
coagulatur (*Pp*): coacolator *G*, coagulato *B*, colatur *g*, maculatur *A* (*l*).
lapides: capetes *g*, capiti *P*.

27 generantur *g* (*lp*): generant *GB*, generamus *A* (generat malum *P*).

28 caseum (casium *g*) *GABg* (*l*): caseus *P* (*p*).
recens (*et deinde* dulcis quod . . . congruus . . . qui *Pp*): recentem *GA* (*l*), recente *Bg*.

pag.

20,29 omnino *GAP* (*l*): minus *g* (*p*).
recens (*Plp*): recentū *G*, -te *Ag*.
30 melle (*lp*): mel *GAgP*.
intingere *GA*: -guere *gP* (*lp*).
vero *om. gP*.
31 altero veneno (*Pp*): alterum venenum (veninum *G*) *GBg*, alterū eneū *A* (alterius veneni *l*).
opus non: non opus *G solus*.
32 exsucata alia *GAB*: exugat alia *g* (in asso exusta *p*, et siccata *P*, exfugata alia *l*).
pinguedine (*p*): pinguedo *GP* (*l*), pinguido *ABg*.
lapides puri (puris *A*) efficiuntur *Ag* (*lp*): lapides puros efficiantur *B*, lapides puras efficitur *G* (lapis purus efficitur *P*).
33 nec elixum *Bg* (*lp*): ne ȩlixum *G*, neclixsum *A* (*diff. P*).
quia amissa *G* (*lp*): quia missa *A* (quod amissa *l*), quia admissa *Bg*.
pingue(i *Bg*)dine: alia (*ex v. 32*) pinguedine *G solus*.
ut sales: ut lapis aut salis (sal *P*) *gP* (in lapidem aut in salem *p*).
sales: salis *GAg*, sales *B* (sal *lP*).
35 illud (*cf. v. 28*): illum (-ū) *omnes*.
refrigerari (*p*): -re *GABgP* (*l*).
sales: salis *GABg* (sal *Plp*).
21,1 et *om. gP*.
2 puros *g* (*lp*): puras *GAB* (*diff. P*).
3 simila *B* (*lp*): si mela *G*, si mel a *A*, similia *gP*.
et *om. gP*.
4 disenterie *B*, desenterie *G*, desinteriae (-ie *g*) *Ag* (dissentericis *Pl*, dissintericis *p*).
utilis (*Pl*): ut illis *GBg* (*p*), utile *A*.
5 lactibus caprunis: lactis caprunis (-nos *A*, -nus *g*) *GAg*, lacte capruno *B* (lacte caprino *l*).
coquatur *B* (*lp*): coquat *GAgP*.
carbonibus *BP* (*p*): carbonis *GA*, -nes *g* (*l*).
buti(y *g*)rum *gP*: buter *G*, putet *A* (butur *l*).
6 fiet *g*: fiat *GAP* (*l*).
7 De pomorum ratione (-nes *A*) *AB* (*l*, De pomorum generatione *pro tit. gP*, De pomorum omnium genere *p*): *om. G* (*cf. p. 15, 23*).
citonia (-oria *A*) *GAgP*: cidonia *lp*.
bona et optima *GB* (*l*, bona et apta *Pp*): bene optima *A*.

pag.

21,8 disentericis (*P*): desentericis *G*, desintericis (-cus *A*) *Ag*, disintericis *B* (dissintericis *p*, ad dissintericos *l*).
sanguine (*sic et v. 4 GA*) producunt *G solus* (*ex v. 4*).

9 eli(e)xentur: elixere *A* (elixa *l*).
vaso fictili (*g*, vase fictili *P*): vas fictile *GAB* (*l*).

10 dulci (*Pp*): dulce *GABg* (*l*).
et aliter assa si bene: et alteras si bene *G*, et aliter assi bene *A* (*l*), et alterum si bene *B*, et alter (aliter *P*) bene *gP*.

11 füerint (-rit *B*) *GB*: *om. AgP* (*lp*).

12 in arbore *om. G* (*sol.*).
quae *B*, q; *G* (que *Plp*): qui *Ag*.

14 pira *A* (*lp*): pera *GBgP*.
maturata *GBg*: matura *AP* (*lp*).
bona (-ne *Al*) sunt *AP* (*et om.* sunt *p*): *om. GBg* (*cf. p. 14, 11*).

16 maturata (-rabis *A*) bene *GA*: bene maturata *B*, bona matura *gP* (*p*, bene matura *l*).
dulcia *BgP* (*lp*): dulce *GA*.
et (*ante* persica) *Ag* (*lp*): *om. GBP*.
persica duracina *BP*, per se caditura. Cina *g* (per se casura. cyna *p*): persicca vel dura raccina *A* (*l*), perseca vel dulcida *G*.

17 vel: *om.* (*post nov. rubr.*) *G sol.*
cerasia (*p*): ceresia *GABg* (*l*), cerasie *P*.

20 nam non *B*: nā *G* (ū ≡ *G*c), nā in *A* (non *l*), nam si *g* (*om. Pp*).

21 quia *gP*: et quia *GA*, et qui (*om.* dum) *B* (et que *l*).
manducantur (*Plp*): manducant *GABg*.

24 sua (*Pl*): suo *GAB* (et — rubo *om. gp*).
vel *AP* (*l*): sive *B*, aut *G*.

26 bone *GP* (*lp*): bona *ABg*.
sed et ipsae: set ipsas *G*, sed in ipsos (-is *corr.*) *A*, sed et ipsos *B* (sed et ipsa *l*), sed ipse *P*, et ipsa *g* (et ipse *p*).
maturae (*Pp*): maturas *GA*, -ros *B*, -ra *g* (*l*).

27 castanee elixe *AP* (*l*): castania elixa *G*, castanea elexa *B et* (*pro sing.*) *g* (*p*).
bene apte *G*c: bone apte *GA*, bene apta *B*, bona apta *g* (bona et apta *sc.* est *p*), bone et apte *P* (*l*).
assae (*Pl*): assas *GA*, assa *B et* (*pro sing.*) *g* (*p*).
nam *GBP*: *om. A* (*l*).
crudae (*P*): cruda *GAB* (*l*, nam — digeruntur *om. gp*).

28 degeruntur *GBP* (*l*): detretur (*sic*) *A*.

29 avellane (*P*, abellane *p*): avallanas *G*, avellanas *ABg* (-na *l*).

pag.

21,29 alia specie (*p*): alias species (alies sp&us *A*, alias specie *ante corr. G*) *GABg* (aliis speciebus *Pl*).

30 misceantur (*Pl*): miscantur *GAB*, commiscatur *g* (-ceatur *p*).

31 ami(y *p*)gdale (*Pl*): amigdolas *GB*, -dalas *g*, amandulas *A* (-le *l*).
bone (*Plp*): bonas (bonasunt *G*) *GABg*.
amariores (-ris *G*) *GBg* (amare *P*, maiores *p*): maturioris *A* (matura *l*).

32 congrue (*P*): congrua *GABg* (*l*).
missae: missas (miseas *A*) *GABg*.
ipsa *GB:* illa *Ag* (*l*), ille *P* (eius *p*).

33 manducentur *ABP* (*l*): -catur *Gg* (*p*).
item (it̃ *G*, ita *B*) — maturare *GB: hic om. AgP* (*lp*).
tribulatae: tribulata *G*, triblata *Bg*, triplata *A*.

34 melli *G* (*sol.*).
tisicis (-cus *G*) *GBP*, tissicis *g* (*om. A*).
congruae: congrua *GAB*, apta *g*, apte *P* (*p*).

36 pistacia (-tia *G*) *GB*: pastacias *A* (*l*), pistacie (et ipse *etc.*) *P*, pistatius (et ipse bonus *etc. in sing.*) *g* (*p*).
ipsa bona et apta sunt: ipsas bonas captas̃. *A* (*sol.*) *qui hoc loco* (*cum gPp*) *habet quae ante omissa haec:* Amandulas vero subtracta ut diximus (cortice *add. Pp*, *non g*) et triplata bene cum melle (triblata in mel optimo *g*) congrua sunt (tissicis apta sunt *g*).

22,1 dactuli *GBP:* dactali *G*[c], dactalos *g* (dactili *lp*), dactalas *A*.
boni sed *ABP:* bonis set *G*, boni sunt sed *g* (*p*, boni sunt si *l*).

2 facere inflationem *GB:* inflationem (-nes *g*, inflammaciones *p*) facere *AgP* (*lp*).
con(m *A*)mixti *GAB* (mixti *l*, commesta *g*, commesti *p*, comesti *P*).

4 carice (*Pp*): cari(e *B et ante corr. G*)cas *GBg*(*l*), carrogas *A*.
et ipsa (ipse *P*) *add. gP* (*post* car.).
bone et apte (*Plp*): bonas et aptas *GAB* (*l*[c]), bona et apta *g*.
preterea (preter *B*) ad catarrum (cattarrum *G*) *GBgP* (*p*): ad catarum preterea *A* (*l*).

5 ori *G sol.*
fauces (-cis *AB*) *ABgP* (*lp*): faucibus *G*.

6 qui *GB: om. AgP* (*lp*).
bone (*p*): bonas *GB*, bona *AgP* (*l*).

pag.

22,7 manducatae: manducare *GABP*, ad manducare *g* (ad manducandum *lp*).

8 uva passa similiter (sim. *om. g*) *GBg:* similiter et tua passa *A* (s. uva p. *l*).

ipso (ipsa *B*) genere (-ri *G*) *GBg:* ins. (*sic*) *A* (est de genere *P*, est in eodem genere *p*).

de uva dulci et alba: de uvas (dequas *B*) dulcis (-es *g*) et albas *GBg*, de vas dulcis et albā *A*.

9 omfacium: umfacium (-unt *g*) *GBg*, cum facit *A*.

de uva (una *A*) cruda *GAB*, de uvas crudas *g* (de uvis crudis *P*, *ult. om. pl — vid. Anecd. II, 98*).

fit *AgP:* fit dulcis *GB*.

explicit *add. G*, Finit *g*.

Index.

anates (*germ.* anetae *G cf. Hermes* VIII, 43) 32.
anetum (*Hermes* VIII, 37 *et ind. Pl. Garg.*) 55.
angimus (nos deliciis *ubi* agimus *codd.*) *prf.*
animale (*abl.*, *cf. Neue Formenl.* I, 237 *et* recente 77 *etc.*) 16.
anxietas cordis (corporis *codd. cf. s.* acedia *et Cael. Aurel. resp. med.* p. 188 post vectationem vel lavacrum bibendum est ut corporis anxietas excludatur. *Cael. Aurel. chr.* 3, 2, 15 *in stomachi passione* anxietas sive concatenatio mentis et desponsio) *prf.*
apium (appium *Ag ut Or.*) 3. 54. 55.
aprunus (*rec.* aprinus) 8.
arbor (*masc. GA*) 86.
ascellae (*pullorum, flügel = axillae, scapulae. saepe Gregor. Tur., Gloss. lat. ap. Graff* I, 140) 23.
assare (assatus = assus) 4. 9 *etc.*
assatura (*Apic.*) 4. 6. 8.
aucellarum genera 31.
auctores 23. 26. auctores nostri 25. auctores medicinales *prf. cf.* antiqui *prf.* (*bis*).
avis tarda (avetarda *ABl* = outarde) 33.

bibendo (*i. si bibas*) . . . congruum est 15. *cf.* intingendo (*i. ita ut intingantur*) . . . coquantur 10.
boliti (politi *g*, boleti *P cf. Or.* VI, 17 = *tubera Graff* III, 103 *germ.* puliz *vel* buliz, *ital.* boleto, *βωλίτης*) 38.
brado (*AG*, prado *g germ.* = *assatura Graff* III, 283 *Diez Gr.* I, 321 *cf. Du C.*, *Ekkehard. bened. ad m.* 109 pradonem coctum): si assatum fuerit (laridum) ad horam quomodo bradones 14.
bridu(m) (*fort.* = *germ.* brod, *unde* brodum, brodium, *jus*): anguillae . . . capellentur . . . et sic in brido (*GA*, bredo *B*, breto *g*) assentur 43.
bubulinae carnes 12 (bovina caro *et* bubulina *in eod. loco Alex. lat.* 2, 241. *cf. ind. ad Plin. med.*).
bucellae (de pane, *ut Alex.* 2, 100 = micae panis 2, 83. *Apic.*) 75.
bucula (*GA*, bucularium *gP*, *vasi species*): mittis acetum acerrimum quantum media bucula 3.
buculare (*GA*, *cf. Marc. Emp. ap. Du C. s. bauca*, bucularium *gP*, *sc.* ereum *sec. gl. cod. l*): et in buculari non coquatur sed in olla fictili 3.
butirum (buterum *vel* buter *GA*, buturi *Ed. D.*) 77. 82.

caballi *prf.*
caballicare *prf.* (caballicationes *Alex.* 1, 123).
capellare (*GA*, capulare *gPl* = *caedere*) 43. bucellae capulatae (capellatae *G*, *non A*) 75.
capreoli (caprioli *GA*) 7.
capriare: capriati (pulli *c. gl.* tenerati *l*) 23, caprientur bene (pavones *sc.* seniores) 24.
caprunus (lac caprunum, lactes capruni) *GA* 70. 71. 75. 76.

82 (*ut* aprunus. *sic semper fere et Orib. lat. cod. Par. saec.* VII).

cariofilum 13.

caroenum (*Ed. Diocl.*, carenum *GA*) 3.

caseum (*ut Isid.*, *GABl*, casium *g*, caseus *Pp et Oribas. lat.*) 79. 80.

cata modicum (= *paulatim Alex.* 2, 160. *Escolap. etc. cf. Simon s. v.* „catamodicum i. iuxta modicum prope modicum ex greco et latino componitur". *sim.* cata mane) 77.

causa (= *morbus Cael. Aur., Or., Alex. etc.*) 47. 77.

cerasia (ceresia *GA*) 86.

cervisa (*GABg Pl*, cervisia *p*, cervesia *Ed. Diocl. cf. ind. ad Plin. med. ubi* cervisa) 15.

cibora *G* (*pro* cibos, *ut in diplom. Langobard. s. VIII*) 23.

citonia (*GAgP*, *rec.* cidonia *lp, cf. ind. ad Plin. med.*) 83.

coagulare (*pro* coagulari) *GA saepe.*

cocle(i)ar (coclearium *P* 64, cocli-e-are *Bl* 67): *abl.* cocleari (-ario *gP*) 34 *et* (coclear *pro* coclear̄ *GA*, -ario *P*) 75.

coctiva (*Apic. etc., opp.* crudiva) 74.

coctura (*al.* coctorium *Ag*) 52.

columbi (*v. l.* columbae) 29.

co(m)mixtus (*pro* comestus *semper fere*) *GA* (*fort. etiam* 23).

computamus ad putredinem 86.

conditura: elixae bene sint in aqua pura sine ulla conditura 28.

coquere (*pro* coqui *Apic. codd.*) *GA saepe.*

corruptilla (*sic GA semper*) ventris *prf.* 25. 66.

coriandrum (*ut Or.*, *sed* coliandrum *Ag*, *cf. ind. med. Plin.*, *ut Garg.*) 21. 28. 67.

cotulae (*coticulae, cotes* = *petrae, ital. ciotto ciottolo, nisi forte* collatis *A*, cotalis *Gg*, coctualis *B sit pro* coclacis — *cf. s.* petrae) 75.

cracatius (cacratius *A*, creatius *P*, *nunc gall. creac* = *sturio cf. Belon La nat. des poissons Par. 1555 p.* 91. *Vinet. ad Auson. epist.* IV, 58. *Anecd.* II, 99) *piscis* 46.

craticula (graticula *GA*, *ital. graticola, bratrost*) ferrea 21.

crudastrum 21.

crudivus (*de cicere et leguminibus*) 66. 74.

cucurbita (κολοκύνθη): *in febribus contin.* (*Alex. lat.* 3, 20 = *gr. p.* 695) 56. cu(o)curbitae delicatae (= cucurbitellae *BgP*, cucurb. primae *Ed. Diocl.*) 56.

cucumis (σίκυς ἥμερος *Garg.* 16 = *Diosc.* 2, 162): cu(o)cumeres „hic non sunt" 57. cum semine illorum quod intus est (*cf. s.* melones) *ib.*

cum (= *per, sensu vulg.*): cum pinna diffundatur 4, cum pinnis tangantur 9, cum medicamentis sanare 14, cum cocleari manducatur 34. 75, fiunt cum 75 *etc.*

dactuli (*GBP* = *Ed. Diocl., Oribas. lat. etc.* dactali *Gc g*, dactalae *A*) 92.

de *pro genitivo saepissime:* medietatem de aceto 3, duae partes de melle et una pars de aceto 10, modicum de sale 67, unum fasciculum de coriandro 28, de ipsa re coclear 64 *etc.*
carnes de haedis 5 (de cervo = cervinae 6, de hinnuleis et de capreolis 7, de porco 9), renes de porco 16 (de nullo animale 16), de vacca venter 20, laridum de perna 14, semen de cucumere 57 *etc.*
de larido (de herba, de ventre *etc.*) manducare (comedere, praesumere) 14. 15. 17. 25. 35. de butiro accipere 76. habent de potu *prf. etc.*
pro (*gen.* =) *ex:* unum de ipsis 3, de oleribus malva 50, de domesticis columbis pipiones ipsorum apti sunt 29, de passeribus pullos ipsorum 30, aliquid de istis poculis 76 *etc.*
pro a: longe de foco (*GAB* = a foco *gP*, *cf.* longe a foco 4. 11. 23) 8. tollatur de foco 3. 67. de pluribus diebus (*opp.* recens) 41.
pro per vel propter: sani de paucitate ciborum *prf.*, peiora nascuntur quam de cibis *prf.*, pinguedo de ipsis carnibus de sale defluit 12. vulnera de plaga facta 14.
pro abl. (*instr.*): de larido crudo sanant 15. unguatur de oleo 21, conditum de oleo (*Al*) 66.
defectus stomachus 64.
deiusum (= *deorsum, it. giuso, giù Diez Gr.* II, 388, *opp.* desusum = desursum): sanguinem deiusum (deiuso *GABg*, deiosum *P*, *sc. per anum*) produxit nimium 25.
delectari: cui delectat *GA* 24.
delonge a foco 4. 23 (= longe a *vel* de foco 8. 11).
desursum per ore *prf.*
devenire (*divenire*, *devenir* = *fieri v. Anecd.* II, 52) 4. 10. 11. 12. 34. 35. 70. 81. similiter ut sales devenit = quomodo lapis aut sales sic devenit (caseum) 81. quomodo vaporata (quasi vaporati 10) sic deveniat 4.
diversi (= *varii, multi*): diversis cibis . . . nos agimus *prf.*, inter diversa genera 23 (bona *ib.*), diversa ciborum (cibora *G* = diversos cibos) 23.
dictare (= *scribere*): quomodo et de oriza dictavimus . . . *et mox* quomodo de oriza diximus 71.
dulce (*Apic.*): sumendi in dulci piper habente 13.
duracina persica (*Plin.* 15, 39 *etc. Apic.*, persica si sint duracina et uvas duracinas *Alex.* 2, 241) 85.
dysenterici (desenterici *vel* desinterici *GA*, disinterici *B*, *rec.* dissenterici *vel* dissinterici) 28. 64. 70. 71. 75. 83 (desenteria *G*, desinteria *A*, disenteria *B* 82). *cf. Anecd.* II, 56.

elixare (*Apic.*) 14. 83. elixatum (= elixum *vel Bg* elexum, *lesso, quod saepe*) 14.
emplastra (inplastra *GA*) 14.
enim (= *autem*, δέ) 53. 57.
esox (= *germ.* salmo, lachs *Anecd.* II, 55) 41. filii esocum

(*germ.* selmling) 45. isocem *unde* isicia *ait Isid.* (*Hes.*, isox in Rheno *Plin.* 9, 44) *cum cod. g* (*ubi etiam* filii isocum).
est quando *prf.*, non est qualiter 14.
etiam et *prf. et* 3. 14. 70.
exbromare (*Apic.* 52. 216. 270 *Schuch*, *cf.* bromus *Orib.*, bromosus *Cael. Aur.*, bromidus bromiditas inbromidari = sordidari 2, 82 *Alex.*): exbromatas unâ undâ (carnes) 3.
excaldare (scaldare *GA*) 76.
exire: de larido . . . non est qualiter exire delicias Francorum 14.
exsucare (*Cael. Aur.*): exsucata alia pinguedine 81.

faba: fava (*ut Orib.* = *ital.* fava) *GA* 65. 74. fava fresa 65 (— *B* frixa, *cf. Orib. lat.* VI *p.* 23 *ubi* fava fresa *Aa* = fracta *La et* VI, 27 *ubi Aa* fresa = *La* frixa, *utrobique gr.* κύαμοι φρυγέντες — faba fressa *Ed. Diocl.*), fava fracta 74.
facit (= *convenit*) 70.
factus: ova dura facta 36, sorbilia facta 36, pectinis elixi facti 48, capriati facti 23.
fartalia (*cf. Vocabular. lat. germ. cod. Vind.* 804 *ol.* 460 fartalia vel patella phanne *Hoffmann, Sumerlaten p.* 42): laridum vero in fartalia missum 20.
fasianus pastus (*et* anser pastus *cf. Ed. Diocl.*) 22.
fasianina ova 37.
fasiolum (fasiolus, -li *Or.*, *Ed. D.* faseoli *Al.*) 69.

fenea *goth.* = *polenta* (*cf.* wisdil *goth.* = *isatis Or.* VI, 131. 142. 153. 481. *Anecd.* II, 45. 107).
ficetulae (ficitulae *GA cf. gloss. l* ficedulas i. meisun) 31.
ficus *nom. pl.* (*cf. ind. m. Pl.*) 87.
focus (*fuoco* = *ignis quod pro sexti saeculi signo est*, *Oribas. lat. etc.*: lento foco coquere *Anth.* = lento igne coquere *Apic. Alex.* = ad lenem focum διὰ μαλακοῦ πυρὸς *Or.*) *saepissime* (*prf.* 3. 4. 8. 11. 14. 23. 35. 67).
folium (*sc.* nardi) 13.
Franci 14.
frangere (*intr.*): quando incipit frangere (frangi *p solus*) granum (*milii*) 71.
frictura (*GA*, frixura *B*) 14.

gavata (*sic Isid.* 20, 4, 11: *napf. cfr. Sirmond. not. ad Ennod. p.* 90. *Diez Gr.* I, 14. *germ.* gebeta *Graff* IV, 126) 20.
gingiber (*Apic. etc.* = *zingiber*, *Or.* zinziber) 13.
Gothi 64.
gremiale (oleum *id est* ἔλαιον πρὸς τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν ἄριστον τὸ ὠμοτριβὲς ὃ καὶ ὀμφάκινον *Diosc.* I, 29 „quod de semicrudis olivis fit“ *sec. interpr. vet. Or.* VI, 467 *vel* viride *Apic.* 57, *Th. Prisc. cf. Hermes* VIII, 43 *Paucker Add. lex. lat. Dorpat* 1872 *p.* 17. *quod* „Septembrio aut Octobrio mense factum“ *ut ait Or.* VI, 227 = „octobrinum oleum s. amarum quod primo tempore fit et accipit folia olive ut sit amarum“ *Alex.* I, 40 = 2, 245. *ad Sim. Jan. s.* omo-

tribes *et s.* gremiale ... quod fit ex olivis immaturis que colliguntur in gremio (!) caduce ante alias *cf. Mommsen ad Digest.* 24, 3, 7, 12 *ubi simili modo a Graeco explicantur* arbores caeduae vel gremiales — *τὰ ἐν ἀγκάλαις φερόμενα! vid.* gremia (= *sarmenta*) *Dig.* 32, 55, 4 *et in bibl. vulg. Rönsch Itala p.* 119. 29) 67. 68.

habere: ut potest intellectus noster habere *prf.* — *pro* haberi *GA*: puto hic non habere (hic non habet = *il n'y a pas*) 33. necesse habet 49.
hinnulei (enulei *GA*, *cf.* inulei *corr.* hinnulei *Plin. Aug.* 11, 239. hinnuli *P.* hinnuli filii sunt cervorum *Isid.* 12, 1, 21) 7.
humorosus 62.

ignoscens = *ignorans* 25.
ille (*pro articulo*): illa faba 65, illa prima calda 67, illa acida 84. *cf.* illa aqua 35.
in *cum abl. post verba motum significantia* (*ut Orib., Alex.*): *saepissime sic* mittere (in vaso mittis acetum) 3. 20. 24. 35. 53. 57. 75. 90 (in cibo aliquo supermissum 14). *item* miscere 34. 35. 54. 55. in capite ascendit *prf.* defluit in foco 14. incisa in cruce 83.
in carbonis (*pro* -nib; *GA*) coquere (= *ἐπ' ἀνθράκων Alex.*). in mel (*ex scr. comp. pro* melle) intingere *GA* 80 (*cf.* tangere, intingere). *sim.* elixentur in vas fictile 83. 10.
inde (= *gall.* en): inde reddo rationem *prf.* opera inde fient 48 (exinde 79. *cf. s.* unde).
indigeries (= indigestio *BP prf. cf. Marcell. ap. Paucker Add. lex. lat. p.* 40): ex ipsa indigerie *prf.* facit indigeries malas 66.
inegroario (*corr. pro* inogaro, oenogaro) 34.
infusae (in lacte bucellae de pane — *quales* micas panis cum lacte *ait Alex. lat.* 2, 83 *in cap. de lacte dando dissintericis* = *ψιχία ἄρτου μετὰ γάλακτος Alex. p.* 436. *cf. p.* 432 *ἄρτον τῷ ὕδατι ἢ γάλακτι βρεχθέντα* = in aqua panis infusus aut cum lacte *lat.* 2, 80. *sic.* infundere *simpl. Apic. Or. etc.*) 75.
infrigidatus (stomachus) *prf.*
inpensa: quomodo in inpensa (enpisa *GA*) ponuntur 36.
mionrpi *prf.*
insalatae carnes (*cf. Orib.*) 12.
interdum = *raro* 6 (25. 27. 32. 49).
intingere (*GA*, intinguere *rec. Plp*) in sale 9. 28. in melle 80. in oximelle 10. *cf.* tangere.
intuba (*solus p* intiba, *cf. ind. M.* intuba *et* intyba *Orib.*) 51.
ipse *nimis frequenter sensuque debili adhibetur* 16. 22. 25. 64. 75 *etc. sed interdum* = *ὁ αὐτός*: ipsam rationem habent quomodo 71. *cf. prf.* 34.
ipsud (*GA pro* ipsum) *prf.* 19 25. 34 (*bis*). 64. 78. *sed* ipsum 21. de hoc ipsud (*pro* ipsū, ipso) *GA* 64.

iugiter febricitantes sine frigore (*de febribus continentibus τῶν διακαῶς πυρεττόντων*) 56.
iuscellum (*Apic. etc.*, iusellum *P*, iussellum *Alex.*) *passim.*

lac: (*GA* lacte 76 *cf. Orib.* lactis *n. sg. fem. ut* lactis acida, bona lactis *etc.*, lactem *acc.*) *plur.* lactes *masc. prf.* 70. 75. 76.
lactantes *sc.* porcelli (*GA* = *Ed. Diocl.*, lactentes *gp*) 10.
lapis *fem. GA* (lapides puras) 81 (*bis*).
laridum (*B*, laredum *GA*, lardum *Gc rec.*, *etiam* laredus *G*) 14.
laurici (?) *g*(*P*) *ad p.* 19, 6.
le(i)gatarius (= *legatus*) *in tit.*
lene (*rec.* bene) tangere 29.
levatus (panis bene levatus, *cf. Ekk. ben.* 13. 14) 1.
liquamen (*γάρον cf. Gargil. c.* 62) 9.
lucius (*it. luccio, hecht*) 10.

magis durior 43. tenerius magis quam durius 33 (*Alex.*) *om.* 40: modice tenerum quam durum (*nisi forte* quam *sit pro* nam non). *cf. s.* plus.
manducare (mangiare) *saepius* (*Apic.*, *Alex.*) *quam* comedere.
maturare (*pro* maturari: in catarro quando incipit maturare) 90. 60.
media (= *dimidia cf.* medium coclearium *Orib.* VI, 160. 262 *etc.*) 3. *item* medietas *ib. etc.*
medicinales (auctores) *prf.*
mediola (= media ovorum *Apic.*) 35. 36.
medus (*GA*, metus *semel A*, met *vel* mez *P*, medo -onis *lp*, *i. e.* vinum et mel simul coctum *sec. gloss. l* 15) 15. 76.
mela 84.
melca (*milch* „lac quod acetaverit“ = *oxygala cf. Daremb. ad Orib.* I *p.* 603. *Apic.* 308. *Paulus lat. ap. Sim. s.* melea *leg.* melca „que inquit a Romanis appellatur melca. est autem velut aliquid de lacte etc.“ „oxigala i. lac acetosum“ *Alex.* 2, 27 *et Paul. ap. Sim. s. v. Orib. lat.* VI, 8 = syn. 4, 6 melca acidonica *Aa vel* lactis acida *La* ≐ ὀξύγαλα) 78.
melones (*Alex. Oribas. lat.* = *πέπονες*, *Gargil.* 15 *cf. ind.*): ipsorum ab intus maxime cum semine quod est mixtum (*cf. Alex.* 3, 64 de melonis interiore et cucumeris = *gr. p.* 728 *ἡ τῶν πεπόνων ἐντεριώνη καὶ σικύων.* 2, 184 utantur cucumeribus in primo que intrinsecus sunt et maxime melones *etc. Orib. lat.* VI, 37 melones melopepones cocumeris = *gr. synops.* 4, 34 *πέπονες μηλοπέπονες σίκυοι*, *sed saepius pro utroque* melones VI, 24. 35 *etc. contra in Ed. Diocl.* pepones *et* melopepones *ut Apic.* 79 pepones et melones) 58. *cf. s.* cucumeres.
minutatus (= *incisus*) 21. (coriandrum non minutatum sed integrum) 68.
minuti pisciculi 44.
missorium (*cf. Sirmond. ad Ennod.* p. 89. messurium *A*, *ut Isid.* quasi a mensa) 34.

mittere (sale mittatur modicum *et sim. ut Apic. Alex. etc.*) *saepe.*
mittendum unum fasciculum de cor. 28 (*cf.* cavendum albumina 36).
modicum (*ein wenig, etwas,* puleii modicum, mel, sale modicum *etc.* modicum sentiat 3 *etc.*) *saepe.*
mulgĕre *GA* (*ter*) 76.
mussiriones *P* (musariones *g* = *gall.* mousserons *a v.* mousse, *prov.* mossa, *germ.* mos *Diez Et. W.* II² 371) 38.

nam (= *vero, autem v. Anecd.* II, 46 *sq.* 101.) 9. 14. 16. 35. 50. 58. 84.
nam non (= *sed non, non vero*) *prf.* 14. 17. 28. 75. 86.
naupridae (*GA*, naupredae *BgP*, lamprede *p*, lampide *l* — *v. Anecd.* II, 53—55. 101) 47.
ne: ut non . . . et ne 10.
nimietas *passim.*
novella (*Al*, novola *G*, napula *g*, nepula *P*) tenera *pro cocleari* 34.

observare se *prf. cf.* rationem observationis qualiter cibi *etc. prf.* (*et in tit.* de observatione ciborum).
opus (*gericht. cf.* opus pistorium *vel ut Alex.* 2, 184 opus pistoricium de lacte factum = *Or.* VI, 348 de melle opera pistoricia aut lacte facta) 48. opus spumeum 34. 40. opus bonum (tisana) 64.
opus habent medicinas *GA.*
oriza (oregia *g*, uriza *B*) 70. 71.
ostrea (ostria *vel* hostria *plur. GABgl*, ostrie *fem. P et in sing.* ostrea *p*) 49. ostrei sfondulus (= *caro*) *opp.* callosum et quod in giro pendet 49.
ova, ovarum (*le uova*) *semper fere GA.*
oximelli *abl. G* (oximelle *A*) 10.
oxygala 78 — *vid.* melca.

panicum (*AB*, panicium *G*) 71.
pastinacae (pastanacae *GA*) 53.
pavones (paones *Bg*) 24.
pensare (piusare *GA*): quantum pensat tremissis 3.
per ore *GAB prf.* (*cf.* per ipso, per isto cibo *GA* 14. per ore ructant *Orib.* VI, 290). per singula (*ubi* ἀνά, ana, an̄ = à *medici*) 3.
perca (= *vet. germ* agapuus *sec. gloss. lc*, *cf. Graff* I, 105) 40.
perexeunt (lactes bibiti = pertranseunt *Orib.* VI, 28. 349) 75.
petrae candentes *vel* cotulae (= κόχλακες διάπυροι *Diosc.* 2, 75 *et Alex. gr. p.* 425. 437 = lapides ardentes *vel* igniti *lat.* 2, 79. 83. *cf.* 3, 60. *Or.* VI, 472. petrae ardentes *Or.* VI, 33 = *gr. Synops.* 4, 30 *in eodem usu lactis dysentericis sine sero dandi*) 75.
pietati vestrae *prf.*
pinguamen 14.
pinna (*ut Orib. etc., rec.* penna *lp cf. ind. med. Pl.*) 4. 9.
pira (*Alp*, pera *GBgP*) 84.
pisciunculi *GB* 44.
platensis vel solea (*platessa, pleza, plie — vid. Vinet. ad Auson. ep.* 4, 58 *Anecd.* II, 101) 42.
plus: quid plus *prf.* ova . . .

plus (comedent) sorbilia 37. — plus congrua 36. (*cf.* plus magis *Orib.* = *multo plus*).

porcellina caro 9.

porriones (*GABg*, porriculi *P*, porri *p*) 55.

postea cum 24. (75).

prae(per)durare (*in calda pastinacas, porros, milium = leicht abbrühen, abwällen, gall. blanchir. cf. de carnibus in sale intingendis ut durentur* 43. 9 *etc. et saepe Apic.*) 53. 55. 71.

praesumere (= *comedere Alex.*) *saepissime.*

prima sanitas hominum in cibis congruis constat *prf.*

pro desiderio (ἡδονῆς ἕνεκα *Alex.* = *lat.* desiderii causa 2, 156) *saepe.* pro fastidio 44. pro sapore (= saporis causa) 52. 67. pro nimietate *prf.*

puleium (puledium *Gg*) 3. 58.

pullus (*ital. pollo etc. hun*) 23. 33. 34.

purgare (καθαίρειν): cortex ipsa purgetur (*i. detrahatur*) 90. purgat putredinem 14.

pusca (*sic omnes, nisi quod corrupte, ut saepe alibi,* p' *i. e.* post et *pro* posca *semel B*) *cf.* posca *Orib. Aa s.* VII = pusca *Orib. Ab semper*) 58 (*bis*).

quantum (ὅσον): addis mel quantum medietatem de aceto 3. quantum medietatem solidi 3. quantum media⟨m⟩ bucula⟨m⟩ 3. *cf. prf.* si calcem et aquam quis tantum temperaverit quantum ratio poscit.

quomodo (= *comme*) 4 (*ubi* = quasi 10). 14. 49. 76. 81. 82. (= *quando, cum*) 36. 41. (49. 76 quomodo mulgitur = mox ut mulgitur *Orib.* VI, 42).

radices (= *rafani P cf. ind. ad Med. Plin., Ed. Diocl., Isid.* 17, 10, 10 raphanum Graeci, nos radicem vocamus *etc.*) 59.

refrigerare (*pro* -ri) *GA* 81.

renes: renium (*GA*, renum *B etc. cf. ind. Garg.*) vitia 57. 58. 79. (61. 66).

rus (ῥοῦς) syriacus (*rec.* ros, roris *ut Alex. etc.*) 67.

sale (*ut Oribas. lat.*) *GA* 28. 35. 76 (*bis*). 77 (*pl.* sales 81 *etc.*).

salimuria (= ἅλμη, salemoria *GA*, salmoria *P ut Alex. ed.*, salimuria *vel* salemoria *Or.* VI, 137. 300. 395 *etc., gall.* saumure *v. Anecd.* II, 102) 29. 43.

satis = *valde, nimium* (non satis = *non nimium* 67, *ut saepe Alex. velut* 1, 69 et si ingrediatur in solium non satis intingat aqua caput sed bis aut ter tantum) *saepissime. cum superl.* (*ut* magis, plus *c. comp.*) satis gravissime 74 (satis indigestissimi *gP* 69).

sentire (*riechen*): modicum sentiat 3. — tarde sentit 35. cum male sibi senserint *prf.*

sed *prf.* (*p.* 8, 32). sed magis (= *sed potius*) 10.

sera (= *vespera, soir*) 23.

sferae niveae (= sphaerae galacticae = lacteae *Isid.* 20, 2, 31) 34.

sic *frequentissime usurpatur.* sic taliter (*cf. Orib.* VI, 43 hec talis *sc.* aqua, *Alex.* hec talia = τὰ τοιαῦτα) 76. et sic (= *et tunc*) *saepe* (34. 35. 67. 71 *etc.*)

sitri (*pro veratro lat. = gr.* elleborus) *GA* 25.

sodinga (*ferculi species, quale semel ex Ord. eccl. Ambros. Med. c. a.* 1130 *in Muratori Antiq. med. aevi* IV, 909 — „unum bonum cereum illi qui in ipso die sic impositurus est mensae suae prius ferculum id est sodingam quae fertur a S. Ambrosii abbate" — *habet Du Cange s. v. — fort. a germ. siudan coquere*) 3.

solidus 3.

spatula (löffel) 35.

spondulus (sphonduli *et* sponduli *Ed. Diocl. — scil. ostrei = caro*) 3.

spicanardi *uno verbo GA* 3. 13.

stivis diebus *GA* 23. 50. stivo et hiberno 50 (*cf. Or.* cibi stivani, stivales VI, 28 *etc.*)

sturni (sturnelli *in rubr. G*) 26.

tangere (*pro tingere* — de *vel* in sale, salemoria) 9. 29. 43. *cf.* intingere.

tecones (tecunis *G* = teccuris *A*, teccones *B*, *gall. tacon = saumoneau Anecd.* II, 55) 45.

tenere (*intr. halten:* in fabrica . . . mixtio . . . tenet) *prf.*

tinea (*vel* tinia *A*, *pro* taenia, *ut semper med. cf. ind. med. Pl.*) 14.

tisana 16. 64.

tisici (*vel* tissici *pro* pthisici) *GA* 76. 77. 90.

tota (*i. omnia*) vulnera 14. ex toto (*ut Orib.* VI, 410 donec ex toto passio finiatur): omnibus congruum est ex toto 15.

tremissis (*i. tertia pars solidi aurei Anecd.* II, 102) 3.

tribulatae (amigdalae) 90. cum bene tribulatum fuerit 3.

trucanti (*al.* tracanti, troganti = *minuti quidam pisciculi*) 44.

tructa (trutta *B*, *it. trota cf. Isid.* 12, 6, 6 varii a varietate quos vulgo tructas vocant *Diez Gr.* I, 35).

tuferae (tufaras *g*, tuferas *P* = tubera terrae *Pl. Or. lat.* VI, 6 *ubi* tufera *La.* 35 = ὕδνα *syn.* 4, 32. *cf.* terriberum *pro* terrae tuberum? *Ed. Diocl., ital. tubero vel tubera, trüffel*) 38.

turtur (*pastus cf. Ed. Diocl.*) 25.

unctum (= *rec. gPp* lardum *cf. Or. Ab* unctus = *Aa* pinguedo VI, 178) 21.

unda (*Apic.*): prius exbromatas unâ undâ 3.

unde (= *de quo, cf.* inde) 14.

usque proxime mortem 25.

ustulant se *prf.* ne satis ustulentur (carnes) 10. (lacte ne ustuletur *Orib.* VI, 42.) *cf.* ardet caro deforis 4.

ut (= *ita ut, ea condicione ut*) 3. 23. 65 (*cf.* ita ut 23. 55). ut non . . . et ne 10. tamen ut (= *sic tamen ut*) 59.

ut: similiter ut 81.
utor (*passive*) *GA* (*Alex.*): uti debeantur *prf.* carnes utantur (*al.* edantur) 4. carnes utendae 6. 8 *etc.*

vas: *abl.* vaso (*cf. ind. Garg. Pl.*) 3. 10. 83.
vaporatae carnes 3. 4. 5. *etc.*
vero (*post* et, καὶ . . . δέ): et asparagi vero 54.
vessica (vissica *GAg*, visica *B*, vesica *lP cf.* vissica *Or.*, vessica *Med. Pl.*, vesica *Garg.*) 58.

zingiber — *vid.* gingiber.

De Anthimi Graeci libello diaetetico ad Francos postquam a. 1870 a me editus fuit dixerunt et W. S. Teuffel (in hist. litt. Rom.) et (in historia medicinae) H. Haeser. editus autem fuit cum aliis litterarum antiquarum reliquiis a me collectis titulo hoc:

Anecdota Graeca et Graecolatina. Mitteilungen aus handschriften zur geschichte der griechischen wissenschaft von Valentin Rose. Heft 1. 2. Berlin (Ferd. Dümmler's Verl.) 1864. 1870. 8.

quibus praeter minora quaedam continentur haec:

I Das buch des Adamantius vom ursprung der winde.

II Die Physiognomonia (des Apuleius) nach Polemon mit zusätzen aus Eudoxus und Aristoteles.

III Des Aristophanes Byzantius *τῶν Ἀριστοτέλους περὶ ζώων ἐπιτομή* in byzantinischem auszuge.

IV Die Diaetetik des Anthimus an Theuderich könig der Franken.

V De oleribus (Gargilii) Martialis und die medicinische litteratur des sechsten jahrhunderts.

VI Aus den Medicinales Responsiones des Caelius Aurelianus (nach Soranus). dazu:
(Sorani) Introductio ad medicinam, und
(Sorani) de pulsibus.

VII Zwei bruchstücke griechischer mechanik:
Philonis liber de ingeniis spiritualibus, und
Heronis (Ptolomei) liber de speculis.

AVLVLARIA

SIVE

QVEROLVS

THEODOSIANI AEVI COMOEDIA

RVTILIO DEDICATA

EDIDIT

RVDOLFVS PEIPER

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXV

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

HERMANNO HAGENO

BERNENSI

S

I. DE LIBRIS IMPRESSIS.

QVEROLUS, | ANTIQVA COMOEDIA, | NVNQUAM ANTEHAC EDITA, | quae in vetusto codice manuscripto | PLAVTI AULULARIA inscribitur. | *Nunc primùm à* PETRO DANIELE *Aurelio* | *luce donata, & notis illustrata. Ad illustriss. amplissimúmque Cardi-* | *nalem Odonem Castilionaeum.* | *(insignia typographi)* | PARISIIS, | *Ex officina Rob. Steph. Typographi Regij.* | M.D.LXIIII. | CUM PRIVILEGIO REGIS.

Forma octava; quattuor folia cum titulo continent I[u] privilegii auctoritatem *(Aureliae, duodecimae Decembris, Anno Domini M.D.LX.)* II[r] II[u] Danielis praefationem *(Illustrissimo Amplissimoque Cardinali Odoni Colignio Castilionaeo Petrus Daniel S. — Lutet. Parisiorum, Nonis Iunij 1564.)* III[r] ad IV[r] *Nicolai Hattaei Aurelii, Regis et Aureliorum ducis secretarii, carmen ad Petrum Danielem Aurelium.* (inc.: *Quam misere nostras Daniel, ignauia mentes Fascinat* — expl.: *Acceptamque tibi referat per saecula lucem.* sunt 67 uersus.) IV[r] *Ad eundem, de auctore huius Comoediae G. Buchananus Scotus*).* (inc.: *Quisquis es infernis prope nunc reuocatus ab umbris* — sunt 5 disticha). IV[u] *Ad eundem Steph. Manialdus Cleriacus.* (tria disticha graece, inc.: *Εὐεπίης πνείων λάμπει, πρό-*

*) non extat in Buchanani operibus a. CIↃ.IↃ.XCIV editis.

τερόν τε μαρανθείς —): subiciuntur *Personae* comoediae quae paginis 1 ad 69 (A. j. ad E. iij.) perscripta legitur. (QVEROLVS, SEV AVLVLARIA PLAVTI ANTIQVI AVCTORIS.) post fol. E. IIII uacuum secuntur numeris paginarum carentia foll. F. j. ad H. j. in quorum primo F. j. *de auctore* agitur, F. ij. ad G VIIII *Petri Danielis Aurelii notae in Querolum Plauti* leguntur (quarum in fine: *Excudebat Rob. Stephanus typographus regius, Parisiis, an. M.D.LXIIII. non. octob.)* denique f. H. j. auctor Lectori emendationes aliquot a *P. Pitheo* acceptas commendát. Usus sum exemplari quod est in bibliotheca Gottingensi.

Exstant Danielis curae secundae Bernae in bibliotheca Bongarsiana cod. G. 130 typis non mandatae, de quibus uid. Hermanni Hageni conmentatio *„Der Jurist und Philolog Peter Daniel aus Orleans. Bern 1873"* p. 12 s. In eis editor indicem sua manu sic inmutauit: QVEROLVS . . . *castilionaeum* . *Editio secunda* | *Antverpiae* | *Ex officina Christophori Plantini* | CIↃIↃLXVI | *Cum priuilegio.* Carmina duo quae hanc nouam editionem conmendarent alterum *Delivrii P.* alterum *Francisci Danielis* Hagenus l. l. descripsit; auctoris praefationem adiectis quae et in illa et in ipsa comoedia Daniel inmutauerat *(Daniel* [2]*)* Orellius dedit in *epistula critica ad Maduigium* p. LXXIII. *Aemilii Perotti* de Aulularia epistulam ad PDanielem quae est inter epistulas autographas ab Bongarsio conlectas in cod. Bernensi 141 exhibuit CG Mueller nuper defunctus in *Analectorum Bernensium* fasciculo altero qui Getam Vitalis comoediam continet p. 8 not. 19, *Lab. Danaei Caroli*que *Perotti* epistulas ex eadem conlectione edidit Hagenus l. l. p. 33 et 14.

Plauti Querolus siue Aulularia ad Camerarii codicem ueterem denuo collata. Eadem a Vitale Blesensi elegiaco carmine reddita, et nunc primum publicata. Additae P. Danielis, C. Rittershusii, J. Gruteri notae. Ex typographeio H. Commelini. MDXCV.

Notae atque emendationes Danielinae non addito auctoris nomine exhibitae pro Rittershusianis postea non semel sunt habitae. Huius libri (aeque rari atque princeps editio) exemplaria seruantur in Heidelbergensi atque Guelpherbytana bibliotheca.

Plauti comoediae XX superstites et deperditarum fragmenta Ph. Pareus recensuit ac notis perpetuis illustrauit. accedit Plautus Hypobolimaeus hoc est Gildae Sapientis Britanni Querolus siue Aulularia. Francof. 1610 8° — — accedit Pseudo-Plauti Querolus Neapoli Nemetum 1619 4° — — — accedit Gildae Sapientis Querolus et animaduersionum ablegmina. Francof. 1641 8°

Repetita est Parei editio omissa ad Rutilium praefatione in *collectionis Pisaurensis omnium poematum . . . Pisauri 1766 4° t. IV p. 201 sqq.*

Ex ipso Danielis exemplari repetitam dicit FLA Schweiger (Handbuch der classischen Bibliographie II 774) Patauinam editionem hanc:

Plauti comoediae superstites XX . . quibus accessit Querolus comoedia antiqui auctoris Patau. exc. Jos. Cominus 1764 8° p. II

Nouam editionem instituit Johannes Christianus Wernsdorfius (1732—1793). Est in bibliotheca Bonnensi fasciculus eius manu scriptus (71 v, b VI. n. 259 catalogi a Klettio confecti) qui continet *Hosidii Getae Medeam, Querolum, Fragmenta selecta Tragicorum et Mimorum ueterum,* parata omnia ut typis describerentur. Atque Queroli inscriptionem hanc esse uoluit:

Querolus, siue Aulularia Plauti, comoedia antiqui auctoris. Cum integris P. Danielis, C. Rittershusii, J. Gruteri et selectis J. Ph. Parei, Casp. Barthii et aliorum notis quibus accedunt animaduersiones editoris. Wernsdorfii prae-

fationem cum ipso contextu exhibent foll. 44—87, animaduersiones foll. 100—155.

Prooemii Wernsdorfiani particulam quae est de auctore infra dabo.

Hermanni quoque Cannegieteri Henrici F. (1723—1804) idem uidetur fuisse consilium. Nam Rittershusianum exemplar auctum ab illo adnotationum cumulo in libris MTydemanni (qui Lugduni obiit a. 1825) deprehendit suumque in usum conuertit Klinkhamerus.

QVEROLVS SIVE AVLVLARIA, INCERTI AVCTORIS COMOEDIA TOGATA. recensuit et illustrauit S. C. Klinkhamer. Amstelodami, apud heredes H. Gartman. MDCCCXXIX.

Is praeter librum Leidensem lectionesque Parisini tribus exemplaribus usus est quibus uirorum doctorum notae erant adspersae: *HCannegieteri, GKoenii* († Franequerae a. 1767) cuius exemplar tum possidebat DJ Lennepius, *incerti* denique quod bibliotheca Leidensis suppeditabat (Leidensem n. 501 ipse dicit p. 96 et 148).

Circa idem tempus Jo. Caspar Orellius ad fabulam denuo edendam sese accinxerat Danielinis thesauris prope in conspectu positis illectus: at sufficere opinatus ut singulis saeculis semel comoedia ista repeteretur, postquam Amstelodamensis editionis nuntius aduenit illico consilium suum abiecit; quae ex Bernensibus exemplaribus collegerat una cum suis animaduersionibus publici iuris fecit in *epistola critica ad Jo. Nic. Madvigium v. c.* (praemissa operi huic: *M. Tullii Ciceronis Orator Brutus Topica etc. Turici MDCCCXXX) capite XVIII p. LXVII—XCV.*

Singulos praeterea locos tractarunt *Adrianus Turnebus Paulus Melissus* ille Danielis, hic amicus Gruteri, *Scaliger, J. F. Gronouius, Cl. Salmasius* passim per sua

opera, denique *Caspar Barthius* in *Aduersariorum libris 4,7 28,15 30,9 38,9 44,13 et 14.*

II. DE LIBRIS MANU SCRIPTIS.

A. Principem locum obtinent VL

V Vaticanus bibl. antiq. 4929 membr. in quarto s. IX—X f. 55—78[a] emptus est liber ex libris Cardinalis Sirleti, s. XVI fuit Serafini de Nybia. (uid. Reifferscheid BPLJ I 444 O Jahn ad Censorinum proll. p. XVIII Bethmann in archiuio Francofurtano XII 245)

Adspersa sunt scholia in margine atque inter uersus minutissima scriptura s. XII—XIII quorum specimina haecce sufficiant:

f. 59 *pantomalus nomen est ex greco latinoque compactum et dicitur quasi totus malus pan enim grece totum sonat.*

f. 69 *zelotipus est qui nimio mulieris amore correptus semper obseruat. indignaturque leui suspicione. nec eam cuiuis (cuuus* codex) *credit. zelus enim amor et tipus tumor. hinc (hic* cod.) *zelotipia.*

rectius *harpyiarum* nomen interpretatur scholiasta ad locum qui est editionis nostrae p. 32, 7

f. 68[b] *solidus est nummus aureus qui sexies appens unciam facit.*

f. 76 *senatus consultum quod tantum senatores populis consulendis decernunt.*

Hunc librum antea non adhibitum atque Palatinum meum in usum a. 1871 contulit Gardthausenus.

L Leidensis Vossianus lat. Q° 83 (olim Isaaci Vossii Lat. n. 147 ut indicat schedula f. 1[r] adgluti-

nata et index librorum Js. Vossii confectus a PColomesio*)) membr. s. X foll. 24.

Continet is Aulularian f. 1 ad 23^u, f. 24^r nil legitur praeter haec uerba: AVLVLARIA PLAVTI EXPLICITA FELICITER· f. 24^u octo olim uersus perscripti erant nunc rasura deleti; praeterea hac pagina legitur alphabetum runicum quod cum non uideretur editum descripsi in usum Julii Zacheri professoris Halensis. — Hunc ipsum codicem fuisse Petri Danielis, ex quo ille fabulam edidit a. 1564, praeter inscriptum integumento Georgi Buchanani epigramma atque possessoris nomen ab ipso pluriens scriptum (quod ne spurium uideatur prohibet scripturae Danielinae specimen quod exhibuit C G Mueller in indice scholarum Bernensium a. 1841 tab. VII) satis superque testatur consensus libri cum editione principe in uitiis quibusdam minutissimis quae librarii debentur incuriae. Fuit igitur antea bibliothecae *S. Benedicti Floriacensis* ad Ligerem unde qua ratione in Danielis possessionem uenerit Hagenus ll. p. 6 sqq. docuit. Quo tempore primum typis describeretur fabula, nondum lectiones *libri Pithoeani* (de quibus infra) allitae fuerunt; nam de eis altum silentium in editoris notis, cum aliorum subsidiorum hic illic mentionem faciat. — Diligenter librum post Danielem contulit Klinkhamerus quamquam non satis conpendiorum gnarus non semel errauit. Denuo ipse contuli a. 1871.

B. Interpolati multifariam sunt *PR (p)*

P Palatinus inter Vaticanae codices Palatinos seruatur numero 1615 inscriptus membr. s. XIII in. formae oblongae bifariam diuisis paginis. scriptus autem uidetur in Germania. De eo uid. Fr Ritsche-

---

*) Pauli Colomesii opera ed. Fabricius Hamburgi 1709 p. 875.

lius Musei rhenani t. IV 511 et 535 sqq., in Prolegomenis ad Plautinum Trinummum p. XXVII—XXX, ed. nouae p. VIII, in opusculorum uol. II 102 not., Mus. rhenani t. XXVII (1872) 340

In eo igitur libro Aulularia praemissa legitur fabulis plautinis atque primae quidem Amphitruoni a f. 1[u] ad 9[r] plautinas fabulas contulerunt Ph Pareus, C Scioppius, Fr Ritschelius, iterum pro Ritschelio H Hinckius suumque in usum Laurentius: Aululariae lectiones Rittershusius et Gruterus exscripserunt, ita quidem ut non raro pro primariis quas secunda effecit manus darent, in ed. Commeliniana a. 1595, Pareus in edd. a. 1619 et 1641.

Liber olim fuit *Joachimi atque Philippi Camerariorum* a quibus per satis longum tempus mutuatus erat Gruterus: *ms. Camerarii, ms. noster, C. Vetus (C. V.)*)* Gruterus et Rittershusius eum nuncuparunt, qui uno tantum scripto libro in Aulularia emendanda usi sunt**): significatur hic liber cum dicit Gruterus: *reponatur lectio codicis calamo exarati.* Non multo post bibliothecae Palatinae libris insertum Pareus uidit qui p. 860 *„nunc uero“* ait *„doctorum usibus patet in . . bibliotheca Palatina. Ex illo codice in quo fabulam hanc primum locum tenere ipse adeo nuper inspexi copiam eius benigne mihi faciente Grutero bibliothecario.* Videri ex hoc codice circa a. 1497 Joan-

---

*) aliquotiens tamen propterea res ambigua est, quod qui Danieli est *V. C.* (Leidensis liber) uel *Cod. S. V.* (i. liber Sti Victoris) in notis Rittershusianis non satis discernatur a Camerarii V. C. Sic 18, 16 *eruditus* et 19, 13 *at quanto* non C, sed cod. S. V., 26, 21 *sumul*, 38, 18 *milae* uel *nullae*, 39, 23 plendoris, 41, 10 *fastidiantes*, 50, 11 *homine* non C sed L, denique 46, 21 *sine risu* non C ut uidetur, sed ipsius Danielis est emendatio.

**) Non enim uerum quod in Rittershusianis notis legitur ad p. 15, 13 uocem *carceres* in quibusdam codicibus deesse: deest in uno libro *Sti Victoris* quo Daniel utebatur.

nem Reuchlinum plautinarum fabularum cognitionem hausisse in Fleckeiseni et Masii annal. 1874 II p. 134 dixi.

Rp Parisinus n. 8121 A (olim Colbertinus 3352 = Reg. 10210. 3) scriptum eum esse s. X ex C B Hasii uel etiam F Hauthali testimonio dicit Orellius, s. XI Klinkhameri amicus, s. XII Merilius (*Origines du théâtre moderne p. 14 n. 1, p. 15 n. 2*) quod uerius puto. Formae est mediae atque continet praeter Querolum poemata quaedam latina medio aeuo composita.

Olim fuit *Petri Pithoei* (id quod Klinkhamerum fugit; ipsius P Danielis fuisse Delislius a W Foerstero Vindobonensi interrogatus adfirmauit: qua de re habeo cur dubitem. Atque ipse Daniel siue ab Pithoeo siue ab ipso enotatas eius libri lectiones in marginibus libri qui nunc est Leidensis addidit (a Vossio quae erat Klinkhameri opinio non sunt adscriptae): quod factum sine dubio post absolutam editionem. Post id tempus nescio quis (nam Bongarsii manum, a quo scriptas arbitrabatur Orellius, non agnoscit H Hagenus) ex ipso codice L*) in exemplar Danielinum quod Bernae seruatur transtulit unde descripsit Orellius p. LXXVI sqq.

Ex ipso codice uarias lectiones Klinkhameri in usum amicus quidam excerpsit, ex cuius editione pauca quae dubitatione carebant addito R dedi, p littera quae ipse ex L enotavi significantur.

---

*) ita tantum fieri potuit, ut homo ille ubi nulla adscripta est in L libri Pithoeani differentia, ibi consentire alterum cum altero ratus Leidensem scripturam pro Pithoeana uenditaret: uelut p. 24, 17 ubi *perourro* pro *percurro* uidetur scriptum in L, *perourro* ex Pithoeano quoque protulit. Eundem autem errorem non semel Klinkhamerus quoque admisit. qui cum sine dubio eandem rationem in transcribendis Parisini libri excerptis secutus sit, non omnia quae inde protulit, ego descripsi: accedit quod Philippi Parei et libri Parisini sigla *(Par. Paris.)* non satis diligenter ab illo discreta uidebam.

Rp prorsus pendet ex P, P autem ut ex ipsa subscriptione patet in qua QVEROLVS pro AVLVLARIA est, quam maxime est interpolatus. Textus igitur ad VL quorum alter ex altero corrigendus, conformandus erat. Praestare tamen aliquanto Vaticanum librum neminem fugiet. Libri P orthographiam raro curaui, cum etiam hac in re ubi V et L discedunt accurate adnotarem.

Quintum extare librum nuper conpertum est ex archiui Francofurtensis t. XII 274: inter codicum ueterum relliquias quas conpactas continet liber Reginae Christinae n. 314 quattuor extant membranae s. XII in. f. 113—116 in quibus est Aulularia uel potius eius fabulae pars quaedam. Eum quoque ex interpolatorum numero esse suspicor ex aeuo quo scriptus perhibetur.

C. Excerptorum libri

1) 'Eiusdem (Queroli) fit mentio in uetustissimo libro glossarum quem mihi una cum hac comoedia suppeditauit amplissima fani Benedicti Floriacensis ad Ligerem bibliotheca'. P Daniel ed. pr. F. j.[u] (apud Orellium p. LXXIV).

2) Quoddam uetustum fragmentum ex Compendiensium Franciscanorum coenobio.

3) Antiquissimus codex manu exaratus S. Victoris Parisiensis cui *Deflorata ex bonis auctoribus* titulus inest. (Esse hunc suspicor cod. Paris. fonds de St. Victor n. 756 s. XIII in quo multos Aldae Guillelmi Blesensis locos deprehendit Merilius.)

4) Item Lutetiae in collegio Sancti Geruasii. 'In quibus (2—4) plurimas sententias huius fabulae excerptas et in unum collectas repperi, atque haec omnia sub *Plauti* nomine *in Aulularia*.' Daniel l. l. (apud Orellium p. LXXV).

Ex tribus libris nihil*), pauca ex S. Victoriniano pro-

---

*) nam ex quarto S. Geruasii quem in secundis curis adhibuit citantur haec tantum: 13, 14 *huc quanta* 13, 23 *agno-*

tulit Daniel. ea cum facile pro Camerariani libri lectionibus possint haberi ab eis qui Rittershusii notis utuntur, simulque ut recensus quidam adsit locorum ex hac fabula transcriptorum, quae Daniel dedit omnia hoc loco recensebo omissa pleraque in adnotatione: 9, 26 *quemadmodum tibi aliisque* 12, 14 *quodsi* 13, 14 *quantam adiciunt* 13, 15 *sōpnum* 13, 16 *adsignatur* 17, 13 *carceres* deest 17, 16 *uestitum* 18, 6 *eruditus* 19, 12 *nobis* 19, 13 *at quanto* 19, 14 *esse felicem non sinunt* 39, 23 *splendoris id* 39, 24 *quod publicet* deest 39, 25 *ego lustro* (*latera* deest) 40, 8 *abstuleris* deest, at 40, 9 pro *abscideris* scriptum est *abstuleris* 41, 9 *salutet fastidientes* 45, 4 *uero* 49, 8 *ubique] ubi* 55, 12 *nunquam tu celeriter.*

5) *Florilegium de diuersis poetis et auctoribus antiquis* bibl. regiae Berolinensis (Ms. Diez. B. Santen. 60) membr. s. XIV f. 65ᵘ col. 2. sub titulo *Plautus in Aulularia* hi loci adsunt: p. 6, 6 et 8 12, 5—7 12—14 22—25 13, 22 s. 15, 19 28, 13 s. 39, 15 s. Ipse descripsi a. 1869*).

---

sces 18, 4 *labores eorum* 40, 7 *Vae apud nos (illis* om.) Ex eodem fonte petita uidetur lectio quam 19, 15 ex codice aliquo suo exemplari adscripsit Daniel.

*) *Rubricas adscribam libri ad cognoscenda medii aeui studia grauissimi simillimique eius quod n. 6 significaui:* 1ʳ Incipiunt flores auctorum *(5 versus)* — Socrates — Jeronimus ethicorum in theodolo — Incipiunt prouerbia ethicorum (*unus uersus: nam* totus liber prouerbialis est *rubrica adscriptum)* — prouerbia Theodoli — 1ᵘ Incipit prologus libri Auiani — prouerbia Claudiani 2ʳ pr. Stadioli — pr. Panphili — 2ᵘ pr. Maximiani — pr. Homeri *(duo tantum loci)* — Versus ficticii — pr. Horrestis 3ʳ pr. Gete — pr. Albe comedi *(Aldae comoediae)* — 3ᵘ pr. Ysopi (*supra* f. 4ʳ: In eso pio 4ᵘ prouerbia Esopi) 5ʳ de libro qui dicitur de patricida 5ᵘ de breui substantia hominum — magr̃ Niuardus de ysengrino et reinardo 6ʳ pr. de remedio amoris 7ʳ Ouidius in arte amatoria 8ᵘ pr. Ouidii epistolarum 9ʳ Ouidius in tristibus 10ᵘ pr. de ponto 12ʳ Ouidius sine titulo *(ex Amorum libris)* 13ʳ Ouidius in fastis 13ᵘ pr. Ouidii Methamorfoseos 15ᵘ Ouidius in ybin —

6) Excerptorum liber Parisinus Nostre-Damensis 188 membr. s. XIII. Inde Tibullianos uersus descripsit E. Woelfflinus Philologi t. XXVII (1868) p. 152 —157 cf. Rothii ad Suetonium praef. XXXIII, Bursiani

---

pr. Tobie *(Matthaei Vindocinensis)* 18r Noua poetria *(Galfridi)* 20u *(Virgilii)* in bucolicis — in georgicis — in Eneyde 21r Lucanus 22r Alexander *(Galteri de Castellione)* libro primo 22u libri secundi 24r libri tertii *(reliquorum librorum excerpta desiderantur)* — In stacio Prudentius in prohemio de pugna uirtutum et uitiorum 25r Claudianus contra ruphinum 27r pr. Marcialis 29r Gaius Valerius Flaccus in primo argonauticō — Virgilius in culice de beatitudine pauperis uite — Virgilius in ethna — Lucanus de laude Pisonis 29u Calphurnius in bucolicis — in Iuuenali 33r in Persio — Horacius in poetria 34r Horacius in sermonibus 35r Horacius in epistolis 37r Expliciunt flores auctorum 37r Therentius in andria — Th. in adelphis — Iob 38r Salustius 39r Boetius de consolatione 42r ex Platone — ex Marciano — ex Macrobio 42u Tullius de rethoricis 43r Tullius in primo libro de officiis 51r de amicitia 53u de senectute 54u in paradoxis 56u Quintilianus in materiis 58r In libro causarum 59r Seneca ad Lucillum 65r Tullius contra Sallustium 65u Plautus in aulularia 66r Macrobius in saturnalibus — Seneca in declamationibus — in I° de beneficiis 67r in I° de clementia 68r in libro de naturalibus questionibus 69u Ex Argellio noctium articarum in primo 70r *(Iulii Celsi)* Ex gestis cesaris — Sydonius 70u Cassiodorus 71r Suetonius 71u Verba scriptoris ad lectorem:

Dicta tenes ueterum lege singula collige uerum
Exempla et morum retine decreta priorum
Finis adest [operis] sint uota precesque laboris
Premia sit ueri tua gratia pignus amoris

secuntur monosticha quaedam 72r Seneca de ꝗor uirtutibus 73u quedam excepta Senece de beneficiis 74r excepta Senece de clementia imperatoris — de officiis — ad Damasum 74u Ieronimus Eliodoro — Ieronimus Augustino — Augustinus ebodoro *(sic)* — Paulino pb̄ro — de occeano — Sabino Iuliano — Turpilianus Nicete — Ebodoro *(sic)* — contra prelatos — Ieronimus de expōe mathē *aliaque* 77r *uersus leonini sine rubrica* 77u Expliciunt flores tam auctorum quam philosophorum. *Sequitur de feminis carmen 35 uersibus constans a femina uoce incipientibus quorum primus:* Femina uincit adam, uictus fuit arbore quadam. *Finitur liber his uersiculis:*

ad Senecam patrem praef. p. XVIIII Buecheleri ad Petronium p. XXVI. *Plautus in Aulularia* quae ad nostram pertinent fabulam inscripta sunt. Eadem continere uidetur cod. *Parisinus* 13582 s. XIII uel XIV in. p. 164—167.

7) Excerptorum liber Palatinus 1042 membr. s.

Porta salutis aue per te patet exitus aue
Venit ab eua ue ue quia tollis aue
Virgo mater aue ueneranter te precor aue
Seruer que sine ue parentis destruis eue
Clauiculis firmis theos antropos in pos et ir mis
Figor ob infirmi cosmu delicta patir mi

(Clauiculis—mi *rubro scripta) Haec omnia una manu ab initio ad finem luculenter perscripta. Ouidii epistolarum 8*[u] *Martialis 27*[r] *Aetnae 29*[r] *Calpurnii 29*[u] *locos graphio indicauit in margine M Hauptius ni fallor; Homeri Orestis Aldae Aetnae panegyrici Pisoniani uersus exscripsi; cetera quominus accuratius examinarem temporis angustiae inpediuerunt.*

Aetnae *loci hoc ordine leguntur (cum Munroi editione a. 1867 contuli) eorum non nisi primus uidetur extare inter Parisiensia excerpta cf. M Haupt Hermae III 338 sqq.* 222 s. inmensus — curis 249 s. magnifesta — iocunda uoluntas 257 torquemur — labore (q; *post* premimur *al. m. add.)* 278 torquentur — domantur (terre) 276 scrutamur — profundum (uertimur) 277 Semen ut argenti queratur et aurea uena 266—268 leues — campo (et dolia | defecto | fenilia) *Sequitur uersus:* Nichil est quod texitur ordine longum; *post hunc carminis* ad Pisonem u. 5—13 *ad marginem adiecta rubrica:* Lucanus de laude pisonis non tamen genere clari sed etiam uirtute multipli. (*adscribam ubi ab ed. Bipont. differt liber:* 5 Tua est miranda 7 Noblitas eadē. pro 8 ymaginibus 10 profu/ınt (ı *ex* u *rasura)* ć uita 12 tantis] claris 13 nō ṗonā summā ṗonis ĭ ıll[s] *atque* ponā *deletum lineola)* 39 s. cum — mittit (mestos; *in marg.:* hic commendat pisonem de eloquentia) 46—48 Iudex sponte sua — iram (Victor] Iudex | ırã̤ iudex quam habet, *deest* non) 100—113 quodque — ab illo (100 fuerat 101 dılıg̃ ex equo nec eum fortuna c. 103 spaciantur uerba iocorum 104 affert 108 Illa casta domus licet et s. c. c. 109 Victa 110 Nullus eum laci comitem 112 Quam | sed q. t. i. merces *desunt* 113 quem rogat ex equo u. rogatur a. i.) 117—120 Laudo tuam — amando (117 Piso] Laudo | mittis 119 Inter et aeq.) 203 Voluisse — iacto *(om.* at) 213 Abdita — metalli 243 Se *(sic)* tenuis — tenebris.

XII f. 68—93 *Excerpta ex Plauto* habet. inc.: *Plautus in Querolo. LAR ad Querolum. Quid de adulterio dicis? Querolus. attat ñ hoc crimen non est. Lar. quando autem licitum esse cepit?* Ex ipso Camerarii libro descripta Plautina dicit FRitschelius (cuius uid. Opp. II 130 not. 73, 162) in quo et ordo et titulus idem est atque in hoc florilegio.

Non praetereundus hoc loco Vincentius Bellouacensis († 1264): is in Speculo historiali cuius utor codice msto bibliothecae Rehdigeranae S IV 5 p 21 membr. s. XIIII per manus *Walteri dicti de platea* optime scripto (R) a quo non raro differt quae mihi praesto est ed. Veneta a. 1494 (V), quinti libri cap. CV (Venetae l. V c. 55) haec profert:

„De plauto poeta comico et dictis eius. Eodem anno plautus ex umbra (umbria V) arpinas rome moritur. Qui propter annone difficultatem ad molas manuarias pistorem se locauerat ibi quociens ab opere uacasset scribere fabulas solitus (V *add.* erat) ac uendere. Actor. Hic plautus eloquentissimus fuit. Vnde iero'. (V Hiero.) in suggillecionē (V sigillatione) eloquentie cuiusdam emuli sui dicit. Hec est illa plautina eloquentia. hic lepos atticus (V accitus). et musarum ut dicunt eloquio comparandus. De omnibus autem plauti comediis ex illa sola que dicitur Aulularia paucas morales et breues sententias excerptas hic inserui. Plautus poeta comicus in aul'."

Indicabo sententias quam potero breuissime additis uariantibus lectionibus:

3, 6 Pecunia rerum ac solicitudinum causa est et caput

6, 6 Sibimet esse sufficientem primum bonum est

[12, 18 Visne tibi honorem deferri. inter miseros uiuito. *deest* R]

6, 8 Si pro meritis reddendum nobis non putamus ipsi nosmet fallimus

12, 7 Quidnam o stulte mirum est si — diligit

[12, 12 In amiciciam — receperis. *deest* R]

12, 13 Insipientium — collegium.

12, 22—25 Nemini — dissentimus (Querole *om.* RV 23 est *om.* V parem ferre non patiens RV 24 s. despicimus — inuidemus — dissentimus RV)

19, 14 s. Quidsi nescio quis ille est alius enim est in corde: alius in uultu

22, 9—14 Multum inquit adulator sese (adulatores se V) aliqui laudant. qui (qui *om.* V) uel fugaces feras uel pugnaces bestias aut — maxime. (13 Et quos RV potentes et diuites RV)

59, 7 Tres (*sic* RV) — capit

40, 6—9 Ve apud quos (q2 *i. quia* apud se V) domini (deum domini R) uigilias — seruis de uita quantum de nocte auferunt

13, 3—5 Conuentus et debachationes (delectationes V) et ioca friuola non quero ut amorem pariant (que ut a. non pariunt V) Vtinam nichil odiorum darent

13, 15—19 Patientia d. a. c. assignatur. sic euertuntur omnia: nemo — querole. (18 econtra V negligens RV LAR *om.* RV 19 querule V)

13, 22 Tu neque — felix eras (hec V cognosceres RV)

17, 7. 20—23 Da michi aduocati gratiam. uende uocem — criminum

[18, 9 Sepe — uulpium *deest* R]

5, 18 s. Nemo — dicimus

Supersedeo si qua ex Aulularia in speculum doctrinale aut naturale*) transcripsit Vincentius conquirere: iam illa ad nostram rem sufficiunt.

Parum recte Orellius conlegit hanc unam fabulam quam uere plautinam putabat Vincentio praesto fuisse, ceteras etiamtunc ignotas. sane plautinae fabulae per medium aeuum prorsus fuerunt incognitae, nec quisquam inuentus est eis saeculis qui eum laudaret, cum Terentius omnium esset in manibus. Nam quae plautina extant in

*) e. g. spec. nat. l. XXXI non memini quo capite.

Thesauro nouo latinitatis edito ab AMaio — esse autem Osborni Panormiam s. XII confectam G Meyer docuit MRh 1874 p. 179 — non ex ipso Plauto repetita sunt. At Vincentius ne habuit quidem totam Aulalariam, neque tam fuit insanus, ut si habuisset, uere plautinam iudicasset. Nam cum non esse a Sarsinate conpositam Aululariam ipse Rutili amicus in prologo dicat, qui hunc uel illum uersiculum inde depromeret breuitatis gratia non poterat solum sed debebat solemni illo titulo uti quem praebebant libri: at qui de ipso Plauto uerba faciebat, si totam legerat fabulam fieri non potuit ut is inter uere plautinas eam referret; hoc tamen fecit Vincentius. Iam certissimum fit illum non nisi excerptis usum esse et ex similitudine quae intercedit inter Vincentiana atque ea quae nos ex Dieziano, PDaniel ex S. Victoriano et S. Geruasiano protulit, et inde quod, ubi exemplis ex nostra comoedia petitis hanc illamue rem poterat illustrare, uelut in spec. naturali XXXI c. 126 cynocephalos uel XV c. 50 reprobationem falsae constellationis, Isidorum aliosque potius auctores adlegat. Ea excerpta quae fuerint, tum demum sciemus, si quis siue Nostredamensem librum uel si quis extat uetustior typis descripserit.

Ex isdem rursus sententiis a Vincentio excerptis potius quam ex ipsa fabula conicit Orellius selegisse nonnulla Landulphum Sagacem de Columna (c. a. 1320, uid. Fabricii Bibl. med. et inf. lat. t. IV p. 239 M.) in libro rarissimo cui titulus est *Breuiarium historiale ed. Pictauii 1479 in 4°* (uid. Ebert lexicon bibliogr. n. 1170, 2): id ego non uidi. Pauciora etiam quam Landulphus haud dubie ex eodem fonte dedit Albertus de Eyb (c. a. 1460) in *Margarita poetica* (ed. Romanae 1475 f. 206ᵘ) Argentin. a. 1503 f. CCLXXVIʳ) nam hos locos: 3, 6 6, 6 12, 18 (Vis iure honorem tibi etc.) 12, 12 12, 13 12, 22 isdem quibus Vincentius uerbis exhibet eodemque ordine.

III. DE AVCTORVM TESTIMONIIS.

Seruius ad Vergili A III 226: Plautus in Querulo de anseribus: [30, 16] Cuncti — clangoribus

Seruius in Eichenfeldi et Endlicheri Anall. gramm. p. 535: Terentius rhythmis scribit comoedias uel Plautus.

Liutprandus († 972) Antapodosis I (3) c. 11 (Pertz SS III 277 s.): [35, 10—12] Mars trigonus — saltu est. [ib. 13] Mala — premit

Iohannes Sarisberiensis († 1182) in Policratico I 8 (Opp. ed. Giles III 42): Histriones erant qui gestu corporis arteque uerborum et modulatione uocis factas aut fictas historias sub aspectu publico referebant: quos apud Plautum inuenis et Menandrum et quibus ars nostri Terentii innotescit. Idem Polycratico II 25 (III 129 Gil.). Numquid tibi uidetur uerior et fidelior sententia Iouis et Martis, quam sententia creatoris? Non utique Plauti consilio acquiesces, si istud uirium planetis adscripseris. Cum enim Sycophanta Mandrogerum percunctaretur, an illi sint planetae placandi, qui numeris totum rotant: eos Mandrogerus nec nostro uisu faciles nec dictu affabiles esse respondit, adiciens quod atomos in ore uoluunt, stellas numerant, sola mutare non possunt sua et q. s. (quibus ex uerbis apparet totam fabulam legisse Iohannem).

Idem in Enthetico u. 1683 (cf. 1361): Plautinum Querolum miraris ubique uideri; mancipio tali non caret ulla domus.

Traditur in Gestis Romanorum c. 175 (ed. nouissimae p. 574) narrare Plinium [nat. hist. VII 23] *quod aliqui homines sunt canina capita habentes qui cum latratu loquuntur et uestiuntur pellibus animalium.* additurque moralis interpretatio: *Tales significant praedicatores, qui omnes animalium pellibus debent uestiri i. e. aspera penitentia propter bonum exemplum aliis dandum indui.* Quae translatio ex Aulularíae lectione uidetur nata esse.

Vitalis poeta (is qui Blesensis plerumque audit in-

iuria ut uidetur)*) octauo uel nono saeculo ut mea est sententia**) nostram fabulam elegiacis uersibus expressit. Huius carminis inpressi ab Hieronymo Commelino in calce antiquae Aululariae ab Rittershusio editae a. 1595 (quod exemplar repetitum est hoc saeculo a Friderico Osanno Darmstadii 1836 una cum eiusdem poetae Amphitryone uel Geta) pauca tantum uidentur extare neque satis uetusta exemplaria manuscripta: innotuit liber *Duacensis* n. 461 s. XV cuius lectiones dedit Merilius *(Poésies inédites 1854 p. 443—445)*, *Lambacensis* libri n. 100 memoriam iniecit Monius *(Anzeiger VIII 321)*. Tertii libri apographum extabat Guelpherbyti inter libros Marquardi Gudii *cum manuscriptis collatos uel notis autographis doctorum uirorum illustratos* indicatus his uerbis: „*56 Plauti Aulularia 1595 In eodem uolumine exstat Querulus descriptus ex manuscripto codice* Rhemensi *antiquo manu Samuelis Sciassii*“; a Francogallis Parisios est delatum redditumque pro eo postea merum Commelinianum exemplar: nec Parisiis hodie extat Gudianus liber.

Nec deest quarti libri memoria: nam in ueteribus codicibus monasterii *Egmondani* fuisse *Aululariam Plauti uersibus elegiacis expressam* refert Js. Vossius epistola ad NHeinsium data a. 1650 (Sylloges Burmannianae t. III 588). — Neque desunt Florilegia in quibus huius carminis loci exhibentur msta velut *Parisiis Suppl. lat. n. 264 Wratislauiae bibl. regiae IV F 87 s. XV*, atque hoc

---

*) de eo uid. Histoire littéraire de la France XV 428—434 XXII 39—50 (V. Le Clerc) Sane *Vitalis gallici blesensis Allularia explicit* subscriptio est et Commeliniani et Duacensis libri: in Amphitruone uero uetustiores libri uno *Vitalis* nomine auctorem efferunt, *Blesensis* non nisi in recentioribus additur. Propterea translatum illud censeo ad Vitalem a Guillelmo Blesensi clarissimi Petri archidiaconi Bathoniensis fratre qui exeunte XII saeculo comoediis atque tragoediis elegiaco metro scriptis inclaruit.

**) Furnerius (H L de la Fr. XV) anno 1186 Aulululariam factam censuit, propius uero CGMueller Anall. Bern. II (1840) p. 7 saeculo decimo.

inpressum est cum inscriptione: *Egregie sententie siue iocundi flores doctorum poetarum* s. a. et l. inter incunabula eiusdem bibliothecae n. 2580*). cf. Ch Daumi epist. ad Reinesium LXXV 303.

Ipse Vitalis de hoc carmine cum dicat u. 23 sqq.:

Haec mea uel Plauti comoedia nomen ab olla
traxit; sed Plauti quae fuit, illa mea est.
Curtaui Plautum: Plautum haec iactura beauit;
ut placeat Plautus, scripta Vitalis emunt.
Amphitryon nuper, nunc Aulularia tandem
senserunt senio pressa Vitalis opem.

non recte iudicarit, qui a Sarsinate factam Rutilianam Aulularian putasse Vitalem censuerit: ad Plautum iuniorem quendam fabulam CBarthius quoque retulit.

IIII. AVCTORVM VETERVM LOCI

quos poeta siue respexit siue uidetur respexisse maximam partem a Daniele et Klinkhamero conparati.

3, 1 *Vergil. Culex 25* Octaui uenerande *Carmen ad Pisonem 147* Piso tuam uenerande domum

3, 7 *Propert. IIII 6, 1* Ergo sollicitae tu causa pecunia uitae. *Censorini de die nat. 1, 5 (praef.)* Quare cum dona pretiosa neque tibi per animi uirtutem desint nec mihi per rei tenuitatem supersint, quodcumque hoc libri est meis opibus comparatum natalicii titulo tibi misi

5, 4 *Plauti Menaechm. prol. 1* Salutem primum iam a principio propitiam Mihi atque uobis spectatores nuntio. *Casinae prol. 1* Saluere iubeo spectatores optimos

5, 9 *Terentii Eun. 25* Colacem esse Naeui et Plauti ueterem fabulam. *Casinae prol. 13* antiquam eius edimus comoediam

---

*) consentit plurimis locis cum exemplari inpresso Coloniae 1472 quo usus est Merilius.

5, 23 *Ter. Heaut. prol. 12* Vostrum iudicium fecit *25* arbitrium uostrum, uostra existumatio valebit

5, 25 *Ter. Heaut. prol. 20* Habet bonorum exemplum, quo exemplo sibi Licere id facere quod illi fecerunt putat

6, 1 *Pl. Aulul. prol. 2 sqq.* Ego Lar sum familiaris sqq. *Pl. Carbonariae fr.* Secundum ipsam aram aurum abscondidi

6, 20 *Pl. Rudens. 1044* Etsi ignotust, notust

7, 22 *Ter. Phormio 841* O fortuna o fors fortuna

8, 1 *Ter. Andr. 343* Cessas adloqui? *845* Cesso adloqui? *Heaut. 757* Cesso hunc adoriri?

8, 11 *Pl. Capt. 750* Vis haec quidem herclest. *Adelphi 943* Vis est haec quidem. *Sueton. D. Iulius c. 82* ista quidem uis est

8, 21 Homuncio: *Ter. Eun. 591* homunculi *Pl. Capt. prol. 51*

8, 26 *Ter. Ad. 227* Nusquam pedem

9, 8 *Ter. Ad. 979* Syre, processisti hodie pulchre

9, 11 *Pl. Cas. II 8, 2* Tamquam carbonarium *cf. prouerbium* de calcaria in carbonariam peruenire *prolatum a Tertulliano de carne Chr. 6*

10, 14 ? *Saluiani* (c. 450) *de Gub. dei l. III* non est numquam omnino fecisse, facere cessare

10, 19 *Ter. Phorm. 245* communia esse haec

11, 8 *Ter. Andr. 782* iocularium in malum insciens paene incidi. *Phorm. 134* iocularem audaciam.

12, 8 *Martialis I 112* Cum te non nossem, dominum regemque uocabam: Nunc bene te noui: iam mihi Priscus eris

12, 12 *Menander* n. CLXVII **Φρόνησιν ἀσκῶν ἄφροσιν μὴ χρῶ φίλοις**

12, 22 *Ter. Eun. prol. 41* Nullumst iam dictum quod non sit dictum prius

12, 22 *Martialis XII 34 7—11* Si uitare uoles acerba quaedam Et tristes animi cauere morsus, Nulli te facias nimis sodalem. Gaudebis minus, et minus dolebis

12, 23 *Ter. Heaut. 202* Pateretur: nam quem ferret, si parentem non ferret suom?

13, 13 *Iuuenal. III 152* Nil habet infelix paupertas durius in se, quam quod ridiculos homines facit. *cf. XI 2 s. Pl. Stich. 177* Paupertas fecit ridiculus forem. *Horat. C. III 24, 42 s.* Magnum pauperies opprobrium iubet Quiduis et facere et pati

14, 7 *Ter. Eun. 243* Omnia habeo neque quicquam habeo: nil quom est nil defit tamen

14, 8 ? *Pl. Merc. III 2, 4* Decurso in spatio breue quod uitae relicuomst Voluptate uino et amore delectauero

14, 24 *Pl. Merc. IV 4, 31* Nunc ego uerum illud uerbum esse experior uetus: Aliquid mali esse propter uicinum malum

15, 11 *Ter. Andr. 889* Immo habeat ualeat uiuat cum illa. *Ad. 622* ualeas habeas illam quae placet. *Plin. ep. I 16, 1* nunc uero totum me tenet habet possidet

15, 19 *Pl. Capt. 142 s.* Tum denique homines nostra intellegimus bona, quom quae in potestate habuimus, ea amisimus

16, 25 *Pl. Pseud. 545* Quasi quom in libro scribuntur calamo literae Stilis me totum usque ulmeis conscribito

17, 9 ? *Dracontius I 20* Nos licet nihil ualemus, mos tamen gerendus est

17, 21 *Seneca Herc. 173 — 175* Hic clamosi Rabiosa fori iurgia uendens Inprobus iras et uerba locat

18, 12 *Vergil. A. I 381* Bis denis phrygium conscendi nauibus aequor

18, 13 *Seneca Med. 304* Animam leuibus credidit auris. *Herc. 153* carbasa uentis credit dubius nauita uitae laxos aura conplente sinus. *(Pentadius?) Anthol. lat. 266, 1* hic est ille suis nimium qui credidit undis. *ibid. 2681* crede ratem uentis — *Claudian. de R. Pr. I praef. 5* tranquillis primum trepidus se credidit undis.

18, 15 *Iuuenal. XIII 96* Pauper locupletem optare podagram Nec dubitet Ladas

18, 19 *Vergil. A. IIII 100* Habes tota quod mente petisti

18, 21 *Iuuenal. VI 326* Nestoris hirnea

18, 24 *Ter. Heaut. 325* Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his mittenda sunt

20, 19 *Vergil. A. VI 100* Obscuris uera inuoluens

21, 6 *Ter. Phorm. 459* Incertior sum multo quam ludum

21, 20 ? *Tacitus Hist. II 88* incuriosos milites — uernacula utebantur urbanitate — quidam spoliauere abscisis furtim balteis, an accincti forent rogitantes

21, 22 *Pl. Aulul. IV 4, 14* Hem tibi

22, 9 *Pl. Most. 775* Alexandrum magnum atque Agathoclem aiunt maxumas Duo res gessisse: quid mihi fiet tertio, Qui solus facio facinora inmortalia?

22, 17 *Pl. Poen. II 2, 9* Hodie iuris coctiores non sunt qui lites creant. *Epid. III 4 ex.* Atque me minoris facio prae illo qui omnium Legum atque iurium fictor, conditor cluet

22, 18 Apicius: *Iuuenal. IIII 23 XI 3 cf. Teuffel Gesch. d. röm. Lit. § 267, 4*

23, 13 *Pl. Most. 490 491 493:* in somnis

24, 13 *cf. Ter. Andr. 670 infra ad p. 56, 12 et 18*

24, 14 *Pl. Capt. 410* Nam tua opera et comitate et uirtute et sapientia Fecisti —

24, 15 *Pl. Persa I 3, 43* Cynica esse e gente oportet parasitum probe

24, 20 *Pl. Mil. 47* Recte rationem tenes.

26, 7 *Pl. Most. 1037* I mecum, opsecro, una nunc semul. *cf. Poen. III 1, 50 Poen. V 3, 28 Pseud. 410 Pers. 170*

27, 7 *Ter. Ad. 945* Si uos tanto opere istuc uoltis, fiat

28, 14 *Vergil. A. III 621* Nec uisu facilis nec dictu affabilis ulli

29, 4 *Vergil. Ecl. VIII 99* Atque satas alio uidi traducere messes

29, 24 *Lucan. VI 689* Quod trepidus bubo quod strix nocturna queruntur. *Statius Th. III 511* nocturnae gemunt striges et feralia bubo Damna canens. *Seneca Med. 736 Hercules 691 s. Dracontius X 306*

30, 16 *Vergil. A. III 225 s.* At subitae horrifico lapsu de montibus adsunt Harpyiae et magnis quatiunt clangoribus alas

30, 17 *Horat. Ep. I 1, 10* Vtque sacerdotis fugitiuus liba recuso: Pane egeo iam mellitis potiore placentis.

30, 22 *Cicero pro S. Roscio c. XX 56 cf. Arnobius VI 20*

31, 5 *Cicero in C. Verrem act. II 4, 96* Foris aedis effringunt: aeditumi custodesque mature sentiunt

31, 7 *Vergil. A. VIII 698* Latrator Anubis

31, 11 *Cicero in C. Verrem act. II 5, 118* Aderat ianitor carceris, carnifex praetoris, mors terrorque sociorum et ciuium Romanorum, lictor Sextius, cui ex omni gemitu doloreque certa merces comparabatur: „ut adeas tantum dabis; ut tibi cibum uestitumque intro ferre liceat, tantum“

31, 21 *Vergil. A. VI 406*

32, 14 *Iuuenal. VIII 129* Cuncta per oppida curuis Vnguibus ire parat cunctis metuenda Celaeno *XIII 169* raptusque per aera curuis Vnguibus

32, 25 *Iuuenal. VII 199* Anne aliud quam Sidus et occulti miranda potentia fati? *XVI 4* plus etenim fati ualet hora benigni

34, 8 *Seneca Apocoloc. II 3* Horam non possum certam tibi dicere: facilius inter philosophos quam inter horologia conueniet: tamen inter sextam et septimam erat

35, 10 sqq. *Pl. Epid. I 1, 22* Te uolo percontari: operam da, opera reddibitur tibi

36, 5 *Pl. Cas. II 6, 30 et 50* Quod bonum atque fortunatum sit mihi — *Trin. 41* Venerare ut nobis haec habitatio Bona fausta felix fortunataque euenat

36, 15 *Pl. Stich. 326* Quisnam opsecro has frangit foris? *327* ean gratia foris ecfringis?

40, 3 zelotypi: *cf. Pl. Stich. 727 sqq.*

40, 20 *Ter. Ad. 207* Accipiunda ac mussitanda iniuria adolescentiumst

42, 3 *Vergil. Ecl. III 54* Sensibus haec imis, res est non parua, reponas

42, 5 *Pl. Bacch. 468* Ne di sierint *Merc. II 2, 51* a ne di siuerint. *Pl. Ep. II 2, 3* Illud enim nec di sinant

42, 5. 6 *Cicero in Pisonem 14 § 33:* Sic exire e patria . . . ut omnes execrarentur, male precarentur, unam tibi illam uiam et perpetuam esse uellent? *Turpilius Thrasyleone (207 R)* age age egredere atque istuc utinam perpetuum itiner sit tibi

42, 11 *Pl. Aul. I 2, 22* Si bona fortuna ueniat, ne intromiseris

42, 16 *Cicero in Catil. I 5* Dum modo inter me atque te murus intersit

44, 6 *Festus* p. 261 M. Quot serui tot hostes

45, 4 *Iuuenal. XIII 130. 134* Maiore tumultu Planguntur nummi quam funera . . . ploratur lacrimis amissa pecunia ueris

45, 5 *Pl. Rud. 1257* At ego deos quaeso, ut quidquid in illo uidulost, Si aurum, si argentumst, omne id ut fiat cinis. *(cf. Tibull. I 9, 12) Phaedrus V 6, 6* superum uoluntas fauit, sed fato inuido Carbonem ut aiunt pro thesauro inuenimus

45, 20 ? *Pl. Bacch. 849* Ni illum . . . exheredem fecero uitae suae

45, 25 *Pl. Poen. IIII 2, 92* At enim nihil est, nisi dum calet hoc agitur

46, 6. 13 *Iuuenal. IIII 108* Matutino sudans Crispinus amomo Quantum uix redolent duo funera

46, 14 *Horat. C. III 27, 1* Parrae recinentis omen . . . et praegnans canis

46, 21 *Cicero de finibus 92* At hoc in eo M. Crasso quem semel ait in uita risisse Lucilius, non contigit, ut ea re minus ἀγέλαστος, ut ait idem, uocaretur. *cf. Plin. n. h. VII 79 (Lucilii ex libris incertis 176 Mueller)*

51, 9 *Pl. Amph. 682* Opsecro ecastor, quid tu me deridiculi gratia Sic salutas atque appellas quasi dudum non uideris

54, 8 *Cicero in Catil. I 1* O tempora o mores! *Martialis VIIII 70* Dixerat „o mores o tempora!“ Tullius olim

55, 10 *Pl. Epid. II 2, 107* Iura qui et leges tenet *III 4, 90* legum atque iurium fictor, conditor cluet

55, 12 *Pl. Trin. 1060* A nimium Stasime saeuiter. *Ter. Andr. 868* a ne saeui tantopere. *Heaut. 1052* age quaeso, ne tam offirma te Chremes

55, 13 *Pl. Trin. 309* Sin ipse animum pepulit, uiuit, uictor uictorum cluet.

55, 22 *Ter. Phorm. 506* Id quod aiunt: auribus teneo lupum. *cf. Sueton. Tib. 25* ut saepe lupum se auribus tenere diceret

56, 4 *Pl. Trin. 961* Quem ego qui sit homo nescio Neque oculis ante hunc diem umquam uidi, eine aurum crederem? *Amph. 686* immo equidem te nisi nunc hodie nusquam uidi gentium

56, 7 *Pl. Persa II 2, 34* Dic tu, prior rogaui

56, 12 *Ter. Andr. 670* Hac non processit, alia adgrediemur uia

56, 18 *Pl. Trin. 963* Adgrediundust hic homo mi astu. *cf. Vergil. G. III 8* temptanda uiast qua me quoque possim Tollere humo

56, 25 *Ter. Andr. 202* Ita aperte ipsam rem modo locutus nil circumitione usus es

58, 16 *cf. supra ad 55, 10*

58, 19 s. *cf. Pl. Capt. 160 sqq. Curc. 444 sqq. Pers. IIII 6, 20 sqq. Trin. 1021 s.* Taurea: *Asin. 372*

58, 22 *Pl. Mil. 354 s.* PA. Praecepta facito ut memineris —. PH. Cedo uel decem, edocebo

58, 23 *Cicero pro S. Roscio 17* Alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur

Ex antiqua Aulularia praeter fabulae nomen et Euclionis Larisque personas ipsamque ollam auri medio in foco defossam (p. 4, 2 = prol. 8) pauciora expectatione auctor transcripsit: accedunt ad ea quae supra ad 6, 1 et 42, 11 attuli haece:

8, 1 *IV 3, 4* sed ego cesso currere?
9, 13 *IV 10, 59* audi nunciam
26, 7 *IV 4, 28* tecum simul
27, 6 *II 2, 32* habeo gratiam
36, 12 *IV 4, 18 et 27* tui quidquam
40, 17 *prol. 37* sed hic senex iam clamat intus ut solet
41, 7 *I 1, 2* circumspectatrix
41, 19 *IV 10, 35* neque ego aurum neque istaec aula quae siet Scio nec noui
42, 10 *I 2, 12* caue quemquam alium in aedes intromiseris
43, 23 *II 4, 17* uah
44, 24 *IV 9, 10* heu me miserum, miserum, perii male perditus
46, 5 *II 2, 39* aurum huic olet
46, 14 *IV 3, 1* non temere est quod coruos cantat mihi nunc ab laeua manu
52 sqq. *IV 10, 33* aulam auri inquam te reposco quam tu confessus mihi Te abstulisse *etc.*
55, 9 *IV 10, 30* Iam quidem herle te ad praetorem rapiam et tibi scribam dicam.

V.

Addo eiusdem aeui comoediarum uestigia quaedam.

Fulgentius Expos. serm. ant. p. 566, 7: Summates dicuntur uiri potentes. Simpolones dicuntur conuiuae: nam et amicus sponsi, qui cum eo per conuiuia ambulat, simpulator dicitur. Sutrius in Comoedia Piscatoria: *summates uiri simpolones facti sunt ganei.*

Fulgentius Mythol. III 8 p. 725 St. Nam et Sutrius comoediarum scriptor introducit Glycerium*) meretricem dicentem: *myrrhinum mihi affert, quo uirilibus armis occursem fortiuscula.*

„Extitit quidem Sutrii alicuius Piscatoria comoedia quaedam, quam usurparet Fulgentius: non fuit autem ea priscae aetatis, uerum medii aeui . . eiusdem fere generis atque Querolus.“ Ritschelius Parerg. p. 29. „Lerschio Fulg. p. 68 Sutrius nomen e Casinae III 1, 10 fictum uidetur: quod non est incredibile.“ Idem ibid. p. 29 adn.

VI. DE AVCTORE AVLVLARIAE

ex Wernsdorfii Prooemio a p. 5 ad 11.

Petrus Daniel et Conr. Rittershusius Theodosii temporibus aut proximis scriptam esse Querolum duabis de caussis arbitrati sunt: primum quod stilum Theodosiani saeculi maxime redolet; deinde quod *ad Rutilium* inscripta est, si modo is sit Rutilius Itinerarii auctor quem saeculo Theodosii fuisse constat. Haec quamquam tantum per coniecturam dicuntur, magnam tamen probabilitatem habent et facile accedentibus aliis rationibus e praefatione Queroli ductis fulciri possunt, quas ipse dudum alio loco attigi, cum de Rutilii uita et honoribus agerem [Tomo V. Poet. Min. pag. 14]. Nempe Rutilium, cui Querolum dedicat auctor, in fine praefationis *Virum Illustrem* salutat, quo titulo in primis designari Theodosiano aeuo Praefectus Vrbi et Magister officiorum solebat, quos honores a se gestos Rutilius in Itinerario pluribus locis indicat. Ad Praefecti Vrbis officium praecipue pertinebat spectaculorum et theatrorum cura, ex iisque Rutilius singularem se uoluptatem capere, colere poetas sui temporis et carminibus delectari haud uno loco significat. [Vid. Itin. lib. 1, 201 seq. 267. 603.] Proinde aptum perso-

---

*) *Glyconem* Stauerenus ed., corr. Ritschelius.

nae huius Rutilii est, quod ei Comoediam auctor dedicat, cuius auspicio egerat, quodque eius in se beneficia et fauorem praedicat, quo sibi *honoratam dederit quietem, quam dicaret ludicris*, hoc est otium praestiterit sibi cum honore coniunctum, quod impenderet scribendis et docendis fabulis. Illud etiam Rutilio Numatiano dignum est, quod auctor se *materiam* fabulae e *sermone eius philosophico* affirmat sumsisse. Nam Rutilium Philosophiae studiis omnique eruditioni summopere deditum fuisse facile ex eius Itinerario intelligitur, ubi sermones philosophicos haud raro interserit, et uix cuiusquam rei uel facti uel loci meminit, quin super iis docte et sapienter disputet. Atque ex sermonibus Rutilii philosophicis auctorem Queroli obseruaui nonnullas etiam sententias usurpare, quas Rutilius ipso in Itinerario expromsit. Qualis est locus Act. III, sc. 1 [II 3 p. 32, 13] quo Harpyias, h. e. rapaces Praefectos uel Praefectorum ministros, ita plane describit, ut Rutilius: *Hac atque illac,* inquit *totum per orbem iuxta terras peruolant: digitos ad praedam acuunt curuis timendas unguibus, semperque mensis aduolant; quod contingunt referunt, quod relinquunt polluunt.* Sic autem Rutilius 1, 609:

Harpyias quarum decerpitur unguibus orbis,
Quae pede glutineo, quod tetigere, trahunt.

Non minorem similitudinem aut imitationem sententiarum Rutilii reperio Act. IV Sc. 1 [IV 2 p. 45, 2] ubi impostores et fures thesaurum fraude repertum et rursus perditum deplorant: *Sumite tristitiam, miseri sodales, cucullorum tegmina: plus est hoc quam hominem perdidisse.* Cum enim per *cucullorum tegmina* haud temere monachorum uel cucullatorum uestes intelligantur, uidetur omnino auctor monachorum sui temporis affectatam miseriam et tristitiam, perinde ut Rutilius lib. 1, 443 et 518 fecit, ridere uelle. Et dictionum non obscura similitudo apparet. *Miseros sodales* se appellant illi, ut Rutilius monachos, in sodalitatem coactos, sua professione *miseros* esse pro-

nuntiat: *Quisnam sponte miser, ne miser esse queat?* Et monachis igitur se comparant illi fures, quod se miseros fecerint, thesauro quem in manibus habebant, per stultitiam proiecto, ut monachi facultatibus suis sponte abiectis uel desertis. Et quem admodum illi affirmant: *plus est hoc quam hominem perdidisse,* ita Rutilius de monacho: *Perditus hic uiuo funere ciuis erat.* Aliud iudicium aetatis qua scripta est Querolus, mihi reperire uideor in uoto siue formula, quam dedicationi suae subscripsit auctor: *Viuas incolumis atque felix uotis nostris et tuis.* [p. 5, 2]. Similes enim formulas dedicandi aeuo Theodosii aut paullo superiore usitatas scriptoribus fuisse probat Calendarium uetus Bucherianum et Lambecianum ab H L Schurzfleischio libro de Anno Romanorum Iuliano insertum, quod tempore Constantii Imper. scriptum et Valentino cuidam ab auctore dedicatum est hac formula: *Valentine uiuas floreas. Valentine uiuas gaudeas.*

Praefatio Queroli alia nonnulla suppeditat, e quibus quae conditio et fortuna auctoris fuerit, colligatur. Videtur inde non publico aliquo honore functus, aut lauta in re constitutus fuisse, sed professione Grammaticus aut Rhetor studia litterarum praecipue amasse acriterque coluisse.

Pecunia, inquit [p. 3, 5], *illa rerum ac sollicitudinum caussa et caput, Neque mecum abundans, neque apud te pretiosa est. Paruas mihi litterulas non paruus indulsit labor.*

Ad haec studia persequenda otium et immunitatem nactus est beneficio Rutilii in eoque dedit se maxime fabulis et comoediis tum ueteribus exponendis, tum scribendis nouis quibus scenae operam daret et ludis publicis. Ipsumque hoc otium ut cum honore couiunctum esset, eundem effecisse Rutilium ait, qui se inter proximos et propinquos amicum et familiarem assumserit. Sic enim ad Rutilium:

*Qui das honoratam quietem, quam dicamus ludicris,**)
*Inter proximos***) *et propinquos honore dignum putas.*

Dubium est, utrum dicat se, cum esset inter propinquos et cognatos Rutilii, singulari honore ab eo affectum esse, an uero se pari loco et honore ac propinquos eius habitum. Alterum hoc fortasse certius. Sed si non propinquum et necessarium Rutilii saltem ciuem et popularem eius, hoc est natione Gallum, fuisse auctorem Queroli, colligas ex uerbis Act. I sc. 2 [p. 17, 1] quae ad personam ipsius scriptoris referenda uidentur: *sic nostra loquitur Graecia.* Cum enim post Ligeris ibi factam mentionem Graecia uix alia possit intelligi quam quae est in Gallia, in qua multus litterarum Graecarum usus obtinebat, hinc *nostram* ille uidetur dicere, quod patria auctoris Gallia esset. Praeterea animaduertendum est magistratu et dignitate praestantes uiros et lautis stipendiis militantes consueuisse hoc tempore secum habere litteratorum cohortes atque adeo peregrinantes secum urbe educere; quos etiam, ubi opus erat, alere et copiis

---

*) *Quietem* cum sibi tributam dicit, uacationem et immunitatem a muneribus et oneribus publicis intelligit, quae Professoribus et magistris artium indulgetur tit. 3 *de Medicis et Profess.* lib. XIII Cod. Th. quando, ut lex 4. eius tituli exprimit, *securi a molestiis munerum omnium publicorum reliquum aetatis tempus iugiter agitant.* Per *ludicra* intelligit ludicras artes et spectacula quae eduntur in ludis publicis. Sic lex Arcadii lib. XV Cod. Th. tit. 6 de *Maiuma: Ludicras artes concedimus agitari, ne ex nimia harum restrictione tristitia generetur.*

**) Quando *proximos* et *propinquos* coniungit, id existimo non eadem significatione cognationis et honoris fieri. Et *Proximi* uidentur ab auctore nominari certa dignitate praediti, nempe eorum qui *Proximi scriniorum* uocabantur, et tribus scriniis Palatinis, *Memoriae, Epistolarum* et *Libellorum* praeerant, de quibus enucleate egit Gothofredus in Paratitlo ad Tit. 26 libri VI Cod. Th. *de Proximis et Comitibus dispositionum.* Haec scrinia quoniam sub dispositione *Magistri Officiorum* erant, hinc ubi auctor Queroli se ait inter *Proximos* a Rutilio habitum, eum significat tunc Magistrum Officiorum fuisse.

suis iuuare solebant. Hoc in primis de Hephaestione quodam praedicat Symmachus lib. V. Epist. 35, quem simul hortatur, ut eruditos hospites dignitatis suae copiis pascat, *postquam Romanae iuuentutis magistris subsidia sollennis alimoniae detracta sint.* Hoc idem si forte accidit auctori Queroli, apparet ratio, cur amicitiam et patrocinium Rutilii adeo extollat. Quod autem se propinquis Rutilii annumerat, id me recordari facit *Palladii* quem Rutilius sibi genere propinquum narrat, Ostiam usque sese prosecutum indeque Romam ad studia iuris persequenda remissum esse, Itin. 1, 208. Quem quidem affirmare nolim ipsum esse Queroli auctorem, uerum tamen de alio Palladio id fortasse probabilius suspicari liceat, qui antiquo in monumento laudatur atque Ostiae uixit, et propter ipsum Palladii nomen, quod frequens in cognatione et familia Rutilii fuisse uidetur, inter propinquos eius referri potest. Huic defuncto tale monumentum posuit Iulius Nicephorus pater, quod inter inscriptiones ueteres et in Burmanni Anthol. Lat. lib. IV, ep. 220, legitur, nobis olim iam alio loco laudatum [Poet. Lat. min. Tom. III. p. 344.]:

Vt te, Palladi, raptum fleuere Camenae,
Fleuerunt populi, quos continet Ostia dia.

Hoc elogium plane uidetur expressum esse ex epitaphiis quae olim Naeuio et Plauto comicis poetis posita dicuntur apud Gellium [Noct. Attic. lib. I c. 24]. Palladius igitur hic similiter uidetur ob poesin comicam laudari, qua delicias fecerit populo Ostiensi. Populo enim se operam dare dicunt Comici et populum uocant spectatores suos. Terentius in Prologo Andriae: *Poeta id sibi credidit negotii dari, Populo ut placerent quas fecisset fabulas.* Et ipse Noster in Prologo [p. 5, 19]: *Nemo sibimet arbitretur dici, quod nos populo dicimus.* Querolus uero Comoedia acta et proposita uidetur Ostiae. Nonnulli enim loci eius significant fabulam agi in aedibus in ripa ad flumen positis et ad uiam piscatoribus frequentatam et

in ciuitate ad portum sita [uid. Queroli act. I sc. 1 extr. p. 7, 20 et act. III sc. 4 p. 42, 24 sqq., tum act. I sc. 2 p. 18, 11. 18 ubi mercatoris transmarini et foeneratoris aduenae fit mentio]. Quae apprime conueniunt Ostiae ad Tiberim et mare sitae, quandoquidem paria plane de eadem referuntur apud Sueton. de Rhetor. cap. 1: *Aestiuo tempore adolescentes urbani cum Ostiam uenissent, litus ingressi piscatores trahentes rete adierunt.* Erat autem Ostia ut ciuitas amoenissima, quemadmodum uocat Minucius Felix [Octauii cap. 2] ita deliciis uoluptatibusque omnium generum opportuna, quo proinde commeare deliciarum fruendarum caussa ciues urbani lautiores et luxuriosi perinde ut Baias omnis luxuriae sedem solebant. [Iuuenal. XI 49: de luxurioso et guloso homine: *ubi paullum Nescio quid superest et pallet foenoris auctor, Qui uertere solum Baias et ad Ostia currunt.* Sueton. Nero cap. 27: *quoties Ostiam Tiberi deflueret aut Baianum sinum praeternauigaret, dispositae per litora et ripas diuersoriae tabernae parabantur.* caet.] In primis Ostiae celebrari uere ineunte sollennes ludi solebant certaminibus naualibus et natatibus in aqua marina, tum choreis conuiuiis et cantibus in insula Tiberina ad Ostiam amoenissima, ad quos ipse se Consul vel Praetor Romanus cum populo et principibus ciuitatis conferebat, ut nos quondam ex Aethici Cosmographi et Suidae testimoniis ostendimus in Prooemio ad Peruigil. Ven. secuti Andr. Riuinum, qui sigillatim et fuse de ea sollennitate egit in Diatr. *de Maiumis* Maicampis et Roncaliis cap. VII § XI seqq. In tanta ludorum qui Ostiae fiebant celebritate et in perpetua hominum ibi se oblectantium frequentia quis credat scenicas uoluptates Mimorum et Comoediarum defuisse? et Palladium igitur, quem Camenae et populus Ostiensis fleuisse dicuntur, fuisse poetam arbitror, qui Ostiensibus fabulas scriberet. Auctor ipse in Praefatione profitetur se *quietem suam dicare ludicris,* et *ludicras artes* lex Arcadii supra citata appellat, quae celebrari Ostiae in Maiuma solebant. Neque uero Palladium his solum, sed et aliis

carminibus gratiam famamque poetae assecutum esse arbitror, eundemque merito haberi carminum aliquot minorum, quae hodienum leguntur, auctorem. Praeter praefationem Queroli e reliquo eius Comoediae textu perspicimus, auctorem uaria eruditione praeditum fuisse, uersatum in Philosophiae studiis, peritum historiae et naturae rerum, Astrologiae non ignarum, in primis uero affectare Iuris ciuilis et legum Romanarum scientiam, quarum adeo tituli et argumenta aliquot locis laudantur*). Etsi uero earum rerum scientiam neque Palladio quem diximus defuisse credibile est, pulchre tamen uideo, ex iis, quae hactenus per coniecturam deduxi, nondum omnino effici, ut Palladius pro certo auctore Queroli haberi debeat. Fatendum potius est auctorem, dum praetexto Plauti nomine famam et gratiam suo dramati quaesiuit, ipsum propemodum ueri nominis inueniendi uiam praeclusisse.

VII. DE CLODO PEDE ADHIBITO AB AVCTORE
haec Wernsdorfius p. 16.

Ipse auctor *sermonem poeticum* sibi tribuit in prologo, sed idem hunc sermonem *pede clodo* procedere ait, hoc est, neque accurata neque certa pedum lege obser-

---

*) Paganum hominem fuisse non Christianum ipsa Comoediae scribendae opera et materia docet, quae sane odiosa fuit Christianis doctoribus, quamquam spectaculis et ludis publicis non negata ab Imperatoribus Christianis. Barthius quidem Adu. XLIV 13 ad Christianismum auctoris credendum procliuis est, sed leuis admodum suspicio est quam e uerbis Praefationis [p. 3, 15] capit: *Hinc ergo, quid in uero sit, qui solus nouit, nouerit.* Illa enim *qui solus nouit* manifeste arguere Deum uerum putat. Addere potuisset aliam similem sententiam quae est Act. IV Sc. 2 [V 1 p. 49, 6]: Omnes *homines nunc intelligant, neque adipisci neque perdere ualere aliquid, nisi ubique faueat totum ille qui potest.* Sed philosophi gentiles non dissimilia senserunt de Deo, et qui non solum Larem familiarem, partem cultus ethici inducit, sed et alios Deos eorumque sacra laudat in Dramate, is profecto non Christianum sapit.

uata*). (Hinc *drama prosaicum* uocat G J Vossius de nat. poet. et *fabulam prosam* Thom. Reinesius Epist. ad Bosium p. 175). Nempe Iambos uersus quibus ueteres comici utuntur non meros adhibet, sed iis trochaeos admiscet frequentes, eosque ipsos non puros et ad legem metricam compositos facit, sed ad modos et numeros syllabarum utcumque accommodat ea tamen facilitate, ut saepe uoculae alicuius additione uel traiectione opus sit, ut uersus enascatur. Hunc neglectum uel confusionem metrorum ualde reprehendunt critici, praesertim Barthius et Vossius; ipse uero auctor in fine prologi se defendens ait: *magnos praeclarosque in hac parte se sequi duces, quod in agendum cum clodo pede prodeat.* Et sane sequioribus temporibus, quibus auctor Queroli uixit, hic mos poetarum inualuisse uidetur, ut partim uersus metri uinculis solutiores fingerent, partim metra inter se iungerent diuersa, quae antiqui non miscuissent, partim etiam noua priscis incognita adhiberent. Probant hoc plurima et singularia poemata sequioris aeui, Christianorum poetarum hymni, sepulcralia monumenta uersibus liberrimis scripta, quae in collectionibus epigrammatum et minorum carminum passim leguntur. Trochaicum praesertim genus

---

*) [non recte sic Wernsdorfius interpretatur Danielis uerbis usus: haud dubie clodum est metrum cuius altera pars cum altera non consentit; atque hoc nomen de elegiaco metro praeeunte Ouidio in usu fuit per totum medium aeuum. Nam cum ille dixisset Trist. III 1, 11 *clauda quod alterno subsidunt carmina uersu Vel pedis hoc ratio uel uia longa facit:* e. g. Matthaeus Vindocinensis Tobiae u. 2114 *elegia claudum* ait *Vendicat ornatus integritate pedem.* Alias igitur leges apud nostrum quoque priores enuntiatorum partes secuntur, alias posteriores: illae cum sint ad prosam orationem conformatae, trochaicas eis adiunxit plerumque clausulas. Nec dubium quin haec ratio sit nata ex male uel non satis intellecta uersuum Terentianorum conformatione. — Quod Buechelerus nuper coniecit M. Rh. XXVII 474 Africanum fuisse poetam, cum in nulla alia orbis terrarum parte quam in Africa clodum illum pedem habeant carmina lapidaria, non satis mihi probauit.]

quod admisit auctor, fecit idem haud dubie, quod saeculo suo id plurimum celebrari et uolubilitati sermonis in primis aptum uideret, nec tamen sine auctoritate ueterum. Quippe ueteres etiam comicos subinde trochaicos uersus pro iambis usurpasse et in iis ipsis magna licentia usos esse docet Vossius Instit. Poet. lib. II, 25 p. 131. Sigillatim de Terentio quem inprimis sequi et imitari auctor Queroli uidetur, id obseruat Priscianus (de metris comicis p. 1326 Putsch.: *Terentius trochaico mixto uel confuso cum iambico utitur in sermone personarum, quibus maxime imperitior hic conuenit, quem, puto, ut imitetur, hanc confusionem rhythmorum facere).* Quodsi ipsum metrum parum exacte obseruauit auctor passimque fluentibus sine lege uerbis usus est, nescio an eadem in re ueterum comicorum exemplo se satis tueri possit, qui quamquam senariis loqui uersibus putantur, eos tamen multis modis immutant et saepe tanta licentia tamque turbato metri tenore fluctuant, ut difficulter uersum et numeros intelligas (Cicero in Orat. c. 55: *At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic saepe sunt abiecti, ut nonnumquam uix in his numerus et uersus intelligi possit).* Ipsi affirmant grammatici ueteres comicos saepe negligentius tractare uersus iambicos et paene resoluere ad imaginem prosae orationis, ut similiores sermoni familiari faciant. Sic Terentianus Maurus de metris: *Sed qui pedestres fabulas socco premunt — Paulumque rursus a solutis differant.* (Sic et Euanthius apud Rufinum Gramm. in comment. in metra Terentii: Veteres etsi usi ipsi quoque — ad imaginem prosae orationis.)

Ex quo Aulularİae contextus typis descriptus est, aliquot locis aliter quam antea factum uel legendum uel distinguendum esse intelleximus; ea et si qua alia addenda corrigendaue habebo, subiciam:

4, 12 puram facit *ante Klinkhamerum Daniel spurium iudicauit*
9, 5 *in* L *est* uero. similē
13, 2 Quem tu *non unus* P *sed* ω *habet: igitur* tu *in contextu reponatur*.
14, 8 *inrepsit distinctio Danielina: at sine dubio legendum* Suscensesne? senio s. e. sibi u. *etc.* 21 fallis ω *tamen* falleris *praetulerim: nam* 34, 9 nihil fefellit *praue Klinkhamerus* lapsus est *interpretatur*.
15, 6 infeliciorem esse hunc *non unus* P *sed* ω.
16, 5 deplorare] *aliquando* deoptare *suspicabar*.
17, 1 patus] *an* pastus?
18, 20 Briseiden *forma satis mira est;* Briseidem *uel* Briseidam *auctoris tempori magis uidetur aptum.*
19, 15 *not. de codice isto Danielis uid. praefatio p. XIV not.*
20, 27 *f.* ut haec sponte pateant.
23, 14 *l.* di te seruent! hic bene!
26, 12 *l.* nescio quid *lineola sublata.*
28, 8 *uerba* prolixa *ad* opus est *ad solum Mandrogerontem dicta in parenthesi ponantur.*
29, 6 *l.* Nouum 19 *l.* SYC. 20 uaria *quod uulgo legitur Commelinianorum praelorum est error* 24 cynocephali *aperte falsum, uid. 32, 18; uerumque uidetur quod est in* V *al. m.* capripedes.
30, 20 subrancidus *uocabulum ex Ciceronis or. in Pis. 27 auctor transtulit, ubi haec:* extructa mensa non conchyliis aut piscibus sed multa carne subrancida.
31, 5 *ante* istos *excidit punctum.*
32, 16 polluunt] *cf.* Vergil. A III 234.

33, 16 regium nomen] *minus honorifice Cicero de rep. III fragm. inc. 4 (ap. Schol. in Iuuenal. X 362)*: Sardanapallus ille uitiis multo quam nomine ipso deformior.
27 *f.* etiam hoc, confiteor, manet.
41, 22 retineo] *an* redhibeo? *quod facile* retiueo *poterat scribi; cf.* retibens *Orest. 238.*
42, 8 uniuerso hoc triduo] *cf. Terent. Eun. 224.*
46, 20 *an* nec defunctus desinens?
47, 16 fores celeriter uides] *immo* ades.
48, 19 sed *Pareus coniecit ante me.*
21 sed quid ego nunc *Klinkhamerus coniecit.*
22 restat nunc] nunc *del. Daniel*[2] *atque Pareus.*
49, 7 *an* perdere quem ualere?
14 ostenderit] *cf. 4, 4*
50, 26 huc] *cf. Plautus Trin. 156* si ille huc saluos reuenit.
51, 14 missa istaec face: *sic Terent. Eun. 90.*
53, 21 *l.* infitias.
54, 18 hic] *l.* huc *ex Klinkhameri coniectura.*
55, 4 *nescio an* sacrilege *sit aduerbium ut apud Tertullianum apol. 12; utique tollenda lineola.*
12 numquam te celeriter usque ad sanguinem] *f.* ne, inquam, tam alacriter u. a. s! *supra 45, 26* Quaeso inquam sodes *54, 1* Tu inquam. usque ad sanguinem incitari solet odium *Cicero dixit,* usque ad necem *Terentius Andr. 199.*
56, 25 etiamne] *l.* etiam nunc.
57, 21 pater familias: *non intellegendus est Querolus, sed Euclio;* sciebat *igitur falsum; uideturque* sapiebat *scribendum esse.*
58, 2 tales semper ille dilexit senex *Klinkhameri est coniectura;* talem semper conduxit senex *ego aliquando; at sufficit ni fallor,* duxit *reponere pro* dixit: ducere *pro eo quod est* secum ducere non *insolenter dictum.*
10 *f.* Quid? tu num furem metuis?
59, 20 summoto] *an* sumpto *i. sublato?*

AVLVLARIA

INCERTI AVCTORIS COMOEDIA

Sigla librorum

ω { *L* Leidensis Vossianus lat. Q 83
V Vaticanus 4929
P Palatinus 1615 }

C idem *Grutero aut Rittershusio testibus*

R Parisinus (Pithoeanus) *secundum conlationem adscriptam in L*

p idem *secundum conlationem quam Klinkhamerus habuit*

f Florilegium Berolinense

Personae

LAR FAMILIARIS
QUEROLUS Euclionis filius
MANDROGERUS parasitus et magus
SARDANAPALLUS
SYCOPHANTA
PANTOMALUS seruus
ARBITER

Rvtili uenerande semper magnis laudibus, qui das honoratam quietem quam dicamus ludicris: inter proximos et propinquos honore dignum *dum* putas, duplici fateor et ingenti me donas bono: hoc testimonio hoc collegio; haec uera est dignitas. Quaenam ergo his pro meritis digna referam praemia? pecunia illa rerum ac sollicitudinum causa et caput neque mecum abundans neque apud te pretiosa est. Paruas mihi litterulas non paruus indulsit labor. hinc honos atque merces, h*inc* man*a*b*i*t praemium. Atque ut operi nostro aliquid adderetur gratiae, sermone illo philosophico ex tuo sumpsimus materiam. Meministine ridere tete solitum illos qui fata deplorant sua? atque academico more quod libitum foret destruere et adserere te solitum? Sed quantum hoc est? Hinc ergo quid in uero sit qui solus nouit nouerit: Nos fabellis atque mensis hunc libellum scripsimus.

Materia haec est. Pater Queroli nostri fuit auarus Euclio. Hic Euclio aurum in ornam congessit olim

---

Plauti aulularia incipit feliciter *LV* incipit *P* 1 uenerandi *V teste Reifferscheidio* 3 et honore *R* | putas *ω* putans *Barthius* quod putas *Klinkh.* dum p. *ego* 7 habundans *P* 9 parus *V* 10 hoc *libri* manebit *PRp* manebat *LV?* manebit *alii* hinc manabit *nescio quis ap. Orellium* 11 phylos. *LV?* philos. *P* 12 tuo materiam sumpsimus *PR* tuo/sumpsimus (materiam *om*) *V* tuo sumpsimus materiam *L* 13 achad. *LP* 15 quod *C* 17 huncce *Wernsd.* librum *VP* libr//um *ex* libellum *pr. c. L* libellum *mg. p* 18 Argumentum *ante* materia *interpositum atramento V* Explicuit prooemium · Materia incipitur *p* 19 euclyo *bis V* | cogessit (n *al. ss.*) *L*

quasi busta patris odoribus insuper infusis tituloque extra addito. nauem ascendens ornam domi *in*fodit, rem nulli aperuit. Hic peregre moriens parasitum ibidem cognitum filio coheredem instituit tacita scripturae fide, si eidem thesaurum occultum sine fraude ostenderet. Locum tantummodo thesauri senex ostendit. Oblitus doli parasitus nauem ascendit, ad Querolum uenit et rupit fidem magum mathematicumque sese fingens et quidquid mentiri fur potest. Ea quae a patrono didicerat Queroli secreta et familiaria quasi diuinus loquitur, Querolus fidem accommodat auxiliumque poscit. Parasitus magus domum purificat et puram facit: sed ubi primum libere ornam inspexit, uetere decipitur dolo: bustum quod simulabatur credidit atque inrisum se putat. Inde ut aliquatenus se ulcisceretur, ornam Queroli in domum callide et occulte obrepens per fenestram pro*p*ulit, qua explosa et comminuta bustum in pretium uertitur. Itaque thesaurum contra rationem et fidem cum lateret pr*o*didit, cum *re*perisset reddidit. Postea re comperta parasitus reuolat et partem petit, sed quia quidquid abstulerit confitetur, quidquid rettulerit non docet, primum furti, post etiam sepulchri uiolator est reus. Exitus ergo hic est: Ille dominus, ille parasitus denuo fato atque

---

1 bustum *Klinkh.* | super *C* 2 nauim *R* | fodit *ω* defodit *Rp* infodit *Canneg.* 4 cognito *P* | c̄stituit *P* 5 fidem *P* 7 dolo *P* ostendit oblitus doli *Barth.* | nauim *R* 8 et rupit & *ss. pr. L* 9 quicquid] quidquid *P'* 10 Querolo *Canneg.* secrata *L* 11 accomodat *LV* accōmodat *P* 13 facit] //icit *P* puram facit *del. Klinkh.* (*at intellegendum „expiat atque spoliat“*) | Uete// *V* 14 dolo decipitur *P* 15 irrisum *P* 17 protulit *ω* proculit *Grut.* propulit *Daniel uid. infra* | quae *L* | displosa *Rittersh.* 18 bustu *V* | precium *P* | tesaurum (h *pr. ss.*) *L* 19 perdidit *ω corr. Daniel* | perisset *ω correxi, an* aperuisset? 20 prodidit (red ss., *deleto* pro) *V* | prodidit; cum perdidisset reddidit *uel* prodidit; cum reddidisset perdidit *Daniel*[2] *ex amici coni.* 21 quidquid *utrobique V* quicquid *LP* quid *Klinkh.* 22 quicquid a re tulerit *P* 23 uiolati *Daniel* ergo *om. P* 24 atque merito *om. Rp*

merito conlocantur sic ambo ad sua: Tuo igitur *RVTILI* inlustris libellus iste dedicatur nomini. Viuas incolumis atque felix uotis nostris et tuis.

Pacem quietemque uobis! Spectatores nost*er* sermo poeticus rogat, qui Graecorum disciplinas ore narrat barbaro et Latinorum uetusta uestro recolit tempore. Praeterea precatur et sperat non inhumana uoce, ut qui uobis laborem indulsit, uestram referat gratiam. Aululariam hodie sumus acturi, non ueterem a*t* rudem, inuestigatam Plauti per uestigia. Fabella haec est: Felicem hic inducimus fato seruatum suo, atque *e* contrario fraudulentum fraude deceptum sua. Querolus, qui iam nunc ueniet, totam tenebit fabulam. Ipse est ingratus ille noster, hic felix erit. E contrario Mandrogerus aderit fraudulentus et miser. Lar familiaris, qui primus ueniet, ipse exponet omnia. Materia uosmet reficiet, si fatigat lectio. In ludis autem atque dictis antiquam nobis ueniam exposcimus. Nemo sibimet arbitretur dici quod nos populo dicimus neque propriam sibimet causam constituat communi ex ioco. Nemo aliquid recognoscat: nos mentimur omnia. Querolus an Aulularia haec dicatur fabula, uestrum hinc iudicium, uestra erit sententia. Prodire autem in agendum non auderemus cum clodo pede, nisi magnos praeclarosque in hac parte sequeremur duces.

---

1 sic] suo *Rp* | *post* igitur *Barthius addidit* Vir, *ego* Rutili | illustris *P* illustri *Daniel* 2 incolomis *R* 3 tuis *P* 4 Poeta Pacem *P* | uobis *ω* a *ss. pr. P* uos *Rp* | nostros *ω* n̄roſ *P* 6 uestro *om. V'* | tempore] τp̄r *P* 7 Preterea *P* | uice *Barth.* 9 ac *ω* at *Daniel* 10 inuestigatam et inuentam *Rp* | fabula (*rubr.*) *Rp* 11 seruato (*ṽ ss.*) *V* | contrario *ω* e contr. *Rittersh.* — 13 ueniet] i. introducetur *p* 16 ille exponat *P* 21 aliquis *P'* 22 Sed an quer. *Rp* | hec *P* 23 hic *Canneg.* 24 ad agona *Melissus* in agona *Orellius*

I 1 LAR FAMILIARIS

Ego sum custos et cultor domus cui fuero adscriptus. Aedes nunc istas rego e quibus modo sum egressus. Decreta fatorum ego tempero; si quid boni est, ultro accerso; si quid grauius, mitigo. Queroli nunc sortem administro huius *i*ngrati, non mali. Hic exinde sibimet sufficiens fuit, quod primum est bonum, nunc autem etiam locupletissimus erit: Sic meritum est ipsius. Nam quod pro meritis reddendum *bon*is non putatis, ipsi uosmet fallitis. Ordinem autem seriemque causae breuiter iam nunc eloquar: Pater huius Queroli Euclio fuit auarus et cautus senex. Hic enorme pondus auri olim in ornam condidit: Sic quasi *ossa* paterna uenerans aurum celabat palam. Peregre uadens ornam domi sepeliit ac reliquit ante aras meas: tumulum suis, mihi thesaurum commendauit. Abiit neque redit senex: Peregre moriens uni tantummodo rem indicauit fraudulento et perfido, cui tamen siue oblitus siue superuacuum putans de busto et titulo nihil exponit. Querolo iuxta fatum hoc sufficit. Nunc ergo thesaurus habetur omnibus ignotus et notus tamen. Erat sane facile nobis aurum domino ostendere aut responso aut somnio. Sed ut agnoscant homines nemini auferri posse quod dederit deus, aurum quod fidei malae creditum est furto conseruabitur. Fur ergo iam nunc aderit, per quem nobis salua res erit. Iste ornam cum reppererit, bustum putabit: sic ille prospexit senex. Praedam qui abstulerit, reportabit totumque reddet,

---

Familiar *P* | Ego summus et cultor *V t. Reiffersch.* 1 asscriptus *P* 2 Edes *P* 4 ultro *V* ultra *LP*? 5 sortem nunc *L* | non grati *ω* ingrati *Klinkh.* 6 Sibimet esse subficientem primum bonum est *f* 8 Si pro meritis r. n. non putamus ipsi nosmet fallimus *f* | nobis *ω* uobis *Rittersh.* a nobis *Grut.* bonis *idem* 9 atque seriem *P* 11 queroli *P* 12 ossa *add. Canneg. om. ω* 15 tesaurum *L* | redit *VRp* rediit *LP* — 18 nichil *P* 21 Au resp. (*rec. c.*) *L* 22 somno (i *pr. ss.*) *L* | auferri / (i *ex* e *una litt. erasa*) *L* 23 posse *om. at pr. ss. L* | deus] dſ. (*at ni f.* eus *ss.* / *V* | male *Rittersh.*

partem *petere* contentus fuit. Itaque bene perfidus alteri fraudem infert, damnum sibi. Tamen ne frustra memet uideritis, exponere quaedam uolo. Querolus iste noster, sicut nostis, omnibus est molestus, ipsi si fas est deo; homo ridicule iracundus, itaque ridendus magis. Disserere cum istoc uolupe est et confutare uanam homin*is* scientiam. Fatum itaque iam nunc et hominem e diuerso audietis: uos iudicium sumite. Genium autem ipsius esse me, quantum fieri potuerit, cautissime confitebor, ne quod mihi faciat malum. Nam maledicere mihimet numquam cessat ille noctes et dies. Sed eccum ipsum audio, fatum et fortunam *in*clamitat. Iste ad me uenit, patrem peregre mortuum audiuit. Hui quam grauiter dolet: Vt sunt humana, credo quia nihil relictum comperit. E*c*quid ego nunc facio? auolare subito hinc non possum, nimium memet credidi. Oportune amigerum hic tridentem uideo: praesidium hercle non malum. Querolus si molestus esse hodie non destiterit, faciam, ut queratur iustius. Vnde esse hoc dicam? piscatores mane hac praeterisse uidi, ipsis forte hoc excidit.

QVEROLVS. LAR FAMILIARIS I 2

QVER. O fortuna o fors fortuna o fatum sceleratum atque impium. si quis nunc mihi tete ostenderet, ego nunc tibi facerem et constituerem fatum inexsuperabile.

---

1 partem *LP?* parte/// *V* parte *CRp* | petere *addidi* contentus non fuit *Rp* parte incontentus *Grut.* 2 frusta *L'* 5 do [e] *V* 7 hominum *ω* hominis *scripsi* | sententiam *Pareus* 10 michi *P* 11 nam quidem *p* | michimet *P* 12 et cum *V* 13 clamitat *ω* inclamitat *Orellius* 15 nichil *P* | Et quid *ω* *corr. Orellius* | nunc *om. Rp* 16 hic [n] *P* 17 amigerum *P* | hunc *Koen.* 18 hercle *P* ercle *VL* | moles. [tus.] (*pr. ss.*) *L* 20 hoc esse *p* | preterisse *ω* QVEROLVS *ceteris omissis P* 24 impium] pium (im *ss.*) *P* | ego tibi nunc *P*

LAR. Sperandum est hodie de tridente, sed quid cesso interpellare atque adloqui? Salue Querole. QVER. Ecce iterum rem molestam: „salue Querole“. Istud cui bono, tot hominibus hac atque illac haue dicere. Etiam si prodesset, ingratum foret. LAR. Misanthropus hercle hic uerus est: unum conspicit, turbas putat. QVER. Quaeso amice quid tibi rei mecum est? debitum reposcis, an furem tenes? LAR. Iracundus nimium es Querole. QVER. Heia, ego officium sum aspernatus, adicit et conuicium. LAR. Mane paulisper. QVER. Non uacat. LAR. Sic necesse est, mane. QVER. Iam istud ad uim pertinet. Age dic quid uis. LAR. Scin tu quam ob causam tridentem istum gestito? QVER. Nescio edepol. nisi quod primum propter inportunos inuentum esse hoc reor. LAR. Idcirco hunc gestito, ut, si me attigeris, talos transfodiam tibi. QVER. Dixin hoc fore? nec salutatio inpune hic datur. Non mala hercle est condicio. Neque te contingo neque me tu contigeris, uale. Ite et conserite amicitias: ecce adfabilitas prima quid dedit? LAR. Mane, ego sum quem requiris quemque accusas homuncio. QVER. Ohe talos ego incolumes ferre hinc uolo. LAR. Non tu paulo ante fatum accusabas tuum? QVER. Accuso et persequor. LAR. Ades ergo huc, ego sum. QVER. Tu fatum es meum? LAR. Ego sum Lar familiaris, fatum quod uos dicitis. QVER. Te ego iamdudum quaero: nusquam hodie pedem. LAR.

---

2 alloqui *P* 4 tot hominibus *al. sed antiqua m. extremo in uersu add.* *L* | /aue *P* | dicere? (*sic*) *R* 5 Mesantropus ω 7 Queso *LP* | re. (*pr. c.*) *L* | debitum ne poscis (n *al. ex.* r) *L* d. reposcis *L'VPRp* 9 Hea *L* Heia *VPR* 10 conucium *V* 12 dic quid] quicquid *P* (quicquid *C*) 13 gestio *P* 14 importunos *V* 15 ut si] ut *om.* *R* 16 attingeris *P* | transfodiam (*rec.* s *ss.*) *L* | Dixin / *V* Dixi in *P* 17 inpune hic *VPRp* hic inpune *L* | hercle *VP* ercle *L* 18 tu me *Rp* 21 Hoe *P* Oe *VL* | thalos *V* | incolomes *P'R* 22 factum *V* 24 factum *V*

Praemonueram de tridente: caue abistinc. Qver. Immo tu caue. Lar. Ego iam prospexi. Qver. Quidnam hoc est praestigium? Lar. Apage sis, homo ineptissime, hic nullum est praestigium. Desiste, nisi excipere mauis trina pariter uulnera. Qver. Attat uero simil*e* esse hunc nescio quem de aliquibus uel geniis uel mysteriis. Iste seminudus dealbatusque incedit, toto splendet corpore. Euge Lar familiaris, processisti hodie pulchre. Sed non totum intellego. Quod seminudus es, recognosco; unde dealbatus, nescio. Egomet iam dudum apud carbonarias agere te putabam, tu de pistrinis uenis. Lar. Hei etiam istud de meo, quod in malis tuis commode iocaris. Audi nunc iam, permouet nosmet Querole tua quamuis inanis querimonia. Idcirco itaque ueni, ut ratio tibi ex integro redderetur; quod nemini antehac contigit. Qver. Tibine rationem rerum humanarum licitum est nosse atque exponere? Lar. Et noui et doceo. Proinde quidquid exinde quereris, hodie totum expromito. Qver. Dies deficiet ante. Lar. Breuiter percurre pauca, de quibus nunc tibi exponantur omnia. Qver. Vnum solum est unde responderi mihi uolo: Quare iniustis bene est et iustis male? Lar. Primum, ut apud uosmet fieri uideo, de persona est quaestio. Cuinam tu uerba promis? tibine an populo? Qver. Et populo et mihi. Lar. Cum tu tibi ipse sis reus, quemadmodum satis aliis multis defen-

---

1 abstinc (c *an* e *uix dignosci potest*) *LP* ab istinc *V* abstine *nescio quis* 2 quodnam *Rittersh.* 3 Apage] i. recede sic sanus sis. *al. add. L* 5 uero similem *ω* simil' est *Pithoeus* 6 quem/// aliquibus (de *er.*) *V* 7 misteriis *L* mysteriis *V* ministeriis *P* 9 siminudus *L* 10 recogno *p* | Egom etiam *P* 11 te agere *C* 14 Iccirco *P* 16 an.^{te} (*al. c.*) *L* 17 Lar f' & noui *V* 18 quicquid *libri* qui^cquid *P* 19 expromitto *p* 20 tibi nunc *L* 21 respondere *PRp* 23 nosmet *LP* uosmet *V* 24 questio *ω* | uerba tu *P* 25 michi *P* 26 aliisq: (q· *initio neglectum pr. interposuit*) *L* que *om. V? P* aliis quam multis *Rp* aliis quoque m. *Rittersh.*

sorem te paras? QVER. Ego noui me reum non esse. LAR. Ergo post hac assertio conticescet, si persona exploditur. Inter bonos an inter malos tete numeras? QVER. Etiam quaeritas, quid mihimet ipse uidear, cum de scelestis conquerar? LAR. Si probo de illis tete esse quos accusas, hoc est de malis, pro quibus post hac loquere? QVER. Si criminosum me esse conuiceris, necesse est meritis ut meis sensum accommodem. LAR. Celeriter nunc mihi responde Querole: Quanta iam putas fecisse te capitalia? QVER. Equidem nullum quod sciam. LAR. Nullumne? Ergo exciderunt omnia? QVER. Immo omnia paene retineo, sed scelus nullum scio. LAR. Eho Querole furtum nullum admisisti? QVER. Nu*m*quam ex quo destiti. LAR. Hahahe, hoc est numquam admisisse? QVER. Quod uerum est, non nego. Adulescens quaedam feci, fateor, laudari quae solent. LAR. Cur igitur destitisti de scelere tam laudabili? Transeamus istud. Quid de falso dicimus? QVER. Hem quis autem uerum dicit? Istud commune est, abi. LAR. Idcirco crimen non est? Quid de adulterio? QVER. Attat etiam hoc? crimen non est. LAR. Quando autem licitum esse coepit? QVER. Men rogas? Quasi tu nescias. Hoc est quod nec permitti nec prohiberi potest. LAR. Quid ad haec Querole? Videsne te contra licitum uiuere? QVER. Si tu me ad haec reuocas, nemo est innocens. LAR. Et tamen, non de omnibus tete interrogaui, si reminisceris. QVER. Nihil est amplius? LAR. Nulli igitur mortem optasti? QVER. Nemini. LAR. Quid si conuinco? QVER. Nihil est quod respondeam. LAR. Dic mihi, si soceros numquam habuisti. QVER.

---

3 an *V* aut *LP* 4 queritas ω | michimet *P* 5 Sprobo *P* (i *supra*) 8 LAR *om. LP adest in V* 10 capitalia te fecisse *Rp* 11 excidere *Rp* 12 pene ω 13 Eho (Eh *in ras. al.*) *V* Heo *LP* | Heo· QVER Ecce iterum generale. LAR. Ergo omnia de omnibus confiteris querole furtum *etc. P* 14 Nusquam *VL* Nullum *P* nullum unquam *Orellius correxi* 16 adulescens *R* 20 Iccirco *P* 21 hoc crimen] *interrogandi notam addidi* 22 cepit *P* 30 socios *Par.* socerum *Canneg. at* soceri *socer est cum socru* | *ha*buisti (ha *in ras.*) *V*

Ecce iterum generalia. Lar. Ergo omnia de omnibus confiteris? Qver. Quando sic interrogas? Lar. Quando haec tibi leuia uidentur, nescio quid sit quod crimen putes. Dic mihi praeterea, quotiens perieraueris? Expone celeriter. Qver. Bona hora hoc exaudiat, istud a me semper alienum fuit. Lar. Quanto amplius quam milies perieraueris, hoc requiro; saltem hoc dicito. Qver. Ohe illa tu nunc requiris cotidiana et iocularia. Lar. Non facile intellego, periurium ioculare quid putas. Tamen transeamus quod ut uideo consuetudo iam fecit leue. Quid igitur, sciens prudensque sacramentorum numquam rupisti fidem? Vt alia taceam, numquam iurasti amare te quem iuratus oderas? Qver. Heu me miserum, quid ego hodie mali cum istoc repperi? iuraui saepe, fateor, quod *cum* staret uerbis, non staret fide. Lar. Vrbane. igitur pe*r*ierasti. fieri hoc solet. Quanto mallem, ut sermo laberetur et staret fides. Tune Querole uerbis te absolutum esse credis? Perierat saepe qui tacet. tantum est enim tacere uerum, quantum est falsum dicere. Qver. Omnia igitur peregisti, totum commerui. Vale. Lar. Immo nihil est actum Querole, nisi sequantur haec duo: primum contra meritum tuum miserum te non esse ut conprobem, secundo etiam felicem tete esse iam nunc ipse intellegas. Qver. Ergone egomet aerumnosus non sum? Lar. Et

---

1 generalia *VRp* generale *LP* | C//rgo (*rasura in litt. E*) *L* 2 Qver Ecce *ad* Confiteris *desunt hoc loco in P: quaere* p 10, 13 4 preterea *ω* | *hic et* 7 *et* 18 pe//ieraueris (*duobus litt. er.*) *V* peieraueris *LP* 7 hoc requ.] hoc *om. Rp* 8 Oe *ni f.* h *ss. atque* e *in ras. V* | illa *om. P* | nun/quam *V* 9 putes *Klinkh.* 14 quid] pro quantum *add. Rp* | isto *Rp* 15 saepe *om. C* | con- staret *ω at* con (v̄ supra) *rec. c. L an significatur lectio R?* cum staret *Daniel* 16 fide/ (s *er.*) *P* | peierasti *ω* | fieri] „*uidetur in cod. P* (*ithoeano*) feri *legi, nam et primum* i *deletum est*“ *sic mg. L, falso apud Orellium pro* feri *laudatur* ferri | sermo/// *V* 18 te *pr. ss. P* | esse *pr. ss. L* 20 quantum & *ω* qu. est *Canneg.* 21 peregi/// (sit *er. uidetur*) *P* 25 erumnosus *LP* | eh fateor *Orellius.*

fateor, sed uitio tuo. Atque ut in omnibus reuincare, expone breuiter, de quibus querereris maxime. QVER. Primum tibi, geniorum optime, conqueror de amicis. LAR. Spes bona, quid de inimicis iste faciet? In quo tamen amicitiarum te laesit fides? QVER. Nemo mihi magis molestus quam familiaris neque magis morigerus quam leuiter cognitus. LAR. Quidnam hoc mirum est, si te qui nouit despicit, qui non nouit diligit? QVER. Agimus tibi gratias Lar familiaris, tu nos ornas in omnibus. LAR. Iam intellego quid querere. Visne breuibus remedium hinc dari? QVER. Valde cupio. LAR. In amicitiam et fidem stultum ne receperis. Nam insipientum atque improborum facilius sustinetur odium quam collegium. QVER. Quid si sapiens non erit? LAR. Stultos ingenio rege. QVER. Quomodo? LAR. Vis te non decipi? QVER. Cupio. LAR. Ne crediderís nemini. In tua est potestate, ne decipiaris. cur accusas perfidos? Visne tibi honorem deferri? QVER. Maxime. LAR. Inter miseros uiuito. QVER. Prope uera loqueris. LAR. Visne te non decipi maxime a tuis? QVER. Vellem, si fieri potest. LAR. Dicam quod dictum est prius: nemini te Querole nimis sodalem feceris. Res nimium singularis est homo ferre non patiens parem. Minores despicitis, maioribus inuidetis, ab aequalibus dissentitis. *QVER.* Dic quaeso quid placeat. *LAR.* Ergo secundum uitia et mores quid sit

---

5—7 Nemo — cognitus *atque* Quidnam — diligit *(rubr. mg.* Stultus hoc de se, sapiens de stulto) *f*   8 qui te non nouit *R*   10 in *pr. ss. P* | qu/erere *V*   12—14 In amicitiam — collegium *f*   13 insipientium *L*[1] *f*   14 Quodsi *C* | nouerit *ni f. L*   16 Ne cr. *L an* Te c. n.?   18 Visñe (ñ *ex* ne *pr.*) *L*   20 non *om.*, n *pr. ss. P*   22—25 Nemini — dissentiens *f*   22 querule *V om. f*   23 Res] QVER *rec. mg. add. L et Querolo haece:* Res — placeat *dedit Daniel* | nimium *om. f* | fere *Grut.*   24 paciens *f* | despicit is — inuidet is — dissentit is *Canneg.* decipiens *et* inuidens *et* dissentiens *f*   25 Dic — placeat *Querolo dedit Koenius, notae om. ω* | queso *ω.*   26 *sqq.* quid sit—respue Quem *om. sed antiqua m. infra add. L*

tenendum discito: Compar*es*, comessationes, uinum, turbas respue. Quem *c*um maxime tibimet obligare uolueris, *t*anto leuius nectito. conuentus uero et dibacchationes et ioca friuola non quaero, ut amorem pariant, utinam nihil odiorum darent. Qver. Quid quod plures huiusmodi societate optime utuntur? Lar. Noui omnia. Illos mihi tu narras, qui totum occultant: nimium uel prudentes uel felices sunt, quos requiris: hoc ad Querolum non facit. Qver. Est aliud quod accusem: pauper ego sum quidem, sicut tu uel nosti uel facis, sed hoc mecum tolerabile est: illud prorsus non fero, quod tenuitati nemo ignoscit, neque cuiquam, ut aliquem dicat pauperem . . . *Lar.* Quid praeterea? *Qver.* hui quantum adiciunt? Stultitiam neglegentiam somnum et gulam: patientia desidiae, acrimonia crudelitati adsignantur. Sic uertuntur omnia. Nemo ad facultates, nemo ad censum respicit. Semper diues diligens, contra pauper neglegens. Lar. Censoribus haec reserua Querole. Nunc autem illud dicito, quod specialiter te inquietat et grauat. Nam ista quae protulisti communia sunt et antiqua paupertatis crimina. Tamen tu neque diues neque pauper es. Hoc si agnosceres, felix eras. Qver. Scisne me nuper patrem

---

1 compara ω *an* comparas? compares *Canneg.* cum pare *Grut.* cum compare *praetulerim* | comesationes *V* comissationes *Klinkh.* 2 Quem tum *LV* quem tu *P* quanto *Klinkh.* cum *ego* 3 quanto ω uel tanto *add. Rp. et* tanto *Pareus* | di(e)bacchationes *V* deb. *R* 6 optume *P* 7 tu michi *P* 9 hoc — facit *Querolo dat Orellius* | faciet *p* non pertinet *ss. Rp* 11 mecum] malum *Daniel* 12 tenuitate(t) *P* | neque cuiquam *om. Klinkh.* cuiquam licet *Daniel*[2] 13 ut] aut *P* sufficit *addendum uidetur* | Quid praeterea *Lari dedit Koenius* | preterea ω 14 hui *om. p* | quantam *C* | adiciunt ~ *V* 15 somnum *VCR* somnium *L* | Paenitentia *uel* Paentientia *L* Patientia *VP* 16 adsignantur *LV* adsignatur *PRp an* adsignant? | nomina *Rittersh.* 18 neglegens *PR* negligens *LV* 19 querole ~ *L* 22 *s.* tu neque — felix eris *f* | pauper es] es *om. C* 23 agnosces *et* eris *f*

amisisse? Lar. Seruasti praeceptum! speciale hoc plane est, hoc est quod nemini ante hac contigit. Quid igitur? Nonne hoc iustum fuit, bustum ut efferret filius? Qver. Fateor, sed pater ipse nihil reliquit. Lar. Dura deploratio: exequias inanes tibi contigisse luges? Irasceris ergo, non doles. patri certe nihil defuit tibique hodie nihil defit. Non enim hoc parua hereditas. Suscensesne senio saltem extremo? Sibimet uixit, qui semper tibi? Vtinam tu heredibus tantum relinquas, quantum reliquit Euclio. Dic ergo aliud, iam istinc nihil audio. Qver. Seruus mihi est quem tolerare nequeo, Pantomalus et mente et nomine. Lar. Felicem te Querole, si unus tibi est Pantomalus: multi Pantomalos habent. Qver. Sed plures audio qui suos etiam laudant? Lar. Isti peiores habent. Qver. Cur igitur laudant? Lar. Quia quid deperdant nesciunt. Qver. Tempestas maxime fructus meos abstulit: numquid commune hoc fuit? Lar. Non uno genere homines puniuntur. Tibi tempestas obfuit, alter aliud pertulit. Qver. Ohe consortes mei iam dudum nihil incommodi pertulerunt. Lar. Fallis turpiter. Qver. Da quaeso ueniam, ignorabam peculiarem tibi curam esse hanc de consortibus meis. Adhuc habeo quod obiciam: Vicinus mihi malus est. Lar. Ecce rem uere malam. Tamen Querole de uno isto quantum etiam hic praestiterim uide: Vicinum malum pateris unum tantum; quid faciunt illi qui plures habent? Qver. Conserua istum quaeso Lar familiaris, ex uoto meo tuere quem praestitisti, ne forte nascantur duo. Lar. Quid si etiam

---

2 antehac nemini *P* 3 iustum hoc *PRp* 4 reliquid *P* 6 *post* Irasceris *punctum est Rp* 7 tibi tibique *Canneg.* 9 //uixit (co *er. uidetur*) *P* 10 reliquid *P* 11 iam] nam *Rittersh.* 12 Pantom.] totus malus *ss. p* 13 Facilem *ω* felicem *Rp* ῥεῖα ζώοντας *confert Barth.* | tibi es *L* | multi multos *Rittersh.* 16 quid perdant *Rp* 17 maxima *Rittersh.* | Nunquid *V Lari dat Daniel* 18 homines] omnes *C* 20 Oe *L* Ohe *V* Sed *P* 24 est malus *P* 27 faciant *Rittersh.* 28 J *ante* ex *V* | tuere *om.* *P'*

hinc uincimus? Dic quaeso nunc mihi: quem tu putas feliciorem? tete an istum de quo quereris? QVER. Quidnam hic simile est? Aut numqu*idn*am dubitari potest feliciorem eum esse qui alterum queri conpellit, quam ille qui ad querelam confugit? LAR. Hem Querole, uis iam nunc facimus, ut infeliciorem esse hunc scias? QVER. Valde cupio. LAR. Sed hoc egomet tibi tantum indicabo. Paululum aurem accommoda. QVER. Cur non aperte loqueris? Numquidnam etiam tu times? LAR. Quidni timeam qui tecum uiuo? Aurem accommoda. QVER. Age dicito. Hahahe, habeat teneat possideat seque cum suis. Laute edepol nos accipis doctor. *LAR.* Nonne? *QVER.* certe iam nihil conqueror. LAR. Quid istuc Querole? paululum tibi ita uidetur, rursum ad ingenium redis. Sed quoniam miserum te non doces, superest ut felicem comprobem. Dic quaeso Querole, sanus es? QVER. Ita arbitror. LAR. Quanti hoc aestimas? QVER. Hoc etiam imputas? LAR. O Querole sanus es et felicem te negas? Vide ne postmodum felicem te fuisse scias. QVER. Iam superius dixeram: bene mecum agitur, sed iuxta alios male. LAR. Certe apud te bene. QVER. Fateor. LAR. Quid quaeris amplius? QVER. Quare alii melius? LAR. Iam istud ad inuidiam pertinet. QVER. Sed recte inuideo, nam sum deterior inferioribus. LAR. Quid si feliciorem tete edoceo, quam sunt isti de quibus dicturus es? QVER. Tum igitur facies, post hac Querolus nullum

---

1 tu *om. V'* 2 te te *ex* ẽẽ te *factum uidetur L* 3 numquam *ω* numquid *Daniel correxi* 4 conpellit *V* 6 inf. ẽẽ hunc *P* 7 Valde / cupio *V* | egomet *in ras. pr. P* 9 numquid (*om.* nam) *Rp* 11 Hahahe — suis *Lari dedit Canneg.* 13 Nonne *Lari datur uulgo, personae om. ω* | conqueror ~ (*sic*) *R* 15 rursum a. i. redis *Querolo dat Gruterus* 16 cõprobes *P* 18 hoc *pr. ss. P* | hoc etiam] .i. sanitatem .s. inter bona *add. Rp.* 19 sanus—negas *f* | felicem te *Rp* 23 quęris (e *in* ę *al*) *L* | aliis *P* 25 inferiori//bus (a *er.*) *L* | inferior deterioribus *Grut. fort.* Non *uel* Num sum d. i.

ut permittat queri. Lar. Vt negotium sit breuius et lucidius, argumenta remoueo. Tu fortunam dicito, cuius tibi condicio placeat, sortem autem quam ipse uolueris iam nunc dabo. Tantum illud memento: Ne putes posse te aliquid deplorare atque excipere unde aliquid legeris. Qver. Placeat optio. Da mihi diuitias atque honores militares uel mediocriter. Lar. Istud tibi praestare ualeo. Verum illud uide, si tu ualeas implere quod petis. Qver. Quid? Lar. Potes bellum gerere? ferrum excipere? aciem rumpere? Qver. Istud numquam potui. Lar. Cede igitur praemio atque honoribus his qui possunt omnia. Qver. Saltem aliquid nobis tribue in parte ciuili et mi*nis*te*r*iali. Lar. Vis ergo omnia et exigere et exsoluere? Qver. Attat hoc excidit, iam neutrum uolo. Si quid igitur potes, Lar familiaris, facito ut sim priuatus et potens. Lar. Potentiam cuius modi requiris? Qver. Vt liceat mihi spoliare non debentes, caedere alienos, uicinos autem et spoliare et caedere. Lar. Hahahe, latrocinium, non potentiam requiris. Hoc modo nescio edepol, quem ad modum praestari hoc possit tibi. Tamen inueni, habes quod exoptas: Vade ad Ligerem uiuito. Qver. Quid tum? Lar. Illic iure gentium uiuunt homines, ibi nullum est praestigium, ibi sententiae capitales de robore proferuntur et scribuntur in ossibus; illic etiam rustici perorant et priuati iudicant: ibi totum licet.

1 ut *om.* ω *add.* *Klinkh.* 2 furtunam *L'* 3 conditio *VP* | autem] ante *P* 5 deflorare a. excerpere *Burmann.* 6 legeris] .i. elegeris *add.* *p* | Place/t (a *er.*) *P* placeat inquit tibi optio aut electio mea *mg. add.* *Rp* 11 Caede ω | premio ω 12 his *om.* *P'* | Sal//tem (u *er.*) *L* 13 miserabili ω et miseria me leua *Orellius*, *correxi* 14 nomina *Klinkh.* | et exig.] et *om.* *Rp* | et exsol.] & *ex* aut *P* 15 uolo///// Si *L* 17 liceat mihi *VPp* mihi liceat *L* 18 cedere ω 19 et non pot. *C* 21 a(d)mmodum *V* 22 ligerem *P* ligerem (e *in ras.*) *V* 24 prestigium ω 25 robore] *gl.* arbore *Rp* | in oss.] in *del.* *Daniel* | lillic *P*

Si diues fueris, patus appellaberis: sic nostra loquitur Graecia. O siluae, o solitudines, quis uos dixit liberas? Multo maiora sunt quae tacemus, tamen interea hoc sufficit. QVER. Neque diues ego sum, neque robore uti cupio. Nolo iura haec siluestria. LAR. Pete igitur aliquid mitius honestiusque, si iurgare non potes. QVER. Da mihi honorem qualem optinet togatus ille, muneras quem maxime. LAR. Rem prorsus facilem nunc petisti. Istud etiam si non possumus, possumus. Visne praestari hoc tibi? QVER. Nihil est quod plus uelim. LAR. Vt maxima quaeque taceam: sume igitur tegmina hieme trunca et aestate duplicia; sume laneos coturnos, semper refluos *l*acer*o*s quos pluuia soluat, puluis compleat, caenum et sudor glutinet; sume calceos humili fluxos tegmine quos terra reuocet, fraudet limus concolor. Aestum uestitis genibus, brumam nudis cruribus, in soccis hiemes, cancros in tubulis age; patere inordinatos labores, occursus antelucanos, iudicis conuiuium primum postmeridianum aut aestuosum aut algidum aut insanum aut serium. Vende uocem, uende linguam, iras atque odium loca: In summa pauper esto et reporta penatibus pecuniarum aliquid, sed plus criminum. Plura etiam nunc *a*dice-

---

1 patus] *fort.* πaχύς *FHaasius* | appellaueris *Cp* 2 grecia *P* | sollit. *P* | quid *P* | uos *om.* *P* non uos *Orellius* | dixet (e *in* i *c.*) *P* 3 intere*a* (a *al.*) *P* 4 ego sim *Rittersh.* 7 qualō *P* | obtinet *V* 8 quem maxime muneras *Rp* | mmneras *P* 9 nun (c *rec. add.*) *L.* 10 praestari V praestare *LP* l' ri *ss.* *P* *atque* ri *rec. add.* *L* | Nihil plus quod uelim (est *om.*) *Rp* 13 carceres *ω* calceos *Rp* l'calceos *ss.* *P* laceros *scripsi* | qos (v *pr. c.*) *L* 14 et puluis *P* | pului *V'* | cenum *R* 16 aestu *Rp* | uestis (ti *ss.*) *P* | bruma *L* (Rp) P^2 brumā *VP'* 17 hieme *et* cancro *Grut.* | crancos *R* | in tubulis. age p. *Daniel, corr. Pithoeus* 18 antelucanos iudicis *coniunxit Klinkh., at uide* 41, 6 conuiuator iudicum 19 iudici (s *pr. ss.*) *V* 20 serum *P* 22 pauperes esto (*ab* edendo) *Koenius* 23 dicerem *ω* adicerem *Klinkh.*

rem, nisi quod efferre istos melius est quam laedere QVER. Neque istud uolo. Da mihi diuitias quales consecuntur illi qui chartas agunt. LAR. Sume igitur uigilias et labores illorum quibus inuides. Aurum in iuuenta, patriam in senecta quaere, tiro agelli, ueteranus fori, ratiocinator erudite, possessor rudis, incognitis familiaris, uicinis nouus omnem aetatem exosus agito, funus ut lautum pares. her*ed*es autem deus ordinabit. Istis nolo inuideas Querole. Saepe condita luporum fiunt rapinae uulpium. QVER. Heia, nec chartas uolo. Tribue saltem nunc mihi peregrini illius et transmarini mercatoris sacculum. LAR. Age igitur, conscende maria, te tuosque pariter undis et uentis credito. QVER. Istud egomet numquam uolui. Da mihi saltem uel capsas Titi. LAR. Sume igitur et podagram Titi. QVER. Minime. LAR. Neque tu capsas continges Titi. QVER. Neque istud uolo. Da mihi psaltrias et concubinulas, quales habet auarus ille fenerator aduena. LAR. Habes nunc plane tota mente quod rogas. Suscipe quod exoptas toto cum choro. sume Paphien Cytheren Br*i*seiden, sed cum pondere Nestoris. QVER. Hahahe, quam ob rem? LAR. Habet hoc ille cuius tu sortem petisti. Eho Querole, numquam audisti: Nemo gratis bellus est? Aut haec cum illis habenda sunt, aut haec cum his amittenda sunt. QVER. Adhuc inuenio quod requiram: Da mihi saltem impudentiam, LAR. Vrbane edepol, tu nunc omnia quae negauerim concupiscis. Si toto uis uti foro, esto impudens; sed

---

1 quod *om. P* 3 consequentur *P* | cartas *V'P* 4 inuides *pr. ss. L* | curiam *Franc. Daniel* 5 iuuenta (in *pr. ss.*) *P* 6 eruditus *c. S Victor.* | rudi[s] *P* 8 heroes *LV* heredes *PRp* hæredes *rec. add. L* 9 quer°le *P* | Sepe *VP* 10 Heia] He *P* | ne cartas *p* 11 nunc saltem *p* | nun[c] (c *pr. ss.*) *L* | michi nunc *P* 16 Neqtu *omisso compendio L* Neq'tu *V* 21 breseiden *ω* | nestoris (n *in ras.*) *V* 22 ille] Nestor *ss. p* 23 Eho *V* Heo *LP* hae ó *Rp* 24 est *pr. ss. L* | illis *L* his *VPR* 25 Adhuc] Atat *Canneg.* 26 *sqq.* impud. *V*

sapientiae iactura facienda est nunc tibi. QVER. Quam ob rem? LAR. Quia sapiens nemo est impudens. QVER. At abi Lar familiaris cum tua disputatione. LAR. At abi Querole cum tua querimonia. QVER. Numquamne mutabitur calamitas? LAR. Quamdiu tu uixeris. QVER. Felices ergo non sunt. LAR. Sunt aliqui, sed non illi quos tu putas. QVER. Quomodo? Si ostendero iam nunc tibi aliquem et sanum et diuitem, felicem hunc negabis? LAR. Diuitem potes nosse, sanum esse quid putas? QVER. Corpore bene ualere. LAR. Quid si aegrotat animo? QVER. Istud egomet nescio. LAR. O Querole, inbecilla tantum uobis corpora uidentur: quantum animus est infirmior. Spes timor cupiditas auaritia desperatio esse felicem non sinunt. Quid si nescio quis ille alius in corde alius est in uultu? Quid si laetus publice maeret domi? Vt maiora reticeam, quid si uxorem non amat? quid si uxorem nimis amat? QVER. Si nemo felix, nemo igitur iustus. LAR. Etiam hinc respondeo: Sunt aliqui fateor iusti prope, sed prima est horum calamitas. Estne aliquid quod requiras? QVER. Immo edepol nihil. Meam mihi concede sortem, quando nihil melius repperi. LAR. Igitur quamquam felicem esse te constiterit, tamen etiamnunc beatiorem te futurum ut agnoscas uolo. Aurum hodie multum consequere. QVER. Ludis nos, fieri hoc non potest. LAR. Quam ob causam? QVER. Quia non est uia. LAR. Sane difficile est nobis facere atque inuenire, quod tu non intellegis. QVER. Dic quaeso: Numquid rex aliquid largietur? LAR. Nihil.

impud. *L* 3 disputione *LC* | Ast *R* 5 mutabis *L* mutabitur *VP* | o calamitas *Rp* 9 sanum esse] $\widetilde{ee}$ *pr. ss. L* 11 egrotat ∞ 13 quantum] at quanto *c. S. Victor.* | t/imor (r *er. non* i) *L* 14 inesse *LPR* (.i. non esse *gl. Rp*) esse *V c. Victor.* | non s. *V* non *om. ceteri* | Quis si *p* 15 qualis ille est Daniel[2] *ex codice* (?) | ille] totum est hoc infelicitas *add. Rp* | est *ss. pr. L* 16 latus *P* | pulice *P* (b *ss.*) 19 hinc] huic *P* 21 michi c. meam sortem *P* 22 sortem] paupertatem *gl. p* 23 quanquam ∞ | te *om. C* 29 numquis *Grut.* rex aliquis *Wernsd.*

QVER. Numquid amicus donabit aliquis? LAR. Nihil. QVER. Numquid ex transuerso quispiam me heredem instituet? LAR. Nihil minus. QVER. Numquid thesaurus alicubi defossus apparebit ante oculos meos? LAR. Atqui si thesaurus domi tuae lateret, prius alteri esset ostendendus quam tibi. QVER. Et quemodmodum sum habiturus egomet, quod mihi nullus dabit? LAR. Vade iam nunc et quicquid contra te est, facito. QVER. Cur ita? LAR. Sic expedit. fallenti credito et circumuenienti operam atque adsensum accommoda, fures si ad te uenerint, excipe libenter. QVER. Tum si aliquis meis aedibus facem subiciet, iuberesne me oleum infundere? LAR. Noueram te crediturum non esse. QVER. Fures mihi ac praedones cui bono? LAR. Vt si quid tibi spei aut praesidii est, totum auferant. QVER. Cur ita? LAR. Vt sis diues. QVER. Quo modo? LAR. Bona si perdideris tua. QVER. Quam ob rem? LAR. Vt sis felix. QVER. Quo modo? Lar. Si fueris miser. QVER. Istud plane est quod saepe audiui: obscuris uera inuoluere. Sed quid facere me iubes? LAR. Quod contra te putas. QVER. Dic ergo quid sit, ne fortasse aliquid pro me faciam nescius. LAR. Quicquid egeris gesserisue hodie, pro te fiet. QVER. Quid si egomet nolo? LAR. Velis nolis, hodie bona fortuna aedes intrabit tuas. QVER. Quid si aedes obsero? LAR. Per fenestram defluet. QVER. Quid si et fenestras clausero? LAR. O stulte homo, prius est, ut hae pateant ipsaque sese tellus aperiat, quam ut tu excludas uel submoueas quod mutari non potest. QVER. Igitur, quantum intellego,

---

1 QVE *L*, *in V promiscue* QVE *et* QVER *apparet* | aliquid ω aliquis *Klinkh.* 4 meos?] *interrogandi nota deest V* 12 facem] .i. ignem *p* | iuberes (s ne) *P* (iubesne *C*) 13 Nonueram *P* 14 predones *L* 15 presidii ω 19—20 sed quid — putas *ut iterationem odiosam eorum quae sunt supra delere uult Klinkh.* | contra] .i. contrarium tibi *p* 25 obsecro (c *in ras.*) *V* 26 Quid & si *P* 27 he *P* tecta *Koen.* 28 apperiat *P*

non mihi praestatur, quod uelim nolim faciundum est. Lar. Neque ego id expectabam, ut gratias ageres, sed ut Querolum te constaret in omnibus. Qver. Tu nunc quo tendis? Lar. In aedes tuas immo nostras me recipio. Inde ibo quolibet. Ita tamen usque quaque peruagabor, ut te numquam deseram. Qver. Incertus ego sum factus magis hodie quam semper fui. Quid ergo nunc faciam cum responso huius modi? Cu*i*quamne oraculum tale umquam datum est, ut ipse sibimet mala quaereret, aut non excluderet, si fieri posset, ingruentem miseriam? Perde, inquit, si quid est tibi domi, ut adquiras plurima. Mea si mihi auferantur, aliena quando aut quis dabit? Vade, inquit, fures require, praedones recipe in domum. Primum hoc si cognosci atque etiam si probari potuerit, nonne iudex iure optimo pessum dabit tamquam latronum conscium? Sed ubinam fures ipsos modo requiram? ubi inuestigem nescio. Vbinam illa est cohors fuliginosa uulcanosa atra, quae de die sub terr*a* habitant, nocte in tectis ambulant. Vbi illi sunt qui urbane fibulas subducunt quique curtant balteos? Nisi fallor, unum ex ipsis uideo. Atque ecce rem gerit. Hem tibi clamo inpostor. Ohe cessa, euge seruata est fibula. Attat spes mihi nulla est: mandato excidi. Interdictum fuerat, ne obuiarem furibus: uerum ne excluderem,

---

1 mihi *pr. ss. L* m[1] /// P | praestator *P* | quod uelim [qđ] nolim (qđ *al. ss.*) *P* | non mihi pr. quod uelim: Faciundum est (*om.* nolim) *Klinkh.* | faciendum *Pp* patiundum *Grut.* 7 "hodie "magis *P* 8 ego *C* | Cuiusquam///ne *V* Cuiusquā/ne *L* cuiquamne *aut* cui usquam *Grut.* 9 un/quam *V* 10 quereret *ω* 11 inq[d] (d *al. ss.*) *P* | quid est] quidem *P* 12 acquiras *V* 13 aliena] pro alia *ss. m. saec. XVI L* 14 predones *ω* 17 consciu*m* (m *in ras.*) *P* 18 uestigem *P* | est/cohor//s *P* 19 de die] de *om. R* | terras *ω* terris *Klinkh.* terra *scripsi* 21 subdicunt *P* 22 ecc*e* rem (e *in ras.*) *P* 23 Oe *VL* Oe *P* 25 uerum ne] neue *Klinkh.*

hercle hoc stultum est; nihil prorsus hinc placet. Atque edepol nisi fallor, iste qui apud me est locutus, urbanus est homo. Num quodnam meritum nunc meum, ut mihi potissimum res diuina ostenderetur? Hic nescio quid est praestigii. Vereor hercle, ne furtum quod denuntiabat iam perfecerit. Ego me hac intus refero atque hominem, si repperero, continuo producam foras.

II 1 MANDROGERVS. SYCOFANTA. SARDANAPALLVS

MAND. Multum sese aliqui laudant qui uel fugaces feras uel pugnaces bestias aut uestigiis insequuntur aut cubilibus deprehendunt aut casu opprimunt. Quanto mihi maius est ingenium et lucrum, qui homines uenor publice? Sed quos homines? diuites et potentes et litteratos maxime. Mandrogerus ego sum parasitorum omnium longe praestantissimus. Aula quaedam hic iacet, cuius odorem mihi trans maria uentus detulit. Cedant iuris conditores, cedant omnia cocorum ingenia, cedant Apici fercula: huius ollae conditum solus sciuit Euclio. Quid miramini? aurum est quod sequor, hoc est quod ultra maria et terras olet. Quid ad

---

1 prosus (r *pr. ss.*) *L* 3 Numquidnam *Pp* Numqidnam *R* | nunc *ex* hunc *P* 5 prestigii *ω* 7 produc/am *P*
Personarum catalogus abest P qui non nisi MANDROGER' *praefigit* 9 ultum aliq sese *P* aliquid *p* | uel *pr. ss. L* | pugnaces feras u. fugaces b. *VLP* 10 insecuntur *P* 12 mihi////maius *P* | inienium *P* | et l.] ad lucrum *Canneg.* | uenor] .i. deludo uel decipio *R* 13 *post* homines *interrogandi nota erasa V* | litteratos *V* literatos *L* ditteranos (l'ueteranos *al. mg.*) *P* 17 Caedant *LV* | Caedant *L* | cocorum *V idem cum rasura super* or *P* coqu. *L* 18 caedant *L* | Apicius (Apicus *p*) proprium nomen glutonis qui primus coquinae usum inuenit et de condituris multa scripsit consumptoque omni patrimonio pudore egestatis uenenum hausit. cuius et Iuuenalis in primo libro meminit *gl. Rp* | conditum] .i. saporem R 20 terras *LP*[2] terra *VP*[1]

haec uos dicitis nouelli atque incipientes nunc mei? Quando haec discere potestis? quando sic intellegetis? quando sic docebitis? SYCOF. Atqui si scias, Mandrogerus noster, quale egomet somnium nocte hac uidi? MAND. Dic obsecro si quid est boni? SYCOF. Nocte hac uidebam thesaurum quem sperabamus nobis uenisse in manus. MAND. Quid tum? SYCOF. Videbam ex parte solidos. MAND. Ah istud non placet. SYCOF. Erant praeterea uncinuli hamati, torques et catenulae. MAND. Dic quaeso, aliqua insuper non somniasti uincula et uerbera? SARD. Infaustum hercle hominem, solum hic non uidit carcerem. Ohe homo prodigiose, ego te iamnunc explodo cum uerbis tuis. Nocte ista ego in somnis funus uidebam. MAND. Di te seruent hic bene. SARD. Et nos ipsi funus illud nescio quo ferebamus. MAND. Optime. SARD. Insuper etiam deflebamus defunctum illum quasi alienum tamen. MAND. Audin tu istaec stulte homo? Talia egomet etiam manifesta malo quam tua somnia. Funus ad laetitiam spectat, lacrimae ad risum pertinent, et mortuum nos ferebamus: manifestum est gaudium. Ego autem meum uobis narrabo somnium prorsus manifestissimum. Dicebat nescio quis somnianti nocte hac mihi seruari manifesta fide, nec cuiquam alteri concessum esse aurum illud inuenire nisi mihi. Sed insuper adiecit: ex istis opibus hoc tantummodo mihi profuturum quod consumpsisset gula. SYCOF. Optime edepol somniasti. Quid autem aliud quaerimus, nisi tantum quod sufficiat uentri et gulae? SARD. Pulchre edepol somniasti,

---

5 SYC̉F *V* 7 Q^d tum (d *al. ss.*) *P* 8 Ha *LP* ah/ *V* 9 preterea *LP* | hamati L^1V^2 amati L^2V^1P .i. circulati *Rp* | catenule// *P* 10 quaeso *uirgula super* a *adiecta L* | ali (qu *al. ss.*) *P* alia *C* 12 Oe *L* Ohe *V* hohe *P* 14 insomnis ω in somnis *Par.* 16 MAND Optime S. I. e. deflebamus *desunt P* 19 specta*t* (t *al.*) *V* 20 lacrime *V* 24 äurum *V* 25 illum LP^1Rp illud VP^2

felicem te Mandrogerus nos*que* qui tecum sumus. MAND. Sed heus tu, Sycofanta noster, nisi me fallit traditio, iam peruenimus. SARD. Ipsa est platea quam requiris. SYCOF. Recurre ad aediculum cito. MAND. Sacellum in parte, argentaria ex diuerso. SYCOF. Vtrumque sic est. MAND. Ventum est. Quid praeterea? MAND. Domus excelsa. SYCOF. Apparet. MAND. Iligineis foribus. SARD. Ipsa est. MAND. Attat quam humiles hic fenestras uideo? Euge hic frustra clauduntur fores. Tum praeterea inermes quantum inter sese distant regulae. Secura hercle regio hic mihi, et fures nil nocent. Sed interius mihi aurum olet. Alia temptandum est uia. Heia nunc Sycofanta noster tuque Sardanapalle: Si quid nobis ingenii comitatis et uirtutis, nunc totum ostendite. Ego tamquam cynicus magister inuenta et inclusa trado gaudia, retia uosmet obsidete, dum percurro cubil*i*a. Iam omnia tenetis animo quae iamdudum diximus quaeque exinde meditamur nocte ac die. SYCOF. De atrio porticus. *MAND.* Recte rationem tenes. SARD. In sacrario tria sigilla. MAND. Conuenit. SYCOF. Arula in medio. MAND. Sic sunt omnia. SARD. Aurum ante aram. MAND. Hoc iam nostrum est. Quid, ipsius Queroli indicia iam tenetis? SYCOF. Melius hercle quam tua. Tu uide an diuinare possis, nos mentiri nouimus. MAND. Ego istuc in parte

---

1 nos qui *VLRpP*¹ nos[q] qui *P*² „*fort.* nos q, qui“ *rec. add.* in *L* | sumus] .s. locuti *gl. Rp* 2 h[e]us (*pr. c.*) *L* 4 Returre *V* | aediculum ω aediculam *Daniel* | cito *ex* tito *P* 6 sic est] est *rec. in ras P* | preterea *LP* 7 *ex.* MAND *om. R* 8 Iliginis *LP?* Iligineis *V* ilignis *R* 9 hic *pr. ss. L* fenestras hic *Rp* 10 foras *P*¹ | preterea ω 13 tem[p]tandum (*pr. ss.*) *V* 14 sardonapalle *L* sardin[a]apalle *V* sardinap[a]elle (*al. c.*) *P* | comitatis] hic prudentiae alias pulcritud *gl. R* 15 cinicus *V* 16 indusa *L* 17 cubila *L V? P?* cubilia *Daniel* 19 porticus· Inrecte ω M. Recte *Daniel* Tu recte *Orellius* in dextra. M. Recte *Klinkh. conl. p.* 34, 23 20 sygilla *P* 22 Hoc etiam *P* (Hoc etiam iam *C*) 24 tuam *p*

hac deambulatum ibo, illinc obseruabo atque ubi res uel ratio postularit, continuo hic adero. Sycof. Nos quoque paulului istac secedamus, ne suspitionem improbitas paret.

QVEROLVS. SYCOFANTA. SARDANAPALLVS II 2

Qver. Noster ille qui mecum est locutus, nusquam apparuit neque aliquid subripuit intus. Iste plane homo non fuit. Sard. Hem ipse est. Vellem hercle *a*dire hunc hominem quem uidi modo. Ego magos mathematicosque noui, talem prorsus nescio. Hoc est diuinare hominem, non qualiter facere quidam risores solent. Qver. Hem quemnam diuinum isti esse dicunt? Sard. Sed hoc nouum est quod uidi modo. Vbi te aspexerit, primum tuo te reuocat nomine, dein parentes seruos atque omnem familiam exponet; quasi nouerit quid tota gesseris aetate quidue postea sis acturus, totum edisserit. Qver. Bellus hercle hic nescio qui est, non praetereunda est fabula. Sycof. Quaeso sodes, adgrediamur hominem illum ratione qualibet. Sard. O me stultum atque ineptum qui non consului statim. Sycof. Et ego hercle uellem, verum ut nosti non uacat. Qver. Cur non omnia *reco*gnosco? saluete amici. Sycof. Saluus esto qui saluos esse nos iubes.

---

2 adero /// /// /// /// (Sycof *erasum uidetur deestque eius oratio*) Qvervlvs (*sequitur lacuna* 24 *litterarum*) Noster ille *P* 3 suspicionem *V*.

8 audire ω adire *scripsi* | hunc *om. C* | uidi modo] uidimus *Rp* (m^9 *pro* m̊ *legit librarius*) 9 noui] uidi *P* 10 qualiter /// facere (diu *er. uidetur*, facere *ni f. in ras.*) *P* 12 uidi modo] uidimus *Rp* 13 Vb^1 *P* | te uocat *P* 14 exponit *Daniel*^{2} 15 gesseris *P* gesserit *LV?* 16 bellus] pro bono *gl. R* 17 qui/est (s *er.*) *L* qui est *VP* | es *Rp* est *om. Klinkh.* | preter ω eunda est *ex* eundae sit *L* | queso ω 19 O me *V* Ome *LP*^{1} | //stultum (di *er.?*) *P* | consilui *p* 20 Uirum *V* | uaccat *V* 21 Oma *LV* Omia *P* | agnosco ω *correxi* 22 esse *ss. P* | esse non *p*

QVER. Quid uos, secretumne aliquod? SARD. Secretum a populo, non secretum a sapientibus. QVER. De mago nescio quid uos audiui. SARD. Ita est, de nescio quo nunc sermo erat qui omnia diuinat. Verum quisnam ille homo sit nescio. QVER. Estne talis aliquis? SARD. Maxime ergo, Sycofanta, ut dixeram, per te tuosque mi sodes te rogo, ut illac uenias mecum una simul. SYCOF. Iam dudum dixi, ultro et libenter irem, si uacuum nunc esset mihi. SARD. Mane paulisper. QVER. Quaeso amice, ne te subripias tam cito, egomet quoque scire cupio, quisnam iste est, de quo sermo nunc erat. SYCOF. Edepol nescio, quid aliud mihi est negotii. Cognati atque amici iam dudum me expectant domi. SARD. Magna hercle hominis difficultas et persuasio. Neque nunc te amici expectant neque cognati. Paulisper mane. QVER. Quaeso amice, si mea non est odiosa societas, consulere uobiscum uolo. SARD. Vereor hercle, ne difficilem se nobis faciat, si plures uidet. SYCOF. Optime edepol. Ecce sodes comitem quaerebas, habes. Mihi molestus ne sies. QVER. Quaeso amice, si huic ita uidetur, *a*beat: nos illac una simul. SARD. Atqu*i* isto nobis est opus, quoniam hominem illum uidit et nouit bene. QVER. Iustum est, ut nobis hodie operam impendas, quoniam sic ratio expostulat. SYCOF. Immo hercle iste illum nouit melius atque ille hunc familiariter. QVER. Sed quaeso nunc uestram fidem, quisnam hic homo est, uel cuius loci? SYCOF. Quantum comperi, Mandrogerus uocatur, hoc scio. QVER. Attat pulchrum hercle nomen, iam hoc de

---

1 aliquod *LVP²* aliquid *P¹Rp* 3 nescio quo *Klinkh.* 4 quisnam *ex* quidnam *L* 6 Maxime. Ergo *Grut.* 7 mi sides *P* | uenias *bis scriptum L semel VPRp* | metum *P* 9 nunc *pr. ss. L* 15 expectant amici *P* 16 mane paulisper *C* | amici *p* 17 ˫odiosa *P* 20 sties *P* 21 habeat *ω* abeat *Pithoeus* | sumul *L* | .s. eamus add. *Rp* 22 atque *ω* atqui *Pithoeus* | isto *pr. ss. L* istå *P* 23 est~ *L* 24 inp. *L* imp. *VP* 25 ist*e* (e *ex* a) *P* 28 hoc nescio *P* 29 hercle *om. Rp* | hoc] hinc *Canneg.*

magis existimo. Sycof. Primum praeterita edicit. Si omnia cognoscis, tum de futuris disserit. Qver. Magum hercle hominem tu narras: et consuli hunc non placet? Sycof. Volo equidem, sed paulisper non uacat. Qver. Age da operam amicis, nobis quoque similiter impera, si quid uoles. Sycof. Habeo gratiam; quoniam istud uultis, fiat. Sed audite quid loquor: huius modi homines impostores esse. Qver. Hem sodes, ipsud uolebam dicere. Certe ferulas non habet neque cum turbis ambulat. Sycof. Hahahe, tales hercle consulere hic deberet homo curiosissimus. Sard. Verbis quantum uult ille fallat, plus de nobis non licet. Sycof. Si uobis ita uidetur, placeat, ut ego hominem scisciter atque ut omnia perquiram non uno modo. Si mihi ille de omnibus respondere potuerit, sciatis uere hunc esse diuinum uel magum. Sard. Dixisti optime, sed eccum ipse hac praeterit. ita ut uolui contigit. Quanta in ingressu grauitas, quanta in uultu dignitas? Qver. Adgrediamur hominem atque a publico seuocemus, ut secreto disseras.

QVEROLVS. MANDROGERVS. SYCOFANTA. II 3 SARDANAPALLVS

Qver. Salue Mandrogerus. Mand. Saluos esse uolo. Qver. Tu quoque incolumis esto sacerdotum

1 preterita *ω* 2 recognoscis *R* agnoscis *Orellius* somnia cognoscit *Scaliger* | Magum *LV?* Magnum *PR* 3 tu hominem *P* 4 non uacat] mane *P* 5 simileter *L* 7 q (d) *P* 8 inp. *LP?* imp. *V* | impostores] st *ex* rt *pr. c. V* | ipsud *VL*[2] ipsū id *P* ipsud *ex* ipuid *ni f. L* 11 hic *om. Rp* 12 de nobis] *gl.* pro in nos R contra nos *p* 13 placeat *P* | scisciter (e *ex* u) *P* 14 mihi *L* michi *P* m(1)// *V* 16 esse hunc *Pp* | magnum *P* (et magum *C*) | Sard *in ras. V* | et cum *P* 17 preterit *ω* 20 disserat *L* disseras *VRp* disserant (v) *P* | *desunt nomina praeter* Sardanaballvs (*sic*) *P* | Sard.] *litt. A syllabae* dan *in ras. V.* 21 Saluos esse uos uolo *C Rp at* uos *pr. ss. P* 22 *post* uolo *uersus dimidia pars usque ad marginem textu caret P* | incolomis *PR*

maxime, quoniam laudaris ac diligeris plurimum merito tuo. Sycof. Scin tu Mandrogerus, quid ex te uoluimus noscere? Mand. Quaenam? fortasse noui. Sycof. Consulere de quibusdam uolumus et cognoscere tuam insignem sapientiam. Mand. Non equidem constitueram, sed quoniam ita uultis, consulite, ut respondeam. Sycof. Quaesumus, ut libenter nobis operam tuam impendas. Prolixa nunc disceptatione opus est. Mand. Dicite quid uelitis. Sycof. Primum ut exponas quaesumus, quae sunt optima sacrorum genera uel cultu facilia. Mand. Duo sunt genera potestatum: unum est quod iubet, aliud quod obsecundat: Sic reguntur omnia. Praeclarior maiorum potestas, sed minorum saepe utilior gratia. Verum de maioribus neque mihi dicere neque uobis audire est utile. Itaque si et inuidiam et sumptum euitatis, sperate ab inferioribus. Sycof. Quaenam ista sunt obsequia, quibus obsequi nunc oportet? Mand. Dicam celeriter. Tria sunt in primis: planetae potentes, anseres importuni et cynocefali truces. Has tu effigies omnibus in fanis et sacellis si intueri uel placare potueris, nihil est obstare quod possit tibi. Sycof. Illosne quaeso tu mihi planetas loqueris, numeris qui totum rotant? Mand. Ipsos nec uisu faciles nec dictu affabiles, atomos in ore uoluunt, stellas numerant, maria aestimant, sola mutare non possunt sua. Sycof. Egomet audieram, quod ipsi omnia gubernarent. Mand.

---

2 uolumus *R* 3 noscere] no *pr. ss. P* | Quaedam *Rittersh.* 8 inpendas *LP* imp. *V* | nunc] ñ *R* | ȯpus discėptatione ës̈t *L* | disceptione *C* 9 Primũ/ (s *er.*, ũ *ex* u *pr.*) *L* 11 facillima *p* 13 *s.* Praeclarior — gratia *f* 18 "nunc 'obsequi *V* 19 importuni *LV* inportum (*sic*) *P* 20 cinocefali *LP* | effugies *L* effigies *VP* 21 intueri (ri *in lacuna 4 litterarum*) *V* intueare *LP? unde* inturare *Danaeus* mitigare *Daniel* placere (a *ss.*) *P* 25 in orbe *Canneg.* 26 estimant *VP* | sola ////// mutare (mutare *bis fuisse scriptum uidetur*) *P* 27 gubernare ∞ *correxi*

Hahahe, hic si aliquid gubernar*i* censes, nescio ubi naufragium dixeris. Vbi rerum omnium penuriam esse norunt, illic homines congregant. Summa est medella, uicissim alia ut euer*r*ant loca. Messes hac atque illac transferunt diris tempestatibus omnesque fructus paucorum improbitas capit. SARD. Nonum tibi est transferri messes? MAND. Istis licet rerum omnium species atque formas ut libuerit uertere. Sed quot gradibus et transfusionibus? aliud ex alio iubent. Triticum ex uino subito fieri uideas, uinum ex tritico. Iam flaua seges hordei facile efficitur ex quouis titulo et nomine. Mortales uero animas siue inferis siue superis addere nullus labor. SARD. Vides ergo tam potentes placari oportere? MAND. Hahahe, paucis hoc licet, sacraria istaec nimis superba sunt et sumptuosa maxime: si obaudire uultis, exiguo uotum soli sacello soluite. SYCOF. Et oracla istaec ubinam specialiter sunt expetenda? MAND. Vbi libet, hac atque illac, sursum deorsum, in terra in mari. SYCOF. Et quisnam infelix deprehendere aut adire possit haec tam uaga sidera? MAND. Adire *non* facile est, abire impossibile. SYCOF. Quam ob rem? MAND. Mysteria sunt in aditu diuersa et occulta, quae nos soli nouimus: Arpyiae, cynocephali, furiae, ululae, nocturnae striges. Absentes hydris congregant, praesentes uirgis submouent. Ita

---

3 non regant *L* non $\overset{.n.}{\text{regant}}$ *P* ñ regant congregant (*posterior uox pr. del.*) *V* congregant *Rp* 4 medela *PR* | euer^{h}tant *VP* euertat *L* everrant *Daniel*[2] | ac *P* 8 Sed] SARD. *ss. P* | quot *VP*[2]*R* quod *LP*[1] 9 *interrogandi nota erasa V* | aliud] MAND. *ss. P* 15 sumptuosa· Maxime si *ω post* maxime *dist. Klinkh.* 17 SYCOF. Et] Et *er. P* | oracla *VP?* oracl'a *L* oracula *C* | istaec] ista// *P* | spetialiter *ω* 18 expetenta (*ss.* d) *V* 19 in terra *om. P* | et in mari *p* | Ecquisnam *Grut.* 20 uaria *uulgo* 21 facile *ω* difficile *Klinkh. propter p.* 30, 1. *ego* non *addidi* 22 a$\overset{1}{\text{u}}$ditu *P* 23 Arpigiae *VP* Arpigae *pr. c. L* 24 cynocephali] capripedes *al. in ras. V ubi sequitur lacuna* 3 *litterarum*

neque abesse licitum est nec adire tutum. Turbant abigunt et turbas amant. Quid plura quaeris? Si te numina diligunt, ne tu quicquam hinc noueris. SYCOF. Atqui sacerdos noster, mysterium hoc iam displicet. De secundo illo genere anserino edissere atque expone, si quid est boni. MAND. Isti sunt qui pro hominibus perorant ante aras atque altaria, quibus cygnea sunt capita et colla. Reliquias edere mensarum solent. Isti sunt ariolorum longe fallacissimi, tantum est, quod uota hominum interpretantur et uale precemque dicunt, sed responsa numquam eliciunt congrua. SARD. Hosne tu olores esse narras? ego in sacellis proxime anseres inspexi multos, neminem uidi cygnum. magnis gutturibus capita attollunt, alas pro manibus gerunt. Primum inter sese linguam trisulco uibrant sibilo. inde ubi sonuerit unus, cuncti alas quatiunt diris cum clangoribus. MAND. Non paruo explentur isti. Panem neque nouerunt neque uolunt, hordea insectantur fracta et madida, spicas nonnulli uorant. Quidam etiam polenta utuntur et carne iam subrancida. SYCOF. En sumptum inanem. MAND. De istis quondam magnus dixit Tullius: „Anseribus cibaria publice locantur et canes aluntur in Capitolio.“ SYCOF. O genus hominum multiforme et multiplex! his egomet fuisse arbitror matrem

---

1 licitum] est *om.* *p* | a//dere (*u er.*) *P* 2 Turbans *P*[1] Quid plura querole? ω Querole *del. Klinkh.* (*uid. infra*), quaeris ego 3 ne/ (c *er.*) *P* | quicquam (c *et* m *al.*) *V* | hinc *al. ss.* *P* 4 Atq; *P* 7 p/erorant (h *er.*) *P* | antae *P* 8 colla & capita (*pr. c.*) *L* 10 male *libri* uale *Scaliger* 11 eligunt *libri* eliciunt *Canneg.* 15 lingua (*al.* s *ss.*) *V* lingua *p* | sybilo *L* 16 *s.* Plautus in Querulo de anseribus: Cuncti — clangoribus *Seruius ad Vergil. A. III* 226 | sonuerit///unus (son *er.*) *P* quatiunt (t *pr. m.*, *in locum* s *erasi*) *L* | cum] con *V* | cla/goribus (s *er.*) *P* 18 facta *P* 21 ianem *P* 22 Anseribus — Capitolio: *Cicero pro S. Roscio c. XX* § 56 | collocantur *P* ca/nes (r *er.*) *V*

Circen, Proteum patrem. SARD. Edepol neque isti placent. Cynocefalos nunc expone, si meliores putas. MAND. Isti sunt, qui in fanis ac sacellis obseruant uela et limina, quibus a pectore capita sunt canina, alui *obesi*, pandae manus: aeditui custodesque istos Hecuba quondam, postquam uere facta est canis, Anubi nupta nostro latranti deo, omnibus templis ac delubris semper denos edidit. Sic a pectore biformes, infra homines, sursum feras. Itaque ubi ignotus precator templa petierit, hinc atque hinc multisono cuncti latratu fremunt. Vt adeas, tantum dabis, ut perorare liceat, multo plus dabis. Mysterium de religione faciunt et commercium. Quae communia sunt et gratuita, uendunt foris. Istis omnibus litandum: si paruo nequeas, at quanti queas. Respicite ad homines potestatesque uestras et nobis ueniam date mihique credite: deus facilius aditur quam pro*b*e cogn*osc*itur. SYCOF. Actum est neque istos uolo, nihilque inter omnia quae narrasti improbius puto. SARD. Felices uos qui non cynocefalos pertulistis. Ego autem ipsum uidi Cerberum, ubi, nisi ramus aureus adfuisset, Aeneas non

1 circien *p* | protheum ω | patrem protheum *L* 2 placet (*pr. c.*) *L* 4 et] ad *Canneg.* 5 alui des ω aluides *uno uerbo* *C* alui densi *R* aluidens i *p* albi dentes *Rittersh.*, alui grandes *Daniel* auidae et *uir doctus ap. Daniel.* aluipedes *Koen.*, alipedes *Canneg.*, alui obesi *scripsi* | *pro* pandae *al. in ras.* curuę *habet V* | aedituos *Canneg.* 6 ecuba ω | an ubi (ubi *ss. al.*) *V* 7 latrati (*al. c.*) *L* 8 sep *R* | denis (*pr. c.*) *L* 9 homimes *L* | ignotos *P* 11 orare *P* 13 commertium *L* | cõmmunia (o *ex* u) *P* 15 at *L* ut *VRp* aut *P* 16 mihi (*om.* que) *C Rp* 17 facili/us (f *er. P* | aditur] acbtur *P* (acbutur *C*) | prole *LV* prolem *P* | cognitur ω | prole cognoscitur *Daniel* probe c. *Anonymus Leid. n.* 501 probe colitur *Daniel*[2] aditur, Querole, quam cognoscitur *Scaliger* proles cognoscitur *Canneg.* pro te *uel* pro re cogitur *Klinkh.* quam pro templis ianitor *Lennepius* pro lite cognitor *Wernsdorfius* 18 istum *p* 19 potŏ *L* | Felices] *Mandrogero tribuit Klinkh.* 20 cinoce falsos *P* | uidere malim *Canneg.* 21 *Vergili A. VI* 406.

euaserat. SYCOF. Quid de simiis? MAND. Istae sunt quae futura scribunt, gesta quae uos dicitis, hominumque fata leuibus uoluunt paginis. Non quidem periculosa haec animalia, sed molesta atque improba. Quas illic sannas, quos corymbos uideas, si nummos asperseris? Nam si insuper nuces et sorba dederis, omnem p*o*p*e*llum ceperis. SYCOF. Arpyias quaeso praeteristi quae semper rapiunt et uo*r*ant. MAND. Istae sunt quae uota hominum obseruant atque honores numinum. Non solum sollemnia, uerum etiam extraordinaria requirunt et parentum debita. Si aliquid ad diem praesentatum non est', cum tormentis exigunt. Hac atque illac totum per orbem iuxta terras peruolant. Digitos ad praedam exacuunt curuis timendos unguibus. Semperque mensis aduolant, quod contingunt, auferunt, quod relinquunt, polluunt. Istaec prodigia alere quam nosse malo. Sed neutrum placet. SARD. Noctiuagas etiam praeteristi, celeres, capripedes, hirquicomantes. MAND. Innumerabilia sunt haec prodigia, sed ignaua et uilia. Solum hoc est quod secuntur atque obseruant unice Panem deum. SYCOF. Omnia sacra tute ipse improbasti: quaenam igitur praedicas? MAND. Quoniam simpliciter interrogastis, scitote inter istaec omnia nihil esse melius, quam ut aliqui fato nascatur bono. QVER. Et ita suspicamur.

---

1 simiis] sim' *P* 2 gestaque quae *Canneg.* 3 paginis *bis V* 5 illac *P* | corimbos *P* colymbos *.i.* *κυβιστεύματα, saltationes Scaliger* ronchos *ATurnebus* | nummos non asp. *ω* non *del. Klinkh.* 7 pupillum *ω* popellum *Canneg.* | Arpigias *L* Arpygias (gias *al. m.*) *V* Arp///gias (hi *er.*) *P* | queso *P* 8 uolant *ω* uorant *Klinkh.* 9 h numinum *P* 10 sollempnia *P* .i. consuetudinarios *gl. R* 11 debitū L^1 12 pres. *ω* 13 iuxta//terras *P* 14 predam *ω* | exaguunt *P* 16 Istahec *PRp* 17 alere] ualere *C* 18 Noctiuagos *CRp* | Noctiuagas // preteristi (etiam *om.*) *P* | preteristi *ω* | celeres] & *ss. P* 20 sequuntur LV^2 secuntur V^1P 21 deum] dm̄ *ω* domini *Daniel* | atque *ss. P* 23 predicas *ω* | MAND *om.* P^1 | interrogasti *C* 24 ista hec *PR* | omnia *V*

Sed fatum ipsum qualiter tandem coli uel propitiari potest? MAND. Dicam: genii sunt colendi, quoniam ipsi decreta fatorum regunt. Isti sunt placandi atque exorandi simulque, si qua intra aedes latet, mala fortuna uincienda atque exportanda est. QVER. Pulchre edepol doces, sed ut facilius nunc sequamur omnia, da nobis experimentum tuae potestatis et sapientiae. quoniam ea quae noueras narrasti, nunc, si potes, ea quae nescis dicito. MAND. Non equidem ex integro fieri istud potest. Tamen accipite pauca de quibus intellegatis cetera. Certe egomet neque mores neque facultates uestras didici. SARD. Certum est. MAND. Tu Sardanapalle pauper es. SARD. Agnosco, uerum tamen uereor, ne plures hoc sciant. MAND. Humili loco natus. SARD. Ita est. MAND. Ideo tibi contra regium nomen datum est. SARD. Ita aiunt. MAND. Homo es uorax, petulans et calamitosissimus. SARD. Eho Mandrogerus, numquidnam hoc sum precatus, ut uitia enarres mea? MAND. Mentiri mihi non licet. Estne adhuc quod narrare me uelis? SARD. Vtinam ne istaec quidem de me locutus esses! si quidem ulterius, haec amicis dicito. SYCOF. Ego te Mandrogerus hoc exoro, futura nunc mihi ut enarres, et ea tantummodo quae sunt bona. MAND. Ego non possum nisi a capite exponere. Tu Sycofanta nobili et claro natus es loco. SYCOF. Ita est. MAND. Ab initio nequam. SYCOF. Etiam hoc confiteor, manet. MAND. Damna te premunt. SYCOF. Verum est. MAND. Periculum saepe tibi incumbit igni ferro flumine. SYCOF. Pulchre edepol om-

---

1 coli] *in ras.* colī *P* (coli uel *om. C*) 5 uinciendu *P* | export.] ex *al. ss. P* | *post* est *rasura P* 9 nescitis *P*[1] 11 intellegatis *VLP*[2] intellegas *L*[1] | caetera *LP* 13 sardinapalle *VP* | Veruntamen *L* 14 sciat *p* 15 contra] .i. per contrarium *gl. L* 17 calamita/sissimus (s *post* a *er.*) *P* | Heo *LP* Eho *V* 18 suprecatus *P* 19 non *om. P* | Estne *VR* Esne *LP*? 20 adhuc aliquid quod *Rp* | ista et *LV* ista hec *P* 21 si quid u. hoc *Canneg. f.* si quid est 27 Dampna *P* 29 fero (*al.* r) *V*

nia narrauit quasi qui mecum uixerit. MAND. Datum tibi est de proprio nihil habere. SYCOF. Intellego. MAND. Sed de alieno plurimum. SYCOF. Iam istud nobis sufficit. Nunc illud te quaesumus, ut etiam huic responsa tribuas homini minime malo. MAND. Ita fiat. Heus tu amice, tun Querolus diceris? QVER. Di te seruent, ita est. MAND. Quid horae nuncupamus? SYCOF. Inter sextam et tertiam. MAND. Nihil fefellit, de clepsydra respondisse hominem putes. Hem quid igitur? Mars trigonus, Saturnus Venerem respicit, Iuppiter quadratus, Mercurius huic iratus, sol rotundus, luna in saltu est. Collegi omnem iam genesim tuam Querole. Mala fortuna te premit. QVER. Agnosco. MAND. Pater nihil reliquit, amici nihil largiuntur. QVER. Verum est. MAND. Vis totum audire? Vicinum malum pateris, seruum pessimum. QVER. Agnosco omnia. MAND. Vis et nomina seruulorum tibimet etiam nunc eloquar? QVER. Audire cupio. MAND. Seruus tibi est Pantomalus. QVER. Verum est. MAND. Est alter Zeta. QVER. Manifestum est. SYCOF. O sacerdotem diuinum. MAND. Visne adhuc amplius? scisne a me domum tuam ignorari? QVER. Maxime. MAND. Porticus tibi est in dextra, ut ingrediaris, sacrarium e diuerso. QVER. Ita sunt omnia. MAND. In sacrario tria sigilla. QVER. Verum est. MAN. Tutelae unum, geniorum duo. QVER. Iam iam comprobasti potestatem

---

6 heus te *R* | tuñ *L* tun *V* tu/ *P* ne *(om.* tu) *Rp* 7 dii ω | QVER. Dii te – nuncupamus? MAND. Inter — tertiam. SYC. Nihil — putes QVER. Hem q. igitur? MAND. Mars *etc. nescio quis in Danielis ed. altera* | orae *p* 8 sextam] secundam *Daniel marg.* | tertiam] septimam *Klinkh.* | MAND. Nihil *VPR* QVER. Nihil *L*[1] *Queroli nomen erasum L*[2] 9 cleps.] horologium aquaticum *gl. R* | hòminem respóndisse *L* 10 *sqq.* Mars — saltu est *et* Mala — premit *Luitprandus Antapod. I c.* 11 11 iupiter *P* | huic] tibi *Liutpr.* 13 te premit] tep̄nit *L* 14 reliquid *P* 17 seru.] famulorum *Rp* 20 Geta *Daniel hic et infra* 23 ut] unde *Canneg.* 26 iamiam] iam *CRp* „*f.* iam tuam“ *Daniel in L adnotauit*

ac disciplinam. nunc remedium promito. Mand. *Ti*bi celeriter consuli potest et sine sumptu ac mora. Sacrarium certe solum ac secretum est. Qver. Ita. Mand. Certe nihil est illic conditum. Qver. Nihil praeter sigilla. Mand. Sollemnitas quaedam ibidem celebranda est, sed religio tecum omnes exclusit foras. Qver. Vt libet. Mand. Religio per extraneos celebranda est. Qver. Ita fiat. Mand. Se*d* quosnam possumus nunc inuenire tam cito? optimum erat atque oportunum, isti si uellent operam nunc tibi dare. Qver. Quaeso amici, officium nunc et religionem impendite. Ego quoque, si opus fuerit, uobis operam praestabo meam. Sycof. Nihil quidem istinc nouimus, sed si ita facto opus est, fiat. Sard. Inhumanum est uotis operam denegare. Mand. Bene dicitis, ambo estis boni. Qver. Pro nefas, mene quasi ex consilio nunc solum fore. Hem Pantomale, celeriter iam nunc peruola et arbitrum uicinum nostrum, ubicumque iam nunc reppereris, usque ad nos pertrahe. Sed noui egomet te: Vade iam nunc et cauponibus tete hodie colloca. Mand. Nescis Querole factum ac decretum mo*u*entis rei? Qver. Quid igitur? Mand. Hora est synastria, istaec mihi placet. Nisi iam nunc aliquid geritur, frustra huc uenimus. Qver. Eamus igitur intus. Mand. Tu praecede, nos tecum *s*imu*l*. Hem quod exciderat: Estne

1 promitte *C* | Vbi ω Tibi *Daniel* 3 Itast *Canneg.* 4 illi *L* illic *VPRp* | preter *LP* 5 Sollempnitas *P* 6 sed — excludit *in ras. P* | excludit *PRp* 7 est] ē *al. V* 8 Si *LP? V*[2] Se *V*[1] Sed *scripsi* | quos iam *Canneg.* Si quos nunc possimus *Klinkh.* | nunc *ss. P* 9 tam cito *in ras. P* | oport. ω 11 impendite· Ego *(arculo pr. m. coniuncta uerba) L* 14 Inumanum (h *al. ss.) V* 15 naegare *P* 16 nunc *VPR* non *L* 17 patomale *P* | nunc iam *P* | arbitrum] iudicem *gl. R* 18 repperis (re *pr. c.) L* 20 Nescio *P*[1] 21 factum *V* fatum *Daniel* | ac decretum *ss. P* | monentis rei ω momentis regi *Pithoeus* .i. imminentis *gl. Rp* mouentis *scripsi* 22 constellationaria *gl. R* | Synastria istaec *Pithoeus coniunxit* | Ista hec *PR* 23 placent *P* 24 intus (intu *in ras.) P* | precede *L* 25 sumus ω *correxi*

aliqua tibi arcula inanis? Qver. Non una quidem. Mand. Una tantum est opus, in qua lustrum illud exportetur foras. Qver. *E*go et claues largior, ut inclusa excludatur calamitas. Mand. Omnia sunt peracta, quod bonum faustum felixque sit huic domui. Nos praesto sumus.

II 4 PANTOMALVS SERVVS

Pant. Omnes quidem dominos malos esse constat, et manifestissimum est. Verum satis sum expertus nihil esse deterius meo. Non quidem periculosus ille est homo, verum ingratus nimium et rancidus. Furtum si admissum domi fuerit, execratur tamquam aliquod scelus. Si des*t* tui aliquid, uide *u*t continuo clamat et maledicit quam male. Sedile mensam lectum si aliquis in ignem iniciat, festinatio nostra ut solet, etiam hinc quaeritur. Tecta si percolent, si confringantur fores, omnia ad se reuocat, omnia requirit. hercle hic non potest ferri. Expensas autem rationesque totas propria perscribit manu. Quidquid expensum non docetur, postulat reddi sibi. In itinere autem quam ingratus atque intractabilis. Quotiens est autem antelucandum, primum uino, dein somno indulgemus: hinc primum est iurgium. Post autem inter somnum et motum necesse est, ut sequantur plurima: Turba trepida, perquisitio iumentorum, custodum fuga, mulae

---

2 opus// in *P* 3 Qver·/Ergo *P* | Ergo *ω corr. Daniel* | in clausa *P* 4 parata *Grut.* 5 sit. huic d. nos *R* 7 Pant. Omnes *V* Pant. *om. LP* 8 expertus//nichil (st *er.*) *P* 11 fuerit domi *Rp* 12 destui *L* de | stui *V* destitui *PRp* destrui *Daniel* | uideat *ω* uiderit *Rp* | si dest tui aliquid, uide ut *scripsi* 14 in inignem *P* 15 quaeritur queritur *LPV* | percolent] .i. si pluuia transfundantur *P* | confringa(n)tur *(pr. c.) L* 17 ferri *in ras. P* fe(r)ri *V* fieri *p* | Expænsas L^1 18 proprias *ss P* | quidquid *V* 20 est *al. ss. P* | .i. ante lucem surgendum *gl. R* 23 metum *ω* temetum *Daniel* motum *Klinkh. et Wernsd.* 24 trepidatio *Rittersh.*

dispares, iuncturae inuersae, mulio nec se regens: h*inc* *ru*rsus noua in itinere culpa. Quando autem aliu*s* *fac*it it*er*, paulisper patientia totum istud emendat *et* mora. At contra Querolus causam ex causa quaerit, aliud ex alio ligat. Moueri inutile carpentum non uult neque animal debile: continuo *con*clamat: „Quare istud non suggessisti prius?“ quasi ille prius uidere hoc non potuerit. O iniqua dominatio. Ipse autem si culpam fortassis aduertit, dissimulat et tacet et tum litem intendit, quando excusatio nulla iam subest, ne postea succurrat illud: „iam uolebam facere“, „iam uolebam dicere“. iam, quotiens ultro citroque extrudimur, necesse est remeare ad diem. Atque, ut agnoscatis penitus artem hominis pessimi, unam semper ultra iustum nobis largitur diem, ut ad praescriptum reuertamur. Nonne iste irarum causas quaeritat? Nos autem semper quicquid libet, aliud alio fuerit tempore, illam nobis specialiter diem tribuimus qua redituri sumus: Itaque dominus, qui falli sese non u*o*lt neque decipi, quem Kalendis uelit adesse, redire iubet pridie. Illud autem quale est, quod temulentum execratur atque agnoscit quam cito? modum qualitatemque uini in uoltu et labiis primo conspectu uidet [falli se pror-

---

1 *inuersae* (i *in ras.) P* | nec mulas nec se *Orellius* | huic rei prorsus ω hinc rursus *Klinkh.* 2 itiner*e* (e *in ras.*) *P* | aliud fuit. sit ω fit *uulgo* alius facit iter *Klinkh.* 3 et *om.* ω *add. Klinkh.* 5 litigat *Canneg.* | moueri *uel* nouare *Rittersh.* 6 continuoque clamat ω *correxi* 8 O iniqua] O $\overset{u}{\text{q}}$ seua *(in ras. excepta* ua *syllaba) V* 9 tum] cum *p* 10 litem intendit] licet tendit *P* 11 iam uolebam dicere *om. P* 14 artem *VP* . . . em *L euanuerunt priora*, ar *adscripsit m. s. XVII*, uel mentem *Daniel* 15 largit$\overset{u}{\text{e}}$r *P* | causas *om. P* 16 quaerit *P* 17 quicquid] quic *in ras. P* (quidlibet *C*²) 19 simus *p* uult ω 20 *post* pridie *lacuna sex litterarum extremo in uersu V* 21 quale *om. P* | temȯlentum (v *pr. ss.*) *V* | exsecratur *P* 23 uultu ω *at* o *ex* u *pr. L* | *s.* Falli — solent *uncinis inclusit Klinkh.* | se *ss. P*

sus non uolt neque circumueniri, ut solent]. Quisquamne huic possit bene aut seruire aut obsequi? calidam fumosam non uolt neque calices unguentatos. Quaenam hae sunt deliciae? urceolum contusum et infractum, *oe*nophorum exauriculatum et sordidum, ampullam truncam *r*imosamque de*pst*is fultam cerulis non simpliciter intuetur: bilem tenere uix potest. Iam excogitare nequeo, quid sit quod tam prauis placere possit moribus. Vinum autem corruptum tenuatumque lymphis continuo intellegit. Solemus etiam uinum uino admiscere: Numquid adulteri*n*um dici hoc potest, cum lagoena uetere castrata suco rursus completur nouo? Etiam hoc Querolus crimen indignum putat et, ut est nequitia, suspicatur hoc statim. Ipsum etiam pauxillum argenti leuibus *tu*nsum tympanis limari commutarique semper credit, quia factum est semel. Quantula est autem discretio? In argento certe unus est color: Nam de solidis mutandis mille sunt praestigia. „Muta remuta" facimus, et hoc mutari non potest. Has saltem distingui non oportet tam gemellas formulas. Quid tam simile quam solidus solido est? Etiam hic distantia quaeritur in auro: uoltus, aetas et color, nobilitas, litteratura, patria,

---

1 uolt *LVP* uult R | circumuerit *(al.* niri *ss.) P* 3 uolt] o *ex* u *pr. L* | ul' patenam *mg. al. add. P* 4 contunsum *C* 5 ynoforum *ω* 6 limosam *ω correxi* | densis *ω correxi* 7 bilem] .i. amaritudinem fellis *gl. R* 9 moribus possit *Rp* | Vnum *LV?* Vinum *P* 11 Nunquid *V* | adulterium *ω correxi* | hoc *om. C* 12 lagena *R* | suco///rus' (r *al. ss.*) *P* | suco] .i. uino *R* sacco *Rittersh.*: *sic Plinius XVIIII 53* inueterari uina saccisque castrari, *item XXIII 45 XIIII 138* 13 conpl. *V* | hoc *om. P* | crimen (ri *in ras.*) *P* 14 & ut *LV?* & *om. P* 15 paxillum *L* | tensum *ω* tunsum *Wernsd.* | tĩpanis *P* triumphanis (*gl.* .i. foliis) *Rp* 18 solidis] .i. nummis uel denariis *R* | millae *L* 19 mutare muta *p* | facimus] .i. dicimus *gl. R* facinus *Canneg.* | et hoc] .s. argentum *R* 20 saltim *V*[1] saltem *LV*[2]*P* | portet *P* 23 uoltus] o *ex* u *pr. V* | color] or *ex* ur *pr. L*

grauitas usque ad scriptulos quaeritur in auro plus quam in homine. Itaque ubi aurum est, totum est. Hoc ante Querolus ignorabat, sed mali perdunt bonos. Ille autem arbiter, ad quem nunc eo, quam sceleratus est homo! seruis alimenta minuit, opus autem plus iusto imperat. Inuerso hercle modio si liceret, turpe *e*liceret lucrum. Itaque si quando isti casu uel consulto se uident, tunc inuicem sese docent. Et tamen hercle, ut omnia dicantur: si necesse est, malo meum. Adhuc ille noster qualiscumque est, tamen auarus non est in suos. Solum illud est quod nimium crebro uerberat semperque clamat. Itaque illis ambobus deus iratus sit. Et non sumus tamen tam miseri atque tam stulti, quam quidam putant. Aliqui somnulentos nos esse credunt, quoniam somniculamur de die. Nos autem id facimus uigiliarum causa, quia uigilamus noctibus. Famulus qui diurnis quiescit horis, omni uigilat tempore. Nihil umquam melius in rebus humanis fecisse naturam quam noctem puto. Illa est dies nostra; tunc aguntur omnia. Nocte balneas adimus, quamuis sollicitet dies. Lauamus autem cum pedisequis et puellis: nonne haec est uita libera? luminis autem uel splendoris illud subornatur, quod sufficiat, *non* quod publicet. Ego nudam teneo, quam domino uestitam uix uidere licet. Ego latera lustro, ego effusa capillorum metior uolumina, adsideo am-

1 scripulos *C*   3 querulus *L* | Sed et mali *C*   5 mi/nuit (i *ex* u) *L*   6 sci *P* | liceret ω [.e.]liceret *P* eliceret *Daniel*   7 casu] a *ex* u *L*   12 uerberat *ex* uerberett *pr. L*   13 s[u]imus (*pr. c.*) *L* | atque stulti (tam *om.*) *Rp*   14 somnulentos ω somnolentos *R*   17 n[o]actibus (*pr. c.*) *V* | Eos qui de nocte uigilant non est mirum Et de die somniculari *f*   18 tempore (*om.* omni) *Klinkh.* | unquam *V*   21 lauamur *Rp*   22 pedissequis *LP?* pedisequis *V*   23 plendoris *L* | quod ω non quod *Rp*   24 plublicet *L*   25 domino] domi *P*   26 effossa *Rp* | adsideo//ampl. *P*

plector, foueo foueor: Cuinam dominorum hoc licet? illud autem nostrae felicitatis caput, quod inter nos zelotypi non sumus. Furta omnes facimus, fraudem tamen nemo patitur, quoniam totum hoc mutuum est. Dominos autem obseruamus atque excludimus, nam inter seruos et ancillas una coniugatio est. Vae illis apud quos domini uigilias multam in noctem protrahunt. Tantum enim seruis de uita abstuleris, quantum de nocte abscideris. Quanti sunt ingenui, qui transfigurare sese uellent hoc modo, mane ut domini fierent, serui ut uespere. Numqu*id*nam tibi Querole opus est, ut, cum istaec omnia, nos exercere tu*a*, ut tributum, cogites? Nobis autem cotidie nuptiae natales, ioca dibacchationes, ancillarum feriae. Propter hoc quidam nec manumitti uolunt. Quis enim tantam expensam tantamque impunitatem praestare possit libero? sed nimium hic resedi. Meus ille credo iam nunc clama*b*it, ut solet. Fas erat me facere quod praecepit, id est ut ad sodales pergerem. Sed quidnam hic fiet? accipienda et mussitanda iniuria est. Domini sunt, dicant quod uolunt; quam diu libuerit, tolerandum est. Di boni numquamne indulgendum

---

3 zelotipi *ω* 4 partitur *p* 4 obseramus *Rittersh.* | excludimur *p* 6 seruos] o *ex* u *pr. L* | Ve *LP* 9 quanti enim sunt *Rp* | ingenii[v] *P* 11 ut/uespere (s *er.*) *P* | uesperi *R* | numquam *libri* Numquidnam *Orellius* Numquid *uel* Namque *Klinkh.* 12 ut cum] tecum *Daniel* cum *om. Rp* | ista hec *Rp* | exercemus *Daniel in L adscripsit* | tu aut *LV* tu aũt *PR* 13 tu attributum c. *Klinkh.* tu ad tributum c. *Daniel l. l. et in notis* tu tantum tr. c. *Wernsd. alia uid. ap. Orellium* ut, cum istaec omnia (*sc.* exercemus), nos exercere tua ut tributum (*sc.* est) cogites *scripsi* | cogitas[e] *P* 14 iocandi bacch. *p* dibacationes[h] (h *al.*) *V* dibat[h]cationes *P* dibach. *L* | Propter *om. P* 15 „in hoc loco parum quid deest“ *p* | Qui[s] (s *al. ss.*) *V* 16 inpun. *P* 18 clamauit *ω* clam. *ex* clem. *pr. L* clamabit *Daniel* | qđ. [p̄]cępit (*pr.* p *ss.*) *L* 19 id est] iđ *P* 22 dii *ω* | boni *ex* bona *L*

est mihi quod dudum peto, ut *d*ominus ille durus et dirus nimis a*ga*t ex municipe aut ex togato aut ex officii principe? quam ob rem istud dico? quia post indulgentiam sordidior est abiectio. Quid igitur optem, nisi ut faciat ipse, quod facit? Viuat ambitor togatus, conuiuator iudicum, obseruator ianuarum, seruulorum seruulus, rimator circumforanus, circumspectator callidus, speculator captatorque horarum et temporum, matutinus meridianus uespertinus. Inpudens salutet fastidientes, occurrat non uenientibus utaturque in aestu tubulis angustis et nouis.

MANDROGERVS. QVEROLVS III 1

MAND. Depone ab humeris Querole pondus tam graue. satis factum est religioni, quod tute ipse malam fortunam portasti foras. QVER. O Mandrogerus, fateor, numquam fieri posse hoc credidi. Potentiam tuam et religionem ipsa res probat. Arcula istaec iam dudum, ut a me introlata est, quam leuis mihi soli fuit, et nunc quam grauis est duobus? MAND. Nescis nihil esse grauius fortuna mala? QVER. Edepol noui et scio. MAND. Di te seruent homo, mihi ipsi hoc praeter spem uenit, quod laudas modo. Nullam umquam domum sic purificatam retineo. Quicquid erat calamitatis egestatisque, inclusimus. QVER. Miror hercle unde pondus? MAND. Enarrari subito hoc non potest; ceterum solet euenire, ut istaec ca-

---

1 ut oms̃ *L* ut // m̃s *V* ut m̃s *PRp* ut omnis *Daniel* ut dominus *scripsi* | et dirus] sit diues *Canneg.* 2 aut ω agat *Klinkh.* 3 illud *Rp* 5 *an* patiatur? | ipse *om. p* 6 iudic/um (i *er.*) *P* 7 circumspector *C* 8 spectator *P* (*ubi* t *pro* l' *positum suspicor*) | capitor *V*¹ 9 Inp. *LV?* Imp. *P* | salutat *L* 10 fastidiantes *L* | non] non in *P* | utatorque *P* ‖ *solum* MANDROGERVS *P* | *post* QVERVLVS *interstitium X litterarum V* 15 Nunquam *V* | hoc *al. ss. P* 16 is(h)taec (h *al. ss.*) *P* ista haec *R* 20 Dii *VP* Di *L* | preter ω 21 spem] τp̃r *P* | uenit *ex* euenit *factum uidetur L* 23 includimus *P* 25 caeterum *L* | ista hec *P* ista hęc *R*

lamitas moueri multis non possit iugis. Iam istinc. Ergo ministri nunc mei lustrum istud in fluuios dabunt. Tu autem monita quae iam nunc dabo sensibus imis cape: Mala haec fortuna quam abstulimus redire temptabit domum. QVER. Nec di sinant, una sit illi istaec et perpetua uia. MAND. Triduo ergo istoc periculum tibi est, ne haec ad te redire temptet res mala. Tu igitur uniuerso hoc triduo domi clausus esto nocte ac die. Nihil de domo tua for*as* nunc dederis nihilque intra aedes recipias. Vicinos cognatos amicos omnes tamquam profanos respue. Ipsam bonam fortunam clamantem pulsantemque hodie nemo audiat. Exacto autem hoc triduo illud domi non habebis, quod ipse ex ipsa excluseris. Abi ergo intus. QVER. Ego uero ac libens, dum tantummodo inter me ac fortunam meam solum paries intersit. MAND. Celeriter h*i*nc *te* abige. Hem Querole fortiter claude nunc fores. QVER. Factum est. MAND. Seras et catenas adhibe. QVER. Tamquam pro memet fecero.

III 2 MANDROGERVS. SYCOFANTA. SARDANAPALLVS

MAND. Pulchre edepol res processit. Inuentus spoliatus clausus est homo. Sed ubinam ornam respicimus? uel ubi arculam istam confringemus atque abscondemus, ne furtum indicia prodant? SYCOF. Nescio edepol nisi ubicumque in flumine. SARD.

---

1 istinc] .s. efferantur *gl. R* 3 non ita quae *LV?* monita quae *P* monitãq, *R* 4 Mala *om. P* | Mal*a* a *ex corr. pr. L* 5 tem(p)tabit (p *pr. ss.*) *V* | dii *ω* | ill*i* i *in ras. pr. L* 6 istaec *om. P* ista hec *R* | istuc *ex* istoc *pr. L et* istoc *VPRp* 7 neç *P* 9 foris *ω* foras *Rittersh.* 10 amicos cognatos *Rp* 12 pulsantæm *L*[1] 13 hoc *om. p* | non *om., al.* num *ss. P* 14 ipse *om. Rp* | exclu/seris (s *er.*) *L* 16 hunc *ω* hinc te *Canneg.* 17 abege *V*[1] *an* abi ergo? ‖ *solum* MANDROGERVS *P* 20 P/ulchre *V* 21 homo //////// Sed ubinam (Sed ubinam *bis scriptum erat*) *P* 23 absc̃/demus *pr. c. L*

Credis Mandrogerus? prae gaudio ornam illam inspicere non ausus fui. SYCOF. Neque ego. MAND. Atqui hercle ita facto opus fuit, ne mora suspicionem afferret. SYCOF. Verum est. MAND. Primum fuit, ut inueniretur: istud iam sequitur, tutum est. SYCOF. Quicquid libet narres, Mandrogerus, recedamus qualibet. Ego autem non credam mihi, nisi aurum inspexero. MAND. Neque ego. simu*l* pergamus. SYCOF. Hac atque illac, tantum ad secretum locum. MAND. Pro nefas, uiae omnes seruantur, ripae frequentantur. Pergamus quocumque celeri.

PANTOMALVS ET ARBITER IIII 1

ARB. Hem Pantomale, domi quid agitur? Vester ille quid facit? PANT. Quod nosti male. ARB. Ergo queritur? PANT. Non plane, ita sit nobis incolumis atque propitius. ARB. Atqui hercle solet esse ingratus. PANT. Quid uis fieri? sic res habet: caelum numquid aequaliter administratur? sol ipse non semper nitet. ARB. Bene, Pantomale noster, tandem pro dominis solus qui haec dictitas. PANT. Eadem dico uobis absentibus praesentibusque. ARB. Credo, nam semper noui te bonum. PANT. Tu nos bonos ac semper felices facis, qui nostrum illum bene mones. ARB. Feci et facio semper. PANT. Vah, utinam ille mores seruaret tuos essetque apud nos tam patiens atque indulgens, quam tu cum tuis. ARB. Non agnosco haec Pantomale suffragia, nimium nosmet praedicas. PANT. Edepol nos

---

1 illam *in ras. pr. L* 2 Atque herche *P* 3 suspitionem *L* | afferret (*prius* f *in ras. pr.*) *L* 4 Ueritn [um] (um *al. ss.*) *P* | est *om.* *P*[1] 5 Istud quod iam *Rittersh.* 6 narras *Rp* | mandro (gerus *al. ss.*) *P* | secedamus *Klinkh.* 7 intellexero (spe *ss. al.*) *P* 8 dissimulo *ω* simul *scripsi* 10 frequentantur *VPR* frequentur *L* || *solum* ARBITER *P* 14 quaeritur *ω* 15 ARB. *in ras. P* 16 num (quid *pr. ss.*) *L* 22 Fæci & *P* 23 Vach *P* 26 predicas *L*

omnes scimus et laudamus plurimum. Vtinamqne illa tibi omnia eueniant, quod nos optamus seruuli. Arb. Immo tibi! hercle pellibus ossibusque uestris eueniat, quicquid optasti mihi. Pant. Ah cur ita suspicaris? num quidnam in aliquo nos grauas? Arb. Non, sed quia uobis naturale est odisse dominos semper sine discrimine. Pant. Male imprecamur multis, verum est, et saepe et libere, sed illis sycofantis et maliloquis, quod nosti bene. Arb. Age iam credo. Sed quidnam tu dominum facere aiebas? Pant. Rem diuinam coeperat. Magus praesto erat cum ministris. Intus omnes tunc ibant simul. Arb. Quidnam est hoc quod fores clausas uideo? credo diuinam rem gerunt. Euoca illinc aliquem. Pant. Hem Theocles, hem Zeta! aliquis huc adsit cito. Quidnam esse hoc dicam? Silentium est ingens, nemo est. Arb. Solebant non ita somniculari ianitores ista in domo Pant. Credo hercle, religionis causa ab importunis cautio est. Eamus huc ad pseudothyrum quod nosti bene. Arb. Quid si illic clausum est? Pant. Ne uereare me duce. Noster ille est aditus; claudi, non intercludi potest.

MANDROGERVS. SYCOFANTA ET SARDANAPALLVS. *QVEROLVS*
IIII 2

Mand. O me miserum. Sycof. O me infelicem. Sard. O me nudum et naufragum. Sycof. O magister

---

1 Utinamque //// illa (ita *er. uidetur*) *L* 2 quod] q̃/ *P* 3 ossibus (que *om.*) *C* 4 ah *V* Ha *LP* 5 Non *om. Rp* 7 Male p̃ inprec. (p̃ *in ras.*) *P* mala *Klinkh.* 8 sepe *ω* | sicof. *P* 9 maliloquus *p* | quod] quos *Canneg.* 11 accoeperat *P* (occoeperat *C*) 13 quod *om. P* | clausas] *al.* ẽe *ss. P* 14 rem diuinam *Rp* | theodes *P* 15 cito *ex* ticto *P* 18 inport *P* | .i. cauendum est Donat. in Terent. *in L adscriptum (gl. ni f. libri R)* 19 ad psedothirum *LV at* psèd. *pr. c. V* adipse dochirum *P* ostium remotum a publico *gl. R* | quod *VRp* quam *LP?* 21 ducere *Rp* | est ille p | interclaudi *P solum* MANDROGERVS *P* QVEROLVS *addidi*

Mandrogerus. SARD. O Sycofanta noster. MAND. O pater Sardanapalle. SARD. Sumite tristitiam, miseri sodales, cucullorum tegmina. plus est hoc quam hominem perdidisse, damnum uere plangitur. Quid agitis nunc potentes? quid de thesauris cogitatis? aurum in cinerem uersum est. Vtinamque totum sic fieret aurum: magis essemus diuites. MAND. Depone pauper inane pondus, lacrimas demus funeri. O fallax thesaure, ne te ego per maria et uentos sequor. Propter te feliciter nauigaui, propter te feci omnia. Mathesim et magicam sum consecutus, ut me sepulti fallerent? aliorum fortunam exposui, fatum ignoraui meum. Iam iam omnia recognosco uaria haec phantasmata. Erat hic plane bona fortuna, sed alteri debebatur, non mihi. Nostra haec mutauere fata, thesaurum nos, sed alienum, inuenimus. Quaenam est haec peruersitas? Numquam ego fleui meum, nunc plango alienum. Et te Querole iustus non tangit dolor? SARD. O crudele aurum, quisnam te morbus tulit? quis te sic rogus adussit? quis te subripuit magus? exheredasti nos thesaure: quo*n*am redituri sumus tot abdicati? quae nos aula recipiet? quae nos olla tuebitur? MAND. Accede amice, aulam iterum atque iterum uisita. SYCOF. Aliam spem quaerere amice poteras, haec iam non calet. MAND. Perlege quaeso iterum titulum funeris atque omnem scripturae fidem. SARD. Quaeso inquam sodes, funus egomet quodlibet contingere nequeo; nihil

---

2 sardinapalle *V*[1] sardapalle (na *al. ss.*) *P* | SYCOF. sumite *R* | Sume (ite *al. ss.*) *V* | sodoles *P* 3 cucull.] .i. uiatorum *R* 7 esse (m' *pr. ss.*) *L* | paulisper *Rittersh.* 9 ego] g *R* | sequar (o *ss.*) *Rp* 11 tonsetututus *L* 13 iam *semel C* | omniao *m. P* | uana *Orellius* | fantasmata *ω* 14 fortona *L* | alte (ri *ss. pr.*) *L* | debobatur (e *ss.*) *P* 15 facta *P* 16 est haec *VPRp* haec est *L* 20 exheredasti] edasti *in ras. V* 21 quoniam *ω* quo iam *Grut.* quonam *Daniel* 22 tu/e///bit (r *ss.*) (*post* tu *litt.* t *er.*) *P* 25 fuen(ris) *P*

est quod metuam magis. SYCOF. Meticulosus homo es, tu Sardanapalle; ego perlego: TRIERINUS· TRICIPITINI FILIUS· CONDITUS· ET· SEPULTUS· HIC· IACET Hem me miserum, hem me miserum. MAND. Quidnam tibi est? SYCOF. Anima in faucibus: audieram egomet olere aurum, istud etiam redolet. MAND. Quomodo? SYCOF. Claustrum illud plumbeum densa per foramina diris fraglat odoribus. Numquam ante haec comperi aurum sic ranciscere. Vsurario cuilibet faetere hoc potest. MAND. Quisnam cinerum est odor? SYCOF. Ille pretiosus atque tristis, cultus quem poscit miser. MAND. Honorifice hoc bustum tractatum apparet, cuius adhuc sic redolet dignitas. SYCOF. Ego istaec non pertulissem, si recinenti ac monenti credidissem graculae. SARD. Ego in laqueos non incidissem, si monita curti seruassem canis. MAND. Et qualiter te admonuit? SARD. Egredienti mihi ad angiportum suras omnes conscidit. MAND. Vtinam tibi crura ipsa eneruasset, ne umquam inde mouisses pedem. O Euclio funeste, parumne uiuus illusisti? ne defunctus desines? et quid ego non merui qui agelasto illi et perfido fidem ac-

---

1 Meticulosus V^1 Metuculosus LV^2P 2 sardinapalle V^1 tricipini *R* 3 hem me miserum *semel P* 4 hem] heu *Rittersh.* 5 SARD. ω SYCOF. *Klinkh.* | faucibus] here? *ss. al. P* 6 istud *R* 7 duris *PRp* 8 fraglat (*rasurae super* r *et* l) *V* flagrat *LP* fragrat *Rittersh.* | Nun/quam *V* | ante hec *in ras. P* 10 est odor *in ras. pr. V* | preciosus *LP* 13 ista haec *R* 14 credissem (di *ss. al.*) *P* grac.] nomem uxoris suae *gl. Rp* 15 Ego *om. Rp* | non *al ss. P* | monit(a) *V* 16 ammonuit *R* 17 angniportum *P* | sures *P* 18 conscendit *LV* consci//dit *P* | tibi *pr. ss. L* 19 euclie (o) (*pr. c.*) *V* 20 illusti (si *pr. ss.*) *P* | desinens ω desines *CRp* desinas *Klinkh.* | Hei quid *Grut.* ecquid *Orellius* 21 qui] q *P* qui *post* agelasto *legitur p* | *post* qui *interposita sunt in* ω *haec uerba:* ·agelastus est sine ius minimo stans. (legatus est *P* sine risu *C Daniel*) *deleta quidem al. m. in VP, Danielis ni f. manu in L Sed nescio an his sublatis lacuna sit statuenda post* qui

commodaui. et *en* fortunas meas in ipso risit exitu. Sycof. Heia quid nunc facimus? Mand. Quid autem, nisi quod dudum diximus, ut nos saltem de filio eius Querolo ulciscamur probe? atque illum, quoniam est credulus, mirificis l*u*d*a*mus modis? Aulam illi per fenestram propellamus clanculum, ut et ipse lugere incipiat, quem nos iam dudum plangimus. pedetemptim accede atque ausculta, Querolus quid rerum gerat. Sard. Consilium placet. Mand. Accede edepol, sed urbane respice. Sard. Attat quid ego uideo? Omnes nunc intus homines fustes et uirgas tenent. Mand. Cred*o* edepol isti malam fortunam exspectant creduli. accede atque homines miris terrifica modis: malam illam dicito esse te et comminare tamquam in aedes inruas. Sard. Io Querole. Qver. Quis tu homo es? Sard. Fores celeriter uid*e*. Qver. Quam ob rem? Sard. Vt domum rursus ingrediar meam. Qver. Hem Zeta, hem Pantomale, hac atque illac obsistite. Sard. Hem Querole. Qver. Quid rogo nomen tu uocitas meum? Sard. Ego sum tua fortuna, quam redituram praedixit magus. Qver. | Abi hinc *o*cius mala fortuna, quo te sacerdos detulit. | Abscede hinc, ego hodie fortunam non recipio nec bonam. Mand. Heus tu Syco-

---

1 et] hei *Grut.* en *Wernsd.* et en *ego* qui *Klinkh.* | risit *ex* ridet *ni f. P* 2 Eia *R* 3 saltim *P* 4 querŏlo *P* 5 laudemus *ω* ludamus *Pithoeus* 6 propelamus *P*[1] 8 auscu^{t}la *P* 9 Mand. accede (*cum interstitio*) *L* | sed turba ne *Canneg* 11 Mand. Crede (*cum interstitio*) *L* 12 Crede *LV* Credo *P* 15 ^{r}ruas (in *om.*) *P* | Ió (o *cum apice*) *L* 16 uides *ω* uide *Klinkh.* sodes *Canneg.* uidues *uel* foras c. uadas *Wernsd.* | Quamobrem] *litterae* uamobr *in ras. P* 17 meā (a *ex* u) *V* 18 *post* Obsistite *in ω secuntur uerba* Abi—detulit, *quae ex Klinkhameri sententia post* magus *u.* 21 *traieci* 20 tu^{a} (a *pr. ss*) *L* 21 predixit *ω* | potius *libri* ocius *Orellius* 22 Abscede hinc *del. Klinkh.* 23 recipio *VPRp* recipiam *L* | ne^{c} (*pr. c*) *L*

fanta ad ianuam *ista*m homines seuoca, dum ego bustum hoc per fenestras ingero. SYCOF. Aperite hanc ianuam. QVER. Omnes celeriter huc accurrite. MAND. Ecce tibi thesaurum Querole, quem reliquit Euclio. Talem semper habeas, talem relinquas filiis. Omnia sunt perfecta, nos hinc ad nauem celeriter, ne quod etiam nunc subito hic nobis nascatur malum. SARD. Ah quid hodie acciderit, subeundum est. Tantum recurram huc paululum: perdidi mysterium, nisi ipse Queroli uerba audio. homo est autem et credulus et formidolosus plurimum. Qualiter nunc ille exhorrescit mortuum? Admouebo aurem hac leuiter. hem quidnam ego audio? Omnes intus gaudent, tripudiant, nulla spes mihi est. auscultabo iterum: actum est, felicitas ad istos uenit, nobis ergo nobis male. Omnes intus saccos capsas scrinia requirunt, aurum isti tractant, solidi intus tinniunt: heu me miserum. Vita erat, ubi nos mortem putabamus esse conditam. Errauimus miser*e*, sed non simpliciter; errauimus *s*et non semel. metamorphosis hic agitur: bustum abstulimus, aurum abiecimus Sed quid ego? nunc solum hoc restat [nunc] mihi ut pro fure iam nunc tenear. Ibo ad coniuratos meos, ne tantum facinus uerumque funus solus egomet defleam.

V 1 LAR FAMILIARIS

Tandem urna peperit auri grauida pondera, uilis

---

1 hanc ad ianuam *P* (ad hanc ianuam *C*) | sta ω (*ss. pr. L*) istam *ego* | seuoctc (tc *pro* a) *L* euoca R^1 3 celeriter *om. C* 4 reliquid *P* 8 ah *V* ha *LP* | quod *C* quicquid *Rp* 11 exorrescit *P* exhorrescet *Grut.* 13 Omnes / /// / / / saccos (*uocis erasae prima littera* g *erat*) *P* 19 miseri ω misere *ego* | et non ω set *scripsi* 20 metamorforsis *V* 21 ego nunc? *R* nunc *del Pareus* nonne *Canneg.* 22 nunc mihi ω nunc *deleui, at fort. leg.* nunc solum hoc restat unum mihi | Ibo] ideo *R* 24 egomet solus *P* LAR FAMILIARIS *LV om. P* 25 grauia *Klinkh.* | pondere $Daniel^2$

que mater grande puerperium dedit indigna quae frangeretur. Tanta hoc non meruit fides. Magna plane aula et memorabilis uno atque eodem tempore domino fidem persoluit, furtum fecit furibus. O sapiens Euclio, nos iactantes non sumus. thesaurum seruasti uiuus, liberasti mortuus. Omnes itaque homines nunc intellegant neque adipisci neque perdere ualere aliquid, nisi ubique faueat totum ille qui potest. Quantum ad personam Queroli spectat, perfecta iam sunt omnia. Sed Mandrogerontem illum furem ac perfidum nunc inlaqueari uolo, qui ubi primum hoc audierit remque omnem agnouerit, continuo rediturus est, ut thesaurum diuidat. Codicillos etiam proferre audebit, quibus ita coheres scriptus est, si aulam Querolo sine fraude ostenderet. Quid huic merito eueniat, nisi quod iam nunc fiet? ferat quod facere uoluit, nam quod fecit nostrum est.

QVEROLVS. ARBITER ET PANTOMALVS V 2

QVER. O arbiter iamne credis quod uidisti modo? ARB. Edepol credo et scio. QVER. Quid tu Pantomale dicis? PANT. Quid ego dico nunc fieri? *queri* ut post hac desinas. QVER. Mens mihi gaudio est confusa. Quid primum? stupeam an gaudeam, consiliumne senis

---

1 pue^r^perium *P post h. u.* PANTOMAL' *rubro additum P* 2 frangerentur *P* 6 ui^u^uis *P* 8 aliquem *Klinkh.* | ubi (q. ss. *pr.*) *L* ubi *codex Sti Victoris* | foueat *P* faueant *Rp* 9 queroli *VPR* queruli L 10 mandrogero^u^ ante *P* (Mandrogerum ante *C*) | ac fidum (per *ss. pr.*) *P* 11 inlaq. *VPR* illaq. *L* 13 codicellos *R* 14 coheres *P* cohaeres *LV* ‖ *personarum notae desunt omnes P* 18 O *deest P* 19 *post* Edepol *interstitium dimidii uersus P* 20 Q. e. nunc dico *P* | *inter* dico *et* fieri *interstitium* 14 *uel* 16 *litterarum P* | fieri ω fieri? *R* fleri *Daniel* flere *uel* queri *Rittersh. hoc ipsum post* fieri *interposui.* 22 primum] mum *in ras P* | et *libri at* & (*ss. al.* an) *V*

nostri an diuinitatis? Arb. Inprimis *d*onum diuinitatis; nam si ad hominem respiciendum est, facile intellegitur et apparet furem tibi plus profuisse quam patrem. Qver. Quid de memet censes, qui tam tarde agnouerim fragmenta urnae illius, quam iamdudum noueram? Arb. Ego mihi non credideram, nisi quod ilico inspexi locum terramque motam ante hoc non credidi. Pant. Atqui ego nihil dubitationis recepi, *u*bi in testulis quasdam litteras uidi. Qver. Ergo istaec omnia Mandrogerus ille fecit? Arb. A*t* quid fieri aliud potest? Qver. O sceleratum hominem, magum mathematicum*que* qui sese diceret. Egone manibus meis praesidium paternum ut efferrem de domo, ego memet domine condere*m*? Ego ut redeunti obuiarem thesauro? hoc est plane illud quod Lar familiaris praedixit meus: etiam renitenti ac repugnanti uentura mihi omnia bona. Arb. Quam pulchre factum est, ut cupiditas sic falleretur hominis fallacissimi? Qver. Credis arbiter, me*o*s ut nosti mores munificos nimis? munerare hercle possim hominem si nanciscerer; ita ridicule sceleratus fuit atque ipse sese lusit in omnibus. Arb. Ille quidem, ut scimus, male meruit perfidus, sed quoniam tibi per illum bene uenerunt omnia, omnes illi bene optamus facto non merito suo. Qver. Attat quidnam est? nisi fallor Mandrogerus ille est eminus. Quidnam ille h*u*c reuenit? Nouum credo ali-

---

1 *Arbitri notam hinc sublatam post* bonum (*sic libri*, donum *Orellius*) *reposuit Koenius* 2 faci/le *P* 3 t^{b}ii *P* 5 figmenta *Canneg.* 8 *an* non memini? | recepi *in ras. P* | Ibi ω ubi *Daniel* 9 ista hec *P* ista hæc *R* 10 Aut ω At *Daniel* | a quo fieri alio *Canneg.* 11 mathematicumque *Rittersh.* que *om.* ω 14 condereт̆: ω conderē (*gl.* conderetur) *R* | domi ne ω domi ut reconderem *Klinkh.* 16 acre pugnanti *L* 17 bona omnia *PRp* 18 sic fall. *VPRp* fall. sic *L* 19 meus ω *at* meůs (o *al. ss.*) *P* (meo, *et antea uidetur habuisse* mi *C*) meos *Rittersh.* | et nosti *Canneg* 20 homine *L* 22 sciạmus *V* 24 illi *VPR* ille *L* | optemus *Canneg.* 26 hic *LP* h^{u}ic *V* huc *Rittersh.*

quod praestigium iterum hac ex*h*ibet. Abi celeriter intus Pantomale et fragmenta urnae illius h*uc* ad nos exhibe. Arb. Placet hercle. Qver. O bone arbiter, fraudulento isti magnam iniciamus calumniam. thesaurum nostrum ab hoc ereptum poscamus modo atque adstruamus ab ipso nobis alienum mortuum esse coniectum domi. Arb. Consilium placet. Qver. Propositum ergo retineam*us*, secuntur cetera.

QVEROLVS. ARBITER ET MANDROGERVS V 3

Mand. Aue mi Querole. Qver. Etiam salutas furcifer, quasi hodie me non uideris? Mand. Vidi edepol te uisumque iterum gaudeo. Qver. At ego iam nunc uiuo faciam, ne tu iterum facias. Mand. Eho quid commerui? Qver. Rogas sceleste, qui hodie domum[1] expilasti meam? Mand. Missa istaec face; non sum alienus uobis. Domum egomet istam iam pridem holo. Qver. Iterum ad magicas? Aurum subripuisti hodie meum. Mand. Fortassis iure feci: non debebatur et mihi? Qver. Pulchre edepol, solus exinde hic fui. Vbinam mihi nunc tu frater nasceris et nouellus et senex? Vnde subito tam uetustus, qui nuper natus non eras? Nam si fratrem meum te esse adseueres perdite, illud nunc restat, ut te dicas bimulum; nam tertio anno pater meus ille Euclio cum est profectus

---

1 prest *ω* | exibet *LV* exibet (h ss.) *P* exibit *Rittersh.* 2 hic *LP* hic (u ss.) *V* 8 retineam *ω* retineamus *Daniel* | sequuntur *LP* secuntur *V*[1]*R ut semper* sequantur *V*[2] *Daniel* sequentur *Canneg.* | caetera *LP* ‖ QVEROLVS ET MANDROGERVS *p solum* MANDR. *P* 9 Aue mi] ueni *P* | salutis (a ss.) (*pr. c.*) *P* 10 furtifer *P* | hodi (e ss.) (*pr. c.*) *L* | Vidi] *V in ras P* 11 Ad ego *P*[1] 12 si uiuo *Rp.* si *al. ss. P* | gaudeas *Klinkh.* | eho *V* heo *LP* 13 q (d ss.) *P* 14 exspoliasti *P* (expol. *C*) 15 uobis] uob *in ras. P* 17 hodie *om. P* | Non] Nam non *Rp* | debæbatur *L* 18 & *ss. P* 21 adseueræs *L* adsereres *Pareus* | o perdite *R* 22 trimulum *Pareus* 23 eucho (h *deleto* li *ss. pr.*) *V*

me hercle reliquit solum atque unicum. MAND. Superflua sunt ista, coheres ego sum, non frater, tibi. QVER. Non recte edepol fieri istud solebat; nam mallem amice fratrem te quam coheredem esse asseras. MAND. Quid multis opus est Querole: quod scriptum est lege. Sume igitur, noui fidem uestram. QVER. Hercle explorasti. Hem quid istuc est? „Senex Euclio Querolo salutem dicit filio. quia furtum tibimet fieri metuerem uel per seruum uel per extraneum quemlibet, Mandrogerontem fidelem amicum et peregre mihi cognitum ad te direxi, ut is tibimet quod reliqui sine fraude ostenderet. Huic tu medium thesauri dabis si fides ipsius atque opera expostulat.“ Hem sodes, paululum in parte huc ades. Nihil huic deberi res ipsa exponit et docet, sed usque quaque si placet insu*m*am: si libuerit, aliquid dabitur muneris. Tu igitur patris mei amicus ac sodalis peregre fuisti? MAND. Ipsa res docet. QVER. Nimirum inde tam fideliter nobis co*mmissa* istaec tace*s*. age amice, quoniam institutus es heres, da quod possit diuidi. MAND. Edepol inuestigaui ac dedi integrum atque inlibatum thesaurum. QVER. Eho tu mihi aliqu*ando* thesaurum dedisti? MAND. Tu negas? QVER. Nisi omnia in memoriam redigis, forsitan aliquid exciderit mihi. quem tu narras thesaurum? MAND. Quem tibi Euclio reliquit, ego tradidi. QVER. Et aurum ad te quemadmodum peruenit, homo alienissime?

---

1 reliquid *P* 2 usta *P* | sum *ss. P* 6 herche *P* 9 per extr.] per *om. C* | mandrogeronten *P* (v) 11 ut his *p* 12 sic *Rittersh.* 13 opora *L* (v) | paulolum (*pr. c.*) *L* 14—16 Nihil — muneris *Arbitro dedit Klinkh.* 14 hinc *Wernsd.* 15 insummā *LP* insūmā *V* insumam *scripsi* 16 Tu igitur] Q. *praefixit Daniel in L* 18 nobiscum missa *ω p* (cum *L* cū *VP*) *corr. Daniel fort.* nobiscum diuisa istaec? tace. 19 istaec] ista ēē *P* (istaec esse *C*) | tace *ω* a te *Grut.* commissa istaec taces? *Klinkh.* missa istaec face *idem antea* 21 illibatum *R* | eho *V* heo *LP* 22 aliquod thesaurum *VL* thes. aliquod *PR at* aliquod (ē) *P* aliquando *Daniel* | MAN. *in ras. V* 23 QVER. *in ras. V*

MAND. Iocabar equidem, fidem equidem postea ut perspiceres meam. QVER. Tu ergo thesaurum et secretum illud, quod noster senex dereliquerat, abstulisti? MAND. Vtique hoc tibi cessit bene; alter enim non reddidiset. QVER. Age iam sodes, *lus*isti satis. restitue potius, ueram ut cognoscamus fidem. MAND. Dis gratias, uicine arbiter, quod spes nostra in tuto est. Dixin paulo ante facere hoc non potuisse extraneum? Agimus gratias. QVER. Di te seruent amicorum optime, qui et mihi superstiti et defuncto illi seruasti fidem. Sed ubinam quaeso aulam illam condidisti? fiat plane, quod ille praecepit senex. exprome thesaurum, diuisio celebretur, quoniam praesto est arbiter. MAND. Immo potius tu aurum exprome et fidem tuam, quoniam egomet partes explicui meas. QVER. Fatigas nos Mandrogerus, an uere loqueris? MAND. Edepol uere loquor atque honeste; nam qui totum habere potui, partem peto. QVER. Ergo inter manus *tua*s aurum fuit nostrum? MAND. Fuit hercle. QVER. Tu nusquam hodie pedem, nisi restituas quod abstulisse te fateris, quia ire inficias non potes. Heia inquam, restitues quod abstulisti? MAND. Reddidi. QVER. Cui? quando? quomodo? MAND. Hodie per fenestram. QVER. Hahahe. Tu thesaurum ubi repperisti? MAND. Apud aedes sacras. QVER. Quo aditu extulisti. MAND. Hac per istam ianuam. QVER. Quid igitur fuit causae, ut per fenestram

---

1 Iocab$\overset{u}{o}$r (*pr. c.*)*P* | equidem fidem equidem *ω alterum del. Pareus* | per ficeres *P* 5 iam /// sodes (iam *bis scriptum fuerat*) *L* | soluisti *ω corr. Rittersh.* 6 MAN. *rubro ss. pr. V Querolo continuat Gruterus et Klinkh.* | Diis *VP* Dis *L* 7 Dixin] *haec Mandrogero dat Klinkh.* 9 *Queroli nomen del. Grut.* | Dii *ω* | optime *V* optume *LP?* 15 explicui/meas *P* | an/uere *P* 18 thesaurum *ω p* thesaur$\overset{s}{u}$ V^2 tuas aurum *ego* | n̄r *V* n̄r// *P* nostrum *Lp* 20 restituas *V* restitues *LP* | fateris — infitias *in ras. P* | inficias *V* 21 Heia] Mandrog. *dedit Daniel in L* | inquam *V* inquit *LP punctis deletum P* inquid *R* | restitue/(*s er.*) *P* restitue *Rp* 23 thessaurum *V*

redderes? Mand. Tu inquam thesaurum illum asportasti foras. Qver. Pulchre edepol condicionem codicillorum impleuisti, qua praeceptum est, ut thesaurum mihi sine fraude ostenderes. Verum tamen perscriptionem hanc transeo, qua uti possum, etiam si aurum nunc ipse mihi traderes. Haec superflua sunt, ubi res nusquam apparet. redde quod negas. Mand. O tempora, o mores, o pater Euclio! Hancine mihi tu domi fidem praedicabas? reddidi, fateor, omnesque per deos, ipsumque thesaurum inlibatum intra aedes proieci tuas. Qver. O arbiter bone, plus iste admisit quam putabamus. Hic nisi fallor ipse est, qui *o*rnam illam funestam nobis proiecit in domum. Mand. Di te seruent: Ipsam ego proieci. Tandem apparet ueritas. Qver. Dic quaeso Mandrogerus: fragmenta si aspexeris, potesne agnoscere? Mand. Ita ut compaginari per me possint omnia. Qver. Hem Pantomale, nescio quid paulo ante hic proferri iusseram. Arb. Praesto sunt partes illae, in quibus titulus inscriptus fuit. Qver. Agnoscisne Mandrogerus? Mand. Agnosco hercle. Tandem cessent artes et praestigia. Qver. Si uerum agnoscis, lege celeriter quod scriptum hic fuit. Mand. Et legi et lego. Cedo huc mihi Pantomale fragmentorum paginas. Trierinus· Tricipitini· filius· conditus· et· sepultus· hic· iacet Qver. Eho scelestissime dispicis? si uiuorum neglexisti gratiam, etiamne mortuis manus intulisti ad ludum et ludibria? Neque contentus eruisse bustum atque cineres ultimo

1 Tu quam (in *ss.*) *V* 2 conditionem *VP* | codicellorum V^1R 3 qua] quia *C* 4 michi *pr. ss. P* | praescriptonem *Daniel* 5 q^{u}a *P* 7 res *in ras. 6 litterarum P* 8 O patria o tempora o mores *Rp* | Hanccine L 9 predicabas *VL* p̄$^{d\,e}$stabas (*pr. c.*) *P* 10 deos] iuro *ss. P* | que *om. C* | illibatum *R* | contra (*at gl.* intra) *Rp* 12 urnam *ω* 13 Dii *ω* 18 Arb.] *Pantomalo dat Orellius* 21 prest. *ω* 22 uere *Klinkh.* 23 Caedo *VL* huic *LP* huc *V* 25 eho *V* heo *LP* | scel. me *Rp* 26 despicis *p* | gratias *C*

per fenestram etiam funestas mihi proiecisti reliquias? Quid ad haec dicis? thesaurum abstulisti, uiolasti sepulcrum, perdite; domum meam non solum compilasti, uerum etiam polluisti, sacrilege. Tu negas? MAND. Quaeso, quandoquidem me fortuna sic destituit, nihil quaero ulterius. Vale. QVER. At ego hercle quaero, cui mala omnia congessisti, scelus. Hem Pantomale, numquam ab istoc pedem. Ego iam nunc, ubinam praetor sedeat, inuestigabo celeriter atque omnia istaec exequar iure et legibus. MAND. Quaeso arbiter, pro me ut uerba facias: Nihil nisi ueniam expostulo. ARB. O mi Querole, numquam te celeriter usque ad sanguinem. Ignosce ac remitte: haec uera est uictoria. QVER. Age reliquiae illius defuncti recondentur: quid de thesauro fiet? ARB. Quid dicis Mandrogerus? MAND. Iuro per deos, iuro per ipsam quam rupi fidem, mihi nec aurum nec thesaurum esse. QVER. Remoue paulisper inania. Putemus nos paululum in iudicio stare. Ornam certe illam tu abstulisti. MAND. Factum est. QVER. Elige nunc Mandrogerus, utrum uoles: bustum illic an aurum fuit? Quandoquidem causa eius modi est, ut multis constet modis. MAND. Auribus teneo lupum, neque uti fallam neque uti confitear scio. Vtrum dixero, id contra me futurum uideo. Dicam tamen. Aurum illic fuit. QVER. Redde igitur. MAND. Hoc iam factum est. QVER. Factum doce. MAND. Or-

---

2 dicetis *Rp* 3 comp$\overset{1}{\text{u}}$lasti *V* uel spoliasti *ss. R* 5 sic *pr. ss. L* 6 VALE *P* 8 ab istoc *VRp* abstoc *LP* 9 pretor *ω* 11 expostolo *R* 12 Nunquam *V* | te celeriter *ω* tu celeriter *c. Sti Victoris* te celerites *Daniel* te scelera celeriter *Grut.* num tam seueriter *Koenius* n. te excites *uel* irrites *Orellius* 14 defuncti illius *PRp* | recond$\overset{\text{e}}{\text{u}}$ntur *V* recond$\overset{\text{s}}{\text{u}}$ntur *LP* recondantur *Rittersh.* 17 paliper *P* 18 in iudicio paulúlum *L* 22 constat LV^1P^1 constet V^2P^2Rp 24 Utrum utrum *Rittersh.* | Dic$\overset{\text{o}}{//}$ (*al. c.*) *P*

nam tu recognoscis? QVER. Quid uis, ut respondeam? Primum egomet aulam non recognosco, satisne hoc sufficit? MAND. Quid? titulum non recognoscis? QVER. Magis quam te, quem hodie primum hic noscito, sed finge nunc a nobis ornam et titulum recognosci: redde quod in aula fuit. MAND. Tu autem, quid in aula, quid fuisse dicis? QVER. Ego interim non proposui, tu fare quid uelis. MAND. Et uos a me aurum quemadmodum postulatis, cum res ipsa bustum et cinerem comprobet? ARB. Ergo adquiescis, ut bustum illic fuerit? MAND. Adquiesco, quandoquidem ita, sic se res habet. hac non processit, alia temptandum est uia. QVER. O stulte, sacrilegium confiteris, dum furtum negas. MAND. Quid si nihil illic fuit? QVER. Quidnam igitur postulas? aurum si fuit, abstulisti: si non sustulisti, non fuit. MAND. Vos quaeso dicite uicissim: quidnam illic fuit? QVER. Nobis interim sufficit purgare nosmet, obiecta repellere. Nam rite ingredimur; temptandum uia. MAND. Quodnam hoc monstri genus est? ego totum feci solus, totum nescio. Iam iam quaeso, quoniam mihi neque res neque causa superest, simpliciter dicite, utrumne furtum an sacrilegium ego commisi. Nisi forte illud nunc restat mihi, ut qui furtum non potui, sacrilegium neque uolui, utrumque fecisse conuincar nefas. QVER. Etiamne circuitione rem geris? Quid aliud autem in causa est, nisi quod prae-

---

3 Quid? *VR* 5 vrnam *R* 6 quod in] in *pr. ss. L* 7 quid fuisse] qd *eras P* | interim *ex* iterum *pr. c. L* | non *ss. al. P* 8 qđ *VR* q̧d *P* quid *L* 9 ipsa *om. C* 11 ita sese *Daniel* 12 temtandum (p *pr. ss.*) *V* 14 QVER. *om. et* Qv. *ss. P* | Quidnam] Quidquid *P* 15 tulisti (sus *om.*) *PRp* 17 MAND. *marg. pr. P* 18 Nam si] Non litem ingredimur *Daniel*[2] | si te ∞ te *om. C* rite *scripsi* | tempt.] p *postea intrusum V* | alia *add. Klinkh.* 19 Quidnam *PRp* 20 iam *semel C* 22 dicere (*al. c.* cite) *P* 24 sacrilegium] *litt.* sacrile *in ras. P* 25 conuincor *P* conuincar. Nefas *Rp* („exclamatio“ *Daniel ss. in L an hoc gl. libri R?*)

sidium abstulisti et cineres abdidisti? unum fraudulenter, aliud nequiter. Neque enim te bustum expetisse, aurum abiecisse credere quisquam potest. MAND. Optime totum hoc asseritur et mihi ipsi uerisimile uidetur. Sed si quid creditis, non est ita. QVER. Age iam, bono animo esto, nil praeter sacrilegium perpetrasti, aurum autem ibi non fuit. MAND. Furtum igitur non commisi, di te seruent, uicimus, nam istoc ego tempore poenam malo quam pecuniam debere. Sed illud quaeso exponite: unde tantum illic erat? QVER. Nescis magus nihil esse grauius fortuna mala? MAND. Recognosco. QVER. Etiam quaeritas, unde pondus? tegmen *o*rnae illius non uidisti plumbeum? MAND. Iamiam omnia sibi conueniunt. His praestigiis etiam certus falli non potuisset magus? ARB. Nondum intellegis inepte impositum *u*obis esse ab illo quem bene noueras? Vnde autem illi thesaurum homini prope pauperi? ac si habuisset ille, ergone iste secretum nescisset patris tibique ille indicaret, quod non crediderat filio? porro autem pater familias ille thesaurum si sciebat, illi tandem crediderat loco? tibique illic patuisset aditus? MAND. Edepol quid dicam nescio? ARB. Ergo Euclionem tu non noueras? habuit senex ille multa haec laetissina, qui te etiam defunctus ridet. MAND. Edepol tandem intellego. Illius plane hic nequitiam recognosco; frequenter ille similibus me lusit modis. Quaeso igitur, date ueniam, quod cineres illos abstuli: aurum credidi. ARB. Bene excusas Mandroge-

1 addidisti *Canneg.* 6 iam *erasa supra* a *uirgula* *L* nil] nichil *PRp* | dii *ω* 10 tantum] pondus *add. Rittersh.* 12 queritas *ω* 13 illius urnae *L* urnae illius *VPRp* | Iamiam *LV* Iam *P* 14 p̄sidiis *Rp* 16 nobis *ω* uobis *ego* tibi *Klinkh.* 18 ac si] hạa/ (n *supra*) (s *er.*) *P* (an *rec. ex* has *C*) | ne *pr. ss.* *L* 20—21 porro—loco *del. Klinkh.* 20 pater *mg. al.* *P* 21 tandem] tantum *Wernsd.* | tibiqe (v *supra*) (*cum rasura super* q *et ante* e) *V* que *om.* *P* | illuc *Rittersh.* 23 non *om.* *Rp* 24 te *om.* *C* 28 ex/cusas *P* | mandr· *V*

rus; agnosco ingenium lepidissimum, agnosco plane Euclionis nostri sodalem: talem semper ille dixit senex. Mand. Sinite quaeso me abire. Arb. Hem Querole, humanum ac misericordem semper fuisse te scio: hominem tam elegantem abire ne permiseris. Non unius officii homo est: magum mathematicumque hic habes, tantum, quod primum est, furtum facere non potest. recipe quaeso amicum ueterem et nouum, quandoquidem pater Euclio solum hunc tibi reliquit in bonis. Qver. Ah sed furem timeo. Arb. Quid unum furem metuis? iam totum hic abstulit. Mand. Quaeso Querole noster, patri egomet tuo me iam deuoueram, tibi nunc seruire cupio, quandoquidem hodie sic misertus es mei? Da uictum, qui uitam indulsisti. Qver. Si ambo ita uoltis, fiat. Potesne discere leges nouas? Mand. Hahahe, illas egomet ex parte condidi. Qver. Senatus consultum dico egomet seruilianum et parasiticum. Mand. Ohe, uisne interdictorum capita iam nunc eloquar? ad legem porciam caniniam furiam [fufiam] consulibus Torquato et Taurea. Qver. Potesne obseruare omnia? Mand. Istud apud me parum est: tu nunc ut ediscam iubes, ego docere iam uolo. Arb. Hui multarum palmarum hic est, recipe quaeso iuris instructissimum. Talem quaerere homines pro magno

---

2 dix (it) *pr. ss. P* (dilexit *repositum in C*) 3 Sinit (e) (*pr. c.*) *L* | abire me *Rp* | He *L* Hem *VCR* | human*um* u *ex* a *pr. L* | f. te nescio *P* te fuisse scio *Rp* 5 eligantem *LP* eleg. *VR* | miseris (*om.* per) *C* 6 Magnum *P* 9 tibi *om. P* 10 ah *V* ha *LP*[1] hah *P*[2] | furiem *P* | unum ∞ iam *Klinkh.* 11 metuis *in ras. P* | Q(u)aeso (*pr. c.*) *V* 14 es/ (t *er.*) *L* 15 uultis *PR* 17 et seruil. *Rp* 18 O(h)e *V* oe *LP* | iam *om. Rp* 19 porci//am (n *er.*) *L* portiam *Rp* | fufiam *VL* (*in L* f *ex* r) fusiam *PR deleuit Klinkh.* 21 paruum *VR* par.um (*pr. c.*) *L* parum *C* 23 iura *LP*[1] iuris *VP*[2] iure *Rp* 24 quae(re)re *P* | pro mago *Wernsd.*

solent. QVER. Quoniam ita u*o*ltis fiat, sed ubinam illi sunt socii atque adiutores tui?

SYCOFANTA. QVEROLVS   V 4

SYCOF. Nosque praesto sumus, o parens ac patrone. QVER. O Sycofanta, o Sardanapalle, haec uestra est religio. Sed causas iam hic praestitit, uos abite quolibet. SYCOF. Et nosmet scimus Querole, quoniam tris edaces domus una non capit. Verum quaesumus, uiatici nobis aliquid ut aspergas, quoniam spem omnem amisimus. QVER. Viaticum ego uobis quonam pro merito? SYCOF. Nos cum Mandrogeronte huc uenimus. QVER. Digna causa! — — — —

DECRETUM PARASITICVM

— — — — — — — mercedem uulnerum *i*ctus accipiat parasitus. In conuiuio si fuerit ueste discissus, a rege conuiuii duplam mercedem reparationis accipiat. De liuoribus in quadrantem solidi *un*ius, de tumoribus in trientem poena transibit. Quodsi et tumor fuerit et liuor, solidi unius b*e*ssem iure optimo consequetur. Vnam uero unciam aposiae, hoc est excoctionis, contemplationi concedimus. Placuit autem, ut etiam de plagis et uulneribus infixis summo*to* stre-

---

1 uultis ω 2 sunt *al. ss. P* ‖ ET SARD· *add. P* 3 Nos quoque *P*[2] 4 sardinapalle *V*[1] sardanapallae (s *ex* c) *P* 5 iam *om. P*[1] | abite] *litterae* abit *in ras. P* 7 tres *R* 10 manďrote *P* 11 Digna] Oi digna *P* | causa] *pauca desiderantur. Continuo sequitur in libris eodem in uersu quod ad Aululariam non pertinet edictum parasiticum: prima eius uerba* mercedem u. u. accipiat *Aululariae adiunxit post alios Klinkhamerus.* | *finitur uersus post* mercedem *V post* uulnerum *L post* si fuerit *P* 12 uictus ω ictus *JFGronouius* 14 rege] .i. principe *gl. R* 15 illius ω unius *ss. al. V idem coniectura inuenit Daniel* 16 Quodsi et tumor] Quod etsi t. *p* et *om. P* 17 bissem ω bessem *Klinkh.* 18 aposie *P* apoziae *Daniel qui* ἀπόζεμα *add. in L* aporiae *Daniel*[2] | hoc est excoctionis *del. Daniel* | contemplationi *V* que *add. Klinkh.* contemplationis *LP* contemplatione *Daniel* 20 infixis *LV* defixis *P* inflictis *Canneg.* | summo ω summoto *R*

pitu crimina*l*i amicorum praestetur inspectio, ita ut dodrantem solidi nec inspicientum gratia nec largientis excedat humanitas. In loxu autem et ossibus loco motis usque ad deuncem solidi iniuriarum commodum placuit extendi. Iam porro de ossibus fractis placuit conuenitque, ut in minutalibus solidus, in principalibus uero ossibus argenti libra protenus traderetur. Quae autem uel principalia uideri ossa debeant uel minuta, medicorum tractatus inueniat. Si autem parasitus amplius quam praefinitum est postularit, plus petiti periculo stranguletur. Rex conuiuii iniuriarum merita etiam uoluntariis decertationibus cogatur exsoluere, ita ut praemium criminosi *in* mercedem transeat uulnerati. In tantum autem parasitis consuli iura uoluerunt, ut si uulneribus adflictus contestata lite defecerit, heredibus eius paterni laboris ac meriti praemia non negentur. Quodsi parasitus quamuis tractatus incommode, tamen de malis suis intestatus occiderit, heres agere non poterit. Qui causas mortis non reddiderit, insepultus abiciatur. Et haec omnia sic constituimus quasi inter *se* hominum liberorum et aequalium lasciuiens turba desaeuiat. Nam si a patrono uel seruo patroni parasitus contra leges pertulerit iniuriam, habebit fugiendi liberam potestatem.

---

1 criminari ω criminali *Daniel* | praestentur *P* 2 inspicientium *Rp* 3 loxu *VL* luxu *PR* 4 iniuriarum commodum *in ras. al. P* 5 complacuit *P* 6 inprinc. *VP* imprinc. *L* 7 protenus LV^1PR^1 protinus V^2R^2 12 uoluntari/is (i *ex* u) *L* uoluptuariis *Canneg.* 13 premium ω | in merc.] in *om.* ω *add. Wernsd.* mercedem non tr. *Canneg.* 14 *s. uerba haec* autem *ad* Quodsi *omissa in P sed marg. adiecta saec. XV.* 16 defecerit] .s. pater parasitorum *gl. R* | paterni] parti *Canneg.* | premia ω 21 se *om.* ω *add. Daniel*, inter hominum l. et ae. lasciuiam turba*Daniel*[2] interim *uel* interea *uel* interdum *idem* 24 AVLVLARIA PLAVTI EXPLICITA FELICITER *LV* EXPLIc̄ QVERVLVS *P*

INDEX
NOMINVM RERVM INFERIORIS AETATIS VOCABVLORVM

CENSORINI

DE DIE NATALI LIBER

RECENSUIT

FRIDERICUS HULTSCH.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.
MDCCCLXVII.

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI.

CAROLO HALM

AUGUSTO WILMANNS

D · D · D ·

PRAEFATIO.

Censorini recognoscendi ut consilium caperem factum est Caroli Halmii beneficio, qui ante hos quattuor annos, cum Misniam convenissent Germaniae viri philologi, obtulit mihi suum Censorini exemplum, in quo variam codicis Darmstadiensis scripturam diligentissime adnotaverat. Namque, ut fere fit, postquam Ottonis Iahni cura Censorini liber, vulgo pessime editus, mirum quanto emendatior prodiit ex codicibus Darmstadiensi et Vaticano, tamen satis ampla variae scripturae copia omissa erat, cuius si ratio haberetur, multos locos adhuc minus recte editos corrigi posse viderat Halmius. Itaque ego summi viri auctoritati libenter obtemperans Censorini librum ita recensere institui, ut, quantum fieri posset, ipsam antiquam codicis Darmstadiensis scripturam, non recentiorem illam quam alia manus in eundem librum passim intulit, tamquam certissimam ducem sequerer. Quam rationem ita facillime omnibus probatum iri existimabam, si et antiquae

scripturae varietas et altera illa quam dixi contextus forma plene ac perspicue in adnotatione apponeretur. Itaque pergratum contigit ut AUGUSTUS WILMANNS, cuius amicitia non in hac una re prompta mihi ac parata fuit Romae commoranti, sponte concederet commentarios suos quibus omnem e codice Vaticano varietatem sedulo exscripserat. Hic enim liber, ut cum Darmstadiensi fere ubique consentit, ita in dissensu plerumque sequitur alteram illam recentiorem manum.

Hanc quidem vetusti cuiusdam interpolatoris operam, paucissimis locis probandam (ut p. 25, 16. 66, 20), cum secuti essent priores editores plerique, plurima sane indicia mendorum quae antiquitus in Censorini librum irrepserant quodammodo oblita et occultata fuerunt. Postquam vero omissis his inanibus commentis Otto Iahnus reverti coepit ad primariae manus vestigia, multa olim immerito spreta aut neglecta ex hac ipsa auctoritate corrigi, alia probabili coniectura sanari potuerunt, nonnulla tamen quae gravius corrupta essent intacta relinquenda fuerunt. Et maxime lacunarum notas saepius poni oportuit quam antea factum erat. Quo e genere ut unum afferam, apparet cap. XIV (p. 25, 17) verba turbata *quae duo* cet. non posse ea ratione sanari quam Ludovicus de Ian iniit in commentariis Monacensibus qui inscribuntur *Gelehrte Anzeigen* (tom. XXIV p. 211 ss.). Nam cum de duodenis annorum hebdomadibus in aetatem huma-

nam incurrentibus antea scriptum sit, non potuit quasi maius quiddam subiungere Censorinus *atque ad decies septenos annos* (*vitam*) *posse — proferri.* Immo verba *quae duo* initium fecerunt sententiae alicuius nunc truncatae, qua scriptor primum Staseae et Etruscorum placita de duodecim hebdomadum spatio breviter comprehendit et de his nescio quid adiecit, tum aliam quandam opinionem protulit, ex qua brevius etiam spatium concederetur vitae humanae; tamen *homines aetatem suam* (haec enim fere extrema in lacuna exciderunt) *ad decies septenos annos posse — proferre.* Praeterea obiter commemoro in Livii loco quem Censorinus cap. XVII affert, si sub finem (p. 33, 8) post *saeculi* addideris *modum* (coll. p. 32, 19. 32, 1), hanc orationem obliquam non alienam videri a reliquis quae interciderint. Cuius loci similitudine paulo post (p. 35, 2) nescio an scribendum sit *si quis credit ludis saecularibus saecula terminari.*

Contrariam hiatibus scripturae labem, glossemata dico ab interpolatoribus inculcata, vix minus saepe notare debui, ac saepissime quidem in fragmento. Ut p. 57, 10 verba *et poploe anafora dicuntur* non tam propterea seclusi, quod intellegi nequirent, sed quia illum qui ea scripsit voluisse putarem *et populo canaphora dicuntur*, eiusmodi autem mira sententia non tribuenda esse videretur ipsi compilatori fragmenti. Sed notanda est et appellatio quae hoc loco signis zodiaci imponitur et

forma καναφόρα adhuc non cognita nisi ex Hesychio. Aliud Graecum vocabulum nondum receptum in nostra lexica latet in glossa quae paulo ante (p. 57, 2) primum margini adscripta fuit, tum in contextum verborum illata. Ubi dubitari non potest quin recte *antistoechoe* scripserit Iahnus Isaacum Vossium secutus; quod autem in codice sequitur *antiscepe*, id nec *antoeci*, ut suasit Carrio, nec Lachmannianum *antiscioe* fuisse videtur, sed id ipsum quod Nunnesius interpretatus est *qui aversi contrarios polos spectent:* at vero hoc non est barbarum *antiscepae*, ut ille voluit, sed *antiscopoe* sive Graecum ἀντίσκοποι. Denique etiam apud ipsum Censorinum insolitam formam Graecam Halmio monente e codice restitui, *enneaeteris* p. 37, 12, cui similia sunt ἐννεαετία et ἐννεαετής, de quibus vide Dindorfios in Stephani thesauro.

Monent me haec Graeca ut paucis significem, quam normam et in Graecis vocabulis et in numeris scribendis secutus sim. Nam cum ex utroque genere permulta pro brevitate libri reperiantur apud Censorinum, minime ea res neglegenda videtur. Primum autem hoc mihi persuasum esse profiteor, certam legem neque alios scriptores plerosque nec Censorinum sibi sanxisse, ex qua et numeros aut notis aut litteris et Graeca aut Graecis aut Latinis ductibus scriberent; sed regulas quidem fuisse aliquas, nequaquam tamen immutabiles. Tum negari non potest veteres librarios in describendis codici-

bus multa suo arbitrio variavisse, at certe eo pauciora quo vetustiores sunt libri manu scripti. Ita cum hac etiam in re secundum antiquissima vestigia Censorini librum ediderim, minime equidem affirmem in omnibus me ipsius scriptoris manum repraesentasse; hoc tamen facile concessum iri arbitror, nullam aliam rationem inveniri potuisse, qua propius ad verum accederetur. Nonnullis autem locis ipsa codicis menda indicio fuerunt alia olim scripta fuisse. Velut p. 44, 27 recte in codice exstare videtur *annos*, quod suspensum fuit ex *computarunt* vel simili quodam verbo nunc in maiore lacuna omisso; iam cum huic accusativo bis in codice appositum sit *quadrigenti*, dubitari vix potest, quin utroque loco CCCC invenerit librarius easque notas imperite in litteras transcripserit. Eadem de causa p. 37, 7, ubi *primum* est in codice, emendatae vulgo scripturae *unum* praetuli notam I, quae nisi olim locum obtinuisset, qua tandem ratione illud mendosum *primum* oriri potuit? Quamquam non me fugit relinqui ut hoc statuatur, ab ipso scriptore positum esse *unum*, idque postea in notam mutatum, denique e nota *primum* factum esse. Sed ne in minutias aberrem, nihil nisi in re dubitationis plena probabiliorem rationem amplecti volui, cum ipsam veram invenire non liceret. De Graecis vocabulis unum hoc addo, Censorinum multo plura Latine quam Graece scripsisse videri, siquidem recte Iahnus dimidio fere rarius quam priores

editores Graeca admisit, ego porro codicis vestigia persecutus ex his Graecae scripturae reliquiis plus dimidiam partem in Latinas litterarum formas reduxi.

Ad ea quae imis paginis ad singulos quosque locos adnotavi perpauca hic sunt addenda. Cum Urlichsius in annalium quibus titulus est Eos vol. II (p. 456 ss.) nonnullas varias scripturas e codice Darmstadiensi protulisset, postea rogatus ab Halmio eosdem locos denuo inspexit eaque quae discreparent ab Halmii collatione cum hoc per litteras communicavit. Ex his subsidiis ea quae pertinerent ad extremas fragmenti paginas in corrigendis plagulis adhibere potui; ex priore autem parte, qua Iahnianae editionis paginae primae sex collatae erant, haec tantummodo ad nostram adnotationem addenda sunt: p. 3, 1. celato *D*, p. 4, 3. conparatum *D*, 5. beatę] unci notam sub extrema *e* addidisse videtur manuş secunda, p. 5, 6. institutiquę, 17. ūt *D* (at idem *genamur* habet, ut editum est, non *genemur*), 21. inquis *D*, inquid *d*, p. 6, 1. pręter | ** dei *D*, pręterea | dei *d*. — Ut reliqua persequar, iterum grata memoria repetenda est Caroli Halmii, qui cum etiam eam operam in se suscepisset ut plagulas typis expressas perlegeret, multos locos sua coniectura correxerit. Ex quibus cum pleraque suis locis adscribi potuerint, hic restat ut commemoretur p. 8, 6 *conformat* et p. 35, 21 *id cor* (omisso *que*) coniici ab Halmio, tum p. 40, 1 eidem

non tam *T.* omissum videri, quam id ipsum ex *et* corrupto eliciendum. Idem suasit ut p. 8, 14 *calfacto* e codice ederem coll. Quintil. 1, 6, 21, et fragmenti locum adhuc desperatum qui est p. 66, 20 s. recepta e Vaticano scriptura *numerorum* ita, ut nunc editum est, distinxit. Meminerat etiam Censorini sui Otto Iahnus, et quaerenti mihi amicissime, ut solet, rescripsit p. 66, 7 *Parnasiae* sibi legendum videri; praeterea p. 6, 9 Lachmanni coniecturam *ad cereos* commendari similibus Plutarchi (an seni cet. cap. 9) et Senecae (de brev. vit. 20 extr.) locis. Consulto omisi ad p. 23, 12 afferre coniecturam H. Wittichii *Persicum* pro *Pythicum* suadentis in Philol. vol. XX p. 431, quoniam non credibile videbatur unum Censorinum Persici nescio cuius stadii notitiam habuisse a totius antiquitatis memoria plane alienam. P. 38 versum tertium cum relegerem, in mentem mihi veniebat *proxima est hanc* (*octaeterida*) *magnitudine* cet.; sed obloqui videtur ipse scriptor, qui paulo post *haec annorum magnitudo* dederit. At locus qui est p. 51, 3 dubito num satis sanatus sit Lachmanni medela egregia illa quidem ad sensum, sed paulo remotiore a litterarum ductibus. Servata igitur librorum scriptura paucisque litteris, quae facillime intercidere potuerunt, additis legendum videtur *idque similitudo testatur u s u s militaris.* Denique in fragmenti p. 60, 7 quidni codicis ductus UARIAE ET olim fuerint *variat*, quod verbum eodem sensu

p. 59, 24 legimus? — Ludovici de Ian coniecturas, quas passim in adnotatione citavi, repetivi e censura Iahnianae editionis quam scripsit in commentariis qui supra p. VI laudati sunt.

Descripsit etiam Halmius mihique misit codicis Bernensis 87 anno MIIII exarati eam partem quae fragmenti cap. V—VIII continet. Usus erat eodem libro Otto Iahnus (v. praef. p. XXI, unde corrigas p. 74 *sec. XI* pro *sec. XV*); sed non alienum videbatur Halmii apographum cum nostra editione conferre, a qua quae differant haec sunt: p. 60, 17. Ex libro Censorini de geometrica. Geometrica est *cet.* 19. suis] sui, *ut V* 20. et *habet ut d V* 21. Deformis *continuo versu* 22. nota] nata *m. 1, ut DV*, natura *super versum* 23. Lineae ac finis, *ut DV* p. 61, 1. posita et summissa est. Quod longitudinem tantum, *ut DV* 3. finis lineae sup plana, *ut DV* 4. sup 8. hae, *ut V* sint, *ut DV* his, *ut D* 9. supra *om.*, super *super vs. add. m. 1* 11. tum] tantum, *ut DV* 12. ea linea] aliaena, *similiter ac DV* grece 13. angelus 17. comprehensa 20. immissa 21. Emicyclum, *ut DV* Entigrãmae *m. 1*, y *ex* i *fecit eadem manus, similiter atque in V* 22. tetragonum qđ ·IIII· p. 62, 2. duo] ·II· 3. Ortogonium, *ut V*[1] 4. Ampigonium. quod habet idem, *ut V* 5. oxigonium, *rectius quam DV* 6. Quadrilaterum, *ut DV* 7. omnia ·IIII· latera habet, *similiter ac DV* 8. Eteromeces, *ut*

DV rectos *om. cum DV* 9. rūbos, *ut DV* 10. similes, *ut DV* 12. aequaliter aut omne quae rectis, *similiter ac V* Rapedia, *ut D et V corr.*

13. Parelle lineae, *partim rectius quam DV* 16. geometriarum, *ut dV* quinque] ·v· 17. ad omnem, *ut DV* 18. medio] nodo *et superscr.* mo

20. lineam, *omisso* rectas, *ut DV* p. 63, 1. immissa duos rectis pares fecerit, *ut DV* 4. adempta 5. paria sunt: *haec extrema sunt in codice.*

Litterarum formas quae sunt in codice Darmstadiensi, quatenus fieri potuit, similibus typis exprimendas curavi, quo et accuratior vetusti illius libri imago effingeretur et nonnullorum mendorum origo facilius cognosceretur. Non licuit tamen in litteris F et L reddere illud codicis proprium, quod altera infra longius deduci, altera supra emergere solet, et Y quoque plerumque infra descendit. Rescripsit mihi de his rebus ambigenti singulari comitate CAROLUS BOSSLER atque etiam codicis fere dimidiam paginam accuratissime depictam addidit, pro qua opera ad propositum meum utilissima debitas hic refero gratias.

D est codex Darmstadiensis 166 saec. VII.

d in eodem manus correctoris.

V codex Vaticanus 4929 saec. X.

V^2 manus correctoris eiusdem aetatis.

m. rec. tertia, passim etiam quarta quaedam manus recentior.

* spatium litterae erasae.

| finis versus in codice.

CORRIGENDA.

p. 46, 16 Antonino *pro* Antonio
,, 50, 19 M'. *pro* M. *propagata e codicibus scriptura.*

CENSORINI

DE DIE NATALI LIBER

AD Q. CAERELLIUM.

Munera ex auro vel quae ex argento nitent, caelato 1
opere quam materia cariora, ceteraque hoc genus blandi-
menta fortunae inhiat *ille* qui vulgo dives vocatur: te au-
tem, Quinte Caerelli, virtutis non minus quam pecuniarum
divitem, id est vere divitem, ista non capiunt; non quod 2
eorum possessionem vel etiam usum a te omnino abiece-
ris, sed quod sapientium disciplina formatus satis liquido
conperisti huius modi sita in lubrico bona malave per se
non esse, sed τῶν μέcων, hoc est bonorum malorumque
media censeri. haec, ut comicus ait Terentius, per- 3
inde sunt ut illius est animus qui ea possidet;
qui uti scit ei bona, illi qui non utitur recte
mala. igitur quoniam quisque non quanto plura possi- 4
det, sed quanto pauciora optat, tanto est locupletior, opes
tibi in animo maximae, et eae quidem quae non modo
bona generis humani praecedant, sed quae ad deorum
immortalium aeternitatem penitus accedant. quod enim
Xenophon Socraticus dicit, nihil egere est deorum, quam
minime autem proximum a diis. quare cum dona pretiosa 5

INCIPIT LIBER ALIUD *D*, INCIPIT LIBER | CENSORINI AD · Q · | CERELLIVM *V* 2. opere | quam *D*, non *post* opere *in marg. adscr. d*, OPERE|nonnunquam *V* CETERA quae *D* 3. INhiant hi (ant hi *d in ras.*) *D*, inhiant hi *V*, inhiat is *Carrio* diuites *d V* uocantur *V* 4. qu*nte (*erasa* i) *V* 6. ABICERIS *D*, *corr. d* 8. *ITA (*erasa* s) *D*, ita *V* 9. esse ***των *D*, τ *super primam litteram erasam add. d*, esse sed των *V* 10. *Ter. Heaut. I, 2, 21 s.* 11. ILLIUS *DV*, tullius *d* 12. ei *DV*, *unde ductu transverso addito* ET *fecit d* 15. maxime *DV* ea *V m. 2* 17. inmortalium *V* PAENITUS *D* 18. *EGERE *D*, aegere *d* 19. δι*ιs *D*, diis *V*, deis *vulgo* PRAETIOSA *D*

[illegible] virtutem desint nec mihi per rei
[illegible] supersunt. quodcumque hoc libri est meis opi-
[illegible] natalicii titulo tibi misi. in quo non, ut
[illegible] est. aut ex ethica parte philosophiae prae-
[illegible] ad beate vivendum, quae tibi scriberem, mutuatus
[illegible] ex artibus rhetorum locos laudibus tuis cele-
[illegible]brandis persecutus ad id enim virtutum omnium fa-
[illegible] ascendisti, ut cuncta ista, quae vel sapienter
[illegible]entur vel facunde praedicantur, vita moribusque su-
[illegible]raveris. sed ex philologis commentariis quasdam quae-
[illegible]unculas delegi, quae congestae possint aliquantum vo-
7 [illegible]men efficere. idque a me docendi studio vel ostentandi
voto fieri non praedico, ne in me, ut vetus adagium est,
8 iure dicatur sus Minervam. *iam* vero cum tuo collatu
scirem me plura didicisse, ne beneficiis tuis viderer
ingratus, nostrorum veterum sanctissimorum hominum
9 exempla sum secutus. illi enim quod alimenta, patriam,
lucem, se denique ipsos dono deorum habebant, ex omni-
bus aliquid deis sacrabant, magis adeo ut sese gratos
adprobarent quam quod deos hoc arbitrarentur indigere.
10 itaque cum perceperant fruges, ante quam vescerentur
deis libare instituerunt, et cum agros adque urbes deorum
munere possiderent, partem quandam templis sacellisque,
ubi eos colerent, dicaverunt: quidam etiam pro cetera
corporis bona valetudine crinem deo sacrum pascebant.
11 ita ego, a quo plura in litteris percepi, tibi haec exigua
reddo libamina.

2 Nunc quoniam liber de die natali inscribitur, a votis
auspicia sumantur. itaque hunc diem, quod ait Per-
sius, numera meliore lapillo, idque quam saepis-

---

4. ex ethica *Manutius*, exhica *D*, hic a *V* 5. beate *D* 6. locus *D* 9. moxetur *D* facundae *D* 11. congeste *V* 13. non fieri *V* adgagium (*prior* g *ex* c *facta esse videtur*) *D*, elogium *V* 14. iam vero] uero *D*, docere *V*, verum *Iahnus* 15. benificiis *V* 18. habebam *V*, *corr. m. 2* 19. sese gratos *Halmius*, se gregatos *D*, se gratos *V* 20. d.... *D*, diis *d* arbitraretur indegere *D* 22. a|que *D*, atque *V* 29. sumatur *D* *Pers. 2, 1* 30. sepissime *V*

sime facias exopto, et, quod idem subiungit, funde
merum genio.
Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit ut merum 2
fundendum genio, non hostia faciendum putaverit. quod
scilicet, ut Varro testatur in eo libro cui titulus est Atti-
cus et est de numeris, id moris institutique maiores nostri
tenuerunt, ut, cum die natali munus annale genio solve-
rent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die
qua ipsi lucem accepissent alii demerent. denique Deli 3
ad Apollinis genitoris aram, ut Timaeus auctor est, nemo
hostiam caedit. illud etiam in hoc die observandum, quod
genio factum neminem oportet ante gustare quam eum
qui fecerit.
Sed et hoc a quibusdam saepe quaesitum solvendum
videtur, qui sit genius, curve eum potissimum suo quis-
que natali veneremur. genius est deus, cuius in tutela ut 3
quisque natus est vivit. hic sive quod ut genamur curat,
sive quod una genitur nobiscum, sive etiam quod nos
genitos suscipit ac tutatur, certe a genendo genius appel-
latur. eundem esse genium et larem multi veteres me- 2
moriae prodiderunt, in quis etiam Granius Flaccus in
libro quem ad Caesarem de indigitamentis scriptum reli-
quit. hunc in nos maximam, quin immo omnem habere
potestatem creditum est. nonnulli binos genios in his 3
dumtaxat domibus quae essent maritae colendos putave-
runt: Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino
nobis genium dicit adpositum, quam rem apud Lucilium
in libro satirarum XVI licet cognoscere. genio igitur
potissimum per omnem aetatem quotannis sacrificamus;

---

5. EST *extra versum* (*incertum an a m. 2*) *D* 6. et est] et intus *coni. Ritschelius in Indice schol. hibern. a. 1845/6 p. 4* (*an vero Censorinus scripsit* cui titulus Atticus est de *cet.?*) numeris] muneribus *Manutius, probat Ritschelius l. c. p. 5* 10. TIMEUS *DV* 11. ILLUT *D* 17. QUOD ŪT *D* 19. SUSCEPIT *DV*, *corr. Carrio* TUEATUR *DV*, *corr. Iahnus* 21. QUIS *DV*, quid *d* GRAUIUS *DV* 22. RELIQUID *D* 25. POTAUERUNT *D* 27. qua* RE* (quam REM *ante rasuram*) *D* 28. SATYRARUM *DV* 29. QUOT ANNIS *D*

4 neque tibi per animi virtutem desint nec mihi per rei
tenuitatem supersint, quodcumque hoc libri est meis opi-
6 bus comparatum natalicii titulo tibi misi. in quo non, ut
plerisque mos est, aut ex ethica parte philosophiae prae-
cepta ad beate vivendum, quae tibi scriberem, mutuatus
sum, aut ex artibus rhetorum locos laudibus tuis cele-
brandis persecutus (ad id enim virtutum omnium fa-
stigium ascendisti, ut cuncta ista, quae vel sapienter
monentur vel facunde praedicantur, vita moribusque su-
peraveris), sed ex philologis commentariis quasdam quae-
stiunculas delegi, quae congestae possint aliquantum vo-
7 lumen efficere. idque a me docendi studio vel ostentandi
voto fieri non praedico, ne in me, ut vetus adagium est,
8 iure dicatur s u s M i n e r v a m. *iam* vero cum tuo collatu
scirem me plura didicisse, ne beneficiis tuis viderer
ingratus, nostrorum veterum sanctissimorum hominum
9 exempla sum secutus. illi enim quod alimenta, patriam,
lucem, se denique ipsos dono deorum habebant, ex omni-
bus aliquid deis sacrabant, magis adeo ut sese gratos
adprobarent quam quod deos hoc arbitrarentur indigere.
10 itaque cum perceperant fruges, ante quam vescerentur
deis libare instituerunt, et cum agros adque urbes deorum
munere possiderent, partem quandam templis sacellisque,
ubi eos colerent, dicaverunt: quidam etiam pro cetera
corporis bona valetudine crinem deo sacrum pascebant.
11 ita ego, a quo plura in litteris percepi, tibi haec exigua
reddo libamina.

2 Nunc quoniam liber de die natali inscribitur, a votis
auspicia sumantur. itaque h u n c d i e m, quod ait Per-
sius, n u m e r a m e l i o r e l a p i l l o, idque quam saepis-

4. ex ethica *Manutius*, exhıca *D*, hic a *V* 5. beate *D* 6. locus *D* 9. monetur *D* facundae *D* 11. congeste *V* 13. non fieri *V* adgagium (*prior g ex c facta esse videtur*) *D*, elogium *V* 14. iam vero] uero *D*, docere *V*, verum *Iahnus* 15. benificiis *V* 18. habebam *V*, *corr. m. 2* 19. sese gratos *Halmius*, se gregatos *D*, se gratos *V* 20. d**** *D*, diis *d* arbitraretur indegere *D* 22. a|que *D*, atque *V* 29. sumatur *D* *Pers. 2, 1* 30. sepissime *V*

sime facias exopto, et, quod idem subiungit, f u n d e m e r u m g e n i o.

Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit ut merum 2
fundendum genio, non hostia faciendum putaverit. quod scilicet, ut Varro testatur in eo libro cui titulus est Atticus et est de numeris, id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus annale genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die qua ipsi lucem accepissent alii demerent. denique Deli 3
ad Apollinis genitoris aram, ut Timaeus auctor est, nemo hostiam caedit. illud etiam in hoc die observandum, quod genio factum neminem oportet ante gustare quam eum qui fecerit.

Sed et hoc a quibusdam saepe quaesitum solvendum videtur, qui sit genius, curve eum potissimum suo quisque natali veneremur. genius est deus, cuius in tutela ut 3
quisque natus est vivit. hic sive quod ut genamur curat, sive quod una genitur nobiscum, sive etiam quod nos genitos suscipit ac tutatur, certe a genendo genius appellatur. eundem esse genium et larem multi veteres me- 2
moriae prodiderunt, in quis etiam Granius Flaccus in libro quem ad Caesarem de indigitamentis scriptum reliquit. hunc in nos maximam, quin immo omnem habere potestatem creditum est. nonnulli binos genios in his 3
dumtaxat domibus quae essent maritae colendos putaverunt: Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino nobis genium dicit adpositum, quam rem apud Lucilium in libro satirarum XVI licet cognoscere. genio igitur potissimum per omnem aetatem quotannis sacrificamus;

---

5. EST *extra versum* (*incertum an a m. 2*) *D* 6. et est] et intus *coni. Ritschelius in Indice schol. hibern. a. 1845/6 p. 4* (*an vero Censorinus scripsit* cui titulus Atticus est de *cet.?*) numeris] muneribus *Manutius, probat Ritschelius l. c. p. 5* 10. TIMEUS *DV* 11. ILLUT *D* 17. QUOÐ ŪT *D* 19. SUSCEPIT *DV*, *corr. Carrio* TUEATUR *DV*, *corr. Iahnus* 21. QUIS *DV*, quid *d* GRAUIUS *DV* 22. RELIQUIÐ *D* 25. POTAUERUNT *D* 27. QUA* RE* (QUAM REM *ante rasuram*) *D* 28. SATYRARUM *DV* 29. QUOT ANNIS *D*

neque tibi per animi virtutem desint nec mihi per rei
tenuitatem supersint, quodcumque hoc libri est meis opi-
6 bus comparatum natalicii titulo tibi misi. in quo non, ut
plerisque mos est, aut ex ethica parte philosophiae prae-
cepta ad beate vivendum, quae tibi scriberem, mutuatus
sum, aut ex artibus rhetorum locos laudibus tuis cele-
brandis persecutus (ad id enim virtutum omnium fa-
stigium ascendisti, ut cuncta ista, quae vel sapienter
monentur vel facunde praedicantur, vita moribusque su-
peraveris), sed ex philologis commentariis quasdam quae-
stiunculas delegi, quae congestae possint aliquantum vo-
7 lumen efficere. idque a me docendi studio vel ostentandi
voto fieri non praedico, ne in me, ut vetus adagium est,
8 iure dicatur s u s M i n e r v a m. *iam* vero cum tuo collatu
scirem me plura didicisse, ne beneficiis tuis viderer
ingratus, nostrorum veterum sanctissimorum hominum
9 exempla sum secutus. illi enim quod alimenta, patriam,
lucem, se denique ipsos dono deorum habebant, ex omni-
bus aliquid deis sacrabant, magis adeo ut sese gratos
adprobarent quam quod deos hoc arbitrarentur indigere.
10 itaque cum perceperant fruges, ante quam vescerentur
deis libare instituerunt, et cum agros adque urbes deorum
munere possiderent, partem quandam templis sacellisque,
ubi eos colerent, dicaverunt: quidam etiam pro cetera
corporis bona valetudine crinem deo sacrum pascebant.
11 ita ego, a quo plura in litteris percepi, tibi haec exigua
reddo libamina.

2 Nunc quoniam liber de die natali inscribitur, a votis
auspicia sumantur. itaque h u n c d i e m, quod ait Per-
sius, n u m e r a m e l i o r e l a p i l l o, idque quam saepis-

---

4. ex ethica *Manutius*, exhica *D*, hic a *V* 5. beate *D* 6. locus *D* 9. monetur *D* facundae *D* 11. congeste *V* 13. non fieri *V* adgagium (*prior* g *ex* c *facta esse videtur*) *D*, elogium *V* 14. iam vero] uero *D*, docere *V*, verum *Iahnus* 15. benificiis *V* 18. habebam *V*, *corr. m. 2* 19. sese gratos *Halmius*, se gregatos *D*, se gratos *V* 20. d**** *D*, diis *d* arbitraretur indegere *D* 22. a|que *D*, atque *V* 29. sumatur *D* *Pers. 2, 1* 30. sepissime *V*

sime facias exopto, et, quod idem subiungit, funde merum genio.

Hic forsitan quis quaerat, quid causae sit ut merum 2
fundendum genio, non hostia faciendum putaverit. quod
scilicet, ut Varro testatur in eo libro cui titulus est Atti-
cus et est de numeris, id moris institutique maiores nostri
tenuerunt, ut, cum die natali munus annale genio solve-
rent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die
qua ipsi lucem accepissent alii demerent. denique Deli 3
ad Apollinis genitoris aram, ut Timaeus auctor est, nemo
hostiam caedit. illud etiam in hoc die observandum, quod
genio factum neminem oportet ante gustare quam eum
qui fecerit.

Sed et hoc a quibusdam saepe quaesitum solvendum
videtur, qui sit genius, curve eum potissimum suo quis-
que natali veneremur. genius est deus, cuius in tutela ut 3
quisque natus est vivit. hic sive quod ut genamur curat,
sive quod una genitur nobiscum, sive etiam quod nos
genitos suscipit ac tutatur, certe a genendo genius appel-
latur. eundem esse genium et larem multi veteres me- 2
moriae prodiderunt, in quis etiam Granius Flaccus in
libro quem ad Caesarem de indigitamentis scriptum reli-
quit. hunc in nos maximam, quin immo omnem habere
potestatem creditum est. nonnulli binos genios in his 3
dumtaxat domibus quae essent maritae colendos putave-
runt: Euclides autem Socraticus duplicem omnibus omnino
nobis genium dicit adpositum, quam rem apud Lucilium
in libro satirarum XVI licet cognoscere. genio igitur
potissimum per omnem aetatem quotannis sacrificamus;

---

5. EST *extra versum* (*incertum an a m. 2*) *D* 6. et est] et intus *coni. Ritschelius in Indice schol. hibern. a. 1845/6 p. 4* (*an vero Censorinus scripsit* cui titulus Atticus est de *cet.?*) numeris] muneribus *Manutius, probat Ritschelius l. c. p. 5* 10. TIMEUS *DV* 11. ILLUT *D* 17. quoð ūt *D* 19. SUSCEPIT *DV*, *corr. Carrio* TUEATUR *DV*, *corr. Iahnus* 21. quis *DV*, quid *d* GRAUIUS *DV* 22. RELIQUIÐ *D* 25. POTAUERUNT *D* 27. qua* RE* (quam REM *ante rasuram*) *D* 28. SATYRARUM *DV* 29. QUOT ANNIS *D*

4 quamquam non solum hic, sed et alii sunt praeterea dei
conplures hominum vitam pro sua quisque portione ad-
miniculantes, quos volentem cognoscere indigitamentorum
libri satis edocebunt. sed omnes hi semel in uno quoque
homine numinum suorum effectum repraesentant, quo-
circa non per omne vitae spatium novis religionibus ar-
5 cessuntur: genius autem ita nobis adsiduus observator
adpositus est, ut ne puncto quidem temporis longius abs-
cedat, sed ab utero matris acceptos ad extremum vitae
diem comitetur. sed cum singuli homines suos tantum-
modo proprios colant natales, ego tamen duplici quot-
6 annis officio huiusce religionis adstringor: nam cum ex
te tuaque amicitia honorem dignitatem decus adque prae-
sidium, cuncta denique vitae praemia recipiam, nefas ar-
bitror, si diem tuum, qui te mihi in hanc lucem edidit,
meo illo proprio neclegentius celebravero: ille enim mihi
vitam, hic vitae fructum adque ornamentum pepererunt.
4 Quoniam aetas a die natali initium sumit suntque ante
hunc diem multa quae ad hominum pertinent originem,
non alienum videtur de iis prius dicere quae sunt natura
priora. igitur quae veteribus de origine humana fuerint
opiniones, ex his quaedam breviter exponam.
2 Prima et generalis quaestio inter antiquos sapientiae
studiosos versata est, quod, cum constet homines singu-
los ex parentum seminibus procreatos successione prolis
multa saecula propagare, alii semper homines fuisse nec
umquam nisi ex hominibus natos adque eorum generi
caput exordiumque nullum extitisse arbitrati sunt, alii
vero fuisse tempus cum homines non essent, et his ortum
3 aliquem principiumque natura tributum. sed prior illa

---

4. libris *d* satisseᵹocebunt *D* hıı *D* 5. quo cıcra *D* 6. nobıs *D* arces**|ntur *D*, mu *in marg. adscr. d* 9. aceptos *D*, adceptos *d V*, ad cereos et extr. *Lachmannus* 10. tantum moᵹo *D* 11. quot annıs *D* 12. regı|onıs *D* astringor *V* 13. atque *V*, *item vs. 17 et 27* 16. nec glegentius *V* caelebrauero *D* 18. suntquae *D* 20. his *d in ras. V*, *corr. Halmius* 21. 22. fuerunt — quasdam *Iahnus* 28. capuᵹ *D*

sententia, qua semper humanum genus fuisse creditur,
auctores habet Pythagoran Samium et Ocellum Lucanum
et Archytan Tarentinum omnesque adeo Pythagoricos.
sed et Plato Atheniensis et Xenocrates et Dicaearchus
Messenius itemque antiquae academiae philosophi non
aliud videntur opinati, Aristoteles quoque Stagirites et
Theophrastus multique praeterea non ignobiles peripate-
tici idem scripserunt. eiusque rei exemplo [dicunt quod]
negant omnino posse reperiri, avesne ante an ova gene-
rata sint, cum et ovum sine ave et avis sine ovo gigni non
possit. itaque et omnium, quae in sempiterno isto mundo 4
semper fuerunt futuraque sunt, aiunt principium fuisse
nullum, sed orbem esse quendam generantium nascen-
tiumque, in quo unius cuiusque gentis initium simul et
finis esse videatur. qui autem homines aliquos primi- 5
genios divinitus naturave factos crederent multi fuerunt,
sed aliter adque aliter haec existimatione versata. nam ut 6
mittam, quod fabulares poetarum historiae ferunt, homi-
nes primos aut Promethei molli luto esse formatos aut
Deucalionis Pyrrhaeque duris lapidibus enatos, quidam
ex ipsis sapientiae professoribus nescio an magis mon-
struosas, certe non minus incredibiles rationum suarum
proferunt opiniones. Anaximander Milesius videri sibi ex 7
aqua terraque calefactis exortos esse sive pisces seu pisci-

1. quae *D* 2. phytagoran *V* oceıum *D*, occeium *V* 3. aδrenytan *D*, architam *V* phytagoricos *V* 4. athe-nienses *D*, *corr. d* *et xenocrates (*erasa* s) *V* δicae-archus (icae *d in ras.*) *D* 5. que *om. V* 6. arestote-lis *D*, aristotelis *V* stagiritis *DV* 7. theoprastus *DV* peripatecitici *D* V^1, *corr.* V^2 8. scribserunt *D* eius quaeri exemplo *Iahnus ex coni. Lachmanni* exempla *DV* 9. repperiri *DV* genera *D*, *corr. d* 10. et aues *D* 13. quaenδam *D* 14. uniusquisque *D* geniti *V vulgo* 17. alter — alter *D* atque *V* hac *V* uersati *DV*, *unde* in hac existimatione versati *vulgo* 19. furmatos *D* 20. enatos *Halmius* (*conf. cap. 6, 1 extr.*), *natos *D*, ēē na-tos *d*, *unde* esse natos *V vulgo* *post* enatos *manus X saeculi in D*, *m. prima in V add.* uerg. (uirg. *V*) hinc lapides pyrrhae (pyrre *V*) iactos saturnia regna et alibi quo tempore primum deucalion uacuum lapides iactauit in orbem

bus simillima animalia, in his homines concrevisse, fetusque ad pubertatem intus retentos tunc demum ruptis illis viros mulieresque qui iam se alere possent processisse. Empedocles autem egregio suo carmine, quod eiusmodi esse praedicat Lucretius, ut vix humana videatur
8 stirpe creatus, tale quiddam confirmat. primo membra singula ex terra quasi praegnate passim edita, deinde coisse et effecisse solidi hominis materiam igni simul et umori permixtam. cetera quid necesse est persequi, quae non capiant similitudinem veritatis? haec eadem opinio etiam in Parmenide Veliate fuit pauculis exceptis ab Em-
9 pedocle dissensis. Democrito vero Abderitae ex aqua limoque primum visum esse homines procreatos. nec longe secus Epicurus: is enim credidit limo calfacto uteros nescio quos radicibus terrae cohaerentes primum increvisse et infantibus ex se editis ingenitum lactis umorem natura ministrante praebuisse, quos ita educatos et
10 adultos genus hominum propagasse. Zenon Citieus, stoicae sectae conditor, principium humano generi ex novo mundo constitutum putavit, primosque homines ex solo adminiculo divini ignis, id est dei providentia, genitos.
11 denique etiam vulgo creditum est, ut plerique genealogoe auctores sunt, quarundam gentium, quae ex adventicia stirpe non sint, principes terrigenas esse, ut in Attica et Arcadia Thessaliaque, eosque autochthonas vocitarunt. in Italia [poeta cecinit] Nymphas indigenasque Faunos nemora quaedam tenuisse non difficile rudis antiquorum

1. foetusque *dV* 2. puuertatem *D* 3. uiro *D, corr. d* 5. *Lucret. I 733* 7. pregnate *D*, pregnante *V* 11. Ve·ter (*d*) liate *Rutgersius*, uelins.te *D*, uel in sterte *V*, Veliensi** *Iahnus* enpedocle *DV* 12. dissensisse *dV* 14. longi (i *in ras.*) *D* calefacto *dV* 16. ingenium *DV* umore *DV* 18. Citieus *Jahnus*, tici eius *D*, ticieteius *d*, tieteiu*s (*eraso* s) *V*; *scribendum videtur* Citieius 19. nonouo *D* 20. ex solo *dV*, exolo *D* 21. dei] dī *V* 22. genealogoe *Lachmannus*, genealogiae *DV* 24. terriginas *V* 25. autocthonas *D*, authoc tonas *V* vocitarunt *Lachmannus*, uocitari·ut *DV* 26. symphas *D*

credulitas recepit. nunc vero eo licentiae poetica pro- 12
cessit libido, ut vix auditu ferenda confingant, post ho-
minum memoriam progeneratis iam gentibus et urbibus
conditis homines e terra diversis modis editos, ut in At-
tica fertur regione Erichthonius ex Vulcani semine humo
exortus, et in Colchide vel Boeotia consitis anguis denti-
bus armati spartoeve, e quibus mutua caede inter se ne-
catis pauci superasse traduntur, qui in conditu Thebarum
Cadmo fuerint adiumento, nec non in agro Tarquiniensi 13
puer dicitur divinus exaratus nomine Tages, qui discipli-
nam cecinerit extispicii, quam lucumones tum Etruriae
potentes exscripserunt.

Hactenus de prima hominum origine: ceterum quod 5
ad praesentes nostros pertinet natales eorumque initia,
quam potero conpendio dicam.

Igitur semen unde exeat inter sapientiae professores 2
non constat. Parmenides enim tum ex dextris tum e lae-
vis partibus oriri putavit. Hipponi vero Metapontino sive,
ut Aristoxenus auctor est, Samio ex medullis profluere
semen videtur, idque eo probari, quod post admissionem
pecudum si quis mares interimat, medullas utpote exhau-
stas non reperiat. sed hanc opinionem nonnulli refellunt,
ut Anaxagoras Democritus et Alcmaeon Crotoniates: hi 3
enim post gregum contentionem non medullis modo ve-

---

1. poetica *Manutius*, poeticae *DV* 2. confungant *D ante ras., corr. d* 4. e *d* (*in ras.*) *V*, ex *coni. Halmius* 5. ericethonius *D*, ericthonius *V* homo *V* 6. cholchide *DV* 7. armatis.partotoe *DV*, armati spartoe *Iahnus* 10. divinus *Lachmannus*, diuinitus *DV* exaratus *Guilielmus*, exoratus *D V*¹, exortus *V*² *in marg.* 11. lucum honestum *V* 12. exscribserunt *D* 14. pertinent *DV* 15. dicam (i *d in ras.*) *D* 17. dextris (tris *d in ras.*) *D* e laeuis (uis *d in ras.*) *D*, leuis *V* 18. oriri *ed. Rostoch.*, adiri *D* (i *a pr. m., ut videtur*), adiri *V*, *forsitan olim fuerit* tum ex dextera tum e laeva parte suboriri hypponi *DV* uero et *D* 20. probare *V*¹, *corr. m. 2* 21. pecodum *D* maresint | perimat *D*, *ad* in *d superscr.* s (*omnino igitur* mares sint *cet.*), mares perimat *V*, *corr. Iahnus* 22. repperiat *V* 23. algemeon *D*, alcmeon *V* 24. gregum *Guilielmus*, graecam *D*, grecam *V*

rum et adipe multaque carne mares exhauriri respondent.
4 illud quoque ambiguam facit inter auctores opinionem,
utrumne ex patris tantummodo semine partus nascatur,
ut Diogenes et Hippon stoicique scripserunt, an etiam ex
matris, quod Anaxagorae et Alcmaeoni nec non Parme-
nidi Empedoclique et Epicuro visum est.

5 De conformatione autem partus nihilo minus definite
se scire Alcmaeon confessus est, ratus neminem posse
6 perspicere quid primum in infante formetur. Empedo-
cles, quem in hoc Aristoteles secutus est, ante omnia cor
iudicavit increscere, quod hominis vitam maxime conti-
neat; Hippon vero caput, in quo est animi principale;
Democritus alvum cum capite, quae plurimum habent ex
inani; Anaxagoras cerebrum, unde omnes sunt sensus.
Diogenes Apolloniates ex umore primum carnem fieri
existimavit, tum ex carne ossa nervosque et ceteras par-
2 tes enasci. at stoici una totum infantem figurari dixe-
runt, *ut* una nascitur aliturque. sunt qui id opinentur
ipsa fieri natura, ut Aristoteles adque Epicurus; sunt qui
potentia spiritus semen comitantis, ut stoici ferme uni-
versi: sunt qui aetherium calorem inesse arbitrentur, qui
membra disponat, Anaxagoran secuti.

3 Utcumque tamen formatus infans quemadmodum in
matris utero alatur, duplex opinio est. Anaxagorae enim
ceterisque conpluribus per umbilicum cibus administrari
videtur. at Diogenes et Hippon existimarunt esse in alvo
prominens quiddam, quod infans ore adprehendat *et* ex

---

1. adipem *D* 4. diogenis *D* hyppon sthoiciq. *DV* scribserunt *D* 5. matrib; *V ante ras.*, matris *corr. 1 m.* 6. enpedoclique *DV* epicoro *D* 7. de confirmatione (*sic pro* conformatione) — minus *DV habent extremo cap. 6 et pro his hoc loco ponunt* quae dissensio *ex cap. 17, 10; corr. Lachmannus et Iahnus* 12. hyppon *V* 13. plummum *D* 14. oms *V* (*nota compendii a m. 2*) 15. apolliniates *DV* humore *V* 17. sthoici *V* 18. ut *om. D* 19. atque *V* epicorus *D* 20. sthoici *V*, *sed* h *del. 1 m.* uniueri *DV* 21. aetherium (a *d in ras.*) *D*, etherium *V* arbitrentur *D ante ras.*, *ut videtur*, arbitrantur *d V* 26. hyppon *V* 27. adpraehendat *D* et *om. DV*

eo alimentum ita trahat ut, cum editus est, ex matris
uberibus.

Ceterum ut mares feminaeve nascantur quid causae 4
esset, varie ab isdem philosophis proditum est. nam ex
quo parente seminis amplius fuit, eius sexum repraesen-
tari dixit Alcmaeon. ex seminibus autem tenuioribus fe-
minas, ex densioribus mares fieri Hippon adfirmat. utrius 5
vero parentis principium sedem prius occupaverit, eius
reddi naturam Democritus rettulit: at inter se certare
feminae et maris, et penes utrum victoria sit, eius habi-
tum referri auctor est Parmenides. ex dextris partibus 6
profuso semine mares gigni, at e laevis feminas, Anaxa-
goras Empedoclesque consentiunt; quorum opiniones, ut
de hac specie congruae, ita de similitudine liberorum
dispariles. super qua re Empedocles disputata ratione ta-
lia profatur. si par calor in parentum seminibus fuit, pa- 7
tri similem marem procreari; si frigus, feminam matri
similem. quod si patris calidius erit et frigidius matris,
puerum fore qui matris vultus repraesentet: at si calidius
matris, patris autem fuerit frigidius, puellam futuram
quae patris reddat similitudinem. Anaxagoras autem eius 8
parentis faciem referre liberos iudicavit, qui seminis am-
plius contulisset. ceterum Parmenidis sententia est, cum
dexterae partes semina dederint, tunc filios esse patri
consimiles, cum laevae, tunc matri.

Sequitur de geminis, qui ut aliquando nascantur modo 9
seminis fieri Hippon ratus *est:* id enim cum amplius est
quam uni satis fuit, bifariam deduci. id ipsum ferme 10

---

4. uariae ab hisdem *D* 6. alcmeon *DV* 7. hyppon *V* 9. retulit *V* ad *D* 10. feminae *DV*[1], feminas *m. rec. in V* mares et paenes *DV* 11. ex] et *DV* 13. enpedoclesque *DV* 15. dispariles sunt *Iahnus* enpedocles *DV* talia profatur *Lachmannus*, talis profertur *DV* 17. propreari *D* frigus *Carrio*, frigidus *DV* 18—20. calidus — figidus (frigidus *V*) — calidus — frigidus *DV*, *corr. Iahnus* 19. uultus *D*, uultum *dV* 23. sententia *dV*, sentia *D* 24. semina *om. V* 26. nascatur *D*, *corr. d* 27. hyppon *V* est *add. Carrio* 28. diduci *vulgo*

Empedocles videtur sensisse: nam causas quidem cur di-
videretur non posuit, partiri tantummodo ait, et si utrum-
que sedes aeque calidas occupaverit, utrumque marem
nasci, si frigidas aeque, utramque feminam, si vero alte-
rum calidiorem, alterum frigidiorem, dispari sexu partum
futurum.

7 Superest dicere de temporibus quibus partus soleant
esse ad nascendum maturi; qui locus eo mihi cura ma-
iore tractandus est, quod quaedam necesse est de astro-
logia musicaque et arithmetica attingere.

2 Iam primum quoto post conceptionem mense infantes
edi soleant, frequenter agitatum inter veteres nondum
convenit. Hippon Metapontinus a septimo ad decimum
mensem nasci posse aestimavit. nam septimo partum iam
esse maturum eo quod in omnibus numerus septenarius
plurimum possit, siquidem septem formemur mensibus,
additisque alteris recti consistere incipiamus, et post
septimum mensem dentes nobis innascantur, idemque
post septimum cadant annum, quarto decimo autem pu-
3 bescere soleamus. sed hanc a septem mensibus incipien-
tem maturitatem usque ad decem perductam ideo quod
in aliis omnibus haec eadem natura est, ut septem mensi-
bus annisve tres aut menses aut anni ad consummationem
4 accedant: nam dentes septem mensum infanti nasci et
maxime decimo perfici mense, septimo anno primos eo-
rum excidere, decimo ultimos, post quartum decimum
annum nonnullos, sed omnes intra septimum decimum
annum pubescere. huic opinioni in parte aliqua repu-
5 gnant alii, in parte consentiunt. nam septimo mense

1. enpedocles *V* 2. partiri *Iahnus*, partim *DV*, partũ V^2 *in marg.* 6. *post* futurum *DV add.* de confirmatione autem partus nihil ominus (*d V*), *quae pertinent ad cap. 5, 5; tum sequuntur ex cap. 14, 7* in prima hebdomade *usque ad cap. 17, 9* nocte frequentes; *denique redit scriptura ad cap. 7 init.* superest dicere *cet.* 10. adtingere *V* 11. conceptione *D* 13. hyppon *V* 20. hunc *D* 24. mensuum *d*, mensium *V* 25. primus *D* 26. ultimus *D*

parere mulierem posse plurimi adfirmant, ut Theano Py-
thagorica, Aristoteles peripateticus, Diocles, Euenor, Stra-
ton, Empedocles, Epigenes multique praeterea, quorum
omnium consensus Euryphonem Cnidium non deterret id
ipsum intrepide pernegantem. contra eum ferme omnes 6
Epicharmum secuti octavo mense nasci negaverunt: Dio-
cles tamen Carystius et Aristoteles Stagirites aliter sen-
serunt. nono autem et decimo mense cum Chaldaei plu-
rimi et idem supra mihi nominatus Aristoteles edi posse
partum putaverint, neque Epigenes Byzantius nono fieri
posse contendit, nec Hippocrates Cous decimo. ceterum 7
undecimum mensem Aristoteles solus recipit, ceteri uni-
versi inprobarunt.

Sed nunc Chaldaeorum ratio breviter tractanda est, 8
explicandumque cur septimo mense et nono et decimo
tantummodo posse homines nasci arbitrentur. ante omnia 2
igitur dicunt actum vitamque nostram stellis tam vagis
quam statis esse subiectam, earumque vario multiplicique
cursu genus humanum gubernari, sed ipsarum motus
schemataque et effectus a sole crebro inmutari. nam ut
aliae occasum, nonnullae stationem faciant nosque omnis
hac sua disparili temperatura adficiant, solis fieri potentia.
itaque eum, qui stellas ipsas quibus movemur permovet, 3
animam nobis dare qua regamur potentissimumque in nos
esse moderarique, quando post conceptionem veniamus
in lucem; sed hoc per tres facere conspectus. quid au-
tem sit conspectus et quot eius genera, ut liquido per-
spici possit, pauca praedicam. circulus est, ut ferunt, 4

---

1. pythagoricus *DV* 2. aristotelis *D* euener *V* starton *DV* 4. euriphonem *DV* 5. omne *D*, *corr. d* 8. chaldei *DV* 9. mihi *om. V* 10. ephigenes *D*, ephygenes *V* bizantius *DV* 11. hippocratis *D*, hyppocrates *V* 12. aristotelis *DV* 14. chaldeorum *DV* 15. quur *V* 18. statis *D*, stantibus *d V* 19. motu *V* 20. shematasque *DV* 22. disparilitatemperitura *D*, disparilitate pariter *V* 24. et *ante* animam *add. V vulgo* 25 conceptione *D* 27. quod eius *D* liquodo *V*[1], *corr. m.* 2

signifer, quem Graeci vocant zodiacon, in quo sol et luna ceteraeque stellae vagae feruntur. hic in duodecim partes totidem signis redditas aequabiliter divisus est. eum sol annuo spatio metitur: ita in uno quoque signo ferme unum mensem moratur. sed signum quodlibet cum ceteris singulis habet mutuum conspectum, non tamen uniformem cum omnibus: nam validiores alii, infirmiores alii habentur. igitur quo tempore partus concipitur, sol in aliquo signo sit necesse est *et* in aliqua eius particula,
5 quem locum conceptionis proprie appellant. sunt autem hae particulae in uno quoque signo tricenae, totius vero zodiaci numero CCCLX. has Graeci moeras cognominarunt, eo videlicet quod deas fatales nuncupant Moeras et eae particulae nobis velut fata sunt: nam qua potissimum
6 oriente nascamur plurimum refert. sol ergo cum in proximum signum transcendit, locum illum conceptionis aut inbecillo videt conspectu aut etiam nec conspicit: nam plures proximantia sibimet zodia invicem se videre omnino negaverunt. at cum in tertio est signo, hoc est uno medio interposito, tunc primum illum locum unde profectus est videre dicitur, sed valde obliquo et invalido lumine; qui conspectus vocatur κατὰ ἑξάγωνον, quia sextam partem circuli subtendit. nam si, ut a primo zodio ad tertium, sic a tertio ad quintum, inde porro ad septimum ac deinceps alternae lineae emittantur, hexagoni aequilate-
7 ralis forma in eodem circulo scribetur. hunc quidam conspectum non usquequaque receperunt, quod minimum
8 ad maturitatem partus videbatur conferre. cum vero in

---

1 greci *V* 9. et *add. Cauchius* 10. pʀopʀɪae *D* 12. ɴuᴍeʀɪ *D* greci *V* cognominarunt — moeras *om. V* 13. quoꝺ eas *D* 14. hae *V* ueʟ|uᴛ ꜰacᴛa *D ante ras.*, ueʟ*ut*|**ꜰa*ᴛa *d* qua *DV*, quia *d* 15. ɴascaɴᴛuʀ *DV*, *corr. Cauchius* 19. est in uno *V* 22. vocatur] dicitur *V* καταεξαгω·ɴoɴ *D*, καταξαгωɴoɴ *V* (ε *add. m. rec.*) 23. si ut *Carrio*, ɪus *D*, cuius *d V Iahnus* 25. ʟuɴae *DV* (*ortum ex* ʟɪɴɪae) aeᴍɪᴛᴛaɴᴛuʀ *D* exaɡoɴɪ aequɪʟaᴛeʀaʟɪs *D*, exagoniae qui lateratis *V* 26. scʀɪʙeʀeᴛuʀ *DV*, *corr. Iahnus*

quartum signum pervenit et media duo sunt, videt κατὰ
τετράγωνον, quoniam linea illa, qua visus pertendit,
quartam partem orbis abscidit. cum in quinto autem est 9
tribus interiacentibus mediis, κατὰ τρίγωνον aspicit:
nam tertiam signiferi partem visus ille metitur. quae
duae visiones tetragoni et trigoni perquam efficaces in-
crementum partus multum adminiculant. ceterum a loco 10
sexto conspectus omni caret efficientia: eius enim linea
nullius polygoni efficit latus. at a septimo zodio, quod
est contrarium, plenissimus potentissimusque conspectus
quosdam iam maturos infantes educit, qui septemmestres
appellantur, quia septimo mense nascuntur. at si intra 11
hoc spatium maturescere uterus non potuerit, octavo
mense non editur (ab octavo enim signo ut a sexto in-
efficax visus), sed vel nono mense vel decimo. sol enim 12
a nono zodio particulam conceptionis rursum conspicit
κατὰ τρίγωνον et a decimo κατὰ τετράγωνον; qui con-
spectus, ut supra iam dictum est, perquam sunt efficaces.
ceterum undecimo non putant nasci, quia languido iam 13
radio infirmum lumen κατὰ ἑξάγωνον mittatur; multo
minus duodecimo, unde conspectus pro nullo habetur.
itaque secundum hanc rationem ἑπτάμηνοι nascuntur
κατὰ διάμετρον, ἐννεάμηνοι autem κατὰ τρίγωνον, δε-
κάμηνοι vero κατὰ τετράγωνον.

Hac Chaldaeorum sententia explicata transeo ad opi- 9
nionem Pythagoricam Varroni tractatam in libro qui vo-
catur Tubero et intus subscribitur de origine humana;
quae quidem ratio praecipue recipienda ad veritatem pro- 2

---

2. quoniam] q̅m̅ *D* 6. τετράγωνοι et τρίγωνοι *vulgo* 9. eFFecIT *DV* LATU* LATasaTIsseptimo (s *suprascr.*) *D et d* 11. septem menstres *V* 14. octavo *dV*, octabo *D* 17. TRITWNON *D* TETPATWNON *D* 20. κατα εξατωνον (*super* ε *recentissima m. add.* ') *D*, καταξαΓωνον (ε *suprascr.*) *V* (ε *add. 1 m.*) 22. εΠΤαΜΗΝΟΙ *DV* 23. καταδιαμητρον *V* εννεαλαηνοι *D* TETRAMHNOI uero *D* 25. chaldeorum *DV* 27. scribitur *V* 28. proximae *D*

xime videtur accedere. alii enim plerique, cum omnes
partus non uno tempore fiant maturi, una tamen eadem-
que tempora omnibus conformandis dederunt; ut Dioge-
nes Apolloniates, qui masculis corpus ait quattuor men-
sibus formari et feminis quinque, vel Hippon, qui diebus
LX infantem scribit formari, et quarto mense carnem
fieri concretam, quinto ungues capillumve nasci, septimo
3 iam hominem esse perfectum: Pythagoras autem, quod
erat credibilius, dixit partus esse genera duo, alterum
septem mensum, alterum decem, sed priorem aliis dierum
numeris conformari, aliis posteriorem. eos vero numeros
qui in uno quoque partu aliquid adferunt mutationis, dum
aut semen in sanguinem aut sanguis in carnem aut caro
in hominis figuram convertitur, inter se conlatos ratio-
nem habere eam quam voces habent quae in musice
σύμφωνοι vocantur.

10 Sed haec quo sint intellectu apertiora, prius aliqua de
musicae regulis huic loco necessaria dicentur, eo quidem
magis, quod ea dicam quae ipsis musicis ignota sunt.
2 nam sonos scienter tractavere et congruenti ordine red-
didere illorum *, ipsis autem sonis motuum modum men-
3 suramque invenere geometrae magis quam musici. igitur
musica est scientia bene modulandi: haec autem est in
voce: sed vox alias gravior mittitur, alias acutior. sin-
gulae tamen voces simplices et utcumque emissae φθόγγοι
vocantur: discrimen vero, quo alter φθόγγος acutior est,
4 alter gravior, appellatur διάστημα. inter infimam sum-
mamque vocem multa esse possunt in ordine posita [quae]
diastemata alia aliis maiora minorave, ut est illud quod

---

1. omnis *ex* omnes, *incertum an a 1 m.*, *D* 4. appolloniates *V* 5. hyppon *V* 7. capillumque *vulgo* 11. confirmari *D* 12. aliiquiδ *D* ferunt *V* 17. quosintellectu *D* 21. illorū *DV*, illorum ἁρμονίαν *coni. Lachmannus*, illos *vulgo* motium *D* 22. geomerae *D*, *unde* geometriae *fecit m. recentissima* 25. φθονγοι *D et V corr. m. rec.*, πφθονγος *V*[1] 26. φθονγος *D et V corr. m. rec.*, πφθονγος *V*[1] 28. quae *seclusit Iahnus* 29. illut *D*

tonon appellant, vel hoc minus hemitonion, vel duorum triumve ac deinceps aliquot tonorum intervallum. sed non promisce voces omnes cum aliis ut libet iunctae concordabiles in cantu reddunt effectus. ut litterae nostrae, 5
si inter se passim iungantur et non congruenter, saepe nec verbis nec syllabis copulandis concordabunt, sic in musica quaedam certa sunt intervalla quae symphonias possint efficere. est autem symphonia duarum vocum 6
disparium inter se iunctarum dulcis concentus. symphoniae simplices ac primae sunt tres, quibus reliquae constant; una duum tonorum et hemitonii habens διάστημα, quae vocatur διὰ τεσσάρων, alia trium et hemitonii, quam vocant διὰ πέντε: tertia est διὰ πασῶν, cuius διάστημα continet duas priores. est enim vel sex tonorum, 7
ut Aristoxenus musicique adseverant, vel quinque et duorum hemitoniorum, ut Pythagoras geometraeque, *qui* demonstrant III hemitonia tonum conplere non posse. quare etiam huius modi intervallum Plato abusive hemitonion, proprie autem διάλειμμα appellat. nunc vero ut 8
liquido appareat quemadmodum voces nec sub oculos nec sub tactum cadentes habere possint mensuras, admirabile Pythagorae referam commentum, qui secreta naturae servando repperit phthongos musicorum convenire ad rationem numerorum. nam chordas aeque crassas parique longitudine diversis ponderibus tetendit, quibus saepe pulsis nec phthongis ad ullam symphonian concor-

---

1. τόνον *vulgo* semitonion (s *in ras., ex* h *facta, ut videtur; conf. ad vs. 11. 17. 18 cet.*) *D*, semitonion *V* 2. aliquod *D* 3. promiscae *DV* 9. simphoniae *V* 11. duo *D*, duorum *V vulgo* hemitonii *D*, semitonii *dV* 12. dia tessaron *V* alia *dV*, ala *D* etemitonii *DV*, et semitonii *d* 13. diapente *V* δια pason *D*, diapason *V* diastema *V* 15. arestoxenus *D* 16. emitoniorum *V* qui *add. Carrio* 17. III semitonia (s *in ras.*) *D, idem sine ras. V*, II semitonia *Iahnus ex edit. Rostoch.* 18. semitonion (s *in ras.*) *D, idem sine ras. V* 19. propriae *D* διάλειμμα *Iahnus*, deallimma *DV* 21. cadentis *D* possit *D* 23. servando] *immo* reserando pthongos *DV* 24. cordas *DV* 25. punderibus *D* 26. thongis *D*, pthongis *V*

dantibus pondera mutabat, et identidem frequenter ex-
pertus postremo deprehendit tunc duas chordas concinere
id quod est διὰ τεccάρων, cum earum pondera inter se
collata rationem haberent quam tria ad quattuor, quem
phthongon arithmetici Graeci epitriton vocant, Latini
9 supertertium. at eam symphonian quae διὰ πέντε dici-
tur ibi invenit ubi ponderum discrimen in sesquialtera
portione, quam duo faciunt ad tria conlata, quod hemi-
olion appellant. cum autem altera chorda duplo maiore
pondere quam altera tenderetur et esset diplasion logus,
10 διὰ παcῶν sonabat. hoc et in tibiis si conveniret tempta-
vit, nec aliud invenit. nam quattuor tibias pari cavo pa-
ravit, inpares longitudine, primam verbi causa longam
digitos sex, secundam tertia parte addita id est digito-
rum VIII, tertiam digitorum VIIII sescuplo longiorem
quam primam, quartam vero XII digitorum, quae primam
11 longitudine duplicaret. his itaque inflatis et binarum
facta conlocatione omnium musicorum auribus adprobavit
primam et secundam reddere eam convenientiam quam
reddit dia tessaron symphonia, ibique esse portionem su-
pertertiam; inter primam vero ac tertiam tibiam, ubi
sescupla portio est, resonare dia pente; primae autem
quartaeque intervallum, quod habet duplam portionem,
12 diastema facere dia pason. sed inter tibiarum chorda-
rumque naturam hoc interest, quod tibiae incremento

---

2. δepraehenδit *D* depħendit *V* cordas *V* 3. diatessaron *V* 5. ptongon *D*, pthongon *V* greci *V*, *corr. m. rec.* ἐπίτριτον *vulgo* 6. aδ *DV* symphoniam *V* diapente *V* 7. ubi *D*, *bi *d*, bi *V addita* u *a m. rec.* sesquialtera *Scaliger*, sesquipletra *D*, sesquipetra *V* . 8. proportione *vulgo hic et infra* hemilion *D*, emiolion *V*, ἡμιόλιον *vulgo* 10. δiplasion locus *DV*, διπλαcίων λόγοc *Iahnus secundum Scaligerum* 11. dia pason *V* 13. uerbi* (uerbis *ante ras.*) *D* 18. conlatione *V vulgo* aδprobabit *D*, *corr. d* 19. prima *D* 20. δiatessaron *DV*, διὰ τεccάρων *vulgo* symphoniā *D* 22. proportio *V* δiapente *DV*, διὰ πέντε *vulgo* 24. διάcτημα facere διὰ παcῶν *vulgo* cordarūq; *V*

longitudinis fiunt graviores, chordae autem augmento ad-
diti ponderis acutiores: utrubique tamen eadem portio est.
His expositis forsitan quidem obscure, sed quam potui 11
lucidissime, redeo ad propositum, ut doceam quid Pytha-
goras de numero dierum ad partus pertinentium senserit.
primum, ut supra memoravi generaliter, duos esse partus 2
omnino dixit, alterum minorem, quem vocant septem-
mestrem, qui decimetducentesimo die post conceptio-
nem exeat ab utero, alterum maiorem decemmestrem,
qui edatur die ducentensimo septuagensimo quarto. quo-
rum prior ac minor senario maxime continetur numero.
nam quod ex semine conceptum est, sex, ut ait, primis 3
diebus umor est lacteus, deinde proximis octo sangui-
neus: qui octo cum ad primos sex accesserunt, faciunt
primam symphoniam dia tessaron. tertio gradu novem dies
accedunt iam carnem facientes: hi cum sex illis primis
collati sescuplam faciunt rationem et secundam sympho-
nian dia pente. tum deinceps seqüentibus duodecim die-
bus fit corpus iam formatum: horum quoque ad eosdem
sex collatio tertiam dia pason reddit symphonian duplici
rationi subiectam. hi quattuor numeri VI VIII VIIII XII 4
coniuncti faciunt dies XXXV. nec inmerito senarius fun-
damentum gignendi est: nam eum telion Graeci, nos
autem perfectum vocamus, quod eius partes tres, sexta
et tertia et dimidia, id est unus et duo et tres, eundem
ipsum perficiunt. sed ut initia seminis et lacteum illud 5
conceptionis fundamentum primitus hoc numero absolvi-
tur, sic hoc initium formati hominis et velut alterum
maturescendi fundamentum, quod est quinque et triginta

---

1. cordę *V* 4. lucidisse me *V*, *corr. m. rec.* 6. duos *in V add. m. rec.* 7. septemestrem *D*, septem menstrem *V* 8. decimo et ducentesimo *V vulgo* 9. decem menstrem *V* 10. septuagesimo *V* 14. accesserint *V* 15. διὰ τεccάρων *vulgo* 16. sex *V m. rec. in ras.* 17. *sesc*uplam (sesc *in ras.*) *D* secundum *D* symphoniam *V* (*item mox vs. 20*) 18. διὰ πέντε *vulgo* 20. διὰ πacῶν *vulgo* 21. ratione *D* hu *D* numerii *V* VI] sex *V* XII] XI *D* 22. dies ∞u *D* 23. τελιον *V*, τέλειον *vulgo* greci *V* 26. il-lum *D* 29. maturascendi *V* trigenta *D*

dierum, sexies ductum, cum ad diem ducentensimum de-
6 cimum pervenit, maturum procreatur. alter autem ille
partus, qui maior est, maiori numero continetur, septe-
nario scilicet, quo tota vita humana finitur, ut et Solon
scribit et Iudaei in dierum omnium numeris secuntur *et*
Etruscorum libri rituales videntur indicare. Hippocrates
quoque aliique medici in corporum valitudinibus non
aliud ostendunt: nam septimum quemque diem crisimon
7 observant. itaque ut alterius partus origo in sex est die-
bus, post quos semen in sanguinem vertitur, ita huius in
septem; et ut ibi quinque et triginta diebus infans mem-
bratur, ita hic pro portione diebus fere quadraginta.
quare in Graecia dies habent quadragensimos insignes.
namque praegnans ante diem quadragensimum non pro-
dit in fanum, et post partum quadraginta diebus plerae-
que fetae graviores sunt nec sanguinem interdum conti-
nent, et parvoli ferme per hos [fere] morbidi sine risu
nec sine periculo sunt. ob quam causam, cum is dies
praeteriit, diem festum solent agitare, quod tempus ap-
8 pellant τεσσερακοσταῖον. hi igitur dies quadraginta per
septem illos initiales multiplicati fiunt dies ducenti octo-
ginta, id est hebdomadae quadraginta: sed quoniam ulti-
mae illius hebdomadis primo die editur partus, sex dies
decedunt et ducentensimus septuagensimus quartus ob-
servatur. qui numerus dierum ad tetragonum illum
9 Chaldaeorum conspectum subtiliter congruit: nam cum

---

3. maiore *V* 4. uita *in V add. m. rec.* 5. ıudeı *D* sequuntur *V* et *om. D* 6. hıppocʀatıs *D*, hyppocrates *V* 10. ita et *V* 11. ubi *V* tʀıɡenta *D* 12. poʀtıtıone *D* 13. quaðʀaɡınsımos *D*, quadragesimos *V* insignos *V*, *corr. 1 m.* 14. pʀeɡnans **** ante (*litteris quattuor quinqueve erasis*) *D*, pregnans ante *V* quadragesimum *V* procedit *d V* 17. paruuli *V* fere] infirmi *Lachmannus* 19. pʀaeteʀıt *DV* aɡıtaʀeʀe, *sed alterum* ʀe *erasum*, *D* 20. ϵccϵpakocτenu *D*, τecceʀakostenu *V*, *corr. Lachmannus* hıı *D* 21. ðuocentı octoɡenta (octoginta *d*) *D* 22. ebdomadae *V* 23. ebdomadis *V* ðıe* (ðıes *ante ras.*) *D* 24. ducentesimus septuagesimus quartus (*non* partus) *V* 26. chaLðeoʀum *DV*

signiferum orbem diebus CCCLXV et aliquot horis sol circumeat, quarta necesse est parte dempta, id est diebus LXXXXI aliquotque horis, tres quadras reliquis diebus CCLXXIIII non plenis percurrat, usque dum perveniat ad id loci unde conceptionis initium quadratus aspiciat.
unde autem mens humana dies istos commutationis spe- 10
culari et arcana naturae rimari potuerit, nemo miretur. haec enim frequens medicorum experientia pervidit, qui cum multas animadverterent semen non retinere conceptum, conpertum habuerunt id quod intra sex dies septemve eiciebatur esse lacteum, et vocaverunt ἔκρυσιν, quod postea autem sanguineum, idque ἐκτρωσμὸς appellatur.
quod vero ambo partus videntur paribus dierum 11
numeris contineri, Pythagoras inparem laudat, tamen a secta non discrepat. duo enim inpares CCVIIII et CCLXXIII dicit expleri, ad quorum consummationem aliquid ex sequentibus accedere, quod tamen diem solidum non adferat.
cuius exemplum videmus tam in anni quam mensis 12
spatio servasse naturam, cum et anni inparem dierum trecentorum sexaginta quinque numerum aliquanto cumulaverit et mensi lunari ad dies undetriginta aliquid addiderit.

Nec vero incredibile est ad nostros natales musicam 12
pertinere. haec enim sive in voce tantummodo est, ut Socrates ait, sive, ut Aristoxenus, in voce et corporis motu, sive in his et praeterea in animi motu, ut putat Theophrastus, certe multum obtinet divinitatis et animis permovendis plurimum valet.
nam nisi grata esset deis 2
inmortalibus, qui ex anima constant divina, profecto ludi scenici placandorum deorum causa instituti non essent,

---

1. διes *DV* aʟιquoδ *D* 3. ʟxιι *DV* aʟιquoδque *D* quadrans V^1, *corr. m. 2* 7. ᴍιʀaʀι *DV* 8. peʀuιδeᴛ *DV* 10. haʙueʀιɴᴛ ιδ ιɴ quoδ *D* 11. eiicebatur *V* ΕΚΚΡΥϹΙΝ *DV*, *corr. m. rec. in V* 12. sanguinē *V* ΕΚΤΡΟϹΜΟϹ *V* (ᴍ *sic fere ductum* ɔ-c) 14. in partem *V* ʟauδeᴛ *D* 16. exequeɴᴛιʙus *D* 18. uιδemus (e *ex* ι *facta*) *D* 21. uɴδeᴛʀιgeɴᴛa *D* 24. ut socrates *dV*, uᴛcʀaᴛes *D* 26. ami *V* 27. ᴛheoꜰʀasᴛus *DV*

nec tibicen omnibus supplicationibus in sacris aedibus adhiberetur, non cum tibicine Marti triumphus ageretur, non Apollini cithara, non Musis tibiae ceteraque id genus essent adtributa, non tibicinibus, per quos numina placantur, esset permissum aut ludos publice facere ac vesci in Capitolio, aut Quinquatribus minusculis, id est idibus Iuniis, urbem vestitu quo vellent personatis temulentisque
3 pervagari. hominum quoque mentes et ipsae, quamvis Epicuro reclamante, divinae suam naturam per cantus agnoscunt. denique quo facilius sufferant laborem, vel in navis meatu a rectore symphonia adhibetur: legionibus quoque in acie dimicantibus etiam metus mortis classico
4 depellitur. ob quam rem Pythagoras, ut animum sua semper divinitate imbueret, prius quam se somno daret et cum esset expergitus, cithara ut ferunt cantare consueverat, et Asclepiades medicus phreneticorum mentes morbo turbatas saepe per symphonian suae naturae reddidit. Herophilus autem, artis eiusdem professor, venarum pul-
5 sus rhythmis musicis ait moveri. itaque si et in corporis et in animi motu est harmonia, procul dubio a natalibus nostris musica non est aliena.

13 Ad haec accedit quod Pythagoras prodidit hunc totum mundum musica factum ratione, septemque stellas inter caelum et terram vagas, quae mortalium geneses moderantur, motum habere enrythmon et intervalla musicis diastematis congrua, sonitusque varios reddere pro sua

---

2. cum *om. V* Marti] aut *D*, *om. V*, aut tubicine *Iahnus*, avitus *Prellerus Röm. Mythol. p. 316; mihi in* aut *latere visum* marti, *quod in DV additum post* ageretur, *sed in D super versum* 3. appollini *V* chitara *D* 4. tibi*cinibus* (cinibus *d in ras.*) *D* quos *DV*, quod *d* 6. capitulio *D* quid patribus minus oculis *DV* 7. urbes *DV* uestito *D* 9. epicoro *D* 10. ficilius *V*, *corr. m. rec.* 11. meatu *uel* metatu *uel* motu *Pontanus ad Macrob. in somn. Scip. II, 3,* metu *DV* uectore *DV* 13. phytagoras *V* 15. sythara *D*, cythara *V* 16. asclepiadis (i *in ras. pro* e, *ut videtur*) *D* freneticorum *DV* 18. ierophilus *DV* autem mortis *D* 19. rythmis *DV* 20. in *om. V vulgo* animi (mi *d in ras.*) *D* armonia *V* 22. accedit *D*, accidit *dV*

quaque altitudine ita concordes, ut dulcissimam quidem
concinant melodian, sed nobis inaudibilem propter vocis
magnitudinem, quam capere aurium nostrarum angustiae
non possint. nam ut Eratosthenes geometrica ratione col- 2
legit maximum terrae circuitum esse stadiorum ducentum
quinquaginta duum milium, ita Pythagoras quot stadia
inter terram et singulas stellas essent indicavit. stadium
autem in hac mundi mensura id potissimum intellegen-
dum est quod Italicum vocant, pedum sescentorum viginti
quinque: nam sunt praeterea et alia longitudine discre-
pantia, ut Olympicum, quod est pedum sescentum, item
Pythicum pedum M. igitur ab terra ad lunam Pythagoras 3
putavit esse stadiorum circiter centum viginti sex milia,
idque esse toni intervallum; a luna autem ad Mercuri
stellam, quae stilbon vocatur, dimidium eius, velut hemi-
tonion; hinc ad phosphoron, quae est Veneris stella, fere
tantundem, hoc est aliud hemitonion; inde porro ad so-
lem ter tantum, quasi tonum et dimidium. itaque solis 4
astrum abesse a terra tonos tres et dimidium, quod vo-
catur dia pente, a luna autem duos et dimidium, quod
est dia tessaron. a sole vero ad stellam Martis, cui no-
men est pyrois, tantumdem intervalli esse quantum a terra
ad lunam, idque facere tonon; hinc ad Iovis stellam, quae
phaethon appellatur, dimidium eius, quod faciat hemito-
nion; tantundem a Iove ad Saturni stellam, cui phaenon
nomen est, id est aliud hemitonion; inde ad summum
caelum, ubi signa sunt, perinde hemitonion. itaque a 5

---

1. quaeque *DV*, *corr. Halmius coll. Madvigio ad Cic. de fin. p. 699* 3. carpere *D* 4. erastosthenes geomitrica *D* colligit *V* 6. quo*t* (t *d in ras.*) *D* 7. interrā *V* 9. uigenti *D* 12. pedū·m̄· *V* 13. uigenti *D* 14. mercori *D*, mercorii *d*, Mercurii *V* 15. stilon *D* semitonion *DV* 17. emitonion *D*, semitonion *dV* (hemitonion *D ante ras. illo loco qui a nobis adscriptus est ad p. 25, 2*) 19. a*strum (austrum *ante ras.*) *D* 20. diapente *DV*, διὰ πέντε *vulgo* 21. diatessaron *DV*, διὰ τεσσάρων *vulgo* 24. pheton *D*, phoeton *V* 25. phenon *DV* 26. 27. hemitonion *D ante ras.*, semitonion *dV*

caelo summo ad solem diastema esse dia tessaron, id est
duorum tonorum et dimidi, ad terrae autem summitatem
ab eodem caelo tonos esse sex, in quibus sit dia pason
symphonia. praeterea multa quae musici tractant ad alias
rettulit stellas et hunc omnem mundum enarmonion esse
ostendit. quare Dorylaus scripsit esse mundum organum
dei: alii addiderunt esse id ἑπτάχορδον, quia septem
6 sint vagae stellae, quae plurimum moveantur. sed his
omnibus subtiliter tractandis hic locus non est; quae si
vellem in unum librum separatim congerere, tamen in
angustiis versarer: quin potius, quoniam me longius dul-
cedo musicae abduxit, ad propositum revertor.

14 Igitur expositis iis quae ante diem natalem sunt, nunc
ut climactericoe anni noscantur, quid de gradibus aetatis
2 humanae sensum sit dicam. Varro quinque gradus aetatis
aequabiliter putat esse divisos, unum quemque scilicet
praeter extremum in annos XV. itaque primo gradu us-
que annum XV pueros dictos, quod sint puri, id est in-
pubes. secundo ad tricensimum annum adulescentes, ab
alescendo sic nominatos. in tertio gradu qui erant usque
quinque et quadraginta annos, iuvenis appellatos eo quod
rem publicam in re militari possent iuvare. in quarto au-
tem adusque sexagensimum annum seniores vocitatos,
quod tunc primum senescere corpus inciperet. inde us-
que finem vitae unius cuiusque quintum gradum factum,

---

1. διατεσσαρον *DV*, διὰ τεσσάρων *vulgo* 2. διmιδιατερ-ραe *D*, dimidiiaterrae *d*, dimidii·terrae *V* summιτατem *D*, summitate *dV* 3. aδ eoδem *D* διapason *D*, diapasan *V* (*corr. m. 2*), διὰ πασῶν *vulgo* 4. mυlτa q, *D* ad alias *om. V* 5. retulit *DV*, *corr. d* *enarmoni*on (enarmoni *d in ras.*) *D* 6. dorilaus *V* 7. id ἑπτάχορδον *Scaliger*, ιδεsτ ταxoραoν *D*, id est taxopaon *V* quia] qui *V* 12. musιca** *D* 13. his *V* q̃ *D* 14. climactericα *D*, climacterici *d V vulgo* 17. usque ad *vulgo* 19. secunδus *D*, secundos *V* tricesimum *V* 20. allescenδo *DV* erat *DV* 21. iuuenes *V* appellatus *D* 23. aδusque ** (*erasis* aδ) *D*, usque ad *V* sexagιnsιmum *D*, sexagesimū *V* 24. ιncιpι*at* (at *d in ras.*) *D*, incipiat *V vulgo*

in quo qui essent, senes appellatos, quod ea aetate corpus
iam senio laboraret. Hippocrates medicus in septem gra- 3
dus aetates distribuit. finem primae putavit esse septi-
mum annum, secundae quartum decimum, tertiae duode-
tricensimum, quartae tricensimum quintum, quintae duo
et quadragensimum, sextae quinquagensimum sextum,
septimae novissimum annum vitae humanae. Solon autem 4
decem partes fecit, et Hippocratis gradum tertium et sex-
tum et septimum singulos bifariam divisit, ut una quae-
que aetas annos haberet septenos. Staseas peripateticus 5
ad has Solonis decem hebdomadas addidit duas, et spa-
tium plenae vitae quattuor et octoginta annorum esse
dixit; quem terminum si quis praeterit, facere idem quod
stadiodromoe ac quadrigae faciunt, cum extra finem pro-
currunt. Etruscis quoque libris fatalibus aetatem hominis 6
duodecim hebdomadibus discribi Varro commemorat.
quae duo** ad decies septenos annos posse fatalia depre-
cando rebus divinis proferre, ab anno autem LXX nec
postulari debere nec posse ab deis impetrari. ceterum
post annos LXXXIIII a mente sua homines abire, neque
his fieri prodigia. sed ex eis omnibus proxime videntur 7
adcessisse naturam qui hebdomadibus humanam vitam
emensi sunt. fere enim post septimum quemque annum
articulos quosdam et in his aliquid novi natura ostendit,
ut et in elegia Solonis cognoscere datur. ait enim in
prima hebdomade dentes homini cadere, in secunda pu-

---

2. *post* laboraret *in D add.* hinc ad phosphoron quae est ueneris stella fere tantumdem hoc est aliud hemitonion (semitonion *d*): *vide p. 23, 16* hippocratis *D*, hyppocrates *V* 3. aetatū *V* 4. duodetricesimum *DV* 5. tricesimum *V* 6. quadragesimū *V* quinquagesimum *V* 8. hyppocratis *V* 11. ebdomades *V* 13. preterit *V* 15. etrursus *D* 16. ebdomadibus *DV* describi *D* 17. que dum ad *V* depraecando *V*, *corr. m. 2* 21. proximae *D* 22. ebdomadibus *DV* 25. et inlegia *V* atenim *V* in prima hebdomade *cet. in DV supra inveniuntur* (*vide ad p. 12, 6*); *hoc autem loco leguntur* temporum si veterum *cet.* (*vide cap. 17, 10*) 26. ebdomadae *D*, ebdomade *V*

bem apparere, in tertia barbam nasci, in quarta vires, in
quinta maturitatem ad stirpem relinquendam, in sexta
cupiditatibus temperari, in septima prudentiam linguam-
que consummari, in octava eadem manere (in qua alii
dixerunt oculos albescere), in nona omnia fieri langui-
diora, in decima hominem morti fieri maturum. ** tamen
in secunda hebdomade vel incipiente tertia vocem crassio-
rem et inaequabilem fieri, quod Aristoteles appellat tra-
gizin, antiqui nostri irquitallire, et inde ipsos putant
irquitallos appellari, quod tum corpus ircum olere inci-
8 piat. de tertia autem aetate adulescentulorum tres gradus
esse factos in Graecia prius quam ad viros perveniatur,
quod vocent annorum XIIII παῖδα, μελλέφηβον autem
XV, dein sedecim ἔφηβον, tunc septemdecim ἐξέφηβον.
9 praeterea multa sunt de his hebdomadibus quae medici ac
philosophi libris mandaverunt, unde apparet, ut in morbis
dies septimi suspecti sunt et crisimoe dicuntur, ita per
omnem vitam septimum quemque annum periculosum et
10 velut crisimon esse et climactericum vocitari. sed ex his
genethliaci alios aliis difficiliores esse dixerunt, et non-
nulli eos potissimum quos ternae hebdomades conficiunt
putant observandos, hoc est unum et vicensimum, et
quadragensimum secundum, dein tertium et sexagensi-
mum, postremum octogensimum et quartum, in quo Sta-
11 seas terminum vitae defixit. alii autem non pauci unum
omnium difficillimum climactera prodiderunt, anno scili-

---

1. TERTIAm *D* u*RES *D*, uires *d V* 3. temptari *V* 4. OCTABA *D* in qua — languidiora *om. V* 7. EBDOmaDE *DV* 8. ARISTOTELIS *D* τραγίζειν *vulgo* 9. IRQUITALLIRE (r *d in ras.*) *D* 10. ***QUITALLOS *D*, irquitallos *d V* ELERE *D* 13. παδα *D*, παδδ *V*, παιδα *corr. rec. m. in V* mELLephoebON *DV* 14. aephoeBON *D*, ephoebon *V* ЄΞЄφOIBON *D*, ЄΞЄφIBON *V* 15. EBDOmaDIBUS *DV* 17. CRISImIE *D*, crisimiae *V* 19. climactericum] *add. V m. 1 in marg.* CLIMACĪ, *m. 2 super uersum* incertū 20. ALIAS ALIIS *DV* DIFFICILLIORES *D* 21. TERNAs (s *d in ras.*) *D* EBDOmaDES *DV* 22. oc *V* uicesimum *V* 23. quaDRAGINSImum *D*, quadragesimum *V* sexagI*SImum *D*, sexagesimum *V* 24. LXXX *DV* quo* *D*

cet undequinquagensimo, quem conplent anni septies
septeni; ad quam opinionem plurimorum consensus in-
clinat: nam quadrati numeri potentissimi ducuntur. de- 12
nique Plato ille veniat veteris philosophiae sanctissimus,
qui quadrato numero annorum vitam humanam consum-
mari putavit, sed novenario, qui conplet annos octoginta
et unum. fuerunt etiam qui utrumque reciperent nu-
merum, undequinquagensimum et octogensimum unum,
et minorem nocturnis genesibus, maiorem diurnis scri-
berent *. plerique [aliter moti] duos istos numeros sub- 13
tiliter dicreverunt, dicentes septenarium ad corpus, no-
venarium ad animum pertinere; hunc medicinae corporis
et Apollini adtributum, illum Musis, quia morbos animi,
quos appellant pathe, musice lenire ac sanare consueve-
rit. itaque primum climactera annum quadragensimum 14
et nonum esse prodiderunt, ultimum autem octogensimum
et unum; medium vero ex utroque permixtum anno ter-
tio et sexagensimo, vel quem hebdomades novem vel
septem enneades conficiunt. hunc licet quidam periculo- 15
sissimum dicant, quod ad corpus et ad animum pertineat,
ego tamen ceteris duco infirmiorem. nam utrumque qui-
dem supra dictum continet numerum, sed neutrum qua-
dratum, et ut est ab utroque non alienus, ita in neutro
potens. nec multos sane, quos vetustas claro nomine
celebrat, hic annus absumpsit. Aristotelen Stagiriten re- 16

---

1. unde quinquaginsimo *D*, unode qu. *d*, uno de quinquagesimo *V* 2. oponionem *D* 4. veniat veteris *Iahnus*, ueniat (t *in ras. trium litterarum*) ceteris *D*, ueniat ceteris *V* 6. LXXX *DV* 7. fuerunt — 8. unum *om. V* 8. unde · L · et LXXX unum *D* 9. ascriberent *vulgo sine nota lacunae;* scriberent fieri. quali termino duos *cet. ego proposui in Eos, süddeutsche Zeitschr. für Philol. II 1866 p. 625* 10. istos *dV*, isto *D* 11. decreuerunt *D*, decrever̄ (*in marg.* dis *m. rec.*) *V*, discreverunt *vulgo* 14. πάθη *vulgo* 15. clamactera *D*, clamaectera *d*, climęctera *V* XL et unum esse *DV* 16. LXXX *DV* 18. sexagīsimo *D*, sexagesimo *V* ebdomades *V* 19. henneades *D* 25. aristotelēs (s *a m. 2, ut videtur*) *D*, aristoteles *V* reperit (t *in ras.*) *D*, repperit *V*, *corr. Guilielmus*

perio: sed hunc ferunt naturalem stomachi infirmitatem crebrasque morbidi corporis offensiones adeo virtute animi diu sustentasse, ut magis mirum sit ad annos LXIII eum vitam pertulisse quam ultra non protulisse.

15 Quare, sanctissime Caerelli, cum istum annum qui maxime fuerat corpori formidolosus sine ullo incommodo transieris, ceteros, qui leviores sunt, climacteras minus tibi extimesco, praesertim cum in te animi potius quam corporis naturam sciam dominari, eosque viros qui tales fuerunt non prius vita excessisse quam ad annum illum octogensimum et unum pervenerint, in quo Plato finem vitae et legitimum esse existimavit et habuit legitimum.
2 hoc anno et Dionysius Heracleotes, ut vita abiret, cibo abstinuit et contra Diogenes cynicus cibi cruditate in choleram solutus est. Eratosthenes quoque ille orbis terrarum mensor et Xenocrates Platonicus veteris academiae
3 princeps ad eundem annum vixerunt. non pauci etiam per animi spiritum molestiis corporis superatis limitem istum transgressi sunt, ut Carneades, a quo tertia academia est, quae dicitur nova, qui ad annum nonagensimum *, vel Cleanthes, *qui* uno minus centum explevit. at Xenophanes Colophonius maior annorum centum fuit. Democritum quoque Abderiten et Isocraten rhetorem ferunt prope ad id aetatis pervenisse quo Gorgian Leontinum, quem omnium veterum maxime senem fuisse et octo su-
4 pra centum annos habuisse constat. quod si cultoribus sapientiae sive per animi virtutem seu lege fati diutina obtigit vita, non despero quin te quoque diu corpore ad-

---

1. sthomachi *D* 4. ptulisse *V* non pertulisse *DV* 5. cerelli *V ex sil.* cum *d in ras.* 7. laeuiores *D* 11. octogesimum *V* 12. extimauit *D* 13. dionisius *DV* 15. solutum *D* 16. xenocratis *D*, *xenocrates (*erasa* e) *V* achademiae *DV* 19. achademia *V* 20. noua uel cleanthes (cleantes *V*) qui ad annum nonagensimum (nonagesimum *V*) uno minus centum *DV*, *transposuit Iahnus; idem* accessit (*Halmius* vixit) *post* nonagensimum *intercidisse coniecit* 21. xenephanes *DV* 28. atque *V*

que animo valentem longior maneat senectus. quem enim
veterum nunc memoria suspicimus prudentia vel tempe-
rantia vel iustitia vel fortitudine tibi antestare [dicimus]?
quis eorum, si adesset, non in te omnium virtutum prae-
dicationem conferret? quis tuis laudibus se postponi
erubesceret? illud certe, ut arbitror, dignum est prae-
dicatione, quod, cum illis ferme omnibus quamvis pru-
dentissimis et procul a republica amotis non contigerit
sine offensione et odio plerumque capitali vitam degere,
tu tamen officiis municipalibus functus, honore sacerdotii
in principibus tuae civitatis conspicuus, ordinis etiam
equestris dignitate gradum provincialium supergressus,
non modo sine reprehensione et invidia semper fuisti, ve-
rum etiam omnium omnino amorem cum maxima gloria
consecutus es. quis a te nosci aut ex amplissimo senatus 5
ordine non expetiit aut ex humiliore plebis non optavit?
quis mortalium vel te vidit vel de tuo nomine accepit,
quin et loco fratris germani diligat et vice parentis vene-
retur? quis ignorat probitatem primam, fidem summam,
benignitatem incredibilem, modestiam verecundiamque
singularem ceteraque humanitatis officia penes te unum
esse, et quidem maiora quam possint digne a quoquam
referri? quare et ego his nunc commemorandis super- 6
sedebo. de eloquentia quoque sileo, quam omnia provin-
ciarum nostrarum tribunalia, omnes praesides noverunt,
quam denique urbs Roma et auditoria sacra mirata sunt.
haec se et ad praesens et in futura saecula satis ipsa
nobilitat.

Nunc vero quatenus de die natali scribo, meum mu- 16
nus inplere conabor, tempusque hodiernum, quo maxime

---

1. quem enim veterum, quorum memoriam suspicimus, prudentia — antistare dicemus *Iahnus secundum Lachmannum* 2. suscepimus *V* 3. FORTITUDINEM *D* 5. POSTPONIT ERUBISCERET *D*, *corr. d* 8. MOTIS *DV*, remotis *Cauchius* 9. UITA *DV* 10. sacerdoti *V* 13. REPRAEHENSIONE *D* 15. qui *d* (s *littera expuncta*) 16. EXPETIT *D* 27. presens *V* 30. implere *V*

flores, quam potero lucidissimis notis signabo; ex quo
2 etiam primus ille tuus natalis liquido noscetur. tempus
autem non diem tantummodo vel mensem vel annum ver-
tentem appello, sed et quod quidam lustrum aut annum
3 magnum vocant, et quod saeculum nominant. ceterum
de aevo, quod est tempus unum et maximum, non multum
est quod in praesentia dicatur. est enim inmensum, sine
origine, sine fine, quod eodem modo semper fuit et sem-
per futurum est, neque ad quemquam hominum magis
4 quam ad alterum pertinet. hoc in tria dividitur tempora,
praeteritum, praesens, futurum. *e* quibus praeteritum
initio caret, exitu futurum, praesens autem, quod medium
est, adeo exiguum et inconprehensibile est, ut nullam re-
cipiat longitudinem neque aliud esse videatur quam trans-
acti futurique coniunctio, adeo porro instabile, ut ibidem
sit numquam, et quidquid transcurrit a futuro decerpit et
5 adponit praeterito. haec inter se tempora, ante actum
dico et venturum, neque paria sunt neque ita ut alterum
altero longius breviusve videatur: quidquid enim non
6 habet finem, conlationem mensurae non recipit. qua-
propter aevum neque annorum nec saeculorum numero
nec denique ullo finiti temporis modulo metiri conabor:
haec enim ad aetatem infinitam non sunt brumalis unius
instar horae.

7 Itaque ut saecula possim percurrere et hoc nostrum
praesens designare, omissis aureis argenteisque et hoc
genus poeticis, a conditu urbis Romae, patriae nostrae
17 communis, exordiar, et quoniam saecula aut naturalia
sunt aut civilia, prius de naturalibus dicam.

2 Saeculum est spatium vitae humanae longissimum

---

4. aut unum annũ *V* 5. seculum *V* 7. presentia *V* 10. quam adulterum *D*, quam ad adulterum *d* 11. e *om.* *DV* 12. ini**tio (ininitio *ante ras.*) *D* exitum *D* 13. inconpraehensibile *D*, inconprensibile *V* 16. quicquid *V* et adponit praeterito *om.* *V* 18. paria] propria *V* 19. quicquid *V* 26. designare (de *ex* di) *D* 28. exordiar** | *et* qm̃ (et *initio versus adscr. m. 2*) *D*, exordiar | DE SAECVLIS *V* *omissis* et quoniam — dicam

partu et morte definitum. quare qui annos triginta saeculum putarunt multum videntur errasse. hoc enim tempus genean vocari Heraclitus auctor est, quia orbis aetatis in eo sit spatio. orbem autem vocat aetatis, dum natura ab sementi humana ad sementim revertitur. hoc quidem geneas tempus alii aliter definierunt. Herodicus annos quinque et viginti scribit dici genean, Zenon triginta.
saeculum autem *quid* sit, usque adhuc arbitror ad subtile 3
examinatum non esse. poetae quidem multa incredibilia scripserunt, nec minus historici Graeci, quamvis eos a vero par non fuit decedere; ut Herodotus, apud quem legimus Arganthonion Tartessiorum regem centum et quinquaginta annorum fuisse, aut Ephorus, qui tradit Arcadas dicere apud se reges antiquos aliquot ad trecentos
vixîsse annos. verum haec ut fabulosa praetereo: sed 4
inter ipsos astrologos, qui in stellarum signorumque ratione verum scrutantur, nequaquam etiam convenit. Epigenes in centum duodecim annis longissimam vitam constituit, Berosos autem centum sedecim: alii ad centum viginti annos produci posse, quidam etiam ultra crediderunt. fuerunt qui non idem putarent ubique observandum, sed varie per diversas regiones, pro ut in singulis sit caeli ad circulum finitorem inclinatio, quod vocatur clima.

Sed licet veritas in obscuro lateat, tamen in una qua- 5
que civitate quae sint naturalia saecula, rituales Etruscorum libri videntur docere, in quis scriptum esse fertur initia sic poni saeculorum. quo die urbes adque civitates constituerentur, de his qui eo die nati essent eum qui

---

3. γενεὰν *vulgo, item posthac* γενεᾶς *et* γενεάν 4. uocant *DV corr. Lachmannus* 5. ab sementi *Halmius*, aƀ sementi *D*, *om. V* sementem *V* 7. triginta *D* 8. quid *om. D* 9. exanimatū *V* 10. scribserunt *D* eos] eo *D*, *om. V* 12. arganthonnion *V* *tar*cessiorum (tar *in ras.*) *D*, tarcessiorū *V* 13. quinta *V*, *corr. m. rec.* fuisse antephorus *V* archaƀas *DV* 14. aput *D* aliquoƀ *D* tricentos *V* 17. epigenesin *D*, epygenes in *V* 20. uigenti *D* 22. uariae *D* 26. secula *V* 28. atque *V*

diutissime vixisset die mortis suae primi saeculi modulum finire, eoque die qui essent reliqui in civitate, de his rursum eius mortem, qui longissimam egisset aetatem, finem esse saeculi secundi. sic deinceps tempus reliquorum terminari. sed ea quod ignorarent homines, portenta mitti divinitus, quibus admonerentur unum quodque saeculum
6 esse finitum. haec portenta Etrusci pro haruspicii disciplinaeque suae peritia diligenter observata in libros rettulerunt. quare in Tuscis historiis, quae octavo eorum saeculo scriptae sunt, ut Varro testatur, et quot numero saecula ei genti data sint et transactorum singula quanta fuerint quibusve ostentis eorum exitus designati sint continetur. itaque scriptum est quattuor prima saecula annorum fuisse centenum, quintum centum viginti trium, sextum undeviginti et centum, septimum totidem, octavum tum demum agi, nonum et decimum superesse, quibus transactis finem fore nominis Etrusci.

7 Romanorum autem saecula quidam ludis saecularibus putant distingui: cui rei fides si certa est, modus Romani saeculi est incertus. temporum enim intervalla, quibus ludi isti debeant referri, non modo quanta fuerint retro ignoratur, sed ne quanta quidem esse debeant sci-
8 tur. nam ita institutum esse, ut centesimo quoque anno fierent, id cum Antias aliique historici auctores sunt, tum Varro de scaenicis originibus libro primo ita scriptum reliquit: cum multa portenta fierent, et murus ac turris, quae sunt inter portam Collinam et Esquilinam, de caelo tacta essent, et ideo

---

7. aruspicii *V* ᴅɪsᴄɪᴘʟɪɴae quae *D* 9. ʀᴇᴛᴛᴜʟʟᴇʀᴜɴᴛ *D*, retulerunt *V* 10. ut *d in ras.* ᴇᴛ quoᴅ *D* 11. transactarum *V*, *corr. m. 2* 12. **ᴏɴᴛɪɴᴇᴛᴜʀ *D*, continetur *d*, *item V*, *in quo* ntinet *1 m. in ras.* 14. ᴄᴇɴᴛᴇɴū *fuit in D*, *nunc post* ᴄᴇɴᴛ *est rasura trium litterarum et* um *superscr.*, *tertio autem loco comparet etiam nunc ductus transversus qui fuit super* u; centū *V* quinᴛᴜᴍ (in *in ras.*) *D* 15. unumdeviginti *dV* 22. debeat *V*[1], *corr. m. 2* 25. scenicis *V* 26. muros *V* 28. tracta *V*

libros Sibyllinos x viri adissent, renuntiarunt uti Diti patri et Proserpinae ludi Tarentini in campo Martio fierent tribus noctibus, et hostiae furvae immolarentur, utique ludi centesimo quoque anno fierent. item Titus Livius libro 9
CXXXVI: eodem anno ludos saeculares Caesar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (his enim terminari saeculi *) fieri mos * ut *. contra ut decimo centesimoque anno repetantur tam commentarii XV virorum quam Divi Augusti edicta testari videntur, adeo ut Horatius Flaccus in carmine quod saecularibus ludis cantatum est id tempus hoc modo designaverit: Certus undenos decies per annos Orbis ut cantus referatque ludos Ter die clara totiensque grata Nocte frequentes. quae 10
dissensio temporum, si veterum revolventur annales, longe magis in incerto invenietur. primos enim ludos saeculares exactis regibus post Romam conditam annis CCXLV a Valerio Publicola institutos esse ** ad XV virorum conmentarios, anno CCXCVIII M. Valerio Spurio Verginio conss. * * anno post urbem conditam †octavo et quadringentensimo, ut vero in commentariis XV virorum scriptum est anno CCCC et †decimo M. Valerio Corvino II

---

1. SYBILLINOS *DV* x viri *Mommsenus Chronol. Rom. p. 181*, ·XU·UIRI *D*, XII uiri *V*, XV viri *vulgo* renuntiarent *V*[1], *corr. m. 2* 8. is (*immo* hic) enim terminus saeculi *vulgo* 9. sed moris esse ut contra *coni. Lachmannus* ut contra, *omisso altero* ut, *V*, at contra ut *vulgo ante Iahnum* 11. *Hor. carm. saec. 21 ss.* 13. CERTOS *DV* 14. ORBES *D V*[1], orbis *V*[2] 15. CLARO *DV* *post* frequentes *DV habent cap. 7* Superest — *cap. 14, 7* ait enim; *tum* quae dissensio *repetivit Lachmannus ex eo loco qui indicatus est ad p. 10, 7; denique* temporum *et cet. supra leguntur: vide ad p. 25, 25* 16. reuoluantur *dV* 19. XL UIRORUM *DV* 20. CCXCUIIII *DV* 21. CONSS· *DV* *post* conss. *lacunam sic explevit Lachmannus:* secundos ludos, ut Antias vult, M. Popilio Laenate IIII M. Valerio Corvino cos.; *idem pro* octavo *correxit* sexto, *et vs. 23* octavo *pro* decimo (*conf. C. L. Roth in Mus. Rhen. VIII p. 371 s.*) 22. quadraginsimo *D*, quadragesimo *V* XII uirorum *V* 23. CURMINO *DV*, *legendum* Corvo *cum Manutio*

C. Poetilio cons. tertii ludi fuerunt Antiate Livioque auctoribus P. Claudio Pulchro L. Iunio Pullo cons. * * anno quingentensimo duodevicensimo P. Cornelio Len-
11 tulo C. Licinio Varo cons. de quartorum ludorum anno triplex opinio est. Antias enim et Varro et Livius relatos esse prodiderunt L. Marcio Censorino M'. Manilio cons. post Romam conditam anno DCV. at Piso Censorius et Gn. Gellius, sed et Cassius Hemina, qui illo tempore vivebat, post annum factos tertium adfirmant Gn. Cornelio Lentulo Lucio Mummio Achaico cons., id est anno DCVIII. in XV virorum autem commentariis notantur sub anno DCXXVIII *M.* Aemilio Lepido L. Aurelio Oreste cons. quintos ludos *C.* Furnio C. Iunio Silano conss. anno DCCXXXVII Caesar Augustus et Agrippa fecerunt. sextos autem fecit Ti. Claudius Caesar se IIII et L. Vitellio III cons. anno DCCC, septimos Domitianus se XIIII et L. Minucio Rufo cons. anno DCCCXLI, octavos imperatores Septimius et M. Aurelius Antoninus Cilone et Libone
12 cons. anno DCCCCLVII. hinc animadvertere licet neque post centum annos ut hi referrentur ludi statum esse, neque post centum decem. quorum etiamsi alterutrum retro fuisset observatum, non tamen satis id argumenti esset quo quis his ludis saecula discerni constanter adfirmet, praesertim cum ab urbis primordio ad reges exactos, annos CCXLIIII, factos esse auctor sit nemo,

---

1. poetaelio c̄s *D*, poetelio cons· *V* antiatae *D* 2. pulloi · c̄os *D*, pulloi cons̄ *V* 3. quingentesimo duodeuicesimo *V* 4. linio *DV* uarro *D* c̄os· *D*, cons· *V* 6. m̄ manlio *DV* c̄os· *D*, cons̄· *V* 9. c̄n *DV* (*at vs. 8 uterque habet* gn) 10. mummo *DV* c̄os· *DV* dciii *DV* 11. sub annis *DV* 12. M. *om. DV* emilio *DV* c̄os· *D*, cos̄ *V* 13. C *prius om. DV* conss· *DV* 14. aug̃. et agryppa *V* 15. t · claudius *DV* caesarsae·i·c·iii etlui'tellio *D*, caesar se·i·c·iii et l. uitellio *V* (l. uitellio *ex sil.*) 16. cōs *D*, cons̄ *V* (*item uterque proximo versu*) dometianus sex·iiii· *D* minuci *V* 17. impp̄. sept. et m. aur̄. *D*, imper̄. sept. et m̄. aur̄. *V* 18. nibone *V* 19. cōs *D*, cons̄. *V* dccccluii *DV* 20. ut hi] uti *V* statutum *V* 25. anno ccxliii *D* (*conf. ad p. 35 vs. 7*) ludos *ante* factos *add. Iahnus*

quod tempus procul dubio naturali maius est saeculo.
quod si quis credit ludis saecularibus saecula *, sola no- 13
minis origine inductus, sciat saeculares dici potuisse quod plerumque semel fiant hominis aetate, ut multa alia quae rara sunt post saeculum evenire loquentium consuetudo usurpat.

Sed nostri maiores, quod natura saeculum quantum esset exploratum non habebant, civile ad certum modulum annorum centum statuerunt. testis est Piso, in cuius annali septimo scriptum est sic: R o m a c o n d i t a a n n o DC s e p t i m u m s a e c u l u m o c c i p i t h i s c o n s u l i b u s q u i p r o x i m i s u n t c o n s u l e s, M. A e m i l i u s M. f i l i u s L e p i d u s, G. P o p i l i u s II a b s e n s. sed ut hunc annorum numerum constituerent nostri, non nihil causae fuit, primum quod multos suorum civium ad hunc aetatem perducere videbant, dein quod Etruscos, quorum prima saecula centenum fuerunt annorum, etiam hic ut
in aliis plerumque imitari voluerunt. praeterea fieri potest 14
quod refert Varro, quod Dioscorides astrologus scribit, Alexandriae inter eos qui mortuos sallunt constare hominem plus centum annos vivere non posse, idque cor hominum declarare eorum qui integri perierunt sine corporis tabe; ideo quod multis annis pendendo cor omnis aetatis incrementa et deminutiones conseruere: et anniculi pendere duas dragmas, bimi quattuor, et sic in annos singulos usque ad quinquaginta accedere binas; ab

---

2. cludi *ante* ludis *add. Lachmannus,* discerni *post* saecula *Carrio* 7. naturale *vulgo* *post* saeculum *DV ex p. 34 vs. 25 add.* CCXLIIII, *hic igitur recte* IIII, *non* III 8. ciuilem *D*, ciuilē *V* 11. ·ᴅ· septimo *DV*, *corr. Lachmannus* accipit *DV*, *corr. Scaliger* (coipit *coni. Mommsenus Chronol. Rom. p. 191*) 12. emilius *D* M·F·laepidus *V* (M. F. *ex sil.*) sedut *V*, sedit *mutavit 1 m.* 15. haxc *DV* 16. producere *vulgo* 17. ut] et *V* 18. imitare *V* praeterea adferri *coni. Lachmannus* 19. quodque Dioscorides *vulgo* scripsit *V* 20. eos quae *V* sallunt *Lachmannus,* SOLENT *DV* 21. idque cor hominum *Lachmannus*, idcirco humanum *DV* 23. pependo *V* 24. conserue[NT] (NT *fortasse a pr. m*) *D*, conseruent *V*, observent *vulgo* 26. quinquaginta *V in ras.*

iis centum dragmis abusque anno quinquagensimo item decedere in uno quoque binas; ex quo perspicuum sit centensimo anno redire ad anni primi pondus nec longius vitam posse producere.

15 Quoniam igitur civile Romanorum saeculum centum annis transigitur, scire licet in decimo saeculo et primum natalem tuum fuisse et hodiernum esse. quot autem saecula urbi Romae debeantur, dicere meum non est: sed quid apud Varronem legerim non tacebo, qui libro antiquitatum duodevicensimo ait fuisse Vettium Romae in augurio non ignobilem, ingenio magno, cuivis docto in disceptando parem: eum se audisse dicentem, si ita esset ut traderent historici de Romuli urbis condendae auguriis ac XII vulturis, quoniam CXX annos incolumis praeterisset populus Romanus, ad mille et ducentos perventurum.

18 Hactenus dictum de saeculo: nunc de annis maioribus dicam, quorum magnitudo adeo diversa tam gentibus observata quam auctoribus tradita est, ut alii annum magnum esse in annis vertentibus duobus, alii in multis milibus annorum arbitrati sint. quod quale sit, iam hinc
2 conabor absolvere. veteres in Graecia civitates cum animadverterent, dum sol annuo cursu orbem suum circumit, lunam novam interdum tridecies exoriri idque saepe alternis fieri, arbitrati sunt lunares duodecim menses et dimidiatum ad annum naturalem convenire. itaque annos civiles sic statuerunt, ut intercalando facerent alternos duodecim mensum, alternos tredecim, utrumque annum separatim vertentem, iunctos ambo annum magnum vocantes. idque tempus trieterida appellabant, quod tertio quoque anno intercalabatur, quamvis biennii circuitus et

---

1. his *V* abusque *Lachmannus*, aδq, *D*, atq; *V* quinquagesimo *V* 3. centesimo *V* 7. quoδ *D* 8. urbis *D* 10. duodeuicesimo *V* 11. augorio *D* ignorabilem *V* cuius *DV*, eius *m. rec. in V in marg.* δocto *D*, doctori *V et m. recentior in D*, doctiori *Lachmannus* 12. essent *D* 13. tradebant *V* 14. cxx] ex x *DV* 18. tam] etiam *DV* 24. terdecies *vulgo*

re vera dieteris esset; unde mysteria, quae Libero alter-
nis fiunt annis, trieterica a poetis dicuntur. postea 3
cognito errore hoc tempus duplicarunt et tetraeterida
fecerunt: sed eam, quod quinto quoque anno redibat,
pentaeterida nominabant. qui annus magnus ex qua-
driennio commodior visus est * * solis annum constare ex
diebus CCCLXV et diei parte circiter quarta, quae I in
quadriennium diem conficeret. quare agon et in Elide 4
Iovi Olympio et Romae Capitolino quinto quoque anno
redeunte celebratur. hoc quoque tempus, quod ad solis
modo cursum nec ad lunae congruere videbatur, duplica-
tum est et octaeteris facta, quae tunc enneaeteris vocitata,
quia primus eius annus nono quoque anno redibat. hunc 5
circuitum vere annum magnum esse pleraque Graecia
existimavit, quod ex annis vertentibus solidis constaret,
ut proprie in anno magno fieri par est. nam dies sunt
solidi *$\overline{II}$ DCCCCXXII, menses solidi* uno minus centum,
annique vertentes solidi octo. hanc octaeterida vulgo cre-
ditum est ab Eudoxo Cnidio institutam, sed alii Cleostra-
tum Tenedium primum ferunt conposuisse et postea alios
aliter, qui mensibus varie intercalandis suas octaeteridas
protulerunt, ut fecit Harpalus, Nauteles, Menestratus, item
alii, in quis Dositheus, cuius maxime octaeteris Eudoxi
inscribitur. ob hoc in Graecia multae religiones hoc in- 6

---

1. ꝺɪeᴛeʀes *D*, diesteres *d V* misteria *V* *post* Libero *vulgo add.* patri 3. ᴛeᴛʀaheᴛeʀɪꝺa *DV* 4. seꝺ eam *D*, sed ad eam *dV* 5. penteterida *V* 7. quae ᴘʀɪmum *DV*, quae unum *vulgo* 8. ęʟɪꝺe *D*, aelide *V* 9. olimpio *V* capitolio *V* 10. a ꜱoʟɪs *D* 12. ocᴛęᴛeʀɪs *D*, octo teris *V* aenneaeteris *V*, ennaeteris *Iahnus* 13. rediebat *d* huc *D* 14. graetia *V*, *corr. m. rec.* 16. ᴘʀoᴘʀɪae *D* 17. ꜱoʟɪ *D; dierum numerum et* menses solidi *add. Scaliger* minis *V* (*scilicet* soli diu nominis *V*[1], *unde* solidi uno minis *fecit m. rec.*) 18. hanc *om. V* ocᴛoaeᴛeʀɪꝺam *DV* 19. alii *Iahnus*, aɴ *D*, hanc *et tum* leostratum *V* 20. alius *V* 21. uaʀɪae *D* ocᴛoeᴛeʀɪꝺas *DV* 22. aʀpaʟus *D*, *corr. d* ɴauᴛeʟɪs *DV* 23. ocᴛoaeᴛeʀɪs *D*, ocaeteris *V*, *corr. d* 24. religiones *m. rec. in V*, ʀeɢɪoɴes *DV*

tervallo temporis summa caerimonia coluntur, Delphis
quoque ludi qui vocantur Pythia post annum octavum
olim conficiebantur. proxima est hanc magnitudinem
quae vocatur dodecaeteris ex annis vertentibus duodecim.
7 huic anno Chaldaico nomen est, quem genethliaci non ad
solis lunaeque cursus sed ad observationes alias habent
adcommodatum, quod in eo dicunt tempestates frugum-
que proventus ac sterilitates, item morbos salubritatesque
8 circumire. praeterea sunt anni magni conplures, ut Me-
tonicus, quem Meton Atheniensis ex annis undeviginti
constituit, eoque enneadecaeteris appellatur et intercala-
tur septies, inque eo anno sunt dierum VI milia et
DCCCCXL. est et Philolai Pythagorici annus ex annis
quinquaginta novem, in quo sunt menses intercalares vi-
ginti et unus; item Callippi Cyziceni ex annis septuaginta
sex, ita ut menses duodetriginta intercalentur; et Demo-
criti ex annis LXXXII cum intercalariis perinde viginti
9 octo; sed et Hipparchi ex annis CCCIIII, in quo interca-
letur centies decies bis. haec annorum magnitudo eo
discrepat, quod inter astrologos non convenit quanto vel
sol plus quam CCCLXV dies in anno conficiat vel luna
10 minus quam triginta in mense. ad Aegyptiorum vero an-
num magnum luna non pertinet, quem Graece κυνικόν,
Latine canicularem vocamus, propterea quod initium illius
sumitur, cum primo die eius mensis, quem vocant Aegyptii
Θωυθοί, caniculae sidus exoritur. nam eorum annus
civilis solum habet dies CCCLXV sine ullo intercalari: ita-

---

1. cerimonia *V* 3. proxime *V* 4. do deceteris *V* 5. geneethliaci *V* 7. aδcommodaτ*us* (as *d in ras.*) *D* 8. morbosque, *omisso* salubritates, *V* 9. METONTICUS *DV* 10. UNδEUIGENTI *D* 11. ENNEACAE|CETERIS *D*, *m. 2 delevit* CETERIS *et post* ENNEACAE *in marg. adscr.* teris; ennea ceteris *V* 12. INQ. *D* UI MILIA ET ACCCCXL *D*, ui et accccxl *V* 13. philolaus *DV* pythagori *V* 14. INTERCALARIS *D*, intercalarii *coni. Halmius* 15. CALIPPI *DV* cizicen *V* 16. δUOδETRIGENTA *D* 17. INTERCALARES *DV* 19. cencies *V* 22. egyptiorum *V* 25. quam *D* AEGIPTI *D* 26. θοθγοι *DV*, Θωυθί *Iahnus secundum Plin. 27, 12, 105* 27. solum *Halmius*, SOLUS *DV*, solos *vulgo*

que quadriennium aput eos uno circiter die minus est
quam naturale quadriennium, eoque fit ut anno MCCCCLXI
ad idem revolvatur principium. hic annus etiam heliacos
a quibusdam dicitur, et ab aliis θεοῦ ἐνιαυτός. est prae- 11
terea annus quem Aristoteles maximum potius quam
magnum appellat, quem solis et lunae vagarumque quin-
que stellarum orbes conficiunt, cum ad idem signum, ubi
quondam simul fuerunt, una referuntur; cuius anni
hiemps summa est cataclysmos, quam nostri diluvionem
vocant, aestas autem ecpyrosis, quod est mundi incendium.
nam his alternis temporibus mundus tum exignescere
tum exaquescere videtur. hunc Aristarchus putavit an-
norum vertentium IICCCCLXXXIIII, Aretes Dyrrachinus
VDLII, Heraclitus et Linus XDCCC, Dion XDCCCLXXXIIII,
Orpheus CXX, Cassandrus tricies sexies centum milium:
alii vero infinitum esse nec umquam in se reverti exi-
stimarunt. sed horum omnium pentaeteridas maxime 12
notandis temporibus Graeci observant, id est quaternum
annorum circuitus, quas vocant olympiadas: et nunc apud
eos ducentesima quinquagensima quarta olympias nume-
ratur, eiusque annus hic secundus. idem tempus anni 13
magni Romanis fuit, quod lustrum appellabant, ita qui-
dem a Servio Tullio institutum, ut quinto quoque anno
censu civium habito lustrum conderetur, sed non ita a
posteris servatum. nam cum inter primum a Servio rege 14
conditum lustrum et id quod ab imperatore Vespasiano V

1. apud *V* 2. IICCCCLXI *D*, IICCCCLXI *V* 3. aδ δiem *D*, addiē *V* reuoluitur *D* ἡλιακὸς *vulgo* 4. a *om. V* 5. aristotelis *D* 9. hiems *V* catadysmos *V*[1], *corr. m. rec.* 11. 12. δum — δum *D* 12. aristharcus *D*, aristarcus *V* pu*tauit* *esse* (auit *d in ras. et* esse *sup. vers.*) *D*, putauit esse *V vulgo* 13. IICCCCLXXXIIII *V* aretis *DV* δyrracinus *D*, dirracinus *V* 14. uδlii *V* heraclytus *V* xδccc *V* δion**| *D* ·x·δccclxxxiiii *V* 15. orfeus cxx *V* tricicies *DV* 17. pantahaeteriδas *D*, pata·haeteridas *V* 19. olimpiadas *V* 20. quinquagesima *V* olimpias *V* 23. seruo *V*[1], *corr. m. 2* ut] et *D* 24. censo *D* 25. seruo *V*

et *T*. Caesare III cons. factum est anni interfuerunt paulo
minus DCL, lustra tamen per ea tempora non plura
quam LXXII sunt facta et postea plane fieri desierunt.
15 rursus tamen annus idem magnus per Capitolinos agonas
coeptus est diligentius servari, quorum agonum primus a
Domitiano institutus fuit duodecimo eius et Servi Corneli
Dolabellae consulatu. itaque hoc nunc anno qui celebratus est agon undequadragensimus numeratur. quod ad
annos pertinet magnos in praesentia satis dictum: nunc
de annis vertentibus dicendi locus.

19 Annus vertens est natura, dum sol percurrens XII
2 signa eodem unde profectus est redit. hoc tempus quot
dierum esset ad certum nondum astrologi reperire potuerunt. Philolaus annum naturalem dies habere prodidit
CCCLXIIII et dimidiatum, Aphrodisius CCCLXV et partem diei octavam, Callippus autem CCCLXV et Aristarchus
Samius tantumdem et praeterea diei partem MDCXXIII,
Meton vero CCCLXV et dierum quinque undevicensimam
partem, Oenopides CCCLXV et dierum duum et viginti
partem undesexagensimam, Harpalus autem CCCLXV et
horas aequinoctiales XIII, at noster Ennius CCCLXVI.
3 plerique praeterea inconprehensibile quiddam et inenuntiabile esse existimarunt, sed pro vero quod proximum
putabant amplexi sunt, dies scilicet CCCLXV.

4 Igitur cum tanta inter viros doctissimos fuerit dissensio, quid mirum si anni civiles, quos diversae civitates

1. T. *om. DV* caesar ter cos· *D*, caesare ter cons· *V* interfuerint *vulgo* 3. lxxu *DV*, *corr. Borghesius Oeuvres epigr. II p. 78 ss.* (*conf. Mommsen. Chronol. Rom. p. 169*) 6. dometiano *D* die *ante* duodecimo *add. DV* sergi *DV* 8. undequadragesimus *V* 12 sig: *D*, sig *V* quod *D*, *corr. d* 13. repperire *D* 14. pylolaus *DV* 16. aristharcus *DV m. rec.*, aristarcus V^{1} 17. tantundem *et in marg.* dū *V* mille dcxxiii *D*, millē dcxxii *V*; *post hunc numerum d super vs. add.* sūp, *V in vs.* sup 18. undeuicesimam *V* 19. uenopides *DV* 20. undesexagesimam *V* 21. xii *coni. Scaliger* ad *D* 22. inconpraehensibile *D* quidem et enuntiabile *DV*; *olim fuisse videtur* quid nec (neq. *Halmius*) enuntiabile 23. proximam *D*

rudes etiam tum sibi quaeque statuebant, tam inter se
discrepent quam cum illo naturali non congruant? et in
Aegypto quidem antiquissimum ferunt annum menstruum
fuisse, post deinde ab Isone rege quadrimenstrem fa-
ctum, novissime Arminon ad XIII menses et dies quin-
que perduxisse. item in Achaia Arcades trimestrem an- 5
num primo habuisse dicuntur, et ob id proselenoe appel-
lati, non, ut quidam putant, quod ante sint nati quam
lunae astrum caelo esset, sed quod prius habuerint an-
num *quam* is in Graecia ad lunae cursum constitueretur.
sunt qui tradunt hunc annum trimestrem Horon insti- 6
tuisse, eoque ver aestatem autumnum hiemem horas et
annum *horon* dici, et Graecos annales horus, eorumque
scriptores horographos. itaque quattuor annorum circui-
tum in modum pentaeteridis annum magnum dicebant.
Cares autem et Acarnanes semenstres habuerunt annos 7
et inter se dissimiles, quibus alternis dies augescerent aut
senescerent, eosque coniunctos velut trieterida annum
magnum.

Sed ut hos annos omittam caligine iam profundae 20
vetustatis obductos, in his quoque, qui sunt recentioris
memoriae et ad cursum lunae vel solis instituti, quanta
sit varietas facile est cognoscere, si quis vel in unius
Italiae gentibus, ne dicam peregrinis, velit inquirere. nam

---

1. ɪam *D* 2. congregant *V, corr. m. 2 in marg.* 3. menstruum *coni. Iahnus*, ᴍᴇɴsᴛʀem (em *in ras. trium litt.*) *D*, bimenstrem *V*, bimestrem *vulgo* 5. ɴoᴜɪssɪᴍae *D* xɪɪɪ * *D*, xɪɪɪ· *V* 6. in adiaia *V* trimenstrem *V* 7. ᴘʀosᴇʟᴇɴᴀᴍ *D*, prose lenam *V* ᴀᴘᴘᴇʟʟᴀᴛɪ*ᴜᴛ *D*, appellat id ut *d*, appellant· Id ut *V* 9. coelo *V* 10. quam *om. DV* his *V* ᴄᴏɴsᴛɪᴛᴜᴀᴇʀᴇɴᴛᴜʀ *D*, constituerentur *dV* 11. trimenstrem *V* 12. horus *DV*, ὥρας *vulgo* 13. horon *om. DV*, ὧρον *vulgo* grecos *V, corr. m. rec.* horus *DV*, ὥρους *vulgo* eorum, *omisso* que, *V* 14. sᴄʀɪʙᴛᴏʀᴇs *D* ὡρογράφους *vulgo* ᴄɪʀᴄᴜɪᴛᴜ *DV* 15. ᴘᴇɴᴛᴀʜᴇᴛᴇʀɪᴅɪs *DV* 16. semēstres *D* 17. et *erasum in D, habet V* 18. ᴛʀɪʜᴇᴛᴇʀɪᴅᴀ *D* 20. omitam *V* ᴄᴀʟɪɢɪɴᴇᴍ *D* 21. ueᴛᴜsᴛᴀᴛᴏs *D, corr. d* ʀᴇᴄᴇɴᴛɪᴏʀᴇs *D*

ut alium Ferentini alium Lavinii itemque Albani vel Ro-
mani habuerunt annum, ita et aliae gentes. omnibus ta-
men fuit propositum suos civiles annos varie intercalandis
mensibus ad unum illum verum naturalemque corrigere.
2 de quibus omnibus disserere quoniam longum est, ad
Romanorum annum transibimus.

Annum vertentem Romae Licinius quidem Macer et
postea Fenestella statim ab initio duodecim mensum fu-
isse scripserunt: sed magis Iunio Gracchano et Fulvio et
Varroni et Suetonio aliisque credendum, qui decem men-
sum putarunt fuisse, ut tunc Albanis erat, unde orti Ro-
3 mani. hi decem menses dies CCCIIII hoc modo habebant:
Martius XXXI, Aprilis XXX, Maius XXXI, Iunius XXX,
Quintilis XXXI, Sextilis et September tricenos, October
XXXI, November et December XXX; quorum quattuor
4 maiores pleni, ceteri sex cavi vocabantur. postea sive a
Numa, ut ait Fulvius, sive, ut Iunius, a Tarquinio XII
facti sunt menses et dies CCCLV, quamvis luna XII suis
mensibus CCCLIIII dies videbatur explere. sed ut dies
unus abundaret, aut per inprudentiam accidit, aut, quod
magis credo, ea superstitione qua inpar numerus plenus
5 et magis faustus habebatur. certe ad annum priorem
unus et quinquaginta dies accesserunt: qui quia menses
duo non explerent, sex illis cavis mensibus dies sunt sin-
guli detracti et ad eos additi, factique dies LVII, et ex
his duo menses, Ianuarius undetriginta dierum, Februa-
rius duodetriginta. adque ita omnes menses pleni et in-
pari dierum numero esse coeperunt, excepto Februario,
qui solus cavus et ob hoc ceteris infaustior est habitus.
6 denique cum intercalarium mensem viginti duum vel vi-

---

1. FERENTI*ni* (ui *in ras.*) *D* 3. uariae *DV* 8. mensium *V* 9. GRACCHANO *D perspicue ante ras.*, GRACCH**O *d*, graccho *V* 12. CCCIII *DV* 14. OCTUBER *D* 15. tricenos *Iahnus* 16. a Numa] ANNUM *D* 18. facti — luna XII V^1 *in ras.* 24. illis] his *V* dies *om. V* 25. FACTIQUE (ac *in ras. trium litt.*) *D* LXII *DV* 26. fabruarius *V* 27. atque *V* mense *D*, *corr. d* 30. mensum (u *in ras.*) *D*, mensu^{ll}m *d*, mensiū *V*

ginti trium dierum alternis annis addi placuisset, ut civi-
lis annus ad naturalem exaequaretur, in mense potissimum
Februario inter terminalia et regifugium intercalatum est,
idque diu factum prius quam sentiretur annos civiles ali-
quanto naturalibus esse maiores. quod delictum ut corri-
geretur, pontificibus datum negotium eorumque arbitrio
intercalandi ratio permissa. sed horum plerique ob odium 7
vel gratiam, quo quis magistratu citius abiret diutiusve
fungeretur aut publici redemtor ex anni magnitudine in
lucro damnove esset, plus minusve ex libidine intercalando
rem sibi ad corrigendum mandatam ultro quod deprava-
runt, adeo aberratum est ut G. Caesar pontifex maximus 8
suo III et M. Aemilii Lepidi consulatu, quo retro delictum
corrigeret, duos menses intercalarios dierum LXVII in
mensem Novembrem et Decembrem interponeret, cum
iam mense Februario dies III et XX intercalasset, faceret-
que eum annum dierum CCCCXLV, simul providens in
futurum ne iterum erraretur: nam intercalario mense
sublato annum civilem ad solis cursum formavit. itaque 9
diebus CCCLV addidit decem, quos per septem menses,
qui dies undetricenos habebant, ita discriberet, ut Ianua-
rio et Sextili et Decembri bini accederent, ceteris singuli;
eosque dies extremis partibus mensium adposuit, ne sci-
licet religiones sui cuiusque mensis a loco summoveren-
tur. quapropter nunc cum in septem mensibus dies sin- 10
guli et triceni sint, quattuor tamen illi ita primitus instituti
eo dinoscuntur quod nonas habent septimanas, ceteri tres
[omnes alii reliqui] quintanas. praeterea pro quadrante

3. interminalia *V* 5. ᵭɪʟᴇᴄᴛᴜᴍ *D* 8. *post* abiret *V* *add.* diutius abiret ᵭɪᴜᴛɪusque *DV* 9. redeptor *d* 10. ᴍɪɴᴜsᴜᴇʟ *D* ʟɪᴜɪᵭɪɴᴇ *DV* ɪɴᴛᴇʀᴋᴀʟandᴏ *D*, intercalandi *V* 11. ultro quod *Halmius* (quia *Lachmannus*), ᴜʟᴛʀᴏq. *D*, ultroque *V*, utroq; *m. rec. in V in marg.* 13. aemɪʟɪᴏ *D*, ęmili *V* 14. ʟxɪɪɪɪ *DV* 18. ɪɴᴛᴇʀᴋᴀʟᴀʀɪᴏ *D*

21. discriberet *Halmius*, ᵭɪsᴄʀɪʙᴇ[t]*** *D*, distribuit *V* *vulgo* 22. *post* Decembri *D* *add.* ɴᴇ 23. ᴍᴇɴsɪᴜᴍ *D* *ante ras.* *V*, mensuum *d* 24. regiones *V* 28. omnes alii reliqui *eiecit Modius*, omnesque reliqui *coni.* *Lachmannus*

diei, qui annum verum suppleturus videbatur, instituit ut peracto quadrienni circuitu dies unus, ubi mensis quondam solebat, post terminalia intercalaretur, quod nunc bis-
11 sextum vocatur. ex hoc anno ita a Iulio Caesare ordinato ceteri ad nostram memoriam Iuliani appellantur, eique consurgunt ex quarto Caesaris consulatu. qui etiam si optimo * *, non soli tamen ad annum naturae aptati sunt: nam et priores anni, etiam si qui decemmenstres fuerunt, nec Romae modo vel per Italiam, sed et aput gentes
12 omnes, quantum poterat, idem fuerunt correcti. itaque cum de aliquo annorum numero hic dicetur, non alios par erit quam naturales accipere.

Et si origo mundi in hominum notitiam venisset, inde
21 exordium sumeremus: nunc vero id intervallum temporis tractabo quod historicon Varro appellat. hic enim tria discrimina temporum esse tradit, primum ab hominum principio ad cataclysmum priorem, quod propter ignorantiam vocatur adelon, secundum a cataclysmo priore ad olympiadem primam, quod, quia multa in eo fabulosa referuntur, mythicon nominatur, tertium a prima olympiade ad nos, quod dicitur historicon, quia res in eo ge-
2 stae veris historiis continentur. primum tempus, sive habuit initium seu semper fuit, certe quot annorum sit non potest conprehendi. secundum non plane quidem scitur, sed tamen ad mille circiter et sescentos annos esse creditur. a priore scilicet cataclysmo, quem dicunt et Ogygii, ad Inachi regnum annos circiter CCCC * *, hinc

---

2. peracto* *D* quadriennii *V* menses *D* 7. obtimo *V*, optime *Iahnus sine lacunae nota* 8. anni *Lachmannus*, alii *DV* 9. apud *V* 10. poterat idem *Carrio*, pote*** dē *D*, postea idē *d*, postea idem *V* 11. dicebetur non alius *D* 15. historicon (con *in ras.*) *D*, ἱστορικὸν *vulgo* 17. quod — adelon *om.* *V* 18. *adelon *D*, ἄδηλον *vulgo* a cataclysmo priore *om.* *V* priorem *D* 20. μυθικὸν *vulgo* 21. ἱστορικόν *vulgo* 22. tempum *D*, *corr.* *d* 23. quod *D* 24. conpraehendi *D*, conp̄hendi *V* 26. et Ogygii *L. de Ian*, erogycii *D*, erogicii *V*, et *vulgo om.* 27. iachi *V* annis *V*, anni sunt *Iahnus* quadrigenti *D*, quadringenti *V vulgo; in*

ad olympiadem primam paulo plus CCCC. quos solos,
quamvis mythici temporis postremos, tamen quia a me-
moria scriptorum proximos quidam certius definire
voluerunt. et quidem Sosibius scripsit esse CCCXCV, 3
Eratosthenes autem septem et quadringentos, Timaeus
CCCCXVII, Aretes DXIIII, et praeterea multi diverse, quo-
rum etiam ipsa dissensio incertum esse declarat. de ter- 4
tio autem tempore fuit quidem aliqua inter auctores dis-
sensio in sex septemve tantummodo annis versata: sed 5
hoc quodcumque caliginis Varro discussit, et pro cetera
sua sagacitate nunc diversarum civitatium conferens tem-
pora, nunc defectus eorumque intervalla retro dinume-
rans eruit verum lucemque ostendit, per quam numerus
certus non annorum modo sed et dierum perspici possit.
secundum quam rationem nisi fallor hic annus, cuius 6
velut index et titulus quidam est V. C. Pii et Pontiani con-
sulatus, ab olympiade prima millensimus est et quartus
decimus, ex diebus dumtaxat aestivis, quibus agon Olym-
picus celebratur; a Roma autem condita nongentensimus
nonagensimus primus, et quidem ex Parilibus, unde urbis
anni numerantur; eorum vero annorum quibus Iulianis 7
nomen est ducentesimus octogensimus tertius, sed ex
die Kal. Ianuariarum, unde Iulius Caesar anni a se con-
stituti fecit principium; at eorum qui vocantur anni Au- 8
gustorum ducentesimus sexagensimus quintus, perinde

---

lacuna haec fere exciderunt computarunt, hinc ad excidium Troiae annos DCCC (*conf. Iahni adnotationem et H. Kettnerum, Varronische Studien p. 46 s.*) 1. olimpiadem *V* quaδRIGENTI *DV*, quadringenti *vulgo* 2. mytichi *V* 3. SCRIBTORUM *D* 5. EMTOSTHENES *DV* QUATRIGENTOS *D* TIMEUS *D*, itimeus *V* 6. ERETES *DV*, Crates *coni. Iahnus* δCIIII *V*[1], *corr. m. 2* 8. ACTORES *D*, *corr. d* 11. CONTERENS *DV* 12. *din*UMERANS (din *in ras.*) *D* 15. ANUS *D* 16. quidam *om. Iahnus* V. C. (*i. e. virorum clarissimorum*) Pii *Borghesius in Ann. inst. archaeol. a. 1856 p. 48*, UTPII *DV*, Ulpii *vulgo* pontiam *V* 17. MILENSIMUS *D*, millesimus *V* 19. nongentesimus nonagesimus *V* 20. URB*S *D*, urbes *d* 22. octogesimus *V* 23. KL *D*, k *et* l *perscripta V* (*item vs. 6*) IUNIARUM *DV* 24. aδ *D* 25. sexagesimus *V*

ex Kal. Ianuariis, quamvis ex ante diem XVI Kal. Febr.
imperator Caesar, Divi filius, sententia L. Munati Planci
a senatu ceterisque civibus Augustus appellatus est se VII
9 et M. Vipsanio Agrippa III cons. sed Aegyptii, quod bien-
nio ante in potestatem dicionemque populi Romani vene-
runt, hunc Augustorum annum ducentesimum sexagen-
simum septimum *numerant*. nam ut a nostris ita ab
Aegyptiis quidam anni in litteras relati sunt, ut quos Na-
bonnazaru nominant, quod a primo imperii eius anno
consurgunt, quorum hic nongentesimus octogensimus sex-
tus est; item Philippi, qui ab excessu Alexandri Magni
numerantur et ad hunc usque perducti annos DLXII con-
10 summant. sed horum initia semper a primo die mensis
eius sumuntur cui apud Aegyptios nomen est Thouth,
quique hoc anno fuit ante diem VII Kal. Iul., cum abhinc
annos centum imperatore Antonio Pio II Bruttio Prae-
sente Romae consulibus idem dies fuerit ante diem XIII
Kal. Aug., quo tempore solet canicula in Aegypto facere
11 exortum. quare scire etiam licet anni illius magni, qui,
ut supra dictum est, solaris et canicularis et dei annus
12 vocatur, nunc agi vertentem annum centensimum. initia
autem istorum annorum propterea notavi, ne quis eos aut
ex Kal. Ianuariis aut ex aliquo tempore simul putaret inci-
pere, cum *in* his conditorum voluntates non minus diversae
13 sint quam opiniones philosophorum. idcirco aliis a novo
sole, id est a bruma, aliis ab aestivo solstitio, plerisque
ab aequinoctio verno, partim ab autumnali aequinoctio,

---

1. ex *prius om. V* IANUARIAS *D*, ianuar̄ *V* ex] et *V* 2. IMP̄·CAES̄ *D*, imp̄caes̄ *V* 3. Augustus *om. V* SI SEPTIES *D*, se septies *V* 4. agippa cons̄·, *omisso* III, *V* 7. numerant *add. Iahnus* 8. nabonnazarii *V* 10. octogesimus *V* 14. Thoyth *Iahnus* 16. imp̄. *V* II *Halmius*, ET *DV*, II et *vulgo* 17. CONSULIB: *D* FUERUNT *DV* XII *DV*, *corr. Scaliger* 18. KL (l *deleta*) augs· *V* 20. est *om. V* COLARIS *DV* 21. centesimum *V* 23. aliquo] *immo* alio quo 24. in his *Nagelius*, HIS *DV*, hic *Lachmannus* 25. phylosophorum *V* ALIIS *D ante ras.*, alii *dV* 26. ABRŪ|ALIAB *D*, a brumali·ab *V* PLERIQUE *DV*

quibusdam ab ortu vergiliarum, nonnullis ab earum oc-
casu, multis a canis exortu incipere annus naturalis vi-
detur.

Mensium genera duo: nam alii sunt naturales, alii 22
civiles. naturalium species duae, quod partim solis par- 2
tim lunae esse dicuntur. secundum solem fit mensis, dum
sol unum quodque in zodiaco orbe signum percurrit; lu-
naris est autem temporis quoddam spatium a nova luna.
civiles menses sunt numeri quidam dierum quos una 3
quaeque civitas suo instituto observat, ut nunc Romani a
kalendis in kalendas. naturales et antiquiores et omnium
gentium communes sunt, civiles et posterius instituti et
ad unam quamque pertinent civitatem. qui sunt caelestes, 4
sive solis seu lunae, neque peraeque inter se pares sunt
nec dies habent totos. quippe sol in aquario moratur
circiter undetriginta, in pisce fere triginta, in ariete
unum et triginta, in geminis prope triginta et duos, et
sic in ceteris inaequabiliter, sed usque adeo non totos
dies in singulis, ut annum suum, id est dies CCCLXV et
portionem nescio quam adhuc astrologis inexploratam, in
XII suos dividat menses. luna autem singulos suos men- 5
ses conficit diebus undetriginta circiter et dimidiato, sed
et hos inter se dispares, alias longiores, alias breviores.
at civitatium menses vel magis numero dierum inter se
discrepant, sed dies ubique habent totos. apud Albanos 6
Martius est sex et triginta, Maius viginti duum, Sextilis
duodeviginti, September sedecim: Tusculanorum Quinti-
lis dies habet XXXVI, October XXXII, idem October apud
Aricinos XXXVIIII. minime videntur errasse qui ad lu- 7
nae cursum menses civiles adcommodarunt, ut in Graecia
plerique, apud quos alterni menses ad tricenos dies sunt

---

2. MULTI* *D*, *corr. d* 4. MENSIUM *D ante ras. V*, mensum *d* 14. PARTES *DV* 16. UNDEXXX *DV* PISCE (e *in ras.*) *D* 16. XXX — UNUM ET XXX — XXX ET DUOS *DV* (*super ultimum* XXX V^2 *add.* ta) 22. UNDETRIGENTA *D* 24. NUMEROS *D* 26. UIGINTI IDUUM *D*, uiginti et duum *vulgo* 27. QUINTILES *D*

8 facti. maiores quoque nostri idem sunt aemulati, cum
annum dierum CCCLV haberent. sed Divus Iulius cum
videret hac ratione neque ad lunam menses, ut oportebat, neque annos ad solem convenire, maluit annum corrigere, ut sic etiam menses civiles cum veris illis solaribus, etsi non singuli, tamen universi ad anni finem
necessario concurrerent.

9 Nomina decem mensibus antiquis Romulum fecisse
Fulvius et Iunius auctores sunt. et quidem duos primos a parentibus suis nominasse, Martium a Marte patre, Aprilem ab Aphrodite, id est Venere, unde maiores eius oriundi dicebantur. proximos duos a populo, Maium a maioribus natu, Iunium a iunioribus. ceteros ab ordine quo singuli erant, Quintilem usque Decembrem perinde
10 a numero. Varro autem Romanos a Latinis nomina mensum accepisse arbitratus auctores eorum antiquiores quam
11 urbem fuisse satis argute docet. itaque Martium mensem
a Marte quidem nominatum credit, non quia Romuli fuerit pater, sed quod gens Latina bellicosa. Aprilem autem non ab Aphrodite, sed ab aperiendo, quod tunc ferme cuncta gignantur et nascendi claustra aperiat natura.
12 Maium vero non a maioribus, sed a Maia nomen accepisse, quod eo mense tam Romae quam antea in Latio res divina Maiae fit et Mercurio. Iunium quoque a Iunone potius quam iunioribus, quod illo mense maxime
13 Iunoni honores habentur. Quintilem, quod loco iam apud
Latinos fuerit quinto, item Sextilem ac deinceps ad Decembrem a numeris appellatos. ceterum Ianuarium et

2. HABENT *DV* 3. RATIONE quae ab *DV* 4. annos *Halmius*, ANNO *DV*, annum *vulgo* maluit] ALIUD *D* 5. civiles *Lachmannus*, UEL *DV* 7. CONCURRENT *D* 12. a *post* Maium *om. V* 13. CETERIS *DV* 16. ARBITRANTUR *D*, arbitratur *d V*, *corr. Iahnus* ACTORES *D*, autores *d* 17. argute *Carrio*, ARKTI *D*, arkiti *d*, arkyti *V* 20. AFRODITE *DV* FERRE *D*, fere *V vulgo* 25. MAXIMAE *D* 26. LOCO IAM *D*, ĩoiam *V* 27. quinto *m. rec. in D in ras.* SEXTILE *D* 28. NUMIS APPELLATUS *D*

Februarium postea quidem additos, sed nominibus iam
ex Latio sumptis; et Ianuarium ab Iano, cui adtributus
est, nomen traxisse, Februarium a februo. est februum 14
quidquid piat purgatque, et februamenta purgamenta,
item februare purgare et purum facere. februum autem
non idem usquequaque dicitur: nam aliter in aliis sacris
februatur, hoc est purgatur. in hoc autem mense Lu- 15
percalibus, cum Roma lustratur, salem calidum ferunt,
quod februum appellant, unde dies Lupercalium proprie
februatus et ab eo porro mensis Februarius vocitatur.
ex his duodecim mensibus duorum tantum nomina inmu- 16
tata. nam Quintilis Iulius cognominatus est C. Caesare V
et M. Antonio cons. anno Iuliano secundo: qui autem
Sextilis fuerat, ex SC. Marcio Censorino C. Asinio Gallo
cons. in Augusti honorem dictus est Augustus anno Au-
gusti vicensimo. quae nomina etiam nunc ad hanc per-
manent memoriam. postea vero multi principes nomina 17
quaedam mensium inmutaverunt suis nuncupando nomi-
nibus; quod aut ipsi postmodum mutaverunt, aut post
obitum eorum illa nomina pristina suis reddita mensibus.

Superest pauca de die dicere, qui, ut mensis aut an- **23**
nus, partim naturalis partim civilis est. naturaliter dies 2
est tempus ab exoriente sole ad solis occasum, cuius con-
trarium tempus est nox ab occasu solis ad exortum. civi-
liter autem dies vocatur tempus quod fit uno caeli circum-
actu, quo dies verus et nox continetur, ut cum dicimus
aliquem dies XXX tantum vixisse: relinquitur enim etiam
noctes intellegere. huius modi dies ab astrologis et civi- 3

---

3. FEBRUM *DV* 4. quicquid *V* PIAT *D*, ex *initio superscr. d*, expiat *V vulgo* 5. FEBRUM *DV*, *item uterque vs. 9* 12. NAM QUI IULIUS *DV* 13. ET MANTUNIO *DV* cos· *D*, cons· *V*, *item uterque vs. 15* 14. exc· MARCO *DV* C. Asinio] CASINIO *DV* 15. augustio uincesimo *V* 20. *post* mensibus *vulgo add.* sunt 22. NATURA**** (*rasura quattuor quinqueve litt.*) *D*, naturales *d*, naturalis *V vulgo* 23. a SOLIS *D* 24. est tempus *V* civilis *vulgo* 25. CIRCUMACTUM QUOD *D* 27. XXX] ta *superscr. m. 2 in V*

tatibus quattuor modis definitur. Babylonii quidem a so-
lis exortu ad exortum eiusdem astri diem statuerunt, at in
Umbria plerique a meridie ad meridiem, Athenienses
autem ab occasu solis ad occasum. ceterum Romani a
media nocte ad mediam noctem diem esse existimarunt.
4 indicio sunt sacra publica et auspicia etiam magistratuum,
quorum si quid ante medium noctis est actum, diei qui
praeteriit adscribitur, si quid autem post mediam noctem
et ante lucem factum est, eo die gestum dicitur qui eam
5 sequitur noctem. idem significat quod qui a media nocte
ad proximam mediam noctem in his horis quattuor et
6 viginti nascuntur eundem diem habent natalem. in horas
XII diem divisum esse noctemque in totidem vulgo no-
tum est: sed hoc credo Romae post reperta solaria ob-
servatum. quorum antiquissimum quod fuerit inventu
difficile est: alii enim apud aedem Quirini primum sta-
tutum dicunt, alii in Capitolio, nonnulli ad aedem Dianae
7 in Aventino. illud satis constat, nullum in foro prius
fuisse quam id quod M. Valerius ex Sicilia advectum ad
rostra in columna posuit. quod quoniam ad clima Sici-
liae descriptum ad horas Romae non conveniret, L. Phi-
lippus censor aliud iuxta constituit. deinde aliquanto post
P. Cornelius Nasica censor ex aqua fecit horarium, quod
et ipsum ex consuetudine noscendi a sole horas solarium
8 coeptum vocari. horarum nomen non minus annos tre-
centos Romae ignoratum esse credibile est: nam XII ta-
bulis nusquam nominatas horas invenies, ut in aliis postea
legibus, sed ante meridiem, eo videlicet quod partes

---

1. BABYLLONI *D*, babilonii *V* QUIDAM *DV* 3. ATHE-NIENSIS *D* 8. PRAETERIT *D*, preteriit *V* 9. DICETUR *DV* QUIAEAM *D* 12. ORAS *D* 15. INUENTUM *D* 17. CAPI-TOLI|*no* *D* (no *d adscr. extremo versu, proximi autem versus initio una littera erasa est*), capitulino *V* 18. ILLOS *D*
20. q̃m *D*, cum *V vulgo* ACLIMMA *D*, aclimmate *d*, a cli-mate *V* 21. ORAS *DV* (*in V* h *add. in marg. m. rec.*) 23. p. corñ *V* NAMSICAENSOR *D* 24. HORARUM *D* 25. TRAE-CENTOS *D* 26. duodecim *V*

diei bifariam tum divisi meridies discernebat. alii diem 9
quadripertito, sed et noctem similiter dividebant. idque
consuetudo testatur militaris, ubi dicitur vigilia prima,
item secunda et tertia et quarta.

Sunt etiam plura noctis et diei tempora aliis subno- 24
tata propriisque discreta nominibus, quae apud veteres
poetas passim scripta inveniuntur. ea omnia ordine suo
exponam. incipiam a nocte media, quod tempus princi-
pium et postremum est diei Romani. tempus quod huic
proximum est vocatur de media nocte: sequitur gal- 2
licinium, cum galli canere incipiunt; dein contici-
nium, cum conticuerunt; tunc ante lucem, et sic
diluculum, cum sole nondum orto iam lucet. secun- 3
dum diluculum vocatur mane, cum lux videtur sole *orto;*
post hoc ad meridiem; tunc meridies, quod est
medii diei nomen; inde de meridie; hinc suprema.
quamvis plurimi supremam post occasum solis esse existi-
mant, quia est in XII tabulis scriptum sic, solis occa-
sus suprema tempestas esto: sed postea M. Plae-
torius tribunus plebiscitum tulit, in quo scriptum est
Praetor urbanus qui nunc est quique posthac
fuat duo lictores apud se habeto iusque *ad*
supremam [ad solem occasum iusque] inter cives
dicito. post supremam sequitur vespera, ante ortum 4
scilicet eius stellae quam Plautus vesperuginem, Ennius

---

1. alis *D ante ras., corr. d* die *DV* 3. consuetudo *Lachmannus*, similitudo *DV* 5. temporali subnotata *D*, tempora subnotata *V* 7. scribta *D* 11. conticium *DV*, conticuum *coni. L. de Ian* 13. deluculum *D*, diculum *V*, *corr. m. rec. in V* 14. orto *coniectura addidi* 16. medi *DV* 19. esto *D, sed* o *erasa* pletorius *DV* 20. scribtum *D* 21. pretor *V* 22. fuat *Modius*, fiat *DV* licores *V* iusque ad *R. Schoellius legis XII tabul. rel. p. 3 s.*, isque *DV*, usque *Lachmannus* 23. ad solem occasum *ab ipso Censorino explicandi gratia addita esse suspicatur Schoellius* 24. dic*to (dicito *ante ras.*) *D* uesperanteorum *D*, uesperanteeorum *d*, uesp · antetorum *V* 25. plaustus *D, corr. d* *Plaut. Amphitr. I 1, 119*

5 vesperum, Vergilius hesperon appellat. inde porro crepusculum, sic fortasse appellatum quod res incertae
6 creperae dicuntur idque tempus noctis sit an diei incertum est. post id sequitur tempus quod dicimus luminibus accensis: antiqui prima face dicebant; deinde concubium, cum itum est cubitum; exinde intempesta, id est multa nox, qua nihil agi tempestivum. tunc [cum] ad mediam noctem dicitur, et sic media nox * * *

---

1. uirgilius *V* *Verg. ecl. 8, 30. 10, 77* appellant *V* 3. INCERTE CREPERE *D* 6. COMITUM EST COBITUM *D* 7. quia *d V* 8. ad media *D*

FRAGMENTUM

CENSORINO ADSCRIPTUM.

DE NATURALI INSTITUTIONE. 1

Initia rerum eadem elementa et principia dicuntur.
ea stoici credunt tenorem adque materiam. tenorem, qui
rarescente materia a medio tendat ad summum, eadem
concrescente rursus a summo referatur ad medium. Tha-
les Milesius aquam principium omnium dixit, et alias opi-
niones supra retluli. Stoicorum opinio probanda, qui cum 2
arte conpositum mundi opus considerarent, introduxe-
runt naturam providam ac sapientiam, quam ordo inper-
mutabilis ostenderet, *et* industria factum pronuntiaverunt.
sive perpetuus sive longaevus est mundus et in flammas 3
abit et vicissim ex flammis renovatur ac restituitur, du-
rantibus tamen principiis, nec reccidere ad nihilum videri
potest, quod in se deficit *et* in se regignitur. et constat 4
quidem quattuor elementis, terra, aqua, igne, aere.
cuius principalem solem quidam putant, ut Cleanthes; et
Chrysippus aethera, cuius motu perenni subiecta tenen-
tur et administrantur, et ipse quidem aether nihil pati-
tur; aer aethera supra, infra aquam; aera supra aqua,
infra terram. terra omnia ex se omnium permixtione 5

DE NATURALI INSTITUTIONE *cet. nullo spatio interposito ultima Censorini sequuntur in DV* 3. atque *V* 5. assummo *D* tales *D* 7. rettulli *D* 8. opus mundi *V* 10. et *om. DV* 12. *abiit (habiit *ante ras.*) *D* et uicissim *d in ras.* 14. deficiit *D, tum* et *om. DV* 16. cleantes et crysippus *DV* et] at *Iahnus secundum Manutium,* set *coni. Halmius* 18. aeter *D* 19. aera aethera — supra aquam *DV, corr. L. de Ian et L. Urlichsius in Mus. Rhen. XI p. 159* 20. omni exe *D*, omni sex, *omisso* se, *V* permixtio *D*

progignit, et temperantia fovetur, intemperantia laeditur. invicem porro elementa succedere et interitu singulorum universa fieri sempiterna manifestum est.

2 DE CAELI POSITIONE.

Caelum circulis quinque distinguitur. quorum duo extremi maxime frigidi, australis humillimus et aquilonius excelsissimus. his utrimque proximi duo paralleloe vocantur, ut ita dixerim, aeque distantes, idem tropici, idem solistitiales; alter hibernus, per quem sol transmittens octava parte capricorni solistitium hibernum facit; alter aestivus, per quem sol octava parte cancri solistitium
2 aestivum facit. medius est aequinoctialis, qui octava parte arietis aequinoctium vernum, octava librae autumnale constituit.

Ut circuli *in* caelo, ita in terra: zonae vocantur. inhabitabilis infra frigidus circulus ob rigorem * * quod ab his longissime sol abest, item intra calidus aequinoctialis,
3 quod sub vertice solis est. sub quo quidam habitare dicunt * †cydropiae et Aethiopiae maximam partem, item plurimas insulas maris rubri aliosque vertices eminentiasque terrarum nostris ampliores. sub tropicis habitare nihil dubium est. noster solistitialis aestivus est excelsus
4 adque arduus. divisi a nobis circulo aequinoctiali antichthones nominantur. videntur humiles adque depressi [qui-

---

2. succiᴅere *D* 7. paraʟʟeʟae *D*, parallele *V* 9. solstitiales *V* transmittens octauam partem *DV*, transiens et tenens octavam partem *Iahnus ex schol. Germanici* 10. 11. solstitium *V* 15. in *om. DV* 16. *post* rigorem *adde* item supra *vel* item is qui supra est quo ab *V* 17. item in raᴅios aequinoctiaʟes *DV* (*sed extremam* s *in D add. m.* 2), item medius aequinoctialis *cod. Manutii* 18. dicunt] putant *V* 19. cydrop[i]ae *d in ras.*, cydropiae *V*, Gedrosiae *Urlichsius* ethiopiae *DV* 22. solstitialis *V* 23. atque *V* antichthones] actiones *DV* (*correxit vetus ille grammaticus qui glossema, quod nunc infra legitur post* terrarum, *adscripsit*), antistones *m. rec. in V in marg.* 24. atque *V*

busque antipodes infra sunt], quod ut posse videatur, efficiunt flexus obliquitatesque terrarum. [antictones idem et antistoche et antiscepe nominantur.]

Incipit signifer non ab extremo circulo nec ad extremum pertenditur, sed ab infimo tropico australi brumalique eodem per aequinoctialem ad summum solistitialem eundemque aestivalem per medium longitudinis latitudinisque porrectus *in* obliquum. circuli signiferi 5 partes CCCLX, signa duodecim, partium singula tricenarum, quorum quaedam minora, quaedam ampliora [et † poploe anafora dicuntur]: sed conpensatio *in* quinque partes creditur adplicari, ut sint omnes signiferi partes CCCLXV. horum incipientia ab ariete altera sunt [masculinis femininis] masculorum natalibus, alia feminarum convenientia. item quartum quodque eorum aut tropi- 6 cum aut solidum aut biforme. incipiet dinumeratio ab ariete, quod signum tropicum est. tropicorum duo sunt aequinoctialia, *aries* et libra, duo solistitialia, capricornus et cancer, tropicis proxima solida, anteposita his biformia.

DE STELLIS FIXIS ET † STANTIBUS. 3

Stellarum aliae cum caelo feruntur, ideoque quod non excedunt suos locos fixae nominantur, aliae contra

---

2. *voluit glossator* antichthones idem et antistoechoe et antiscopoe nominantur ANTÎCTONES *D*, antistones *V* 3. antistoche (ę *m. rec.*) et antischepe (ę *m. rec.*) *V* 5. seð ***TIMO *D*, sed ab intimo *dV*, sed ab imo *vulgo* *bruma*LIque (brum *d in ras.*) *D* 6. solstitialem *V* 7. LONGITUÐO IN HIS LATITUÐINISQ. *D* 8. in *addidi* obliquae *schol. German.*, *unde Urlichsius* oblique cuculi *V*[1] *corr. m. 2* 11. POPLO·EANAFORA *D*, poplo eana fora *V*, polon anaphora *coni. Urlichsius* ÐICUNT; *D*, dicunt *V* in *addidi* 12. adplicare *V vulgo* 13. ARI*eti* (eti *d in ras.*) *D* et masculinis feminis *V*, *eiecit Urlichsius* 14. natalibus *schol. Germ.*, NATURALIBUS *DV* 15. partū (*in marg. m. rec.* quartū) eorum quoq; *V* 16. UT ÐEFORME *D*, aut deforme *d V*, *corr. Cauchius* 18. aequinoctiali *V* aries *om. DV* librae duo solstitialia *V* 19. MAXIMA *DV* ÐEFORMIA *DV* 20. STILLIS *D* errantibus *Iahnus; ego malim* vagantibus *coll. p. 59, 1*

caelum et in ortus caeli eunt, sed mundi celeritate victae
occidere videntur cum eo, quamvis cursum suum per-
2 agant. sol maximum sidus aetheris medii limite ignescit,
singulis diebus et noctibus peragit singulas partes, signi-
ferum pervadit anno. luna de sole flammatur, ambit
circuitu brevissimo terram triginta diebus, adeo vicina
vertici terrae iunctaque, ut in umbram eius incidere soleat
et videri deficere. eadem cum subiit solem et substitit
radiis, facit obscurationem, quae defectio solis videtur.
interim tamen cava paucioribus quam triginta diebus cir-
3 culum suum transit. Saturni stella per maximum ambi-
tum fertur, ideoque tricenis mensibus singulis signis re-
sistit, per triginta annos signiferum pertransit, frigida et
sterilis, infecunda terris, nascentibus non salutaris, facit
adversa diuturna nec subita. Iovis stella in singulis signis
anno manet, signiferum duodecim annis evadit, salutaris
4 et temperata et universis euntibus prospera. Martis stella
non eodem spatio signis singulis haeret, sed signiferum
novem fere annis pervagatur, ignea intemperans et in ad-
versis et in mortalibus subita, vel ferit repentinis morbis
vel ferro perimit. stellae Mercuri et Veneris solem se-
5 quuntur eademque spatia custodiunt. Mercuri stella fit
similis illi quam videt, Veneris genitalis et roscida et pro-
spera et salutaris. luna globum suum creditur habere,
sed ignem a sole concipere et quantum percutitur ar-
descere. quantum igitur a sole discedit, augetur: cum
vero contra stetit, toto feritur adverso et velut speculum
non vim, sed imaginem reddit. hac universa gignentia
6 crescente pubescunt, tenuescente tenuantur. umor etiam
et spiritus omnis augescit, tumescit oceanus, deinde cum

---

5. annum *DV*, *corr. Cauchius* 6. terrae (e *in ras.*) *D*, terrae *V* 13. anos (*corr. m. rec.*) *V* 14. sterelis *D* 15. diurna *DV*, *corr. Iahnus* iobis *D*, *corr. d* 17. eventibus *coni. Cauchius* 19. ferre *V* 20. ferit *Carrio*, perit *DV* 21. stella *DV*, *quod forsitan scripserit ipse epitomator* mercori *D*, mercurii *V* sequntur *D*, *corr. d* 22. mercurii *V* 24. lunā *m 2 in V ex* luna creditu *et a 2 m.* creditū *V* 29. pubescent *D*

ipsius fulgore considit. diversi ergo caeli et vagantium stellarum concursu quod [temperatur] utrimque deteritur et infra fluit, id excipit luna et soli tradit, quo et animalia vigescunt et humus quodam modo animatur genitali calore [ut ita dixerim vivo].

Plurimum in originibus valent quae in ortu sunt, languent in occasu. ortum facit stella quam sol praeterit, 7
deinde stationem matutinam, cum a quinto loco solis stetit. in eodem manet signo, donec ab eodem sole moveatur. quae contraria est soli, mane occidit, oritur simul nocte et vocatur acronychos, deinde rursus altero latere a quinto signo deprehensa postmeridianam stationem facit, donec ingresso sole idem signum sub radiis eius delitescat et in totum occidat.

Aspiciunt inter se stellae ex quinto signo, quod di- 8
citur trigonum, et habent maximam consensionem. item a quarto, quod dicitur tetragonum [et centron vocatur], et in alterutrum maximum praestat effectum. item ex contrario, quod est septimum signum et diametron vocatur estque maxime adversum. cetera dissident vel leviter aspiciunt, ut tertium quodque, quod dicitur hexagonon.

Signa tropica peregrinationibus praesunt et omnino 9
mobilibus, et in consiliis subinde variant adque permutant. biformia geminatione rerum omnium repetitionem significant et interim dilationem. solida vehementer et instanter efficiunt et ad exitum vel prospera vel adversa perducunt, sicut aspiciuntur a stellis vel faventibus vel repugnantibus.

---

1. deversi *V* uagantia *DV* 2. temperatur *eiecit Urlichsius* 3. excepit *D* 5. *ante* ut *vulgo* et *add.* vivit *coni. Urlichsius* 9. steti* *D*, steterit *dV* 10. quae] quod *V* 11. acronicos acronicus *D*, acronicos aronicus *V*, *corr. Salmasius exerc. Plin. p. 507 a F* 13. delitescat (cat *d in ras.*) *D* 17. centroni *V* 19. septum *D, corr. d* 20. dissedent *D* 21. exagonon *DV* 24. mouilibus *DV* atque *V* 26. dilatione *DV*

Multum tamen refert, cuius quaeque stellae domus, alienae an ipsius sit. domus solis leo, lunae cancer, Mercuri virgo et gemini, Veneris libra et taurus, Martis scorpio et aries, Iovis sagittarius et piscis, Saturni capricornus et aquarius. nocturnis originibus favent luna Mars Venus, plus die possunt sol Saturnus Iuppiter, Mercurius varie et quomodo consensit aut visus est.

4 DE TERRA.

Terra media omnium rerum est, forma globosa. aquis cingitur, in aera prominet, excipit caelum. aquae omni vel *aeris* temperie quantum adficitur, ita quaecumque sustinet afficit et movet.

2 Poterat finem liber plenus omnibus necessariis iam videri consecutus: sed cum et mundi dimensiones et plurima praeterea in universis rebus ratio geometrica inpleverit, pauca de numeris mensurisque dicemus.

5 DE GEOMETRICA.

Geometrica est scientia digerendi figuras [* numeros emetiendi cum suis resolutionibus. numerus est congregatio singulorum finita semper *et* infinita natura].

6 DE FORMIS.

Nota est cuius pars nulla est, linea longitudo sine latitudine, lineae fines notae. recta linea est quae su-

---

1. stellę *DV*, stella *vulgo* 2. aliena *V* mercuri *D* V^1, mercurii *V m. rec.* 4. io*u* *D*, ioui *d* pisces *V* 6. iupiter *V* 7. uariae *D* 10. in aere *V* 11. aeris *add. Iahnus* temperiae V^1, *corr. m. 2* itaq. cumq. *D* 14. uideri (i *in ras.*) *D* 16. dicimus *V* 17. geometriaca *D*, geometria *V* 18. dirigendi *vulgo* et numeros *vulgo*, arithmetica num. *coni. Iahnus* 19. sui *V* 20. et *om. D*, *add. d* natura de formis nata *continuo versu V* 22. nota (o *in ras.*) *D*, nata *V* 23. lineae ac finis *DV*, *corr. Cauchius et Iahnus* rectę *V*

per se positis notis aequaliter posita est. summitas est
quod longitudinem *et latitudinem* tantum habet. sum- 2
mitatis fines lineae sunt. plana, quae dicitur epipedos,
summitas est quae super se positis rectis lineis aequali-
ter posita est, vel quae suis finibus aequaliter posita est.
planus angulus est in planitie duarum linearum non e
regione positarum ad unum signum contingens curvatio.
haec lineae quae angulum continent cum rectae sunt, is
angulus rectis lineis contineri dicitur. si recta linea su- 3
pra rectam lineam stans continuos angulos inter se pares
facit, tum uterque ex paribus angulis rectus dicitur, et
ea linea Graece cathetos, Latine normalis dicitur. rectus
angulus est modicus et sibi congruens, hebes maior recto,
acutus minor recto.

DE FIGURIS. 7

Figura est quae aliquo fine aut aliquibus finibus con-
tinetur. circulus est figura plana una linea conprehensa,
†in quem mediae omnes lineae inter se pares sunt. cen-
tron est nota circuli medii. diametron est recta linea per 2
centron inmissa et in utramque partem secans circulum.
hemicyclium circuli dimidium. euthygrammoe formae sunt
quae rectis lineis continentur. trigonum trilaterum, *te-
tragonum* quod quattuor, multilaterum quod pluribus.

---

1. noctis *V* POSITA ET SUMMISSA EST *DV*, *corr. Cauchius* 2. et latitudinem *add. Iahnus ex Balbo p. 99, 12 (Lachm.)* 3. FINIS LINEAE SUPER PLANA *DV*, *corr. Cauchius* 8. hae *V vulgo* RECTE *D* SINT *DV*, *corr. Manutius* his *D* 11. fecit *V* tum] TANTUM *DV* 12. ET ALIENA *D*, et aliena *V* LATINAE *ac postea vocabulum erasum D* 15. de figuris *versu continuo V* 17. UNA (u *in ras.*) *D* 18. MEDIA OMNIS *DV* CETRON *D*, *sed* N *prima m., ut videtur, super versum add.* 19. NOTA (o *in ras.*) *D* 20. ce^{n}TRON *D* emissa *vulgo* 21. EMICYCLUM *DV* ENTYGRAMMAE *D* (*sed* EN *non perspicuae; possunt etiam legi* eu), entigrammę *V*[1], entygrammę *V*[2] 22. quae *superscr. in D antiqua manus* tetragonum *om. D*

triangulum aequilaterum *quod* paribus trinis lateribus.
3 isosceles quod duo tantum latera paria habet. scalenon quod tria latera inaequalia habet. orthogonium quod habet rectum angulum. amblygonium quod habet *unum* angulum hebetem. oxygonium quod omnes tres acutos angulos habet. quadrilaterarum formarum quadratum est quod omnia quattuor latera *paria* habet et angulos rectos. heteromeces quod angulos *rectos* nec latera pa-
4 ria habet. scutula, id est rhombos, quod latera paria habet nec angulos rectos. simile scutulae, cuius contraria latera et contrarii anguli inter se pares sunt, sed neque aequilaterum neque rectis angulis est. trapezia cetera nominantur. paralleloe lineae sunt quae in eadem planitie positae numquam inter se contingunt.

8 DE POSTULATIS.

Postulata geometrarum sunt quinque. ut liceat ab omni signo ad omne rectam lineam ducere, et omnem finitam rectam lineam e regione eicere, et omni medio et intervallo circulum scribere, et omnes rectos angulos inter se pares esse, et si in lineas *rectas* recta linea

---

1. aequilaterum *q̃d* (um q̃d *in rasura quinque sexve litterarum*) *D; olim fuisse videtur* aequilaterum est *post* lateribus *vulgo add.* concurrit 2. ipsoscaelos quod tuo *V* scadaenon *D*, scadęnon *V* 3. ortogoniū *V*[1], *corr. m. rec.* 4. amphygonium *D*, ampigonium *V* unum *Nunnesius*, ide *d in ras.*, idem *V* 5. habetem *D*, habentem *dV* ochogonium *DV* 6. quadrilaterum *DV*, *corr. Nunnesius* 7. paria *add. Cauchius* 8. eteromeces *DV* rectos *add. Nunnesius* 9. rumbos *DV* 10. similes *DV* 12. aequaliter aut omneq^{v}ẹrectis *D* (v *add. d*), aequaliter aut omneque rectis *V*, *corr. Cauchius; mihi tamen* aequilateratum *olim fuisse videtur* rapedia *D*, rẹpedia *superscripta* a *V 1 m.* 13. parallely**** *D*, parallelynae *d*, parallę linę *V* eadeadem *D, corr. d* planicię *V* 14. contigunt *D* 16. geometriarum *dV* 17. ad omnem *DV* 18. liniam *D* medio *Nunnesius*, modo *DV*, κέντρῳ *Euclides*, centro *interpres Euclidis in Gromat. Lachm. p. 379, 11* 20. inter se] minores duos rectis *V* lineas rectas *Nunnesius*, lineam *DV*

inmissa interiores angulos minores duobus rectis fecerit,
eiectas lineas concurrere.
Si paribus paria adiecta fuerint, omnia paria erunt; 2
et si paribus paria dempta. et quae isdem paria sunt, et
inter se paria sunt.

DE MUSICA. 9

Prior est musica inventione metrica. cum sint enim
antiquissimi poetarum Homerus Hesiodus Pisander, hos
secuti elegiarii Callinus Mimnermus Euenus, mox Archi-
lochus et Simonides trimetrum iambicum, chorium ca-
talecticum tetrametron conposuerint, Archilochus etiam 2
commata versibus adplicando variavit epodis per pluri-
mas species, secuit Alcman numeros †etiam minuit in
carmen. hinc poetice melice. at Telesilla etiam Argiva
minutiores edidit numeros. quae species cum iam displi-
ceret et integra brevior videretur, magnitudine Pindari
adserta est, qui liberos etiam numeros modis edidit. hos
secuti musici Timotheus et Polyidos et Hyperides et Phyl-
lis et clarissimus cum peritia tum eloquentia Aristoxenus.
modulati protinus cantus. nec tamen †an non putes anti- 3
quiores cantus esse numeris, sed rusticos et inconditos,

---

1. duos RECTIS PARES FECERIT *DV*, *corr. Nunnesius; conf. tamen Gromat. p. 379, 13* 4. que *V* eisdem *vulgo*, eidem *coni. Iahnus* 10. Terpander *coni. Cauchius* 11. GALLINUS MINERUUS EUNECTUS *DV* archiloglius *V* 12. IAMBIC*UM *D* 13. conposuer̄ *V* ARCHILOCUM *DV* 14. COMMOTA *DV* epodis *G. Hermannus, ea* POTIUS (ea *in ras.*) *D*, ea potius *V* 15. ALCONAN *DV* NUMERUS *D*, *corr. d*, numertis *V* et imminuit carmen *coni. Lachmannus auctore Hermanno* 16. poeTICAE *DV* MELICAE ATAHC: ILLA *D*, melicę· ATAHC·illa *V*, *corr. Carrio* argina *V* 18. diceretur *V* 19. LIB**** *D*, libros *dV*, *corr. Lachmannus* indidit *coni. Lachmannus omnino de vs. 13—19 conf. G. Hermann. epit. doctr. metr. § 571* 20. Polyidus *Scaliger*, PONDOS *DV* Phyllis *Manutius*, FOLLIS *DV; alias virorum doctorum coniecturas de his musicorum nominibus vide apud Iahnum* 21. peritia *V in ras.* 22. protenus *V* an non *V*, ANNO *D*, annon *d*, non *codex Manutii, quod probat Urlichsius* 23. RUSTICIS *DV* inconditis *V*[1], *corr. m. rec.*

postque hos poetica valuit veluti legitima [musica licentior] magisque modulata.

10 DE NOMINE RHYTHMI.

Rhythmus creditur dictus a Rythmonio Orphei filio et Idomenae nymphae Ismaricae, ut tradit Nicocrates libro quem conposuit de †Musio. †fratre Rythmoni tradit Hymene, Varritonis autem et Coloridis Tirisiae filiae Periclemenum et Peridemem†, qui primus cecinerit res gestas heroum musicis cantibus.

11 DE MUSICA.

Musica est peritia faciendorum et canendorum modorum. eius partes harmonica, organica, rhythmica, crusmatica. crusmata pulsus decori sine carmine vocantur; harmonia est consonantia; organica * * rhythmos
2 Graece, modus dicitur Latine * * nominatus versus ab eo
quod fluat seque ipse circumeat. modus autem est lex
quaedam et ordo vocalium intervallorum et differentia,
vel, ut Aristoxenus finit, non utcumque conpositum voca-
3 lium temporum intervallum. carmen est modus vocibus
iunctus, cuius discrimina cantus, modus, motus. ** tempus est syllabae spatium, huius elementum brevis syl-

---

1. postq. *D*, postquam *V* 3. rythmi *D*, ritmi *V*[1], rithmi *V m. rec.* 4. rythmus *DV* rithmonio *DV* 5. idnomen*|ae nymfae marice *D*, idnomeae nymfę maricę *V*, *corr. Lobeckius*, Idmoniae *coni. Urlichsius* nicocratis *DV*, Nicostratus *Stiehle Philol. X p. 170* 6—8. composuit de musice. fratrem Rhythmonii tradit Hymenaeum, Rhythmonii autem et Chloridis, Tiresiae filiae, Periclymenum et Perimedem *Iahnus* 6. musico *V* rithmoni *V* 7. himene uarri· Tonis *V* tirisię *V* 8. cecinerit tres *D* 10. Item de mvsica *V* 12. armonica *V* rythmica *D*, rithmica *V* 13. decore *D, corr. d* 14. armonica *DV* organi carytmos *D*, organi caritmos *V*[1], organica rithmos *V m. rec.* 15. motus dicitur Latine, nominatur vero ab eo *cet. Iahnus partim secundum Lachmannum* latinae *D* 21. *post* est *in V repetuntur ex vs. 19 ss.* modus vocibus — tempus est

laba. † divisio brevi alia longum a longo ut neutrius ratione est†.

DE MODULATIONE. 12

Modulatio est modorum prudens dispositio; eius tres
species, διάτονος, χρῶμα, ἁρμονία. species carminum
tredecim * * ex quibus primi Dorius, Phrygius, Lydius.
his accesserunt gravissimus hypodorius, mox duo hypo- 2
phrygii, gravior et acutior, deinde hypolydii totidem et
perinde gravior et acutior, deinde Dorius medius, tum
Phrygius gravis et alter excelsus, totidem Lydii, gravis et
acutus, tum mixolydii pari diversitate, postremus hyper-
mixolydius acutissimus.

Organum quondam habuit tres intentiones, gravem, 3
mediam et acutam: inde Musae quoque tres olim existi-
matae, Hypate, Mese, Nete. nunc in ampliore numero
soni considerantur, ut sit proslambanomenos, hypate hy-
paton, deinde parypate hypaton, deinde lichanos hypaton,
deinde hypate meson, deinde parypate meson, deinde li-
chanos meson, deinde trite synemmenon, nete synemme-
non, paramese, trite diezeugmenon, paranete diezeugme-
non, trite hyperbolaeon.

---

5. διαΖονος *D*, διαzονος *V* 6. primis *D*, primi s̄ *V* dori* frygio lydio *D*, doriū frygiū lydiū *d*, dorium frigium lydium *V* 7. grauissimum hipodorium *DV* hypophrigii *DV* 8. deinde — acutior *om. V* hypolidii *D* 9. deinde orius *DV* 10. phrigius *V* lidii *V* 11. mixtolidi *D*, mixto lipi *V* hyperamyxolydius *D* (*medium* y *ex* ι *ut videtur*), hypera mixtolidius *V* 14. extimatae *D* 15. hypate|*ese nete *D*, hypaten mesen neten *dV* 17. paripate *DV* hipaton *V* lycanos *D*, licanos *V* 18. deinde hypate *bis habet V* (*item D teste Urlichsio*) hypate meson (son *in ras.*) *D* paripate *V* lycanos *D*, licanos *V* 19. synenmeno (synenmenon *d*) nete synen|menon *D*, sinenmenon · netesinenmenon *V* 20. parmese *D*, *corr. d* diezeumenon (e *et* u *in ras.*) *D*, diezeumenon *V* parnete *D*, *corr. d* diezegmenon *DV* 21. hyperboleon *DV*

4 Animadvertisse chordae sonantis suavitatem in arcu [sororis] Apollinem tradunt et intendisse protinus citharam, tum notasse quod adstrictiora fila nervorum in acumen excitarentur, gravibus responderent remissa, inde fecisse tres primos de quibus supra dictum est: hanc excepisse intentionem Lycorem, quem quidam Apollinis filium tradunt et nymphae Paramesae, * Chrysothemidi reliquisse: ab eo adiunctum modum qui synemmenos dicitur: hunc numerum auxisse Terpandrum adiectione diezeugmenu, qui primus a gravibus in acumen avertitur. deinde Timotheus addidit duos, paramesen et hyperbolaeon.

5 Initium modi dicitur diesis, dimidium semitonium, totum tonos. toni duo et dimidius diatessaron nominantur, tres et dimidius diapente, sex diapason.

Haec musicae summa sunt.

13 DE METRIS ID EST NUMERIS.

Metra Graece, Latine numeri vocantur. numerus est aequalium pedum legitima ordinatio. huius pars integra pes; partes sunt pedum syllabae, elementa numerorum;
2 modorum elementa spatia syllabarum ac tempora. pedes conponuntur ex syllabis minimum binis, plurimum ternis; incipiunt temporibus binis, ad sena perveniunt; bisyllabi quattuor, trisyllabi octo. plures quam duodecim esse non possunt.

---

1. animadvertisse chordae *Lachmannus*, ANIM ADUERTIS SECUNDE *DV*, animadvertisse secundae *Urlichsius* (*Eos II 1866 p. 460*) suavitatis *V* arcu sororis *V vulgo*, ARCUS|ORO (ORO *in marg. adscr.*) *D*, arcus sono *Urlichsius* 2. citharam tum *Cauchius*, CLYTARANTIUM *DV* 3. ADSTRICTOR AFILIA *D* 4. gravibus sonis *coni. Iahnus* 5. FECISSENT *D* 6. excepisse** *D* LICOREM *D*, liquorem *V*, *corr. Iahnus* (*Ber. d. Sächs. Ges. I 417*) 7. PAR*amese* (ame *in ras.*) *D*, paramese *V*, Parnasiae et *coni. Iahnus* CRYSOTHEMIDI *DV* 8. AB ea *DV* SYNHENMENOS *D*, sinenmenos *V* 10. DIEZEUMENU *D*, die zeumeno *V* 11. HYPERBOLEON *DV* 14. TONIDIUM ET *DV* DIATESSARON (ss *in ras.*) *D* 20. PER PARTES *DV* SYLLABA' *D*, syllaba *V* NUMERUM *D* 23. AD se *DV*

Pyrrichius ex duabus brevibus, cuius exemplum
Cato; iambus ex brevi et longa, cuius exemplum salus;
chorius ex longa et brevi, *cuius exemplum* Roma; spon-
dius ex duabus longis, cuius exemplum vates. duo igi- 3
tur quantitate contrarii, spondius et pyrrichius, duorum
alter, alter quattuor temporum; duo ordine, quorum
uterque trinorum temporum, iambus et chorius. ita non
plures quam quattuor pedes sunt nec esse possunt.

Trinarum syllabarum primus est dactylus, qui con- 4
stat ex longa et duabus brevibus, cuius exemplum Anni-
bal; anapaestus contra *ex duabus brevibus et longa*,
cuius exemplum Capaneus; amphibrachys ex brevi et
longa et brevi, *cuius* exemplum avarus; brachysyllabus
ex tribus brevibus, cuius exemplum Cicero; ei contra- 5
rius molossus [in tribus longis], cuius exemplum Mae-
cenas. item tres quinum temporum, bacchius ex duabus
longis et brevi, cuius exemplum Latona; huic ordine
adversus palinbacchius ex brevi et duabus longis, ut
Aquinas; creticus [et amphimacrus] ex longa et brevi
et longa, ut sanitas. duos habes quantitate contrarios, 6
brachysyllabon et molosson, quorum alter trium tempo-
rum est, alter sex; ordine tres in quaternis, tres in quinis
temporibus.

---

1. duobus *V* 2. Cato — exemplum *om. V* 3. cuius exemplum *om. D, addidi ego*, ut *d super versum*, *quod propagatum in V* 6. *ante* ordine *d sup. vs. add.* in, *quod propagatum in V* 9. dactilus *V* 10. Annibal — exemplum (*ante* Capaneus) *om. V* 11. ANAPESTUS *D* ex duabus brevibus et longa *om. D*, *add. vulgo* 12. AMPHYBRACYS *D*, amphibrachus *d* 13. cuius *om. D*, *add. dV* brachi syllabus *V* 14. ET CONTRARIUS *DV* 15. molosus *V* IN *DV*, ex *vulgo* mecaenas *V* 16. BRACCHIUS *D*, bachius *V* 17. et breui cuius *V in ras.* ORDINI (i *in ras.*) *D*, ordini *V* 18. EX DUABUS *D*, et ex duabus *dV* UT *D sup. vers. fort. 1 m.* 19. ET AMFIMACRUS *DV*, qui et amphimacrus *vulgo* 20. DUOB · HABET *D*, duobus ab *V*, duo pedes habes *Iahnus* contrariis *V* 21. BRACHISYLLABO *D*, bracchi syllabo *V* MOLOSSO *DV* 22. sex] ex *D* ordinem *V*

14 DE LEGITIMIS NUMERIS.

Primus est et legitimus maxime numerus hexameter heroicus. huius pedes aut dactyli sunt aut spondii: raro et in extremo versu reperietur trochaeus. eius exemplum

Avia Pieridum peragro loca nullius ante.

totus iste dactylicus fuit et habuit summum trochaeum. sed mixtus ex spondiis hic erit,

2 Italiam fato profugus Laviniaque venit;

totus ex spondeis

Cives Romani tunc facti sunt Campani.

hoc genus numeri paucissimarum duodecim syllabarum, plurimarum decem et octo. tempora recipit viginti quattuor, interim viginti [tres pedibus] tribus tantum conficitur. formas excipit triginta duas, quas enumerare festinantibus longum est.

3 Pentameter elegiacus habet exemplum

Dum meus adsiduo luceat igne focus.

recipit dactylum, spondium, anapaestos duos, in fine versus aliquando brachysyllabum. fit syllabarum paucissimarum duodecim, plurimarum quattuordecim. tertium pedem spondium semper habet, quartum et *quintum anapaestos*, quintum aliquando brachysyllabum.

4 Trimetros iambicos Latine senarius dicitur, cuius exemplum

Phaselus iste, quem videtis hospites.

---

2. exameter *DV* 3. dactili *V* 4. repperietur *D* trocheus *DV* 5. *Lucret. I, 926. IV, 1* peragra (a *in ras.*) *D*, peragra *V* 6. dactilicus *V* *troc*[he]um (troc *in ras.*) *D*, trocheum *V* 8. *Verg. Aen. I, 2* facto *D ante ras.* lauinaque *V* 10. *ex Ennii annalibus, ut videtur* (*apud Vahlen. vs. 174*) 12. xvii *coni. Iahnus, sed videtur ipse epitomator erravisse* (*conf. init. huius capitis*) 14. recipit *coni. Iahnus* trigenta *D* 17. *Tibull. I, 1, 6* adsiduus *DV* 18. spondeum anapestos *V* 19. brachisyllabus *DV* 21. quintum anapaestos *add. Cauchius* 22. bracchisyllabū *V* 23. iambicus *V* 25. *Catull. 4, 1* fatalis *D*

duodecim syllabarum est. recipit aliquando praeter ceteros iambos in extremo pyrrichion. trimetrus tragicus

Pro veste pinnis membra textis contegit,

et

Aquilonis stridor gelidas molitur nives.

recipit in parte prima gressionis spondium, et *eius* loco dactylon et anapaestum, et pro iambo chorium et tribrachym. fit syllabarum paucissimarum XII, plurimarum XVII. recipit tempora plurima quattuordecim, paucissima
decem et octo. comicos trimetros solet magis in breves 5
minui. trimetros Hipponactius pedem novissimum adsumens spondium vel chorium talis est,

Calentibusque lympha fontibus semper.

eosdem pedes quos reliqui trimetri, praeter novissimum, recipit, et **

Tetrametros, qui Latine quadratus vocatur, choriacus 6
talis est,

Tela famuli, tela *tela* propere: sequitur me Thoas.

recipit eosdem pedes, pervenit ad septem et semipedem. summum pedem patitur aut creticum aut dactylum. octonarius iambus

Proin demet abs te regimen Argos, dum est potestas consili.

Septenarius 7

Haec, bellicosus cui pater, mater cluet Minerva.

---

2. iambus extremo *V* trimetros *V* 3. *Attius Philocteta vs. 540 Ribbeck.* 5. *idem ibid. vs. 567* 6. gressionis] scansionis *V* eius *Halmius, om. D,* alio *dV* 7. anapestum *DV* tribrachyin *D*, tribrachin *V*[1], tribrachyn *V*[2] 8. plurimū *DV* 9. xviii *ante* quattuordecim *add. V* 10. xiiii *ante* decem et octo *add. V* 11. hypponactius *DV* 14. reliquit *D* timetri *V* 15. '*post* et *excidit temporum computatio*' *Iahnus* 18. *versus incerti poetae tragici; conf. Ribbeck. p. 217* tela *ante* propere *add. Bothius* toas *V* 20. petitur *V* 22. *versus incerti poetae tragici; conf. Ribbeck. p. 203* proin demet *Lachmannus*, proinde et *DV* 23. consulendi *DV, corr. Lachmannus* 24. septinarius *D* 25. *conf. Ribbeck. trag. rel. p. 204* bellicosis cui mater pater *DV, corr. Carrio*

constat ex pedibus isdem.

8 Ionicus septenarius

Ibant malaci viere Veneriam coronam.

Ionicus *a* maiore

Ille ictus retro reccidit in natem supinus.

habet vitium in tertia syllaba. *a* minore

Metuentis patruae verbera linguae.

recipiunt pedes maxime pyrrichium et spondios, et solent divisis syllabis longis plurium syllabarum pedes admittere.

9 Aristophanius anapaestus

Axena Ponti per freta Colchos denique delatus adhaesi.

recipit pedes quaternorum temporum omnis, inplet pedes VII et semipedem. anapaestus octonarius

Orte beato lumine, volitans qui per caelum candidus equitas.

recipit eosdem pedes praeter semipedem. Aristobolius

Quae tam terribilis tua pectora turbat, terrifico sonitu inpulit?

is circuitus magis quam versus est. dactylum crebrum habet, rarum spondium.

10 Paeon duodenarius

Quis meum nominans nomen *aede* exciet? quis tumultu invocans incolarum fidem?

---

3. *Ennius Sota fr. 1* MALA CLUERE *DV* 4. a *addidi* MAIORE *D*, maior es *V*, maior est *vulgo* 5. RETRO RECIDIT *D*, retrorecedit *V*, *corr. Lachmannus* 6. a *addidi* minorem. et uentis *V* 7. *Hor. carm. III, 12, 2* PATRIAE *DV* 8. PERCIPIUNT *DV*, *corr. Iahnus* pedes] linguae *V* spondion *coni. Iahnus* 9. DIUISI *DV* PLURIMUM *DV* 11. ARISTOFANIUS ANAPESTUS *DV* 12. *conf. Ribbeck. trag. rel. p. 224* PONTI FER *DV* cholcos *V* ADHESI *D* 13. imple *V* 14. ANAPESTUS *D*, anapesto *V* 15. *conf. Ribbeck. l. c.* ORE *DV*, *corr. Lachmannus* 18. 23. *conf. Ribbeck. p. 212* 18. Quae tam *Bothius*, quaedam *DV* turbans *Iahnus*, turba et *et antea* terribili *ego* 19. intulit *V* 20. his *D* dactilum *V* 22. peon (o *in ras. ex* a *ut videtur*) *D*, peon *V* DUODENARIOS *D* 23. aede *add. Lachmannus* TUMULUM *DV*, *corr. Scaliger*

et hic circuitus magis quam versus est. huic suberunt ** denarius

† Qui repens semipulsus onere gravi fores crepitu terrent.

recipiunt pedes creticos, chorios, spondios, iambos, brachysyllabos, anapaestos.

Undecim syllabarum Phalaecius 11

Passer deliciae meae puellae.

recipit pedes spondium, dactylum, creticum, palinbacchium. Angelicus † numeratus syllabam coartat hexametro, ut 12

Hectoris Andromachen? Pyrrin conubia servas?

Anacreontius 13

Miseri invidi vivimus scientes.

recipit pyrrichium, chorium, spondium, brachysyllabum, anapaestum. primus est semper pyrrichius.

Numerus Saturnius 14

Magnum numerum triumphat hostibus devictis.

sunt qui hunc Aristobolion vocant. recipit pedem spondium, iambum, pyrrichium, chorium, dactylum, brachysyllabum, anapaestum.

Priapeum 15

Hunc lucum tibi dedico consecroque Priape.

tertium pedem pro dactylo creticum habet, alioqui hexametros esset.

---

3. *Ribbeckius l. c. versum sic emendat:* Qui repens semisomnum, onere pulsans gravi | Has fores, strepitu terret? honere *V* 4. braci syllabos *V* 5. ANAPESTOS *DV* 6. FALECIUS *D*, faleucius *d*, faleutius *V* 7. *Catull. 2, 1* 8. dactilū *V* PALINBACIUM *D*, *corr. d*, palinbacchyum *V* 9. AGGELICUS *D*, acgelicus *V* numerus *Iahnus auctore Naekio: immo* minuatur syllaba: coartatur hexametros (*vel* in hexametron) COARTA*t* (t *in ras.*) *D* EXAMETRO *DV* 10. *Verg. Aen. III, 319* haec toris *V* CONU[BIA SERUA]S *D* (*litterae inclusae plane evanuerunt*) 12. vivimus *delendum iudicat Iahnus* 13. PYRRI[CHIUM CHORIUM] *D* (*v. ad vs. 10*) BRACHISYLLABUM *DV* 14. ANAPESTUM *DV* est semper *V* 15. numeros *V* 16. DEUICTI *D* 17. ARISTODOLION *DV*, Archebolion *Carrio*, Archilochium *coni. Vinetus aliique* spondeum *V* 18. dactilū brachisyllabum *V* 19. ANAPESTUM *DV* 20. priapium *V* 21. *Catull. fr. 2* LOCUM *DV* 22. dactilo *V* alioquin *d* EXAMETROS *DV*

15 DE NUMERIS SIMPLICIBUS.

Pyrrichius

Rapite, agite, ruite celeripedes.

Contrarius est huic et duodecasyllabus spondiazon,

Olli crateris ex auratis hauserunt.

Dactylus

Pulverulenta putrem sonitu quatit ungula campum.

Amphibrachys non facit numerum.

Anapaestus

Agilis sonipes rapitur celeri sonitu trepidans.

Creticus

Horridi transeunt ad pedes ex equis.

Palinbacchius

Amicos ad hanc rem, si voles, advoca.

Bacchius non facit numerum.
Molossus idem est qui spondiazon.

Nunc quemadmodum a principali heroico plures numeri transfigurantur ostendam. ac primus trimetrus sit heroicus spondiazon.

Cives Romani tunc facti sunt Campani:

syllabam unam, quae est ante extremam, ex longa contraho, ut sit

Cives Romani tunc facti sunt Apuli,

et esse coepit trimetros. ** elegiacum transibit,

Bella per Emathios.

---

2. pirrichius *D* 3. *conf. Ribbeck. trag. rel. p. 228* 4. ponδιagon (agon *in ras.*) *D*, spondiacon *V* 5. *Ennius annal. 604* craterib; (aterib; *in ras.*) *D*, crateri; *V* auserunt *V* 6. dactilus *V* 7. *conf. Verg. Aen. VIII, 596* 8. amphibrachius *V* 9. anapestus *V* 10. 12. 14. *conf. Ribbeck. trag. rel. p. 231* 12. et equis *DV* 13. palinbachius *D*, palimbachius *V* 14. ut soles advocato *coni. Iahnus* 15. bachius *V* 16. molosus *V* 18. transfigurant *D* fit *V* (*ex sil.*) *vulgo* 20. *vide supra p. 68, 10* 21. contra hoc · ut sit *V* 23. apulii *D* 24. trimetron *DV* 25. *Lucan. I, 1*

Rursus a pentametro ut conponam heroicos, sumo partem posteriorem,

Dum meus adsiduo luceat igne focus,

et conpono,

Luceat igne focus Troiae qui primus ab oris.

Phalaecium numerum, qui est

Altis flumina vallibus tumescunt,

insertis verbis facio heroicum,

Altis flumina prodita vallibus inde tumescunt.

Ionicus est

Metuentis patruae verbera linguae:

adiciam trinis verbis singulas syllabas,

Nunc metuentis nunc patruae nunc verbera linguae.

retro

Italiam fato profugus Laviniaque venit,

cui est simile

Patriam tum profugus Lavinaque cepit.

Aristophanius fit heroico:

Arma virumque cano Troiae qui primus ab oris,
Nunc arma virumque cano *nunc* Troiae qui primus ab oris nunc.

Angelicum syllaba breviata heroicum esse monstravi; item Priapeum, si syllabam subripias, fieri heroicum.

---

1. ab pentametros *DV* 3. *Tibull. I, 1, 6* adsiduus *DV* 5. troiae (oi *in ras.*) *D* 6. phalecium *D*, faleutium *V* 7. altissima flumina *DV* (*recte autem uterque vs. 9*) 11. *Hor. carm. III, 12, 2* 12. *post* adiciam *desinit D fol. 262b extr.* (*constat codex ex XXXIV quaternionibus; sed huius ultimi quaternionis tria tantum folia servata sunt*) trinas *V* singulis *V* 13. metuentes *V* 15. *Verg. Aen. I, 2* lauinaque *V* (*conf. p. 68, 8*) 17. vinaque *coni. Iahnus*, regnaque *Christius* coepit *DV*, *corr. Christius* 20. nunc *post* Troiae *additum a Iahno et Christio ante* Troiae *posuit Halmius* 21. nunc *delebat Iahnus* 22. acgelicum syllaba *V in ras.* itam *V*, *corr. 1 m.*

INDEX IN CENSORINUM.

Asteriscus numero appositus designat adnotationem.

INDEX IN FRAGMENTUM.

---

3 2044 038 410 064

CARL SCHOENHOF
Tremont
BOSTON
Street 146
foreign B